Serie de autor
TONI
MORRISON
Premiul Nobel pentru Literatură
BELOVED H
A
RDITURA
ART

Câştigătoare a premiului Pulitzer pentru literatură şi prezentă în aproape toate listele „celor mai importante romane scrise vreodată”, Preaiubita este o carte-cult.

O întâmplare teribilă tulbură liniştea căminului în care Sethe, o sclavă fugară, încearcă să ia viaţa de la capăt alături de cei patru copii ai săi. Liniştea mult aşteptată nu va apărea însă până când spiritul răzbunător care-i bântuie casa nu-şi va găsi pacea.

Emoţionant, dur, apăsător, romanul lui Toni Morrison este o mărturie tulburătoare despre o rană nevindecată a unui popor, o istorie care reuşeşte să înspăimânte, intrige, emoţioneze, revolte chiar şi pe cititorul de astăzi.

„Preaiubita este o carte densă, dramatică, şi nu melodramatică, particulară şi în acelaşi timp universală, şocantă, totuşi liniştitoare. O carte nouă, dar în acelaşi timp foarte apropiată de romanul tradiţional, capabilă să influenţeze sau să schimbe percepţia cititorului despre lume”.

The Guardian

„Pentru familia lui Sethe aceasta nu este o poveste «de spus mai departe», dar pentru cititorii acestui roman este pe atât de magică, pe cât este de neliniştitoare. Preaiubita este un roman sclipitor”.

The New York Times

Toni Morrison (n. 1931) este prima femeie de culoare laureată a Premiului Nobel pentru Literatură (1993). I-au mai fost decernate Premiul Pulitzer şi Premiul National Book Critics Circle. Cărţile ei au fost deseori selectate în Clubul de Carte al celebrei Oprah.

A
EDITURA
ART
www.editura-art.ro
Toni Morrison
PREAIUBITA
Serie de autor
Toni Morrison
PREAIUBITA
Traducere din limba engleză şi note de Virgil Stanciu
A
EDITURA
ART
Redactor: Iulia Pomagă Machetare şi design: Walter Weidle Tehnoredactor: Angela Ardeleanu Coperta: Alexandru Daş
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României MORRISON, TONI
Preaiubita / Toni Morrison; trad. de Virgil Stanciu – Bucureşti: Art, 2014
ISBN 978 – 606 – 710 – 030 – 3 I. Stanciu, Virgil (trad.)
821.111 (73) – 31 = 135.1
Toni Morrison Beloved
Copyright © Toni Morrison, 1987, 2004 Vintage, Random House, London
© Editura ART, 2014, pentru prezenta ediţie
Şaizeci de milioane şi ceva
Voi numi „popor al Meu „pe cel ce nu era poporul Meu şi „Preaiubită „pe cea care nu era prea iubită.
ROMANI, 9: 25
CUVÂNT-ÎNAINTE
În 1983 mi-am pierdut slujba – sau am abandonat-o. Fie una, fie cealaltă, Ee amândouă. În orice caz, lucrasem o perioadă cu orar redus, venind la editură o zi pe săptămână ca să mă ocup de corespondenţa-telefoanele-şedinţele ce-mi intrau în atribuţiile de serviciu;

manuscrisele le editam acasă.

Plecarea a fost o idee bună, din două puncte de vedere. Unu: isprăvisem patru romane şi era limpede pentru oricine că scrisul constituia preocuparea mea esenţială. Problema priorităţilor – cum poţi edita şi scrie în acelaşi timp – mi se părea excentrică şi totuşi previzibilă; te ducea cu gândul la „Cum poţi preda şi să şi creezi?” „Cum poate o pictoriţă, o sculptoriţă sau o actriţă să-şi facă treaba mulţumitor şi să-i înveţe şi pe alţii?” Pentru mulţi, această convieţuire a editării cu scrisul original părea generatoare de conflict.

Cel de-al doilea motiv era mai puţin ambiguu. Cărţile editate de mine nu aduceau puhoaie de bani, nici măcar într-o vreme când cuvântul „puhoaie” nu avea semnificaţia de acum. Pentru mine, lista de autori era spectaculoasă: scriitori scandalos de talentaţi (Toni Cade Bambara, June Jordan, Gayle Jones, Lucille Clifton, Henry Dumas, Leon Forrest); cărţi scrise de cărturari cu idei originale şi cercetări aplicabile în viaţă (Shen Fan, de William Hinton, They Came before Columbus, de Ivan Van Sertima, Sexist Justice de Karen DeCrow, The West and the Rest of Us, de Chinweizu); personalităţi publice dornice să-şi expună punctul de vedere (Angela Davis, Muhammad Ali, Huey Newton). Iar când socoteam că s-ar cere scrisă o anumită carte, găseam un autor care s-o facă. Entuziasmul meu, împărtăşit de unii, era anihilat de alţii, pe baza indiferentelor cifre ale vânzărilor. Poate că mă înşel, dar chiar şi în ultimii ani ai deceniului opt era mai important să găseşti autori care se vindeau cu certitudine decât să editezi manuscrise ori să sprijini debutanţi sau scriitori îmbătrâniţi în carierele lor. Suficient să spun că am reuşit să mă conving că sosise timpul să trăiesc precum un scriitor afirmat, doar din scris şi onorarii. Habar n-am în ce carte de bancuri am găsit ideea, dar mi-am însuşit-o imediat.

La scurtă vreme după ultima zi petrecută la birou, şezând în faţa casei mele de pe digul proiectat pe fluviul

Hudson, am fost cuprinsă de nervozitate, în loc de calmul la care râvneam. Mi-am trecut în revistă problemele pe categorii, dar n-am identificat nimic urgent sau inedit. Nu înţelegeam ce anume mă tulbura subit într-o zi perfectă ca aceea, când contemplam un fluviu atât de paşnic. Nu mă constrângea niciun program, iar dacă suna telefonul, nu-l auzeam. Dar îmi auzeam inima, bătând în piept ca un mânz ce dă din copite. Am intrat în casă, intenţionând să examinez acea teamă, chiar panică. Îmi era familiar sentimentul fricii; acum simţeam altceva. Apoi m-am dumirit: eram fericită, liberă cum niciodată nu mai fusesem. Cea mai stranie senzaţie. Nu extaz, nu satisfacţie, nu exces de plăcere ori de mulţumire de sine. Era o încântare mai pură, o anticipare necontrolată a unui lucru cert. Aşa a apărut Preaiubita.

Cred acum că şocul eliberării mi-a canalizat gândurile înspre ce putea însemna cuvântul „liber” pentru femei. În anii optzeci, dezbaterile erau încă vehemente: salarii egale, tratament egal, acces la profesiuni, la educaţie… posibilitatea de a alege fără a fi stigmatizată. Dacă să te măriţi sau nu. Dacă să aduci pe lume copii sau nu. Inevitabil, gândurile de acest gen m-au împins spre istoria diferită a femeilor de culoare din ţara asta – o istorie în care căsătoriile erau descurajate, imposibile sau ilegale; în care aducerea pe lume a copiilor era o cerinţă, dar a-i „avea”, a fi răspunzătoare de ei – cu alte cuvinte, a fi mama lor – era ceva tot atât de irealizabil ca libertatea. A-ţi afirma calitatea de părinte în condiţiile specifice sclaviei instituţionale constituia un delict penal.

Ideea era pasionantă, dar complexitatea canavalei m-a intimidat. A da viaţă unor personaje animate de inteligenţa şi îndârjirea presupuse de o astfel de logică s-a dovedit a fi peste puterile mele, până când mi-am amintit de una dintre cărţile publicate de mine pe vremea când mai lucram. Un decupaj de ziar din volumul The Black Book rezuma povestea lui Margaret Garner, o tânără mamă care, scăpând de sclavie, a fost arestată pentru că-şi

ucisese un copil (şi încercase să-i omoare şi pe ceilalţi), ca să nu fie duşi înapoi pe plantaţia stăpânului. Ea a devenit un case cdibre în lupta contra legislaţiei privind sclavii fugari, care dispunea ca evadaţii să fie redaţi proprietarilor. Judecata ei sănătoasă şi lipsa de căinţă au atras atât atenţia abolиţionиştilor, cât şi a presei. Era, cu siguranţă, devotată cu trup şi suflet cauzei şi, judecând după comentariile ei, poseda inteligenţa, curajul şi dorinţa de a sacrifica totul pentru ceea ce însemna pentru ea nevoia de libertate.

Personajul istoric Margaret Garner era fascinant însă pentru un romancier, era limitativ. Pentru intenţiile mele, spaţiul de manevră al imaginaţiei era prea strâmt. Aşa că aveam să-i inventez gândurile, să le racordez la un subtext adevărat în esenţa lui istorică, dar nu strict factual, ca să pot lega povestea ei de concepţiile contemporane privind libertatea, responsabilitatea şi „locul" femeilor. Eroina mea avea să ilustreze acceptarea nescuzabilă a ruşinii şi terorii; să-şi asume consecinţele recurgerii la infanticid; să-şi revendice libertatea personală. Terenul – sclavia – era formidabil şi necartografiat. A-i invita pe cititori (şi pe mine însămi) să viziteze respingătorul peisaj (ascuns, dar nu în totalitate; îngropat în mod deliberat, dar nu uitat) însemna a ridica un bivuac într-un cimitir locuit de stafii cât se poate de vocale.

Stăteam pe verandă, legănându-mă într-un balansoar, privind bolovanii gigantici clădiţi unul peste altul ca să amortizeze loviturile ocazionale ale fluviului. Mai sus de pietre, o cărare străbătea pajiştea, întreruptă însă de un foişor din lemn de carpen, aflat sub un pâlc de copaci şi scufundat într-o umbră deasă.

Ea a ieşit din apă, s-a căţărat pe pietre şi s-a rezemat de foişor. Avea o pălărioară drăguţă pe cap.

Prin urmare, ea se afla acolo de la început şi, cu excepţia mea, toată lumea (personajele) o ştia – frază care, ulterior, a devenit „Femeile casei o ştiau". Figura centrală a povestirii va trebui să fie ea, cea ucisă, nu ucigaşa, cea

care pierduse totul, fără a avea niciun cuvânt de spus. Nu putea să zăbovească pe afară; trebuia să intre în casă. O casă adevărată, nu o baracă de lemn. Una cu adresă, în care foştii sclavi locuiau pe cont propriu. Casa asta nu va avea un antreu, nu va exista o „introducere" la ea, sau la roman. Voiam ca cititorul să fie capturat, azvârlit fără milă într-un mediu străin, ca un prim pas înspre cunoaşterea experienţei de viaţă a celor ce populau cartea – exact aşa cum personajele erau smulse dintr-un loc şi duse în altul, din orice loc în oricare altul, fără preaviz şi fără să se poată apăra.

Era important să dau acestui cămin un nume, dar nu de genul „Dulcea Casă" sau alte nume de plantaţii. Nu vor exista adjective care să sugereze confort ori grandoare, să facă trimitere la un trecut aristocratic viu. Doar un număr care să identifice casa şi s-o deosebească, în acelaşi timp, de o altă stradă sau de alt oraş – să o deosebească de casele

locuite de alţi negri din cartier, conferindu-i o nuanţă de superioritate, mândria pe care ar simţi-o foştii sclavi de a avea o adresă numai a lor. Totuşi, o casă care să aibă, literalmente, o personalitate – pe care o numim „bântuită" atunci când e o personalitate prea ostentativă.

Străduindu-mă să fac intimă experienţa sclaviei, speram să devină persuasiv pretutindeni sentimentul că lucrurile sunt, în acelaşi timp, sub control şi incontrolabile; că ordinea şi liniştea vieţii zilnice vor fi întrerupte violent de harababura morţilor nevoiaşi; că herculeanul efort de a uita va fi subminat de memoria disperată să rămână în viaţă. Ca să redai sclavia ca o experienţă privată, limbajul trebuie înlăturat din cale.

Gospodăresc momentul acela de pe dig, fluviul înşelător, conştiinţa instantanee a posibilităţii, bătăile puternice ale inimii, singurătatea, primejdia. Şi pe fata cu pălărioară drăguţă. Apoi, focalizez.

I

124 era plină de spirit răzbunător. Plină de venin de bebeluş. Femeile casei o ştiau, la fel copiii. În decursul anilor, fiecare s-a adaptat la rău în felul său, dar până în 1873, Sethe şi fiica ei, Denver, fuseseră singurele victime. Bunica, Baby Suggs, murise, iar fiii, Howard şi Buglar, fugiseră de acasă înainte de a împlini treisprezece ani – de îndată ce o simplă privire în oglindă o făcuse ţăndări (semnalul pentru Buglar); de îndată ce pe tort apărură amprentele a doua mâini micuţe (semnalul pentru Howard). Niciunul dintre băieţi nu dorea să vadă mai mult; încă o grămadă de năut, cât să intre în ceaun, fumegând pe podea; biscuiţi săraţi fărâmiţaţi până la pragul uşii. Nu aşteptaseră nicio perioadă de relaxare: săptămânile, chiar lunile, când nu exista nicio tulburare. Nu. Fiecare îşi luase tălpăşiţa imediat – în momentul în care casa comisese ceea ce, pentru el, era o insultă de nesuportat, de nevăzut a doua oară. În decursul a două luni, în toiul iernii, părăsindu-şi bunica, pe Baby Suggs; pe Sethe, mama lor şi pe surioara mai mică, Denver, rămase singure cuc în casa alb-gri de pe Bluestone Road. Pe atunci nu avea număr, fiindcă Cincinnati nu se întindea atât de departe. De fapt, Ohio îşi spunea „stat” doar de şaptezeci de ani, când mai întâi un frate şi apoi celălalt şi-a îndesat smocuri de lână în pălărie, şi-a înhăţat încălţările şi s-a furişat afară din răutatea vie cu care îl trata casa.

Baby Suggs nici măcar n-a ridicat capul. Din patul unde bolea i-a auzit plecând, dar nu din pricina asta a rămas nemişcată. Ea se mira că nepoţilor le trebuise atâta timp ca să-şi dea seama că nu toate casele erau ca aceea de pe Bluestone Road. Suspendată între traiul de mizerie şi ticăloşia morţilor, nu putea să se mobilizeze pentru a-şi trăi viaţa sau a renunţa la ea, ca să nu mai vorbim de frica pentru cei doi băieţi ce se furişau afară din casă. Trecutul ei fusese aidoma prezentului – insuportabil – şi, cum ştia că moartea este orice, dar nu uitare, folosea puţina energie rămasă pentru a se gândi la culori:

— Adu-mi ceva de culoarea lavandei, dacă ai. Ceva

roz, dacă nu.

Iar Sethe îi făcea pe plac, folosind orice, de la ţesături la propria-i limbă. Iarna în Ohio era deosebit de austeră, dacă aveai poftă să vezi culori. Cerul îţi furniza unicele evenimente spectaculoase, dar a te baza pe orizontul din Cincinnati ca să ai parte de principala bucurie a vieţii era, cu adevărat, o dovadă de nechibzuinţă. Deci Sethe şi fetiţa Denver făceau şi ele ce puteau şi ce le permitea casă, pentru Baby Suggs. împreună, luptau maşinal împotriva scandaloasei comportări a acelui cămin; împotriva borcanelor răsturnate cu resturi, a loviturilor peste fund şi a adierilor de aer acru. Fiindcă înţelegeau sursa necazurilor la fel de bine cum cunoşteau sursa luminii.

Baby Suggs a murit la scurt timp după plecarea fraţilor, fără a manifesta absolut niciun interes în a-şi lua rămas-bun

de la ei şi imediat după aceea Sethe şi Denver au decis să pună punct persecuţiei, invocând fantoma ce le ţinea pe jar. Poate că o conversaţie, credeau ele, un schimb de idei sau ceva ar ajuta. Aşadar, s-au prins de mâini şi au spus:

— Vino. Hai, vino. N-ai decât să vii.

Dulapul de bucătărie a făcut un pas înainte, dar altceva nu s-a clintit.

— Sigur că bunica Baby o opreşte, zise Denver.

Avea zece ani şi încă era supărată pe Baby Suggs fiindcă murise.

Sethe deschise ochii.

— Mă-ndoiesc, îi răspunse.

— Atunci de ce nu vine?

— Uiţi cât de mititică este, îi explică mama. Când a murit, nici nu împlinise doi ani. Prea micuţă ca să înţeleagă. Chiar prea micuţă ca să vorbească mult.

— Poate nu vrea să înţeleagă, sugeră Denver.

— Poate. Dar dacă ar vrea să vină, i-aş explica.

Sethe dădu drumul mâinii fiicei sale şi împreună împinseră dulapul înapoi la perete. Afară, un căruţaş îşi biciui calul, ca să intre în galopul considerat obligatoriu de localnici când treceau pe lângă 124.

— Pentru un bebeluş, aruncă o vrajă puternică, zise Denver.

— Nu mai puternică decât dragostea mea pentru ea, răspunse Sethe şi totul îi reveni în memorie.

Răceala binecuvântată a pietrelor funerare nedăltuite; cea pe care o alesese ca să se rezeme de ea, stând pe vârfuri, cu picioarele desfăcute larg, ca o groapă. Era trandafirie ca o unghie şi stropită cu fulgi scânteietori. Zece minute, spusese el. Zece minute şi ţi-o fac pe gratis.

Zece minute pentru zece litere. Cu încă zece, ar fi putut căpăta şi cu dragoste? Nu se gândise să-l întrebe şi încă o supăra gândul că ar fi fost posibil – că pentru douăzeci de minute, o jumătate de oră, să zicem, ar fi putut avea lucrul complet, toate cuvintele pe care îl auzise pe pastor rostindu-le (şi, desigur, tot ce era de spus) gravate pe piatra de căpătâi a copilei: Preaiubitei, cu dragoste. Dar îi fusese dat, mulţumindu-se, numai cuvântul care cu adevărat conta. Se gândise că era suficient, împerechindu-se printre morminte cu gravorul, în timp ce fiul imberb al acestuia îi privea, cu o foarte veche mânie pe chip, dar şi cu o poftă absolut nouă citindu-se pe el. Atâta e cu siguranţă destul. Destul ca să dea o replică încă unui predicator, încă unui aboliţionist şi unui oraş plin de dezgust.

Bizuindu-se pe liniştea din propriu-i suflet, uitase de celălalt suflet, al fetiţei. Cine să creadă că un bebeluş atât de mititel poate adăposti atâta ură? A copula printre monumentele funerare, sub ochii fiului gravorului, nu fusese suficient. Nu numai că trebuise să-şi trăiască viaţa într-o casă paralizată de furia copilei căreia i se tăiase beregata, dar cele zece minute petrecute rezemată de piatra aceea de culoarea zorilor de ziuă, cu genunchii desfăcuţi larg, precum un mormânt, fuseseră mai lungi

decât viaţa, mai vii, pulsând mai violent decât sângele de bebeluş care-i înmuiase degetele precum uleiul.

— Am putea să ne mutăm, îi propusese ea odată soacrei.

— La ce bun? întrebase Baby Suggs. Nu-i nicio casă în ţară neumplută până la căpriori de durerea neagră. Norocul nostru că-i o stafie de copil. Dacă s-ar întoarce la noi spiritu' lu' bărbatu-meu? Ori al lu' al tău? Nu vorbi aşa. Eşti norocoasă. Ţi-au rămas trei. Trei te trag de poate şi numa unu-ţi face viaţa iad de dincolo. Fii mulţumită, de ce nu eşti? Eu am avut opt. Toţi s-au dus de lângă mine. Patru luaţi de Domnul, patru alungaţi şi toţi, cred, umplu casa cuiva cu spiritul răului. (Baby Suggs îşi frecă violent coatele.) Prima născută. Tot ce-mi amintesc de ea e cât îi plăcea coaja arsă de pâine. Ştii ceva mai tare ca asta? Opt copii, şi asta-i tot ce-mi amintesc.

— Asta-i tot ce-ţi permiţi să-ţi aminteşti, i-o întorsese Sethe.

Dar acum şi ea rămăsese numai cu un copil – adică, unul viu – băieţii fiind alungaţi de cea moartă, iar amintirea lui Buglar deja se ştergea iute. Cel puţin Howard avea o formă a capului imposibil de uitat. În rest, se străduia din răsputeri să nu-şi amintească aproape nimic; aşa se simţea mai ocrotită. Din păcate, creierul funcţiona parşiv. Poate că străbătea grăbită un Ian, fugind, practic, să ajungă repede la pompă şi să-şi spele seva de muşeţel de pe picioare. Cu nimic altceva în minte. Imaginea bărbaţilor veniţi s-o oblojească era la fel de lipsită de viaţă ca nervii din spinare, unde pielea i se bomba ca o scândură de spălat rufe. Nu se simţea niciun miros cât de slab de cerneală sau de clei şi scoarţă de stejar, din care era alcătuită aceasta. Nimic. Doar briza ce-i răcorea obrajii în timp ce fugea spre apă. Iar apoi, îndepărtând muşeţelul cu apă de la pompă şi cârpe, cu mintea concentrată asupra necesităţii de a spăla până şi ultima picătură de sevă – asupra neatenţiei cu care o luase pe scurtătură, de-a curmezişul câmpului, ca să scurteze o jumătate de

kilometru, neobservând cât de înalte crescuseră buruienile decât atunci când mâncărimea îi cuprinsese genunchii. Pe urmă, ceva. Împroşcătura apei; îşi zări ciorapii şi pantofii zăcând suciţi pe cărare, unde-i aruncase; pe Aici Băiete lipăind din balta de lângă picioarele ei şi brusc iată Dulcea Casă rostogolită până departe, rostogolindu-se, rostogolindu-se sub ochii ei şi, cu toate că nu exista pe ea o singură frunzuliţă care să n-o facă să vrea să urle, ferma ce i se întindea la picioare era neruşinat de frumoasă. Niciodată nu arăta atât de îngrozitoare cât era de fapt, făcând-o să se întrebe dacă şi iadul era un colţişor plăcut. Flăcări şi pucioasă, de bună seamă, dar ascunse sub mănuşi de dantelă. Băieţi atârnând din cei mai frumoşi sicomori din lume. Se ruşina – minunaţii copaci fremătători trăiau mai vii în amintire decât băieţii. Oricât de mult se silea să inverseze raportul, sicomorii îi învingeau pe băieţi de fiecare dată şi ea nu-şi putea ierta memoria pentru asta.

După ce ultimele resturi de muşeţel dispăruseră, ea merse spre partea din faţă a casei, adunându-şi din drum ciorapii şi pantofii. Ca o pedeapsă suplimentară pentru memoria ei nevolnică, pe verandă, la nici treizeci de metri depărtare, şedea Paul D., ultimul bărbat de la Dulcea Casă. Cu toate că nu i-ar fi putut confunda chipul cu al altuia, îl întrebă:

— Tu eşti?

— Ce-a mai rămas din mine.

I se ridică şi zâmbi.

— Cum eşti, fato, în afară că desculţă?

Râsul ei, când râdea, era tineresc şi îndrăzneţ.

— M-am murdărit pe picioare acolo jos. Muşeţel.

El se strâmbă, ca şi cum ar fi înghiţit o linguriţă de leac amar.

— Nici să n-aud de el. Întotdeauna l-am urât.

Sethe îşi făcu ciorapii ghem şi-i îndesă în buzunar.

— Vino înăuntru.

— Pe verandă-i bine, Sethe. E mai răcoare afară.

Se aşează la loc şi admiră pajiştea de pe partea cealaltă a drumului, ştiind că ochii îi trădau nerăbdarea de care era stăpânit.

— Optsprezece ani, rosti ea, moale.

— Optsprezece ani, repetă el. Şi jur că i-am străbătut cu pasul pe toţi. Te superi dacă te imit?

Făcu un gest din cap spre picioarele ei şi începu să-şi dezlege şireturile.

— Vrei să ţi le înmoi? Să-ţi aduc un lighean de apă.

Se apropie puţin de el, ca să intre în casă.

— Nu… ăă… ăă. N-am voie să-mi alint picioarele. Mai au o groază de drumuri de bătut.

— Să nu pleci imediat, Paul D. Trebuie să mai stai puţin.

— Da, oricum, destul ca s-o văd pe Baby Suggs. Ea unde e?

— A murit.

— Vai, nu! Când?

— Opt ani deja. Aproape nouă.

— S-a chinuit? Sper că n-a murit în chinuri.

Sethe scutură din cap.

— Lin ca smântână. Greu i-a fost să trăiască. Dar îmi pare rău că n-ai mai prins-o. Ai venit anume s-o vezi?

— În parte şi pentru asta. În rest, pentru tine. Dar, dacă e să spunem adevărul, m-aş duce oriunde zilele astea. Oriunde aş putea să stau jos.

— Arăţi bine.

— Încurcătura diavolului. Mă lasă să arăt bine cât timp mă simt rău.

El o privi şi cuvântul „rău” primi un alt înţeles.

Sethe zâmbi. Aşa erau ei – aşa fuseseră. Toţi bărbaţii de la Dulcea Casă, înainte şi după Halle, o onoraseră cu câte un flirt discret, atât de subtil încât trebuia să râcâi ca să-l scoţi la iveală.

I

Cu excepţia unei clăi mai bogate de păr şi a expresiei de aşteptare din ochi, Paul D. arăta la fel cum arătase în

Kentucky. Pielea de culoarea sâmburelui de piersică, spinarea dreaptă. Pentru un om cu faţa imobilă, era uimitor cât de repede îţi zâmbea, se înfuria ori se supăra. Ca şi cum tot ce trebuia să faci era să zâmbeşti şi pe dată el manifesta sentimentul pe care-l aveai şi tu. Mai repede decât ai clipi din ochi, faţa părea că i se schimbă – sub ea se petrecea activitatea.

— Nu-i nevoie să întreb de el, nu-i aşa? Mi-ai spune dacă ar fi ceva de spus, nu?

Sethe îşi privi picioarele şi văzu iar sicomorii.

— Ţi-aş spune. Sigur că ţi-aş spune. Nu ştiu nimic în plus faţă de ce ştiam atunci.

Cu excepţia agitaţiei, se gândi el, dar despre asta nu e nevoie să afli.

— Probabil crezi că mai trăieşte.

— Nu. Cred că e mort. Faptul că nu sunt sigură îl face viu.

— Baby Suggs ce credea?

— La fel, dar, dacă te iei după ea, toţi copiii ei sunt morţi. Pretindea că a simţit ziua şi ora când s-a dus fiecare.

— Când zicea că s-a dus Halle?

— O mie opt sute cincizeci şi cinci. În ziua când s-a născut copila mea.

— Ai născut pruncul ăla, deci? N-am crezut că vei reuşi. (Chicoti.) Să fugi, însărcinată!

— N-am avut încotro. Nu puteam aştepta.

Îşi plecă fruntea, gândindu-se ce puţini sorţi de reuşită avusese. Fără fata aflată în căutare de catifea, n-ar fi izbutit nicicum.

— Şi încă de una singură.

El era mândru de ea şi supărat pe ea. Mândru de ce făcuse; supărat că nu avusese nevoie de Halle ori de el ca să reuşească.

— Aproape singură. Nu chiar. M-a ajutat o fată albă.

— Atunci s-a ajutat şi pe sine. S-o ţină Dumnezeu.

— Poţi rămâne peste noapte, Paul D.

— Invitaţia ta e cam şovăielnică.

I»

Sethe aruncă o privire peste umărul lui către uşa închisă.

— Oh, vine din inimă. Dar sper să scuzi dezordinea din casă. Hai să intrăm. Stai de vorbă cu Denver până gătesc ceva.

Paul D. Îşi legă pantofii unul de celălalt, şi-i atârnă de umăr şi o urmă pe uşă, într-o baltă de lumină roşie, tremurătoare, care-l făcu să înţepenească.

— Ai musafiri? şopti el, încruntat.

— Din când în când, răspunse Sethe.

— Doamne sfinte!

Ieşi de-a-ndărătelea prin uşă până pe verandă.

— Ce fel de rău adăposteşti în casă?

— Niciun rău. Doar tristeţe. Haide. Pofteşte înăuntru.

Atunci el o privi de aproape. Mai îndeaproape decât o făcuse când ea ocolise casa cu picioarele lucind de umezeală, ţinându-şi cu o mână ciorapii şi pantofii, şi cu cealaltă fustele. Iubita lui Halle – cu ochi de oţel şi coloana

— i vertebrală pe potrivă. Nu văzuse părul fetei în Kentucky. Şi, deşi chipul ei era cu optsprezece ani mai bătrân decât atunci când o contemplase ultima dată, acum parcă era mai blând. Din cauza părului. Un chip prea inert ca să-ţi provoace o senzaţie de bine; irişii de aceeaşi culoare cu pielea, care, pe faţa aceea nemişcată, îl făcuseră cândva să se gândească la o mască, una cu ochii scoşi. Femeia lui Halle. Gravidă în fiecare an, inclusiv în cel când, aşezată lângă foc, îi spusese că o bătea gândul să fugă. Pe cei trei copii şi-i îmbarcase deja, împreună cu alţii, în carul unui convoi de negri ce urma să traverseze fluviul. Aveau să stea la mama lui Halle, lângă Cincinnati. Nici în baraca aceea strâmtă, aplecată atât de tare deasupra focului că puteai să-i miroşi căldura rochiei, ochii ei nu

reflectau nicio flăcăruie luminoasă. Erau ca două fântâni în care nu-i venea să privească. Chiar şi scoşi, trebuiau acoperiţi, astupaţi cu cepuri, însemnaţi cu oarece semn, ca să avertizeze lumea de vidul imens dinăuntru. Aşa că preferase să privească în foc în timp ce ea i se destăinuia, fiindcă soţul ei nu era de faţă ca să vorbească el. Domnul Garner murise, iar nevastă-sa avea în gâtlej un nod de mărimea unui cartof dulce şi nu era în stare să vorbească cu nimeni. Sethe se apleca atât de aproape de foc cât îi permitea burta de gravidă şi i se destăinuia lui, lui Paul D., ultimul bărbat de la Dulcea Casă.

Fuseseră şase care aparţinuseră fermei; Sethe – unica femelă. Doamna Garner, plângând ca un copilaş, îi vânduse fratele ca să achite datoriile apărute după ce devenise văduvă. Pe urmă sosise învăţătorul, ca să pună lucrurile la punct. Dar tot ce reuşise să facă fusese să mai vândă trei bărbaţi de la Dulcea Casă şi să facă să dispară oţelul din ochii lui Sethe, lăsând în loc două guri de fântână care nu puteau reflecta lumina focului.

Acum oţelul revenise, dar chipul, îmblânzit de păr, îl făcu să se încreadă în ea suficient ca să intre pe uşă, drept prin băltoaca de lumină roşie pulsândă.

Femeia avea dreptate. Casa era tristă. Păşind în ea, un val de mâhnire îl cuprinse atât de temeinic încât îl podidiră lacrimile. Distanţa până la lumina normală din jurul mesei i se păru enormă, dar o străbătu – încă norocos, cu ochii uscaţi.

— Spuneai că a avut o moarte lină. Lină ca smântână, îi reaminti el.

— Nu e Baby Suggs, zise ea.

— Atunci cine?

— Fiică-mea. Cea pe care am trimis-o după băieţi.

— N-a supravieţuit?

— Nu. Nu mi-a rămas decât cea pe care o purtam în pântece când am fugit. Băieţii-s duşi şi ei. Amândoi au întins-o chiar înainte să moară Baby Suggs.

Paul D. privi locul unde îl năpădise mâhnirea. Roşeaţa dispăruse, dar un fel de plânset mai atârna în aer pe locul acela.

Probabil că e mai bine, îşi spuse. Dacă un negru are picioare, e bine să le pună la treabă. Dacă stă prea mult aşezat, cineva se va gândi la o modalitate să i le lege. Totuşi… dacă băieţii ei erau duşi…

— Bărbat n-ai? Stai aici singură?

— Cu Denver, răspunse ea.

— Şi îţi convine?

— Pentru mine e-n regulă.

Văzându-l sceptic, femeia continuă:

— Sunt bucătăreasă la un restaurant, în oraş. Şi mai cos câte puţin, pe şest.

Paul D. zâmbi auzind asta şi-şi aminti de cămaşa de i)

noapte. Sethe împlinise treisprezece ani când sosise la Dulcea Casă şi deja avea ochi de oţel. Era un cadou binevenit pentru doamna Garner, care o pierduse pe Baby Suggs din cauza principiilor înalte ale soţului. Cei cinci bărbaţi de la Dulcea Casă o examinaseră pe fata cea nouă şi hotărâseră s-o lase în pace. Erau tineri şi atât de înnebuniţi de lipsa femeilor încât se dăduseră la viţele. Dar o lăsaseră în pace pe fata cu ochi de oţel, să aleagă ea, deşi fiecare dintre ei i-ar fi făcut zob pe ceilalţi, ca să o ia. Alegerea durase un an – un an lung şi greu de onanie pe saltelele de paie, roşi de visul de-a o poseda. Un an de dor, când violul li se păruse darul solitar al vieţii. Se înfrânaseră probabil numai fiindcă erau bărbaţi de la Dulcea Casă – cu care domnul >

Garner se făcea, în timp ce alţi fermieri clătinau din cap auzindu-l ce zice.

— Toţi aveţi băieţi, spunea el. Băieţi tineri, bătrâni, băieţi mofturoşi, băieţi neascultători. Acu, la Dulcea Casă, negrii mei e bărbaţi, unu şi unu. Aşa i-am cumpărat, aşa i-am crescut. Bărbaţi, unu şi unu.

— Nu-s de acord, Garner. Niciun cioroi nu-i bărbat.

— Nu dacă ţi-i frică, nu-i. Garner surâdea larg. Dar

dacă şi dumneata eşti bărbat, vrei ca şi cioroii tăi să fie.

— Eu n-aş suporta bărbaţi tuciurii pe lângă nevastă-mea.

Era reacţia pe care Garner o iubea şi o aştepta.

— Nici eu, zicea. Nici eu.

Urma întotdeauna o pauză, până când vecinul, ori străinul, ori negustorul, ori cumnatul, oricine era, pricepea subtextul. Apoi o ceartă violentă, uneori o încăierare, iar Garner se întorcea acasă învineţit, dar mulţumit că mai demonstrase o dată ce kentuckian vajnic era: unul suficient de dur şi de deştept ca să-şi facă şi să-şi numească negrii bărbaţi.

Ceea ce şi erau: Paul D. Garner, Paul F. Garner, Paul A. Garner, Halle Suggs şi Sixo, sălbaticul. Toţi de douăzeci şi ceva de ani, lipsiţi de femei, futând vaci, visând violuri, masturbându-se pe saltele, frecându-şi coapsele şi aşteptând-o pe fata cea nouă – cea care lua locul lui Baby Suggs după ce Halle o cumpărase cu cinci ani de duminici. Poate din această cauză îl alesese ea. Un bărbat de douăzeci de ani care-şi iubea atât de mult mama încât să renunţe la zilele de sărbătoare din cinci ani, doar ca s-o vadă stând şi ea puţin degeaba, era o recomandare serioasă.

Ea aşteptase un an. Iar bărbaţii de la Dulcea Casă aşteptaseră împreună cu ea, violând vaci. Ea optase pentru Halle şi pentru prima noapte împreună îşi cususe singură, pe şest, o cămaşă de noapte.

— Nu mai stai puţin? Nimeni nu poate recupera optsprezece ani într-o singură zi.

Din penumbra odăii în care şedeau, o scară albă urca spre tapetul alb-albastru de la etajul superior. Paul D. vedea doar marginea tapetului; discreţi fulgi galbeni risipiţi în vârtejurile de nea, totul pe fundal albastru. Albul luminos al balustradei şi al treptelor îl făcea să-şi întoarcă mereu ochii într-acolo. Toate simţurile îl informau că aerul de deasupra scării era rarefiat şi fermecat. Dar fetiţa care coborî din aerul acela era dolofană şi ciocolatie, cu o faţă

vioaie de păpuşă.

Paul D. se uită la fată şi apoi la Sethe, care zâmbi şi spuse:

— Iat-o şi pe Denver a mea. Scumpo, dumnealui e Paul D., de la Dulcea Casă.

— Bună dimineaţa, domnule D.

— Garner, dragă. Paul D. Garner.

— Am înţeles.

— Îmi face plăcere să te văd. Ultima oară când am venit la mama ta îi împingeai rochia în afară.

— O face şi acum, zâmbi Sethe, dacă apucă să intre sub ea.

Denver, aflată pe ultima treaptă, se încălzi brusc şi tăcu, sfioasă. De multă vreme nu mai şezuse nimeni (femei albe bine intenţionate, predicatori, oratori sau gazetari) la masa lor, cu vocile pline de simpatie contrazise de repulsia din priviri. De doisprezece ani, cu mult înainte de moartea Bunicii Baby, nu mai avuseseră musafiri de niciun fel, cu siguranţă nu prieteni. Niciun om de culoare. Cu siguranţă niciun bărbat cu pielea de culoarea alunei, cu părul prea lung şi fără bloc-notes, fără costum de culoarea mangalului, fără portocale, fără întrebări. Cineva cu care mama să vrea să discute şi chiar să consimtă să stea de vorbă cu el desculţă. Arătând, de fapt purtându-se ca o fată mare şi nu ca femeia tăcută, maiestuoasă pe care Denver o cunoscuse toată viaţa. Cea care nu-şi ferea niciodată privirea, care atunci când un om murise strivit sub copite de o iapă, chiar în faţa restaurantului lui Sawyer, nu închisese ochii; şi nu-şi întorsese privirea nici când o scroafă se apucase să-şi mănânce purceii. Iar când spiritul bebeluşului îl luase pe Aici Băiete şi-l trântise de perete, atât de tare că-i rupsese două labe şi-i scosese un ochi din orbită, atât de tare că intrase în convulsii şi-şi înghiţise limba, mama ei tot nu privise în altă parte. Pusese mâna pe un ciocan, izbise câinele, lăsându-l fără cunoştinţă, îl şterse de sânge şi de salivă, îi împinse ochiul înapoi în găvan şi-i dresese oasele. Câinele îşi

revenise, mut şi dezechilibrat mai mult din pricina ochiului nesigur decât a labelor îndoite şi iarna, vara, pe ploaie ori pe soare, nimic nu-l mai convinsese să intre vreodată în casă.

Dar acum iată că femeia asta, cu destulă prezenţă de spirit ca să îngrijească un câine înnebunit de durere, îşi legăna gleznele încrucişate şi-şi lua privirea de la trupul propriei fiice. Ca şi cum dimensiunile acesteia erau mai mult decât putea suporta vederea ei. Nici ea, nici el, nu purtau pantofi, îmbujorată şi timidă, Denver se simţea acum şi singură. Toate plecările alea: mai întâi fraţii, apoi bunica – pierderi serioase, deoarece nu erau copii dornici să se prindă cu ea în joc sau să stea atârnaţi de genunchi pe balustrada verandei ei. Toate astea nu contau câtă vreme mama nu-şi întorcea i privirea de la ea, ca acum, făcând-o pe Denver să tânjească, realmente să tânjească, după un semn de resentiment din partea fantomei bebeluşului.

— E o tânără domniţă frumoasă, zise Paul D. Cu adevărat frumoasă. Are faţa dulce a tatălui.

— Îl cunoşti pe tata?

— L-am cunoscut. L-am cunoscut bine.

— Chiar, mamă? Denver îşi reprimă dorinţa de a-şi redirecţiona afecţiunea.

y

— Fireşte că l-a cunoscut pe tatăl tău. Doar ţi-am spus că este de la Dulcea Casă.

Denver se aşează pe treapta de jos. Nu exista alt loc unde să plece graţios. Ei constituiau un cuplu, rostind „tatăl tău” şi „Dulcea Casă” într-un fel ce indica foarte clar că astea ţineau de ei, nu de ea. Că absenţa propriului ei tată nu o privea pe ea. Cândva, această absenţă îi aparţinuse bunicii Baby: un fiu, jelit amarnic fiindcă el o răscumpărase de aici. În al doilea rând, el era soţul absent al mamei ei. Acum era şi prietenul absent al omului de culoarea alunei. Numai cei care-l cunoşteau („îl cunoşteau bine”) puteau revendica pentru ei absenţa lui. Aşa cum

numai cei care locuiau la Dulcea Casă puteau să şi-o amintească, să şoptească despre ea şi să se privească reciproc, pieziş, când o făceau. Iarăşi îşi dori să vină stafia-bebeluş – furia ei îi dădea acum fiori, în loc s-o sleiască de puteri. S-o sleiască de puteri.

— Avem o fantomă în casă, anunţă ea, şi stratagema funcţionă. Cei doi încetară a mai fi un cuplu. Mama nu-şi mai balansă picioarele şi nu se mai comportă ca o fată mare. Amintirea Dulcei Case se estompă în ochii bărbatului pentru care mama ei se purta ca o mamă. Acesta aruncă o privire rapidă scării albe ca fulgerul din spatele ei.

— Am auzit, spuse el. Dar una tristă, zice mama ta. Nu una rea.

— Nu, domnule, zise Denver. Nu rea. Dar nici tristă.

— Atunci, cum?

— Certată, zise Denver. Singuratică şi certată.

— Adevărat? se întoarse Paul D. spre Sethe.

— Nu ştiu cât de singuratică, răspunse mama lui Denver. Poate supărată, dar nu văd cum ar putea fi singuratică, de vreme ce-şi petrece cu noi fiecare minut.

— Probabil că vrea ceva de la voi.

Sethe dădu din umeri.

— Nu-i decât un bebeluş.

— Sora mea, interveni Denver. În casa asta a murit.

Paul D. Îşi scărpină barba.

— Îmi aminteşte de mireasa fără cap, din spatele Dulcei Case. Mai ţii minte, Sethe? Hoinărea regulat prin pădure.

— Cum aş putea uita? îngrijorător…

— Cum se face că toţi cei ce au fugit de la Dulcea Casă nu s-au putut opri să vorbească despre ea? S-ar crede că dacă era atât de dulce oamenii ar fi trebuit să rămână acolo.

— Fetiţo, cu cine vorbeşti?

Paul D. râse:

— Adevărat, adevărat. Are dreptate, Sethe. N-a fost dulce şi cu siguranţă n-a fost o casă.

1 clătină din cap.

— Dar e locul unde am trăit noi, zise Sethe. Toţi, împreună. Îţi vine în minte, vrei, nu vrei.

Tremură abia perceptibil. O uşoară unduire a pielii braţului, pe care o făcu să adoarmă la loc, mângâind-o.

— Denver, zise, aprinde focul în sobă. Nu-i frumos să-ţi vină cineva în vizită şi să nu-l ospătezi.

— Nu vă bateţi capul din pricina mea, protestă Paul D.

— Pâinea nu-i o bătaie de cap. Restul l-am adus de unde lucrez. Măcar atâta pot face, dacă tot gătesc de dimineaţa până seara, să aduc merinde acasă. Ai ceva împotriva ştiucii?

— Nu, dacă ea n-are nimic împotriva mea.

Iar începe, îşi spuse Denver. Cu spatele la ei, împinse surcelele şi focul aproape că se stinse.

— De ce nu rămâneţi la noi peste noapte, domnule Garner? Puteţi vorbi cu mama despre Dulcea Casă până în zori.

Sethe făcu doi paşi repezi spre plită, dar, înainte de-a o trage pe Denver de guler, fata se aplecă în faţă şi izbucni în plâns.

— Ce te-a apucat? Niciodată nu te-am văzut purtându-te astfel.

— Dă-i pace, o rugă Paul D. Pentru ea, sunt un străin.

— Tocmai asta e. N-are motiv să se dea în stambă faţă de un străin. O, draga mea, ce s-a întâmplat? Ai păţit ceva?

Dar Denver tremura toată şi suspina, aşa că nu putea vorbi. Lacrimile nevărsate de ani de zile îi udau sânii deja prea împliniţi.

— Nu mai pot. Nu mai pot!

— Ce nu mai poţi?

— Să trăiesc aici. Habar n-am unde să mă duc sau ce să fac, dar nu mai pot trăi aici. Nimeni nu vorbeşte cu noi.

Nimeni nu vine pe la noi. Băieţilor nu le place de mine. Nici fetelor.

— Scumpo, scumpo…

— Ce vrea să spună prin „nimeni nu vorbeşte cu voi”? întrebă Paul D.

— E casa. Oamenii nu…

— Ba nu e! Nu casa e! Noi suntem! mai ales tu!

— Denver!

— Las-o, Sethe. E greu pentru o fetiţă să locuiască într-o casă cu stafii. Nu poate fi uşor.

— Mai uşor decât alte lucruri.

— Gândeşte-te, Sethe. Sunt un bărbat în puterea vârstei, căruia nu i-a rămas nimic nou de văzut ori de făcut, şi te anunţ că nu e uşor. Poate că ar trebui să vă mutaţi de aici. A cui e casa?

Peste umărul lui Denver, Sethe îi aruncă lui Paul D. O privire de gheaţă.

— Ce-ţi pasă?

— Nu vă lasă să plecaţi?

— Nu.

— Sethe.

— Nu ne mutăm. Nu plecăm. E bine aşa cum e.

— Încerci să mă convingi că e bine, când fata asta îşi pierde minţile de frică?

Casa parcă se încordă şi în liniştea atentă care urmă Sethe vorbi:

— Am un copac pe spinare şi un strigoi în casă şi între ei, nimic în afară de fata pe care o ţin în braţe. Nu mai fug de nimic. Niciodată n-am să mai fug, de niciun lucru de pe pământul ăsta. Am făcut o călătorie şi mi-am plătit biletul, dar să-ţi spun ceva, Paul D. Gamer: a fost prea scump! M-ai auzit? A fost prea scump. Acuma, şezi şi cinează cu noi, ori lasă-ne în plata Domnului!

Paul D. Îşi pescui din buzunarele vestei punguţa cu tutun, concentrându-se asupra nodului şnurului şi asupra conţinutului, în timp ce Sethe o conduse pe Denver în

camera de zi ce se învecina cu încăperea în care se aflau. Nu avea foiţe pentru ţigări, aşa că doar se juca cu punguţa, ascultând prin uşa deschisă cum Sethe îşi linişteşte flica. Când reveni, ea îi evită privirile şi se îndreptă direct spre măsuţa de lângă plită. Stătea cu spatele şi el îi putea admira în voie părul, fără a fi distras de chipul femeii.

— Ce copac pe spinare?

— Hm.

Sethe puse un blid pe masă şi se aplecă sub ea, după făină.

— Ce copac pe spinare? Îţi creşte ceva din spate? Nu văd nimic crescându-ţi din spate.

— Totuşi, e acolo.

— Cine ţi-a spus una ca asta?

— O fată albă. Aşa l-a numit ea. Eu nu l-am văzut şi nu-l voi vedea niciodată. Dar ea spunea că aşa arată. Un pom cu vişine înecăcioase. Trunchiul, ramurile, chiar şi frunzele. Frunzuliţe de vişin. Dar asta a fost acum optsprezece ani. Din câte ştiu, poate că face deja vişine.

Cu vârful degetului arătător, Sethe luă de pe limbă o bobiţă de salivă. Atinse cu ea plita, iute şi uşor. Apoi îşi trecu degetele prin făină, împărţind-o, alcătuind moviliţe mici şi dâre, căutând gărgăriţe. Negăsind niciuna, turnă sare şi praf de copt în căuşul palmei şi le aruncă în făină. Pe urmă se întinse după o cană şi scoase din ea un pumn de untură, îndemânatică, frământă faina cu ea şi apoi, cu stânga, o stropi cu apă şi formă coca.

— Aveam lapte, zise. Eram gravidă cu Denver, dar am avut lapte pentru fetiţa cea mititică. N-o înţărcasem când am trimis-o înainte, cu Howard şi Buglar.

Acum întindea aluatul cu un sucitor de lemn.

— Oricine mă putea mirosi cu mult înainte de-a mă vedea. Iar când mă vedea, îmi zărea picăturile de lapte pe piepţii rochiei. Nimic de făcut. Tot ce ştiam era că trebuia să-mi alăptez bebeluşul. Nimeni nu putea s-o hrănească aşa ca mine. Nimeni n-ar fi putut să i-l dea destul de

repede, ori să i-l ia de la gură după ce băuse destul, fără să ştie. Nimeni nu ştia că nu putea râgâi dacă o ţineai drept pe umăr, ci numai dacă-mi stătea culcată pe genunchi. Nimeni nu ştia astea în afară de mine şi numai eu aveam lapte. Le-am spus-o şi femeilor din căruţă. Le-am spus să-i dea să sugă o cârpă muiată în apă cu zahăr, ca să nu mă uite până mă întorc, peste câteva zile. Laptele va fi acolo şi eu voi fi acolo, cu el.

— Bărbaţii nu ştiu multe, observă Paul D., îndesându-şi punguţa cu tabac înapoi în buzunarul vestei. Dar şi ei ştiu că un sugar nu poate fi ţinut multă vreme departe de mamă-sa.

— Atunci ştiu şi cum e să trimiţi copilul departe de tine când sânii ţi-s plini.

— Vorbeam despre un copac, Sethe.

— După ce te-am lăsat, băieţii au venit înăuntru şi mi-au luat laptele. De aceea au intrat aici. M-au ţintuit la pământ şi mi-au luat laptele. I-am pârât lu' doamna Garner. Avea umflătura aia şi nu putea vorbi, dar din ochi i s-au rostogolit lacrimi. Băieţii au aflat că i-am pârât. Învăţătorul l-a pus pe unu' să-mi despice spinarea, iar când s-a închis la loc, s-a făcut un copac. Mai creşte şi acum acolo.

— Au folosit pielea de bou pe tine?

— Şi mi-au luat laptele.

— Te-au biciuit când erai gravidă?

— Şi mi-au luat laptele.

Rondelele de aluat alb, gros, se aliniau în tavă. Încă o dată Sethe atinse soba cu un deget umed. Deschise uşiţa cuptorului şi împinse tava cu biscuiţi înăuntru. Când se ridică din căldură, îl simţi pe Paul D. la spatele ei şi mâinile lui sub sâni. Se ridică şi ştiu, deşi nu simţea, că el îşi apăsa obrazul pe ramurile vişinului ei înecăcios.

Aproape fără să-şi dea osteneala, el devenise soiul de bărbat capabil să intre într-o casă şi să le facă pe femei să plângă. Fiindcă în prezenţa lui, cu el, puteau. Comportamentul lui avea ceva binecuvântat. Văzându-l, femeile simţeau nevoia să plângă – să-i spună că le doare

pieptul şi genunchii de asemenea. Femei puternice şi înţelepte îl vedeau şi-i mărturiseau lucruri pe care şi le spuneau doar una alteia: că mult după Schimbarea din Viaţă dorinţa din ele devenise brusc enormă, hulpavă, mai neostoită decât la şaisprezece ani, că asta le ruşina şi le întrista; că în secret râvneau să moară – să se termine cu asta – şi că somnul era mai preţios pentru ele decât orice zi de trezie. Femei tinere îl înghesuiau ca să mărturisească ori să descrie cât de bine îmbrăcate erau nălucile care se ţineau după ele, ieşind direct din vise. În consecinţă, deşi nu înţelegea de ce lucrurile se prezentau astfel, el nu fu surprins când Denver picură lacrimi în focul din sobă. Nici când, după încă cincisprezece minute, după ce-i povestise despre laptele furat, mama fetei plânse şi ea. În spatele ei, aplecat ca un arc al bunătăţii, îi ţinea sânii în palme. Îşi freca bărbia de spinarea ei, aflând în felul acesta despre tristeţea femeii, rădăcinile acesteia; trunchiul ei viguros şi ramurile complicate. Ridicându-şi degetele până la capsele rochiei, ştiu fără să le vadă sau să audă vreun suspin că lacrimile izvorau abundent. Iar când atinse cu buzele marginea de sus a rochiei şi văzu ce sculptură devenise spatele ei, ca opera decorativă a unui orfevru, prea pasională ca să fie expusă, putu să gândească, dar nu să rostească, „O, Doamne, fato”. Şi nu avea să-şi găsească pacea până nu atingea cu buzele fiecare cută şi frunzuliţă, Sethe nesimţind nimic, fiindcă pielea de pe spinarea ei era moartă de ani buni. Ce ştia ea era că responsabilitatea faţă de sânii ei se afla, în sfârşit, în mâinile altcuiva.

Oare va exista puţin spaţiu, se întreba ea, puţin timp, o modalitate de a zăgăzui întâmplările, de a împinge nevoia undeva în colţurile odăii şi de a sta pur şi simplu nemişcată un minut sau două, goală de la umeri până la brâu, uşurată de greutatea sânilor, mirosind încă o dată laptele furat şi simţind plăcerea de a coace pâine? Poate că de data asta putea încremeni în toiul pregătirii mesei – nici să nu plece de lângă sobă – şi să simtă durerea pe care trebuia să i-o producă spatele. Să se încreadă în lucruri şi

să le ţină minte, pentru că ultimul bărbat de la Dulcea Casă era de faţă ca să o prindă dacă se cufunda?

Soba nu se cutremură când se adaptă la căldură. Denver nu mişca în camera învecinată. Lumina roşie, pulsândă, nu reveni, iar Paul D. nu mai tremurase din 1856, când dârdâise optzeci şi trei de zile în şir. Încuiat şi înlănţuit, mâinile îi tremurau atât de rău că nu putea nici fiima şi nici să se scarpine cum trebuie. Acum tremura iar, dar de data asta erau picioarele. I-a trebuit puţin timp ca să-şi dea seama că nu de îngrijorare îi tremurau, ci fiindcă scândurile duşumelei se mişcau şi podeaua scrâşnitoare, împingătoare, era doar o părticică din ceea ce se întâmpla. Însăşi casa se clătina. Sethe alunecă pe podea şi se trudi să reintre în rochie. În timp ce se afla în patru labe, ca şi cum ar fi încercat să-şi ţină casa nemişcată pe sol, Denver năvăli din camera de zi cu groază în ochi şi un zâmbet vag pe buze.

— La dracu'! Taci din gură! striga Paul D., căzând, căutând un sprijin. Lasă casa în pace! Ieşi dracului afară!

O masă se repezi spre el şi o prinse de un picior. Reuşi cumva să rămână nemişcat, într-un unghi, şi, ţinând masa de două picioare, lovi orbeşte cu ea, spărgând totul şi ţipând înapoi la casa care urla: „Vrei război? Dă-i drumu', dracu' s-o ia de treabă! Are destule necazuri şi fără tine! Are destule!"

j

Cutremurul se domoli, înlocuit de câteva tresăriri ocazionale. Dar Paul D. conteni să lovească în jur cu masa abia când totul deveni nemişcat ca o stâncă. Asudând şi respirând zgomotos, se rezemă de perete, în spaţiul neacoperit de bufet. Sethe era încă ghemuită lângă sobă, strângând tare la piept pantofii salvaţi. Toţi trei, Sethe, Denver şi Paul D., respirau la unison, ca o unică persoană vlăguită. Răsuflarea altcuiva era la fel de ostenită.

Dispăruse. Denver se împletici, în tăcerea aceea, până la sobă. Acoperi tăciunii cu cenuşă şi trase tava cu biscuiţi afară din cuptor. Dulapul cu borcane se prăbuşise,

conţinutul formând o grămadă într-un colţ al poliţei de jos. Scoase un borcan şi, căutând o farfurie, găsi lângă uşă una înjumătăţită. Duse obiectele astea până la treptele verandei, pe care se aşează.

Cei doi urcaseră sus. Cu pasul uşor, picioarele agile, urcaseră pe scara albă, lăsând-o jos. Ea desfăcu sârma din jurul borcanului şi scoase capacul. Sub el se afla o bucăţică de pânză şi sub pânză un strat subţire de ceară. Îndepărtă totul şi turnă dulceaţa pe jumătate din jumătatea de farfurie. Luă un biscuit şi trase de partea de sus, arsă. Inele de abur se înălţară din miezul alb, pufos.

Îi era dor de fraţii ei. Buglar şi Howard ar fi avut acum douăzeci şi doi şi douăzeci şi trei de ani. Deşi fuseseră drăguţi cu ea în timul perioadei calme şi-i lăsaseră toată partea de sus a patului, ea îşi aminti cum stătuseră lucrurile înainte: plăcerea pe care o avuseseră şezând ciorchine pe treptele albe – ea între genunchii lui Buglar sau Howard – în timp ce inventau poveşti de genul „Mori, vrăjitoare!”, dovedite că puteau s-o ucidă. Şi Baby Suggs mormăind chestiile ei în camera de zi. Ea mirosea ziua a scoarţă de copac şi noaptea a frunziş, deoarece Denver nu mai dormea în vechea ei odaie după fuga fraţilor.

Acum, mama ei se afla la etaj, cu bărbatul care-i alungase unica cealaltă tovarăşă. Denver înmuie o bucăţică de biscuit în dulceaţă. Încet, metodic, fără chef, o mestecă.

Nu neapărat grăbiţi, dar fără să piardă timpul, Sethe şi Paul D. se duseră sus pe scara albă. Copleşit în egală măsură de norocul chior de a fi găsit casa femeii, cu ea acolo, şi de certitudinea că va face sex cu ea, Paul D. şterse douăzeci şi cinci de ani din memoria recentă. Cu o treaptă în faţa lui se găsea înlocuitoarea lui Baby Suggs, fata cea nouă pe care o visau noaptea, iar în zori ţineau viţici, aşteptând-o să aleagă. Simplul fapt că sărutase dantelăria de fier forjat de pe spatele ei zguduise casă, obligându-l să o facă ţăndări. Acum avea să facă şi mai

mult.

Ea îl conduse până în capul scărilor, unde lumina venea direct din cer, întrucât ferestrele de la etaj ale casei fuseseră amplasate în acoperişul povârnit, nu în pereţi. Erau două camere, iar ea îl duse într-una dintre ele, nădăjduind că nu-l va deranja faptul că nu era pregătită; că, deşi îşi amintea cum era să doreşti, uitase cum anume funcţionează dorinţa; încleştarea şi neajutorarea care puneau stăpânire pe mâini; cum orbirea era preschimbată în aşa fel încât ce-ţi sărea în ochi erau doar locurile potrivite pentru culcat, restul – clanţele uşilor, curelele, cârligele, tristeţea ghemuită în colţuri şi scurgerea timpului – fiind interferenţe.

S-a terminat înainte de a-şi scoate hainele de pe ei. Pe jumătate îmbrăcaţi şi cu răsuflarea sacadată, zăceau unul lângă celălalt, supăraţi unul pe celălalt şi pe lucarna de deasupra lor. Visul lui despre ea durase prea mult şi era prea îndepărtat. Deprimarea ei se datorase faptului că nu avusese vine proprii de niciun fel. Acum le părea rău amândurora şi erau prea sfioşi ca să spună ceva.

Sethe stătea întinsă pe spate, cu capul întors de la el. Cu coada ochiului, Paul D. îi vedea sânii turtiţi şi-i dispăceau, îi displăceau rotunjimile lor plate, netede, de care în mod cert se putea lipsi, chiar dacă adineaori, la parter, îi ţinuse în palme de parcă ar fi fost partea cea mai preţioasă din propria-i anatomie. Iar labirintul de fier forjat pe care-l explorase în bucătărie, ca un căutător de aur scormonind în aluviuni, era, de fapt, un revoltător ciorchine de cicatrice. Nu un pom, cum susţinea ea. Poate avea forma unuia, dar nu semăna cu niciun arbore cunoscut de el, pentru că arborii erau primitori, lucruri în care puteai avea încredere şi de care te puteai apropia; puteai vorbi cu ei dacă aveai chef, ceea ce el făcuse de nenumărate ori, încă de demult, de când mânca la amiază pe lanurile de la Dulcea Casă. Întotdeauna în acelaşi loc, dacă era posibil, şi alegerea locului fusese dificilă, fiindcă

Dulcea Casă avea mai mulţi copaci frumoşi decât oricare altă fermă din zonă. Pe cel ales de el îl numise Frate, şedea la umbra lui, singur uneori, uneori cu Halle sau cu ceilalţi Pauli, dar cel mai des cu Sixo, care era încă blând şi mai vorbea englezeşte. De culoare indigo, cu limba ca o flacără roşie, Sixto experimenta coptul de cartofi noaptea, încercând să stabilească exact când să pună pietre fierbinţi şi fumegânde într-o groapă, cartofii pe ele, şi să astupe totul cu crenguţe, în aşa fel încât, atunci când luau pauza de masă, legau animalele şi se duceau la Frate, cartofii să atingă culmea perfecţiunii. Se întâmpla să se scoale în toiul nopţii, să bată calea până acolo, să înceapă dezgroparea la lumina stelelor; sau înfierbânta mai puţin pietrele şi punea pe ele cartofii pentru a doua zi imediat după ce prânzeau. Niciodată nu-i ieşeau perfecţi, dar oricum înfulecau cartofii necopţi, răscopţi, uscaţi sau cruzi, râzând, scuipând şi bombardându-l cu sfaturi.

Timpul nu funcţiona niciodată cum credea Sixo, aşa că era normal să nu-i iasă. Odată planificase până la ultimul minut o călătorie de cincizeci de kilometri, ca să întâlnească o femeie. Pornise într-o sâmbătă, când luna se afla acolo unde voia el să fie, ajunsese la cocioaba ei duminica, înainte de slujba de la biserică, şi beneficiase de exact atâta timp cât să spună „bună dimineaţa” înainte de a trebui să se întoarcă, pentru a fi prezent pe câmp, la apel, luni dimineaţa. Mărşăluise şaptesprezece ceasuri, şezuse şi se odihnise unul şi apoi se răsucise pe călcâie şi umblase încă şaptesprezece. Halle şi Paulii îşi petrecuseră toată ziua ascunzând de domnul Garner epuizarea lui Sixo. În ziua respectivă nu mâncaseră cartofi, nici dulci, nici albi. Trântit la umbra copacului, cu limba roşie ca flacăra ascunsă de ei, cu faţa indigo încruntată, Sixo dormise ca un leş pe toată durata pauzei de prânz. Ăsta da, om, ăla da, pom. Zăcutul lui în pat şi „copacul” lungit alături nici nu se comparau.

Paul D. privi prin fereastra situată deasupra picioarelor sale şi-şi îndoi braţele sub ceafă. Cu un cot

atinse umărul lui Sethe. Trecerea ţesăturii peste epiderma ei o făcu să tresară. Uitase că el nu se dezbrăcase de cămaşă. Măgar, îşi spuse, dar apoi îşi aminti că nu-i dăduse timp să şi-o scoată. Nici ei nu-şi dăduse timp să-şi scoată combinezonul şi, ţinând seama că ea începuse să se dezbrace înainte de a-l vedea pe verandă; că avusese deja pantofii şi ciorapii în mână şi nu şi-i mai pusese după aceea; că el îi privise picioarele goale şi ude şi-i ceruse permisiunea să stea cu ea, iar când se ridicase în picioare ca să gătească o dezbrăcase şi mai mult; având, deci, în vedere cât de repede începuseră să se dezbrace, s-ar fi crezut că acum sunt goi puşcă. Dar poate că bărbaţii nu erau altceva decât bărbaţi, ceea ce Baby Suggs susţinuse întotdeauna. Te încurajau să-ţi laşi o parte din greutatea corpului în mâinile lor şi imediat, când te simţeai mai uşoară şi-ţi plăcea, îţi studiau cicatricele şi problemele, după care procedau exact ca el: dădeau copiii afară şi făceau zob casa.

Trebuia să se scoale de acolo, să coboare la parter şi să facă ordine. În casa asta, pe care el îi ceruse s-o abandoneze, ca şi cum o casă ar fi fost un obiect neimportant – o bluză scurtă ori un coş cu unelte de cusut pe care le puteai lăsa în urma ta sau dărui oricând îţi venea. Ea, care nu avusese niciodată un alt cămin; ea, care plecase de la o podea de pământ bătătorit ca să vină aici; ea, care trebuise să aducă în fiecare zi o mână de barba-caprei în bucătăria doamnei Garner, doar ca să poată lucra acolo, să simtă că-i aparţinea în parte, fiindcă dorea să iubească munca pe care o făcea, să elimine urâţenia din ea, iar unicul mod în care se putea simţi acasă la Dulcea Casă era să culeagă nişte flori frumoase şi să le ducă acolo. Dacă uita, nu se închega untul sau saramura din puţină îi făcea băşici pe braţe.

Cel puţin aşa se părea. Câteva floricele galbene pe masă, puţin mirt legat de mânerul fierului de călcat cu care ţinea uşa deschisă ca să intre o adiere o calmau, iar când doamna Garner şi ea se aşezau să sorteze mohorul

ori să facă vopsea neagră se simţea bine. Bine. Nu speriată de bărbaţii de dincolo. De cei cinci, care dormeau în dormitorul învecinat, dar niciodată nu se strecurau noaptea înăuntru la ea. Îşi atingeau doar pălăriile jerpelite când o vedeau şi se uitau lung. Iar dacă le ducea de mâncare pe câmp, pâine cu slănină învelită într-o bucată de hârtie cerată, nu i-o luau niciodată direct din mână. Se dădeau înapoi şi aşteptau ca ea s-o pună jos (la rădăcina unui copac) şi să plece. Ori nu voiau să ia nimic de la ea, ori nu doreau ca ea să-i vadă mâncând. De vreo două, trei ori, zăbovise. Îi pândise, ascunsă în caprifoi. Cât de diferiţi erau fără ea, cum râdeau, se hârjoneau, urinau şi cântau. Toţi, în afară de Sixo, care râdea o singură dată, chiar la sfârşit. Halle, desigur, era cel mai simpatic. Cel de-al optulea şi ultimul copil al lui Baby Suggs, care se angaja să muncească în tot districtul ca s-o răscumpere de acolo. Dar nici el, după cum avea să se dovedească, nu era decât un bărbat.

Un bărbat nu-i decât un bărbat, zicea Baby Suggs. Dar un fiu? Ei, el e cineva.

Avea sens, dintr-o mulţime de motive, căci în toată viaţa lui Baby Suggs, ca şi în a lui Sethe, bărbaţii şi femeile erau mişcaţi precum piesele jocului de dame. Toţi cunoscuţii lui Baby Suggs – başca iubiţii ei – care nu evadaseră sau nu fuseseră spânzuraţi, fuseseră închiriaţi cu ziua, împrumutaţi pe termen lung, cumpăraţi, recuperaţi, ţinuţi în rezervă, amanetaţi, câştigaţi la cărţi, furaţi ori prinşi. Aşa că cele opt progenituri ale lui Baby Suggs aveau şase taţi. Ceea ce numea ea parşivenia vieţii era şocul pe care îl suferise aflând că nimeni nu înceta să joace dame numai pentru că printre piese se numărau şi copiii ei. Pe Halle reuşise să-l ţină lângă ea cel mai mult. Douăzeci de ani. O viaţă de om. Un dar, neîndoielnic, o recompensă pentru faptul că, după cum auzise, cele două fiice ale sale, niciuna ajunsă să-şi piardă dinţii de lapte, fuseseră vândute şi dispăruseră fără ca ea să-şi poată lua rămas bun. O recompensă pentru că se culcase cu un

negustor de paie timp de patru luni, ca să-l poată păstra lângă ea pe cel de-al patrulea copil, un băiat, doar ca să-l vadă şi pe el vândut pe cherestea în primăvara anului următor şi să se pomenească lăsată grea de omul care-i promisese ci n-o va face. Pe copilul acela nu l-a putut iubi, iar pe ceilalţi n-a vrut. „Dumnezeu să ia ce vrea EL, zicea. Iar El şi-a luat, El şi-a luat şi şi-a luat, dar apoi i l-a dat pe Halle, care i-a dăruit libertatea când pentru ea nu mai însemna nimic.

Sethe beneficiase de uimitorul noroc de a fi căsătorită timp de şase ani bătuţi pe muchie cu acel „cineva", tatăl tuturor odraslelor ei. O binecuvântare pe care avusese nesăbuinţa s-o considere de la sine înţeleasă, pe care se bizuise, ca şi cum Dulcea Casă ar fi fost un loc de încredere. Ca şi cum >»

O mână de mirt înfăşurat pe mânerul fierului de călcat proptit în uşa bucătăriei unei femei albe ar fi făcut-o bucătăria ei. Ca şi cum frunzuliţele de mentă din gură i-ar fi îndulcit răsuflarea, modificându-şi şi ele parfumul. O proastă mai îngrămădită nici că făcuse vreodată umbră pământului.

Sethe dădu să se întoarcă pe burtă, dar se răzgândi. Nu dorea să-l vadă iar pe Paul D. atent cu ea, aşa că se mulţumi să-şi încrucişeze gleznele.

Dar Paul D. observă mişcarea, precum şi schimbarea din ritmul respiraţiei. Se simţi obligat să mai încerce o dată, de data asta lent, dar pofta îşi luase zborul. De fapt, era un sentiment plăcut: a nu o dori. Douăzeci şi cinci de ani şi – hopa! O chestie aşa cum le făcea Sixo – ca atunci când aranjase întâlnirea cu Patsy, femeia-de-la-cincizeci-de-kilometri.

Acestuia îi trebuiseră trei luni şi două călătorii dus-întors de

cincizeci de kilometri ca s-o întâlnească. Ca s-o convingă să străbată şi ea o treime din distanţă, până la un loc ştiut de el. O construcţie părăsită, de piatră roşie,

folosită pe vremuri de pieile roşii, când credeau că pământul le aparţine. Sixo o descoperise într-una din furişările lui nocturne şi ceruse permisiunea să intre. Înăuntru, după ce simţise ce fel de loc era, întrebase spiritul pieilor roşii dacă-şi putea aduce femeia acolo. Spiritul spusese că da, iar Sixo o instruise amănunţit pe muiere cum să ajungă în acel loc, exact când să pornească la drum, cum avea să fluiere de bun-venit ori de alarmă. Întrucât niciunul dintre ei nu putea merge nicăieri cu o treabă proprie şi cum femeia-de-la-cincizecide-kilometri împlinise deja paisprezece ani şi era făgăduită braţelor altuia, pericolul era real. Când Sixo ajunsese, nici urmă de femeie. O fluierase – niciun răspuns. Intrase în casa abandonată a roşilor. Ea nu era acolo. Se întorsese la locul convenit pentru întâlnire. Mai aşteptase o bucată de vreme. Ea tot nu venea. Temându-se pentru ea, mersese pe drum în direcţia din care trebuia să vină. Cinci ori şase kilometri, după care se oprise. N-avea niciun rost să mai înainteze, aşa că se oprise în vânt şi ceruse ajutor. Ciulind urechile să audă vreun semnal, percepuse un scâncet. Se răsucise într-acolo, aşteptase şi-l auzise încă o dată. Renunţând la precauţii, o strigase pe nume. Ea îi răspunsese cu un glas care lui îi sunase a viaţă – nu a moarte. „Nu mişca!” strigase. „Respiră adânc, să te găsesc” O găsise. Ea credea că ajunsese deja în punctul de întâlnire şi plângea, crezând că el nu se ţinuse de cuvânt. Acum era prea târziu ca întâlnirea să aibă loc la casa pieilor roşii, aşa că se culcaseră acolo unde se găseau. După aceea el a înţepat-o în gambă ca să simuleze o muşcătură de şarpe, să-i folosească ei drept scuză fiindcă întârziase de la scuturarea viermilor de pe frunzele de tutun. O instruise în amănunt cum să urmeze o scurtătură de-a lungul pârâului şi o condusese puţin. Când el ajunsese la drum, era încă lumină şi avea hainele în mână. Brusc, la o cotitură, o căruţă cu coviltir se năpustise spre el. Birjarul, cu ochii holbaţi, ridicase gârbaciul, în timp ce femeia de alături îşi acoperise ochii. Dar Sixo se topise în

pădure, înainte ca şfichiul să-i plesnească spatele indigo.

Le povestise întâmplarea lui Paul E, Halle, Paul A. şi Paul D., în stilul său caracteristic, făcându-i să râdă-plângă. Sixo dispărea noaptea printre copaci. Ca să danseze, zicea, să ţină deschise căile sângelui. Niciunul dintre ceilalţi nu-l surprinsese asupra faptului, dar şi-l imaginau, iar imaginea pe care o plăsmuiau în minte le stârnea dorinţa să râdă de el – ziua, când erau în siguranţă.

Dar asta se întâmplase înainte ca Sixo să înceteze să mai vorbească englezeşte, fiindcă limba n-avea viitor. Datorită femeii-de-la-cincizeci-de-kilometri, Sixo era unicul dintre ei neparalizat de pofta de Sethe. Nimic nu putea fi mai grozav decât sexul cu ea, pe care Paul D. şi-l imaginase, periodic, timp de douăzeci şi cinci de ani. Stupiditatea de care dăduse dovadă îl făcea acum să zâmbească şi să reflecteze la sine cu simpatie, în timp ce se întorcea pe o parte, cu faţa la ea. Ochii lui Sethe erau închişi, părul, încâlcit. În starea asta, fără ochi lucioşi, avea mai puţin vino-ncoace. Deci, fără îndoială, ochii ei îl făcuseră să fie mereu în gardă şi excitat. Fără ei, faţa era docilă – o faţă pe care ştia cum s-o ia. Poate că dacă-i ţinea aşa, închişi… Dar nu, mai era şi gura. Frumoasă. Halle nici nu ştiuse ce-a avut.

Deşi îşi ţinea ochii închişi, Sethe ştia că privirea bărbatului nu-i părăsea chipul şi o imagine ca de ziar a cât de rău arăta, cu siguranţă, i se înfiripă înaintea ochilor minţii. Totuşi, în privirea lui contemplativă nu se citea batjocură. Era tandră. O simţea blândă, aflată în aşteptare. El n-o judeca – mai bine zis, o judeca, dar n-o compara. De la Halle încoace, niciun bărbat nu o privise astfel: nu iubitor ori pătimaş, ci curios, ca şi cum ar fi examinat un ştiulete de porumb, evaluându-i calitatea. Halle îi fusese mai mult frate decât soţ. Grija lui sugera mai degrabă o relaţie de familie decât posesivitatea unui bărbat. Ani mulţi se văzuseră în plină lumină numai duminicile. În rest,

vorbeau, se atingeau sau mâncau pe întuneric. Întunericul dinaintea zorilor şi penumbra asfinţitului. Aşa că a se privi reciproc cu luare aminte era o plăcere a dimineţilor de duminică, iar Halle o contempla de parcă voia să înmagazineze ceea ce vedea la lumina soarelui de dragul umbrei percepute în restul săptămânii. Iar lui îi fusese sorocit atât de puţin timp. După munca la Dulcea Casă, în după-amiezile de sâmbătă trudea ca să plătească datoria pentru maică-sa. Când o ceruse de nevastă, Sethe acceptase bucuroasă, după care rămăsese blocată, necunoscând următorul pas. Ar trebui să fie o ceremonie, nu? Un preot, dans, o petrecere, ceva. Ea şi doamna Gamer fiind unicele femei din gospodărie, se decisese s-o întrebe.

— Eu şi Halle vrem să ne căsătorim, doamnă Garner.

— Am auzit.

Ea zâmbise.

— A discutat el cu domnul Garner despre asta. Aştepţi deja un copil?

— Nu, doamnă.

— Ei bine, va veni. Ştii, nu-i aşa?

— Da, doamnă.

— Halle e de treabă, Sethe. Va fi bun cu tine.

— Dar voiam să spun că dorim să ne căsătorim.

— Te-am auzit. Şi ţi-am spus că e în ordine.

— Va fi o nuntă?

Doamna Garner pusese jos lingura pe care o folosea la gătit. Râzând uşor, o atinsese pe Sethe pe creştet, spunând:

— Ce copil dulce eşti.

Asta fusese totul.

Sethe îşi cususe pe furiş o rochie şi Halle îşi atârnase funia pentru animale pe un cui din baraca ei. Acolo, pe o saltea întinsă pe podeaua de lut, copulaseră a treia oară, primele două daţi fiind într-un lan mic de porumb, ţinut de domnul Garner fiindcă producea o recoltă utilă atât animalelor, cât şi oamenilor. Şi Halle, şi Sethe aveau

impresia că simt feriţi de privirile altora. îmbrăţişaţi jos, între tulpini, nu vedeau nimic, nici vârfurile porumbului de deasupra capetelor; se abţinu să nu râdă.

Sethe surâse, cu gândul la ea însăşi şi la prostia lui Halle. Până şi ciorile aflaseră şi veniseră să privească. Dezîncrucişând gleznele, reuşi să nu râdă tare.

Saltul de la o viţică la o fată, gândea Paul D., nu era mare scofală. Nu fusese saltul care crezuse Halle că va fi. Faptul că o posedase în porumb, nu la ea acasă, la niciun metru depărtare de ceilalţi, cei care pierduseră partida, fusese un gest de tandreţe. Halle dorise discreţie, de dragul fetei, dar în loc de asta se alesese cu expunere publică. Cine să nu observe o vălurire a lanului de porumb într-o zi calmă, senină? El, Sixto şi ceilalţi doi Paul şezuseră sub Frate, turnându-şi în cap apă dintr-un burduf, şi, prin şiroaiele de apă de la fântână ce le curgeau peste ochi, priviseră zbuciumul vârfurilor de porumb din lanul din vale. Fusese greu, greu, chinuitor să stea acolo, cu nişte erecţii ca de câine, şi să vadă tulpinile de porumb dansând în amiază. Apa care le curgea pe capete înrăutăţea situaţia.

Paul D. oftă şi se întoarse pe cealaltă parte. Sethe profită de ocazie ca să-şi schimbe şi ea poziţia. Privind spatele lui Paul D., ea îşi aminti că nişte tulpini se frânseseră, se îndoiseră pe spinarea lui Halle şi printre alte lucruri prinse de ea între degete se găsiseră pănuşi şi mătase de porumb.

Cât de afânată mătasea! Ce lipicioasă seva!

Admiraţia geloasă a bărbaţilor care priveau se amestecase cu ospăţul cu porumb nou cu care se desfătaseră în seara aceea, smuls de pe tulpinile pe care domnul Garner nu se putea îndoi că le rupsese un raton. Paul F. dorise un ştiulete copt; Paul A. îl preferase pe al lui fiert; acum, Paul D. nu-şi mai amintea cum gătiseră ştiuleţii prea cruzi pentru a fi mâncaţi. Îşi amintea însă cum desfăcuse mătasea ca să ajungă la vârf, senzaţia unghiei

intrată sub pănuşă, delicat, să nu zgârie boabele.

Trasul de teaca strâmtă, zgomotul de sfâşiere care întotdeauna îi dădea certitudinea că doare.

De cum era desfăcută o pănuşă, celelalte o urmau ascultătoare şi ştiuletele i se arăta timid, cu şiruri dese de boabe, expuse în sfârşit. Ce uşor se desprindea mătasea. Cât de iute curgea, eliberată, seva aromată întemniţată în el.

Indiferent ce anticipaseră dinţii tăi şi degetele ude, nu se putea descrie modul în care bucuria aceea simplă te cutremura.

Ce afânată era mătasea. Ce fină, rară şi liberă.

Secretele lui Denver erau dulci. Însoţite de fiecare dată de Veronica sălbatică, până descoperise apa de colonie. Primul flacon îl primise în dar, pe cel de-al doilea îl şterpelise de la mama ei şi-l ascunsese între arbuşti, lăsându-l acolo până când îngheţase şi crăpase. Fusese anul când iarna venise în grabă mare la ora cinei şi nu se lăsase dusă şase luni. Unul dintre anii de război, când doamna Bodwin, femeia albă, adusese apă de colonie pentru mama ei şi pentru ea însăşi, portocale pentru băieţi şi încă un şal bun de lâniţă pentru Baby Suggs. Sporovăind despre un război plin de morţi, avea o mină fericită – era roşie în obraji, şi, cu toate că avea o voce groasă de bărbat, mirosea ca o cameră plină de flori. Plăcere de care Denver se putea bucura singură între buxuşi. În spatele casei 124 era o fâşie îngustă de teren până la liziera pădurii. Dincolo de pădure – o gârlă. În păduricea aceea, între terenul gol şi gârlă, ascunse de stejari, cinci tufe de cimişir, plantate în linie dreaptă, începuseră să se întindă una către alta cam la un metru şi un sfert înălţime de la sol, formând un alcov rotund, gol, înalt de doi metri, având drept pereţi câţiva metri pătraţi de frunziş fremătător.

Aplecându-se tare, Denver reuşea să se strecoare în acel adăpost şi odată ajunsă înăuntru, îşi putea îndrepta spatele, cât era de lungă, în lumina de smarald.

Începuse ca jocul de-a gospodina al unei fetiţe, dar

pe măsură ce i se modificau dorinţele, se schimba şi jocul. Liniştit, privat şi absolut secret, cu excepţia zgomotosului semnal al apei de colonie, care-i înfiora pe iepuri, înainte de a-i zăpăci. În primul rând o cameră de joacă (unde liniştea era mai moale), în al doilea rând un ascunziş (de fraţii care-i inspirau teamă), locul devenise curând un scop în sine. În acel umbrar, izolată de durerea lumii îndurerate, imaginaţia lui Denver crea propria-i foame şi propria-i merinde, de care avea mare trebuinţă, fiindcă singurătatea o topea. O topea. Ascunsă şi protejată de pereţii verzi, vii, se simţea pârguită şi împlinită, salvarea fiind uşoară ca o dorinţă.

Odată, când era în adăpostul de cimişir, într-o toamnă, cu mult înainte ca Paul D. să se fi mutat în casa mamei, lui Denver i se făcuse brusc frig din pricina unei pale de vânt combinată cu parfumul de pe piele. Se îmbrăcase, se aplecase de mijloc ca să iasă afară şi-şi îndreptase spatele în ninsoare: cădea o zăpadă fină, biciuitoare, ca cea din tabloul evocat de mama sa când descrisese circumstanţele naşterii

lui Denver, într-o canoe, încălecată de o fată albă, de la care îşi primise numele.

Dârdâind, Denver se apropiase de casă, privind-o ca de obicei, mai mult ca pe o persoană decât ca pe o construcţie. O persoană care plângea, suspina, tremura şi făcea crize. Paşii ei şi privirea ei erau aidoma celor precauţi ai unui copil ce se apropie de o rubedenie irascibilă şi leneşă (cineva dependent, dar orgolios). O platoşă de întuneric ascundea toate geamurile, cu o excepţie. O lumină slabă sticlea în camera lui Baby Suggs. Când Denver privi înăuntru, îşi văzu mama îngenuncheată în rugăciune, ceea ce nu era neobişnuit. Neobişnuit (chiar şi pentru o fetiţă care trăise tot timpul într-o casă populată de activităţile animate ale morţilor)

era faptul că o rochie albă stătea în genunchi lângă aceasta, cu o mânecă în jurul mijlocului mamei. Tandra

îmbrăţişare a mânecii de rochie o făcu pe Denver să-şi amintească detaliile venirii ei pe lume – ea şi zăpada subţire, tăioasă, în care stătea, precum fructul unor flori banale. împreună, rochia şi mama ei arătau ca două prietene mature – una (rochia) sprijinind-o pe cealaltă. Iar magia naşterii ei, în fond miracolul, mărturisea acea prietenie, ca şi numele primit de ea.

Cu uşurinţă, păşi în povestea aceea spusă, întinsă sub ochii ei pe cărarea pe care se îndepărta de fereastră. Casa avea o singură uşă, iar ca să ajungi la ea din spate trebuia să parcurgi toată distanţa până în partea din faţă a lui 124, pe lângă magazie, pe lângă pivniţă, pe lângă privată şi şopron, până la verandă. Tot aşa, ca să ajungă la partea cea mai îndrăgită a poveştii, trebuia să înceapă mult mai devreme, să audă păsările din codrul des, foşnetul frunzelor moarte sub picior, să-şi vadă mama urcând pe dealurile unde era improbabil să se afle vreo casă. Cum mergea Sethe pe două picioare menite să se odihnească. Cum i se umflaseră într-atât că nu-şi

putea vedea arcuirea burţii şi nu-şi simţea gleznele. Trunchiul piciorului se termina într-o plăcintă de carne crestată de cinci unghii. Dar ea nu voia, nu putea să se oprească, fiindcă dacă se oprea, micuţa antilopă o împungea cu corniţele şi râcâia terenul uterului ei cu nişte copite nerăbdătoare. Cât timp umbla, antilopa ai fi zis că păştea liniştită – aşa că mergea pe cele două picioare care – în a şasea lună de sarcină – s-ar fi cuvenit să se odihnească. Încă lângă ceaun; încă la putinica de făcut unt; încă la copaie şi la fierul de călcat. Cu lapte, lipicios şi acru, pe rochie, atrăgând orice mică gâză zburătoare, de la ţânţari la cosaşi. Când a ajuns la poalele dealului, încetase de mult să le mai alunge. Dangătul din capul ei, început ca un zvon îndepărtat de clopot de biserică, era deja o tichie strâmtă de răsunet de clopote, îndesată peste urechi. I se afunda piciorul şi trebuia să privească în jos ca să vadă dacă intrase într-o groapă sau i se îndoise genunchiul.

Nimic nu era viu, în afară de sfârcurile ei şi de micuţa antilopă. La sfârşit se aflase în poziţie orizontală, sau trebuie să fi fost, fiindcă nişte cozi de ceapă sălbatică îi zgâriau obrajii şi tâmplele. Îngrijorată fiind de soarta mamei copiilor ei, îi povestise Sethe lui Denver, îşi aducea aminte că-şi spusese: „Bun, cel puţin nu trebuie să mai fac încă un pas!” Gând de moarte, dacă a existat vreodată unul şi ea aşteptase protestul micuţei antilope, iar Sethe nu-şi explica de ce se gândea la o antilopă de vreme ce nu văzuse niciodată una. Presupunea că era o născocire de care se cramponase dinainte de Dulcea Casă, din prima ei tinereţe. Despre locul de baştină (Carolina, oare? sau poate Louisiana?) nu-şi amintea decât cântece şi dansuri. Nu-şi amintea nici măcar de propria ei mamă, care-i fusese arătată de copilul de opt ani însărcinat cu supravegherea celor mici – arătată sub forma uneia dintre multele spinări întoarse către ea, cocârjate într-o cultură plutitoare în apă. Răbdătoare, Sethe aşteptase ca acea spinare anume să se îndrepte la capătul rândului. Ceea ce văzuse fusese o pălărie de stofa în locul celei de paie, lucru destul de singular în lumea aceea de femei gureşe, fiecare numită mamă.

— Seth – tu.

— Mamă?

— Ţine bine copilul.

— Da, mamă.

— Seth – tu.

— Mamă?

— Adu nişte surcele.

— Da, mamă.

O, dar când se puneau pe cântat! Şi, o! când dansau, iar uneori dansau ca antilopa. Bărbaţii laolaltă cu mamele, dintre care una era cu siguranţă a ei. Îşi preschimbau contururile şi deveneau altceva. Un altceva descătuşat, exigent, ale cărui picioare îi cunoşteau pulsul mai bine decât ea. Exact ca asta din stomacul ei.

— Cred că bebeluşul ăsta, mamă, o să-şi dea duhul în

stratul de ceapă sălbadcă de pe malul însângerat al fluviului Ohio.

Asta era în mintea ei şi asta-i povestise lui Denver. Cuvânt cu cuvânt. Şi nici nu părea o idee proastă, în linii mari, ţinând seama de pasul pe care nu trebuia să-l mai facă, dar gândul cu privire la ea însăşi zăcând moartă, în timp ce micuţa antilopă ar fi continuat să trăiască – o oră? o zi? o zi şi o noapte? – în trupul lipsit de viaţă, gândul acesta o îndurera în aşa măsură încât slobozise un geamăt, făcând-o pe o persoană ce mergea pe altă cărare, la niciun metru depărtare, să se oprească brusc şi să nu mai mişte. Sethe nu o auzise umblând, dar o auzise perfect încremenind şi pe urmă îi simţise parfumul părului. Vocea care întreba „Cine-i acolo?” era tot ce-i trebuia ca să ştie că va fi descoperită de un băiat alb, că şi el avea dinţii murdari de muşchi şi era hămesit. Că în perdeaua de pini de-a lungul fluviului Ohio, încercând să ajungă la cele trei odrasle, dintre care una murea de foame, râvnind mâncarea aflată la ea; că după ce soţul ei dispăruse; că după ce-i va fi fost furat laptele, spatele transformat în carne sângerândă, copiii lăsaţi orfani – n-avea să aibă o moarte uşoară. Nu.

Îi spusese lui Denver că ceva ieşise din pământ şi o pătrunsese – ceva ca un îngheţ, dar mişcător, parcă înzestrat cu falei.

— Aveam impresia că nu eram decât nişte maxilare reci care rodeau, zise.

Brusc, i se făcuse poftă şi de ochii lui, să-i muşte; să-i mestece obrajii.

— Mi-era foame, îi explica ea lui Denver, eram cât se poate de hămesită după ochii lui. Nu mai aveam răbdare.

Aşa că se ridicase pe un cot şi se târâse, doi-trei-patru paşi, spre vocea tânără şi albă care repeta:

— Cine-i acolo jos?

— „Vino şi vezi”, mă gândeam. „Să fiu ultimul lucru pe care-l zăreşti”. Şi, ce să vezi, i-au apărut picioarele, aşa că mi-am spus: ei bine, aici trebuie să-l pun pe Dumnezeu

să-şi împlinească voinţa, am să-i ronţăi picioarele. Acuma râd, dar e adevărat. Nu doar că eram hotărâtă s-o fac. Foamea mă îndemna s-o fac. Ca pe un şarpe. Tot numai mandibule şi foame. Dar nu era un băiat alb. Era o fată. Cea mai zdrenţăroasă sărăntoacă

albă din câte s-au văzut. Zicea: „Ia-n te uită. O negrotee. Asta-i culmea!”

Şi acum urma partea care-i plăcea cel mai mult lui Denver:

Numele ei era Amy şi ar fi avut nevoie de carne de vită şi rachie mai mult ca oricine din lume. Braţe subţiri ca trestia de zahăr, destul păr ca să acopere patru sau cinci capete. Ochi ce se mişcau încet. Nu se putea uita imediat la nimic. Atâta vorbea că nu era clar cum de reuşea să respire în acelaşi timp. Da, după cum s-a dovedit, braţele alea ca nişte beţe erau tari ca fierul.

— Eşti cel mai înfricoşător lucru pe care l-am văzut. Ce cauţi aici?

Jos în iarbă, ca şarpele care se credea a fi, Sethe deschisese gura, dar în loc de colţi şi o limbă despicată, din ea ţâşnise adevărul:

— Fug, îi spuse Sethe.

Era primul cuvânt pe care se învrednicise să-l rostească toată ziua şi-l pronunţase îngroşat, fiindcă o durea limba.

— Şi cu picioarele astea fugi? Doamne, Iisuse Cristoase!

Se lăsase pe vine şi se uita lung la picioarele lui Sethe.

— Fato, ai ceva la tine ce s-ar putea mânca?

— Nu.

Sethe încercă să stea în fund, dar nu reuşi.

— Aş vrea să mor, atâta mi-e de foame.

Fata îşi mişcă încet ochii, uitându-ne la verdeaţa din jur.

— Credeam că or fi afine. Aşa păreau. De-aia am

venit aicea sus. Nu m-am aşteptat să găsesc o negresă. Dac-or fost afine, le-au ciugulit păsările. Îţi plac afinele?

— Stau să nasc, domnişoară.

Amy se uitase la ea

— Şi asta înseamnă că nu ţi-i foame? Ei bine, eu trebuie să înghit ceva.

Pieptănându-şi laţele cu degetele, ea mai privise încă o dată în jur, cu atenţie. Convinsă că nu se afla nimic de mâncat pe acolo, se ridicase în picioare să plece, iar inima lui Sethe zvâcnise şi ea la gândul că va rămâne singură în iarbă, fără un colţ în cap.

— Încotro mergi, donşoară?

Ea se întorsese şi o privise pe Sethe cu o lumină nouă în ochi.

— Boston. După nişte catifea. E acolo o prăvălie, a lui Wilson, am văzut în poze că au cea mai frumoasă catifea. Lumea nu mă crede pretenţioasă, dar sunt.

Sethe o aprobă din cap şi se sprijini pe celălalt cot.

— Mama ta ştie că eşti în căutare de catifea?

I

Fata îşi scutură părul de pe ochi:

— Mama a lucrat pentru oamenii ăştia ca să-şi plătească drumul. Da' după aia m-a născut pe mine şi imediat după aia a murit şi, ei bine, ei au zis că trebuie să muncesc eu pentru ei şi să-mi plătesc datoria. Asta am şi făcut, dar acuma vreau nişte catifea.

Nu se priveau în faţă, în orice caz nu drept în ochi. Cu toate acestea, alunecară fără efort în taifasul ca între vecinele de uliţă, fără un subiect precis – doar că una stătea întinsă pe iarbă.

— Boston, zise Sethe. Departe-i?

— Oooh, da. O sută şaizeci de kilometri. Poate mai mult.

— Trebuie să se găsească şi mai aproape catifea.

— Nu ca la Boston. Cea mai bună-i în Boston. Ce bine mi-ar sta. Ai pipăit-o vreodată?

— Nu donşoară. N-am pipăit niciodată catifea.

Sethe nu ştia dacă din cauza vocii, a catifelei sau a Bostonului, bebeluşul din ea dormea în timp ce vorbea Amy. Nicio mişcare ori lovitură cât de mică, drept care se gândi că norocul i se schimbase.

— Da' ai văzut vreodată? o întrebase pe Sethe. Pun rămăşag că nici n-ai văzut vreodată.

— Dacă am văzut, n-am ştiut ce era. Cum arată catifeaua asta?

Amy îşi trecu încet privirea peste chipul lui Sethe, parcă arătând că n-ar da cu niciun preţ o informaţie atât de preţioasă unei străine absolute.

— Cum ţi se spune? întrebă.

Oricât ar fi fost de departe de Dulcea Casă, n-avea rost să-şi dea numele adevărat primei persoane cu care se întâlnise.

— Lu, minţi Sethe. Mi se spune Lu.

— Ei bine, Lu, catifeaua e ca lumea în care m-am născut eu. Curată, moale şi mătăsoasă. Cea pe care am văzut-o eu era cafenie, dar la Boston au de toate culorile. Carmin. Asta-nseamnă roşu, însă când vorbeşti de catifea trebuie să zici „carmin".

Îşi ridică privirea la cer şi apoi, ca şi cum ar fi pierdut destul timp departe de Boston, se îndepărtă, spunând:

— Trebuie să plec.

Croindu-şi drum prin lăstăriş, îi strigă înapoi lui Sethe:

— Ce-ai de gând, să zaci acolo şi să feţi?

— Nu mă pot ridica, răspunse Sethe.

— Ce?

Se opri şi se întoarse ca să audă mai bine.

— Am zis că nu mă pot ridica.

Amy îşi şterse nasul cu mâneca şi se întoarse fără grabă înapoi, unde zăcea Sethe.

— E o casă ceva mai încolo, zise.

— O casă?

— Mmmm. Am trecut prin faţa ei. Da' nu una normală, cu oameni în ea. Mai curând un fel de şopron.

— Cât de departe?

— Contează, nu-i aşa? Dacă-ţi petreci noaptea aici, te atacă şerpii.

— Păi n-au decât să vină. Nu pot să mă ridic în picioare, darmite să umblu, şi Dumnezeu să mă ajute, dorişoară, nu mă pot târî.

— Ba sigur că poţi, Lu. Hai! zise Amy şi aruncându-şi pe spate claia de păr cât cinci capete înaintă spre cărare.

Aşa că se târâse, cu Amy umblând pe lângă ea. Când avea nevoie de odihnă, Amy se oprea şi ea şi mai trăncănea puţin despre Boston, catifea şi bunătăţile de mâncat. Sunetul acelui glas, ca al unui flăcăiandru de şaisprezece ani, emis încontinuu, o făcea pe micuţa antilopă să pască liniştită. Tot timpul târâşului până la adăpost, nu sări nici măcar o dată.

Nimic din ce avea Sethe nu rămăsese intact când ajunseră sub acoperiş, cu excepţia cârpei care-i lega părul. Mai jos de genunchii însângeraţi nu simţea nimic; îşi simţea pieptul ca două perniţe cu ace. Doar vocea plină de catifea şi de Boston şi de bunătăţi de mâncat îi dădea ghes, făcând-o să creadă că, poate, trupul ei nu era numai un cimitir târâtor pentru ultimele ceasuri de viaţă ale unui fat de şase luni.

Şopronul cu acoperiş pe o singură parte era plin de frunze moarte, din care Amy făcu o grămadă pe care să se culce Sethe. Apoi adună pietre, la acoperi cu frunze şi pe acestea şi o îndemnă pe Sethe să-şi pună picioarele pe ele, spunând:

— Ştiu de o femeie căreia i-au fost amputate picioarele, atâta erau de umflate.

Şi schiţă o mişcare de fierăstruire cu mâna peste gleznele lui Sethe:

— Zzz, zzz, zzz.

— Cândva am fost o femeie zdravănă. Braţe frumoase şi tot ce trebuie. N-ai crede, nu? Asta, înainte să mă pună în pivniţa pentru rădăcinoase. Odată, pescuiam la Beaver. Peştele din râul Beaver e dulce precum carnea de pui. Bun,

deci pescuiam acolo când un cioroi a trecut plutind pe sub nasul meu. Mie nu-mi plac înecaţii, da’ ţie? Picioarele tale îmi amintesc de el. Tot aşa de umflate.

Pe urmă făcu ceva magic: ridică picioarele lui Sethe şi le masă până când din ochii femeii ţâşniră lacrimi sărate.

— Te doare acum, zise Amy. Orice lucru mort doare când se întoarce la viaţă.

Un adevăr pentru totdeauna, îşi spuse Denver. Poate că rochia albă care o ţinea pe mama ei cu mâneca de talie avea dureri. Dacă da, putea să însemne că stafla-bebeluş cocea planuri. Când deschise uşa, Sethe tocmai ieşea din camera de zi.

— Am văzut o rochie albă agăţată de tine, zise Denver.

— Albă? O fi fost cămaşa de noapte. Cum arăta?

— Cu guler înalt. O sumedenie de nasturi la spate.

— Nasturi. Deci nu-i cămaşa de noapte. Niciodată n-am avut nasturi la nimic.

— Da’ bunica Baby?

Sethe negă din cap:

— Nu se descurca cu ei. Nici măcar cu ăia de la pantofi. Ce altceva?

— Cute în spate. În partea pe care şezi.

— Încreţituri? Avea încreţituri?

— Nu ştiu cum li se spune.

— Materialul adunat? La spate, sub talie?

— Mmdaa.

— Rochie de doamnă bogată. Mătase?

— Bumbac, parcă.

— Pânză, probabil. Pânză albă din bumbac. Ziceai că stătea agăţată de mine. Cum?

— Ca tine. Arăta exact ca tine. Îngenuncheată alături de tine când te rugai. Te ţinea de talie cu mâneca.

— Ei, fire-aş a naibii!

— Pentru ce te rugai, mamă?

— Pentru nimic. Eu nu mă mai rog. Vorbesc numai.

— Despre ce vorbeai?

— N-ai înţelege, fetiţo.

— Ba da, aş înţelege.

— Vorbeam despre timp. Mi-e tare greu să cred în el. Unele lucruri se duc. Trec. Altele rămân. Credeam cândva că asta e memoria. Ştii şi tu. Unele lucruri le uiţi. Pe altele niciodată. Numai că nu e aşa. Locurile, locurile sunt tot acolo. Dacă o casă arde, s-a dus, dar locul – imaginea ei – rămâne, şi nu doar în amintire, ci şi acolo, afară, în lume. Ceea ce-mi amintesc este o imagine ce pluteşte acolo afară, în afara capului meu. Vreau să spun că şi dacă nu mă gândesc la ea, şi dacă mor, imaginea a ceea ce-am făcut, am ştiut ori am văzut e acolo. Exact în locul unde s-a petrecut.

— O văd şi alţii? se întrebă Denver.

— O, da. O, da, da, da. Într-o zi mergi pe drum şi auzi ceva ori vezi că se petrece ceva. Cât se poate de clar. Şi crezi că e doar în mintea ta. Un gând. Dar nu. Ca atunci când te loveşti de o amintire ce aparţine altuia. Unde am fost înainte de a veni aici – locul ăla-i adevărat. Nu mai dispare niciodată. Chiar dacă toată ferma – toţi copacii, toate firele de iarbă – mor. Imaginea rămâne în continuare; ba mai mult, dacă te duci acolo – tu care ai fost acolo – dacă te duci acolo şi stai în locul unde ai fost, ţi se va întâmpla iar; va fi acolo, aşteptându-te. Prin urmare, Denver, nu te poţi duce acolo. Niciodată. Pentru că, şi dacă totul s-a terminat – terminat şi încheiat – va fi întotdeauna acolo, aşteptându-te. Aşa se face că a trebuit să-mi scot de-acolo toţi copiii. Orice s-ar fi întâmplat.

Denver îşi curăţa unghiile.

— Dacă-i încă acolo şi aşteaptă, înseamnă că nimic nu moare niciodată.

Sethe o privi drept în ochi:

— Nimic nu moare, spuse.

— Niciodată nu mi-ai povestit tot ce s-a întâmplat. Doar că te-au biciuit şi ai fugit, însărcinată. Cu mine.

— Nimic de povestit, doar despre învăţător. Era un om scund. Mic de statură. Purta întotdeauna guler, chiar şi pe câmp. Învăţător, zicea ea. Se făIea că soţul surorii soţului ei era un om al cărţii şi era de acord să vină să gospodărească ferma după moartea domnului Garner. Oamenii de acolo s-ar fi descurcat şi singuri, chiar dacă Paul F. fusese vândut. Dar a fost cum spunea Halle: ea nu voia să fie singura persoană albă de la fermă, başca femeie. Aşa că era mulţumită că învăţătorul voia să vină. Asta a adus cu el doi băieţi. Fii ori nepoţi, nu ştiu. îi spuneau Onka şi erau toţi bine-crescuţi. Vorbeau cu glas scăzut şi scuipau în batiste. Curtenitori în multe privinţe. Ştii, genul de om care cunoaşte numele de botez al lui Iisus, dar din politeţe nu-l foloseşte niciodată nici în faţa Lui. Un fermier destul de priceput, după părerea lui Halle. Nu puternic precum domnul Gamer, dar isteţ. îi plăcea cerneala făcută de mine. Reţeta era a ei, dar prefera felul cum o amestecam eu şi pentru el era ceva important, fiindcă seara se aşeza să scrie în cartea aia. O carte despre noi, dar n-am ştiut asta imediat. Credeam că aşa-i vine lui, să ne pună întrebări. Începuse să poarte la el un carnet şi să scrie tot ce ziceam. Şi acuma cred că întrebările alea i-au venit de hac lui Sixo. I-au venit de hac definitiv.

Aici se opri.

Denver ştia că mama ei terminase de povestit – cel puţin pe moment. Clipitul lent al pleoapelor; buza de jos împinsă încet în afară ca s-o acopere pe cea de sus; un suspin pe nări, ca suflatul în flăcăruia unei candele – semne că Sethe ajunsese într-un punct dincolo de care nu mai voia să continue.

— Ei bine, cred că bebeluşul are planuri, zise Denver.

— Ce planuri?

— Nu ştiu, dar rochia care te ţinea în braţe trebuie să însemne ceva.

— Poate, spuse Sethe. Poate are planuri.

Oricare ar fi fost sau ar fi putut fi, Paul D. le încâlcise pentru totdeauna. Cu o masă şi o voce baritonală,

masculină, o deposedase pe 124 de pretenţia la faimă locală. Denver se educase să fie mândră de acuzaţiile pe care i le aduceau negrii: premiza că bântuirea era acţiunea unui lucru malefic, în căutarea a şi mai mult rău. Niciuna dintre ele nu cunoştea plăcerea efectivă a vrăjirii – a nu presupune, ci a şti că se afla ceva dincolo de lucrurile vizibile. Fraţii ei ştiuseră, dar asta-i înfricoşase; bunica Baby ştiuse, dar o întristase. Nimeni nu aprecia siguranţa pe care ţi-o inspiră prezenţa unui duh. Nici măcar lui Sethe nu-i plăcea. Ea, pur şi simplu, o lua drept firească – precum o schimbare bruscă a vremii.

Dar acum dispăruse. Ştearsă de pe faţa pământului de tunetul strigătului acelui bărbat cu pielea de culoarea alunei, lăsând lumea lui Denver turtită, aproape, cu excepţia unui dulap de smarald ce se ridica, înalt de doi metri, undeva în pădure. Mama ei avea secrete – lucruri despre care nu vorbea, lucruri pe care le spunea pe jumătate. Păi şi Denver avea. Ale ei erau dulci – dulci ca parfumul de lăcrămioare.

Sethe se gândise prea puţin la rochia cea albă până la venirea lui Paul D., iar atunci îşi aminti interpretarea dată de Denver: planuri. În dimineaţa de după prima noapte cu Paul D., Sethe zâmbea numai când se gândea ce-ar fi putut să însemne acest cuvânt. Era un lux de care nu se mai bucurase optsprezece ani, şi înainte o singură dată. Înainte şi de atunci tot efortul îi fusese canalizat nu spre evitarea durerii, ci spre traversarea ei cât de rapid posibil. Unicul set de planuri pe care-l croise – să scape de la Dulcea Casă – o luase complet razna, în aşa fel încât nu mai îndrăznise să ticluiască altele.

Totuşi, în dimineaţa în care se trezise lungită lângă Paul D., cuvântul folosit de fiica ei acum câţiva ani îi veni în minte şi meditä la ceea ce Denver văzuse lângă ea, gândindu-se şi la tentaţia de a crede şi de a-şi aminti care pusese stăpânire pe ea, în timp ce stătea în faţa plitei de gătit, în braţele lui. Oare va fi bine? Va fi bine să-şi dea frâu liber simţămintelor? Să se bazeze pe ceva?

Nu reuşise să gândească limpede în apropierea lui, ascultându-i răsuflarea, aşa că plecase din pat cu multă, multă grijă.

Îngenuncheată în camera de zi unde se ducea de obicei ca să vorbească-gândească, înţelegea clar de ce Baby Suggs era atât de flămândă de culori. Aici nu era niciuna, cu excepţia a doua pătrate oranj dintr-o cuvertură, care făceau ţipătoare absenta celorlalte. Pereţii camerei aveau culoarea ardeziei, podeaua era cafenie ca pământul, şifonierul de lemn avea culoarea materialului, perdelele erau albe, iar articolul dominant, cuvertura de pe un pătuţ de fier, era alcătuit din petece de serj albastru, lână neagră, maro şi gri – toată gama culorilor şterse şi închise îngăduite de modestie şi de spiritul econom. În acel cadru sobru, cele două pete oranj păreau sălbatice – ca viaţa în natura sălbatică.

Sethe îşi privi mâinile, mânecile verde-nchis şi se gândi la cât de puţină culoare exista în casă şi la cât de ciudat era că nu-i simţise şi ea lipsa, ca Baby. Intenţionată, îşi spuse, trebuia să fie intenţionată, pentru că ultimul lucru colorat de care-şi amintea erau aşchiile roz din piatra funerară a fetiţei sale. După aceea devenise tot atât de sensibilă la culoare ca o găină. În zorii fiecărei zile trebăluia la plăcinte cu fructe, mâncăruri de cartofi şi de legume, în timp ce bucătăreasa se ocupa de supă, de friptură şi de alte cele. Dar nu-şi amintea de vreun măr pastelat ori de vreun dovlecel galben. În fiecare dimineaţă vedea zorile, dar niciodată nu le remarca şi nu-şi dădea seama de culoarea lor. Ceva nu era în regulă cu asta. Era ca şi cum într-o zi vedea sânge roşu de bebeluş, într-o altă zi aşchiile roz din piatra de mormânt şi cu asta, basta.

124 era atât de plină de sentimente puternice, încât orice pierdere nu-i făcea vreo impresie. Existase o vreme când scrutase câmpurile în fiecare dimineaţă şi în fiecare seară, căutându-şi băieţii. Când stătuse în faţa ferestrei deschise, ignorând muştele, cu capul lăsat pe umărul

stâng, cu ochii privind spre dreapta. O umbră de nor pe drum, o bătrână.

O capră răzleaţă, nepriponită, rumegând scaieţi – toate, la început, păreau a fi Howard – ba nu, Buglar. Până la urmă încetase să mai facă asta, iar chipurile lor de treisprezece ani se contopiseră complet cu feţişoarele lor de bebeluşi, care

I se arătau doar în somn. Când visele ei hoinăreau în afara numărului 124, oriunde li se năzărea, îi vedea uneori căţăraţi în arbori splendizi, cu picioruşele abia vizibile în frunziş. Uneori alergau de-a lungul căii ferate, parcă râzând prea tare ca să o audă, căci nu întorceau niciodată capul. Când se trezea, casa se îngrămădea peste ea: era uşa dincolo de care biscuiţii şpriţaţi se aliniau frumos; scările albe pe care fiica ei murea de plăcere să le urce; colţul în care Baby Suggs repara pantofi, din care o mică grămadă se mai găsea în magazie; locul exact de pe plită unde Denver se arsese la degete. Şi, se înţelege, ranchiuna casei. Nu existase loc pentru niciun alt obiect sau corp până când sosise Paul D. şi spărsese cadrul, creând spaţiu, mutând lucruri dintr-un loc în altul, schimbând, apoi rămânând în picioare în spaţiul creat.

Aşadar, îngenuncheată în camera de zi, în dimineaţa de după sosirea lui Paul D., era distrasă de două pătrate oranj, care semnalau goliciunea extremă a numărului 124.

El era răspunzător de asta. Emoţiile se ridicau la suprafaţă în prezenţa lui. Lucrurile deveneau ceea ce erau: monotonia era monotonă, căldura era fierbinte. Dintr-odată, dincolo de ferestre, exista o privelişte. Şi, ce să vezi, mai şi cânta:

Bob de-orez, bob de fasole.
Pic de carne între ele.
Truda nu e chiar un joc.
Pita nu-i unsă deloc.

Acum se trezise şi cânta în timp ce repara lucrurile stricate tot de el în ajun. Frânturi de cântece vechi, învăţate la ferma închisorii sau, după aia, în război. Nimic

asemănător cu ceea ce se cânta la Dulcea Casă, unde fiecare notă era plină de dor.

Cântecele pe care le ştia el din Georgia erau ca nişte cuie cu floarea lată, în care puteai lovi până te săturai:

Să-mi pun capul pe fina de tren.

Trenul să vină, mintea să-mi liniştească Greutatea de-aţ avea-o în var.

L-aş biciui pe căpitan, pân-ar orbi.

Cinci cenţi.

Zece cenţi.

Spargi timpul, spărgând stânci de calcar.

Dar nu erau potrivite, cântecele astea. Erau prea gălăgioase, prea energice pentru trebuşoarele casnice de care se apuca: să fixeze picioarele meselor, să înlocuiască geamuri.

Nu se putea întoarce la „Furtună peste ape”, pe care-l cântau sub arborii de la Dulcea Casă, aşa că se mulţumea să scoată un „mmmmmmm”, introducând şi câte un vers, dacă-şi amintea vreunul, iar cel care apărea cu cea mai mare frecvenţă era „Picioare goale şi sevă de muşeţel/ Mi-am scos pantofii şi dopul la fel”.

Era tentant să modifici cuvintele („Dă-napoi pantofii, dă-napoi şi clopul”), fiindcă el nu credea că poate trăi cu o femeie – orice femeie – două luni din trei. Cam atâta suporta să rămână în acelaşi loc. După Delaware şi, înainte de asta, Alfred, Georgia, unde dormise sub pământ şi se târâse la lumina soarelui cu singurul scop de a sfărâma pietre, a pleca atunci când era pregătit s-o facă era singura cale de a se convinge că nu va mai trebui să doarmă, să se pişe, să mănânce sau să mânuiască barosul, înlănţuit.

Dar asta nu era o femeie obişnuită, într-o casă obişnuită. De îndată ce trecuse prin lumina roşie, ştiuse că, în comparaţie cu 124, restul lumii era pustiu. După Alfred, îşi izolase o porţiune măricică a creierului, operând numai cu partea care-l ajuta să umble, să mănânce, să doarmă, să cânte. Dacă putea îndeplini aceste activităţi – adăugând şi

puţină muncă şi puţină dragoste – altceva nu cerea, căci mai mult, l-ar fi obligat să zăbovească asupra chipului lui Halle şi râsului lui Sixo. Să-şi amintească de tremuratul dintr-o cuşcă săpată în pământ. Recunoscător pentru ziua petrecută în soare, muncind ca un catâr la carieră, fiindcă dacă avea un baros în mână nu mai tremura. Cuşca reuşise ceea ce nu reuşise Dulcea Casă, ceea ce nu reuşiseră roboteala lui îndobitocită şi traiul lui de câine: să-l înnebunească, dar fără să-şi piardă minţile.

În momentul când ajunsese în Ohio, apoi la Cincinnati, apoi la casa mamei lui Halle Suggs, credea că văzuse şi simţise tot ce se putea. Chiar şi acum, înlocuind geamul pe care-l spărsese, nu-şi putea explica plăcerea şi surprinderea de a o fi văzut vie pe soţia lui Halle, desculţă şi cu părul despletit, dând colţul casei cu pantofii şi ciorapii în mână. Porţiunea izolată a minţii i se deschisese, ca o încuietoare bine unsă.

— Mă gândeam să-mi caut de lucru pe-aici. Ce zici?

— Nu găseşti mare lucru. Mai mult pe râu. Şi cu porcii.

— Păi, n-am muncit în viaţa mea pe apă, dar pot ridica lucruri cât mine de grele, inclusiv porci.

— Albii-s mai de treabă aici ca în Kentucky, dar poate va trebui să dai puţin din coate.

— Chestia nu-i dacă dau din coate, chestia e unde. Zici că-i în regulă să dau din coate aici?

— Mai mult decât în regulă.

— Fata ta, Denver. Mie mi se pare că are altă părere.

— De ce spui asta?

— Are aerul că aşteaptă ceva. Aşteaptă altceva, nu pe mine.

— Nu ştiu ce-ar putea fi.

— Bine, orice-ar fi, ea crede că-i stau în cale.

— Nu-ţi bate capul cu ea. E un copil vrăjit. De la început.

— Serios?

— Mda. Nu i se poate întâmpla nimic rău. Vezi şi tu.

Toţi cei pe care i-am cunoscut sunt morţi sau dispăruţi, ori morţi şi dispăruţi. Ea, nu. Nu şi Denver a mea. Chiar şi când o purtam în pântec, când a devenit clar că n-o voi scoate la capăt – ceea ce însemna că nici ea n-o va scoate la capăt – a făcut să apară fata aia albă, acolo pe deal. Ultima de la care mă puteam aştepta la ajutor. Iar când învăţătorul ne-a găsit şi a dat buzna aici, cu puşca şi cu oamenii legii…

— Învăţătorul v-a găsit?

— I-a luat ceva vreme, dar ne-a găsit. În cele din urmă.

— Şi nu v-a luat înapoi?

— O, nu. Nu m-aş fi întors acolo. Nu-mi pasă cine pe cine a găsit. Orice fel de viaţă, dar aia nu. M-am dus la închisoare în loc de asta. Denver era încă mititică, aşa că a venit cu mine. Acolo, şobolanii muşcau orice, dar nu şi pe ea.

Paul D. îi întoarse spatele. Voia să afle mai mult, dar poveştile de la închisoare îl duceau înapoi în Alfred, Georgia.

— Îmi trebuie nişte cuie. E cineva p-aici care să-mi împrumute, ori trebuie să merg în oraş?

— Mai bine du-te în oraş. Îţi mai trebuie şi alte lucruri.

După o singură noapte, vorbeau ca o pereche căsătorită.

Săriseră peste iubire şi făgăduieli, merseseră direct la „Zici că-i în regulă să dau din coate aici?”

Pentru Sethe, viitorul însemna să ţină trecutul în şah. „Viaţa mai bună” pe care credea că o trăiau ea şi Denver pur şi simplu nu era „cealaltă”.

Faptul că Paul D. se ivise din „cealaltă viaţă” în patul ei însemna tot „ceva mai bine”, iar ideea unui viitor împreună cu el, ori, de ce nu, fără el, începea să-i apară în minte. Cât despre Denver, unicul lucru important pentru ea era că Sethe se străduia s-o apere de trecutul care încă pândea.

Plăcut tulburată, Sethe evită camera de zi şi privirile pline de înţeles ale lui Denver. Aşa cum se aşteptase – cum merg lucrurile în viaţă – nu-i folosi la nimic. Denver constituia o interferenţă prea puternică şi în a treia zi îl întrebă direct pe Paul D. cât avea de gând să mai zăbovească pe-acolo.

Cuvintele ei îl jigniră atât de rău că nu nimeri masa. Cana de cafea căzu pe duşumea, rostogolindu-se pe scândurile înclinate până la uşa de la intrare.

— Să mai zăbovesc? Paul D. nici măcar nu se uită la mizeria pe care o făcuse.

— Denver, ce te-a apucat? Sethe îşi privi fiica, simţindu-se mai curând ruşinată decât furioasă.

Paul D. Îşi scărpină perii de pe bărbie:

— Poate că e cazul s-o iau din loc.

— Nu! Sethe se miră cât de tare vorbise.

— Ştiu eu ce vrea el, zise Denver.

— Ei bine, nu ştii, i-o întoarse Sethe, şi nu trebuie să ştii nici ce vrei tu. Să nu mai aud vreo vorbă de la tine.

— Eu doar am întrebat dacă…

— Şşşt! Şterge-o de aici. Du-te şi stai jos, undeva.

Denver îşi luă farfuria şi plecă de la masă, nu înainte de-a adăuga un spate de pui şi nişte pâine mormanului pe care îl ducea cu ea. Paul D. se aplecă să şteargă cafeaua vărsată, cu batista lui albastră.

— Lasă-mă pe mine.

Sethe sări în picioare şi se duse la sobă. În spatele ei atârnau câteva rufe, în diferite stadii de uscare. În tăcere, curăţă podeaua şi recuperă cana. Îi turnă o altă porţie şi-i aşeză, grijulie, cana în faţă. Paul D. atinse marginea cănii, dar nu vorbi, ca şi cum până şi a mulţumi era o obligaţie imposibil de asumat, iar cafeaua era un dar pe care nu-l putea accepta.

Sethe îşi reluă locul pe scaun şi tăcerea se prelungi. În cele din urmă îşi dădu seama că dacă avea s-o rupă cineva, acea persoană trebuia să fie ea.

— Nu aşa am educat-o.

I

Paul D. mângâie buza cănii.

— Sunt tot atât de surprinsă de comportarea ei, pe cât eşti tu de jignit.

Paul D. O privi pe Sethe.

— Există o istorie în spatele întrebării ei?

— O istorie? Ce vrei să spui?

— Adică, a trebuit să pună întrebarea asta, sau să dorească s-o pună, şi altcuiva înainte de mine?

Sethe strânse pumnii şi şi-i înfipse în şolduri.

— Eşti un nemernic la fel de mare ca ea.

*

— Ei, hai, Sethe!

— Da, vin. Chiar vin!

— Ştii bine ce voiam să spun.

— Ştiu şi nu-mi place.

— Iisuse! şopti el.

— Cine? Sethe ridicase din nou vocea.

— Iisus. Am zis „Iisuse”. N-am făcut decât să mă aşez la masă şi am fost insultat de două ori. O dată pentru că mă aflu aici, iar a doua oară fiindcă am întrebat de ce m-a insultat prima dată.

— Nu te-a insultat.

— Nu? Mie aşa mi se pare.

— Uite ce e, îţi cer iertare în numele ei. Îmi pare cu adevărat…

— Nu poţi cere iertare în numele nimănui. Trebuie s-o facă ea, personal.

— Atunci voi avea grijă s-o facă, oftă Sethe.

— Ştii ce mă interesează pe mine? întrebarea pe care mi-a pus-o era şi în mintea ta?

— O, nu. Nu, Paul D. O, nu.

— Prin urmare, ea are una în minte, iar tu alta? Adică, presupunând că ce are ea în cap se poate numi minte.

— Nu te supăra, dar nu vreau să mai aud nicio vorbă împotriva ei. Am s-o cert eu. Tu las-o în pace.

Riscant, îşi spuse Paul D., foarte riscant. Ca o femeiefostă-sclavă să iubească ceva cu atâta patimă era periculos, mai ales dacă îşi concentra iubirea asupra odraslelor ei. Cel mai bun lucru, o ştia, era să iubeşti puţin de tot; totul, dar numai câte puţin, în aşa fel încât când îi frângeau spinarea sau îl băgau în sac să-ţi mai rămână, poate, niţică dragoste pentru următorul.

— De ce? o întrebă el. De ce crezi că trebuie să răspunzi tu pentru ea? Să-ţi ceri scuze pentru ea? Doar e matură.

— Nu contează cum e. Matură nu înseamnă nimic pentru o mamă. Copilul e copil. Creşte mai înalt, îmbătrâneşte, dar matură? Asta ce vrea să zică? Pentru mine, în sufletul meu, nu înseamnă nimic.

— Înseamnă că trebuie să răspundă dacă face ceva. Nu poţi s-o protejezi în fiecare clipă. Ce se întâmplă dacă mori?

— Nimic! O ocrotesc cât trăiesc şi o ocrotesc şi după aia!

— Da, bine, am terminat, zise el. Las-o baltă.

— Aşa este, Paul D. Mai clar nu-ţi pot explica, dar aşa este. Dacă ar fi să aleg… Da' nici măcar nu-i de ales.

— Asta-i problema. Toată problema. Eu nu-ţi cer să alegi. Nimeni nu ţi-ar cere-o. Mă gândeam că… Ei bine, mă gândeam că ai putea… că ar fi puţin loc şi pentru mine.

— Dar ea mi-o cere.

— Nu merge aşa. Trebuie să-i spui cinstit. Spune-i că nu e vorba de-a alege pe cineva în defavoarea ei – că vrei să mai faci loc cuiva alături de ea. Trebuie să i-o spui. Şi dacă i-o spui serios, atunci trebuie să mai ştii şi că mie nu-mi poţi pune căluş. În niciun fel nu i-aş face rău şi nu m-aş da în lături să-i fac rost de tot ce are nevoie, dacă pot, dar să nu-mi spui să-mi ţin gura când se poartă urât. Dacă mă vrei aici, nu-mi pune căluş.

— Poate ar trebui să las lucrurile aşa cum sunt, zise ea.

— Cum sunt?

— Ne descurcăm.

— Dar înăuntru?

— Nu merg înăuntru.

— Sethe, dacă sunt aici cu tine, cu Denver, poţi să te duci oriunde doreşti. Să sari, dacă ţi-e poftă, fiindcă eu am să te prind, fato. Te prind înainte să cazi. Poţi intra înăuntru oricât de mult vrei, eu te ţin de glezne. Mă asigur că vii înapoi. Nu spun asta fiindcă am nevoie de un loc unde să stau. E ultimul lucru de care am nevoie. Ţi-am zis, sunt un vagabond, dar merg în direcţia asta de şapte ani. Am umblat peste tot pe-aici. În susul şi-n josul statului, la est şi la vest; am fost în teritorii fără nume, niciodată n-am stat mult într-un loc. Dar când am ajuns aici şi am şezut afară, pe verandă, aşteptându-te, ei bine, atunci am ştiut că nu mă îndrept către un loc anume, mă îndrept spre tine. Putem construi o viaţă, fată dragă. O viaţă.

— Nu ştiu. Nu ştiu.

— Lasă pe seama mea. Să vedem cum merge. Fără promisiuni, dacă n-ai chef să le faci. Numa' să vedem cum merge. De acord?

— De acord.

— Vrei să laşi totul pe seama mea?

— Păi… În parte.

— În parte? El zâmbi. Bine. Uite o părticică. În oraş se ţine un bâlci. Joi, mâine, pentru oamenii de culoare, iar eu am doi dolari. Eu, tu şi Denver o să-i cheltuim până la ultimul sfanţ. Ce părere ai?

— Nu, spuse ea. Sau cel puţin ceea ce se pornise să spună (ce-ar fi zis şeful dacă-şi lua o zi liberă?), dar chiar în clipa când rostea cuvintele se gândi cât de mult se bucurau ochii ei să-i privească faţa.

Joi, greierii cântau din răsputeri, iar cerul, golit de albastru, era de un alb fierbinte la unsprezece dimineaţa. Sethe era nepotrivit îmbrăcată pentru caniculă, dar, fiind prima ei ieşire în societate în ultimii optsprezece ani, se simţea obligată să-şi pună unica rochie bună, oricât era de grea, şi o pălărie. Neapărat o pălărie. Nu voia să le

întâlnească pe Lady Jones sau pe Ella cu capul îmbrobodit, de parcă s-ar fi dus la lucru. Rochia, un obiect aruncat, din lână pură, îi fusese dăruită de Crăciun lui Baby Suggs de către doamna Bodwin, femeia albă care o îndrăgea. Denver şi Paul D. suportau mai uşor căldura, nesimţind niciunul nevoia de a se îmbrăca special pentru acea ocazie. Lui Denver ciucurii de la bonetă îi atârnau pe umeri. Paul D. era descheiat la vestă, nu purta haină şi avea mânecile cămăşii suAecate până deasupra coatelor. Nu se ţineau de mână, dar umbrele li se contopeau. Privind în stânga, Sethe văzu cum toţi trei alunecă peste colb, ţinându-se de mâini. Poate că el avea dreptate. O viaţă. Urmărind umbrele care se ţineau de mâini, îi fu ruşine că era îmbrăcată ca pentru biserică. Ceilalţi, din faţa şi din spatele lor, vor crede că-şi dă aere, le arată că e altfel, fiindcă locuieşte într-o casă cu două caturi; mai tare, fiindcă poate face, supravieţuind, lucruri pe care ei nu le pot face. Era bucuroasă că Denver rezistase la îndemnurile ei de a se găti; de a-şi împleti cel puţin cosiţele. Dar Denver nu se străduia prin nimic să facă ieşirea mai plăcută. Acceptase să vină, dar atitudinea ei era de tipul „Daţi-i drumul. Încercaţi să mă faceţi fericită” Fericit cu adevărat era Paul D. Dădea bineţe oricărei persoane, pe o rază de opt metri. Glumea despre vreme şi despre efectul acesteia asupra lui, ţipa la ciori şi era primul care mirosea trandafirii ofiliţi. Tot timpul, indiferent ce făceau – dacă Denver îşi ştergea transpiraţia de pe frunte ori se apleca să-şi lege şireturile; dacă Paul D. lovea cu piciorul o piatră ori se întindea să mângâie faţa unui copilaş culcat pe umărul mamei – tot timpul cele trei umbre care porneau spre stânga se ţineau de mâini. Nimeni nu observa asta în afară de Sethe, iar ea încetă să se mai uite după ce hotărî că era un semn bun. O viaţă. Posibil.

În susul şi-n josul gardului depozitului de cherestea mureau trandafirii bătrâni. Cherestegiul care-i plantase cu doisprezece ani în urmă, ca să dea o înfăţişare prietenoasă locului său de muncă – ceva care să elimine păcatul

inerent în câştigarea pâinii zilnice prin felierea trunchilor de copac – fusese uluit de abundenţa lor, de cât de rapid se târâseră peste toată suprafaţa gardului de scânduri şi stâlpi care despărţea depozitul de câmpul deschis, unde dormeau oameni fără adăpost, alergau copii şi, o dată pe an, organizatorii bâlciului ridicau corturi. Cu cât se apropiau de ceasul morţii, cu atât mai puternic miroseau trandafirii şi toţi participanţii asociau bâlciul cu mireasma rozelor putrede. Ceea ce-i ameţea puţin şi le provoca o sete straşnică, dar nu contribuia cu nimic la atenuarea vioiciunii cu care oamenii de culoare mărşăluiau pe drum în jos. Unii călcau pe marginile ierboase ale străzii, alţii ocoleau căruţele ce mergeau prin mijlocul prăfos al drumului. Toţi, asemenea lui Paul D., debordau de o bună dispoziţie pe care putoarea trandafirilor muribunzi (asupra căreia Paul D. le atrase atenţia tuturor celorlalţi) nu reuşea s-o tempereze. Când se împingeau la intrarea marcată cu o funie erau înfierbântaţi ca nişte becuri. Li se tăia răsuflarea la vederea oamenilor albi *

dezlănţuiţi: performând numere de magie, giumbuşlucuri, unii fără cap, alţii cu două capete, înalţi de şase metri ori doar de unu jumate, cântărind o tonă, tatuaţi pe tot corpul, mâncând sticlă, înghiţind flăcări, scuipând panglici, înnodându-şi trupul, formând piramide, jucându-se cu şerpi şi cărându-şi unii altora pumni în cap.

Toate astea erau reclame, citite de cei ce ştiau să citească şi auzite de cei ce nu ştiau, iar faptul că nimic nu era adevărat nu le diminua deloc entuziasmul. Cel ce striga reclamele le adresă injurii, lor şi copiilor lor („Negrişori liberi!”), dar petele de mâncare de pe jiletca lui şi gaura din pantaloni îl făceau destul de inofensiv. Oricum, era un preţ mic de plătit pentru o distracţie cu care se prea putea să nu se mai întâlnească. Merita să cheltuieşti doi bănuţi şi să încasezi o

1

Insultă ca să vezi albii ce se dădeau în spectacol. Aşa că, deşi bâlciul era mai mult decât mediocru (motiv pentru

care fusese acceptată o Joi de Culoare) le oferea celor patru sute de negri din gloată fior după fior după fior.

Doamna-de-o-tonă scuipă în direcţia lor, dar trupul ei voluminos scurtă traiectoria scuipatului, iar ei se bucurară, parşiv, de neputinţa răutăcioasă din ochii ei porcini.

Dansatoarea-din-O-Mie-şi-una-de-Nopţi îşi scurtă reprezentaţia la trei minute, în loc de cele cincisprezece normale, câştigând simpatia copiilor, care abia aşteptau să-l vadă pe Abu-Imblânzitorul-de-şerpi, numărul următor.

Denver cumpără voronic, lemn-dulce, mentă şi limonadă de la o tejghea la care vindea o fată albă mititică, încălţată cu cizmuliţe înalte, domneşti. Calmată de zahăr, împresurată de o mulţime pentru care nu constituia atracţia principală, ba, dimpotrivă, i se adresa din când în când cu „Hei, Denver!”, era suficient de încântată pentru a chibzui la posibilitatea ca Paul D. să nu fie un dezastru chiar atât de mare. Mai mult, era în persoana lui ceva – când ei trei o priviră împreună pe Pitică dansând – ce făcea ca privirile altor negri să fie blânde, amabile, ceva ce Denver nu-şi amintea să mai fi citit pe feţele lor. Câţiva chiar o salutară din cap pe mama ei şi-i zâmbiră, niciunul, se pare, capabil să rămână indiferent la bucuria pe care o simţea Paul D. El se bătu cu palmele peste genunchi când Uriaşul dansă cu Pitica, când Omul-cu-două-capete dialoga cu el însuşi. Îi cumpără lui Denver tot ce dorea şi multe lucruri pe care nu le ceruse. Insistă ca Sethe să vadă chioşcuri în care ea nu

dorea să intre. Când Neîmblânzitul-Sălbatic-African scutură zăbrelele şi urlă wa, wa, Paul D. le povesti tuturor că-l ştia de la Roanoke. Paul D. făcu cunoştinţă cu nişte oameni şi vorbi cu ei despre ce-ar fi putut găsi de lucru. Sethe răspunse cu zâmbete la zâmbetele primite. Denver se legăna de plăcere. La înapoierea acasă, deşi acum îi precedau, umbrele celor trei se ţineau încă de mână.

Din apă ieşi o femeie complet îmbrăcată. Numai ce puse piciorul pe pământul solid că se şi aşeză, rezemându-

se de un dud. Toată ziua şi toată noaptea rămase aşa, cu capul proptit de trunchiul pomului într-o poziţie suficient de neglijentă pentru a lăsa să se vadă ruptura din borul pălăriei de paie. O durea totul, dar mai cu seamă plămânii. Udă până la piele şi respirând sacadat, petrecu orele acelea luptându-se cu greutatea pleoapelor. Briza de peste zi îi zvântă rochia; vântul de noapte i-o încreţi. Nimeni n-o văzuse ieşind din apă, nimeni nu trecu pe acolo întâmplător. Dacă ar fi văzut-o, mai mult ca sigur ar fi şovăit să se apropie de ea. Nu pentru că era udă ca un burete, moţăia şi respira ca un astmatic, ci pentru că, în aceste împrejurări vitrege, surâdea. Avu nevoie de întreaga dimineaţă următoare ca să-şi revină şi să-şi croiască drum prin crâng, pe lângă un imens templu de buxuşi, până la câmp şi apoi în curtea casei cenuşii ca ardezia. Din nou sleită de puteri, se aşeză pe primul loc la îndemână, un ciot de copac nu departe de treptele de la 124. Deja să ţină ochii deschişi nu-i mai era atât de greu. Putea să-i ţină aşa două minute întregi, chiar mai mult. Gâtul, cu o circumferinţă nu mai mare decât a unei farfurioare de ceai, i se îndoia mereu şi bărbia i se freca de gulerul de dantelă al rochiei.

Femeile care beau şampanie când nu au nimic de sărbătorit pot arăta astfel: pălăriile de paie cu borul rupt le stau adesea strâmb pe creştet; dau din cap în locuri publice; pantofii lor au şireturile dezlegate. Însă tenul lor nu arată ca acela al femeii care se odihnea lângă treptele de la 124. Ea avea pielea proaspătă, netedă şi neridată nici măcar la articulaţiile degetelor.

Târziu după-amiaza, când bâlciul se terminase, iar negrii, dacă erau băftoşi, găseau câte o căruţă să-i ducă acasă – dacă nu, se întorceau pe jos – femeia adormise din nou. Razele soarelui îi loveau fata direct, aşa că atunci când Sethe, Denver şi Paul D. apărură de după cotul drumului, nu văzură decât o rochie neagră, doi pantofi descheiaţi sub ea şi nici urmă de Aici Băiete.

— Ia uite! zise Denver. Ce-o fi asta?

Şi, dintr-o pricină pe care nu şi-o putu explica imediat, în clipa când se apropie suficient ca să vadă chipul femeii, lui Sethe i se umplu instantaneu vezica urinară. Zise: „Oh, mă scuzaţi” şi dădu fuga în spatele casei 124. De când fusese bebeluş şi o îngrijise fata de opt ani care într-o zi i-o arătase pe mamă-sa, nu mai avusese o urgenţă atât de greu de stăpânit. Nu reuşi să ajungă la privată. Trebui să-şi ridice fustele chiar în faţa uşii, iar apa care ţâşni din ea era nesfârşită. Ca o iapă, se gândi, dar cum procesul nu se mai termina se răzgândi: nu, mai curând ca apa care inundase barca la naşterea lui Denver. Atât de multă încât Amy spusese: „Încetează, Lu. Ne scufundăm dacă o ţii tot aşa” Dar nu putea opri apa ce i se rupsese în uter şi nici pe asta de acum nu avea cum s-o oprească. Nădăjduia că lui Paul D. nu-i va trece prin minte să vină s-o caute, să trebuiască s-o vadă ghemuită pe vine şi făcând, în faţa uşii closetului, o băltoacă prea adâncă pentru a o privi fără să te ruşinezi. Tocmai când începu să se întrebe dacă la bâlci vor mai accepta încă o pocitanie, şuvoiul se opri. Se aranjă şi fugi către verandă. Acolo, nu era nimeni. Toţi trei se aflau înăuntru – Paul D. şi Denver stăteau în picioare în faţa străinei, care golea cană după cană de apă.

— A zis că-i e sete, explică Paul D. scoţându-şi şapca. Straşnică sete, s-ar zice.

Femeia bău apa din cana pătată de cositor şi mai ceru. Denver umplu cana de patru ori, iar femeia bău de parcă tocmai traversase deşertul. Când se sătură, pe bărbie îi rămase un strop de apă, dar nu încercă să-l şteargă. În loc de asta, o privi lung pe Sethe, cu ochi somnoroşi. Prost hrănită, se gândi Sethe, şi mai tânără decât sugera îmbrăcămintea: dantelă de calitate la guler, pălărie de femeie bogată. Pielea îi era impecabilă, cu excepţia a trei zgârieturi verticale pe frunte, atât de fine şi de subţiri încât la început i se părură a fi firişoare de păr, păr de copilaş, înainte de a creşte bogat şi a forma şuviţe în claia neagră de sub pălărie.

— Eşti de prin părţile locului? o întrebă Sethe.

Ea dădu din cap că nu şi se aplecă să-şi scoată încălţările, îşi trase rochia în sus până la genunchi şi-şi rulă ciorapii în jos. După ce-i îndesă în pantofi, Sethe observă că şi picioarele femeii erau asemenea mâinilor, fine şi delicate. Sigur a adus-o cineva într-o căruţă, îşi spuse Sethe. Probabil că-i una dintre fetele alea din West Virginia, aflată în căutarea a ceva mai bun decât o viaţă dedicată tutunului şi sorgului. Sethe se aplecă să ridice pantofii.

— Oare cum te-o fi chemând? întrebă Paul D.

— Preaiubita, răspunse ea, cu vocea atât de înceată şi de aspră că fiecare schimbă priviri cu ceilalţi doi. Mai întâi îi contrarie vocea – abia după aceea, numele.

— Preaiubita. Ai şi un nume de familie, Preaiubita? o întrebă Paul D.

— De familie? Părea uimită. Nu.

Apoi le spuse numele literă cu literă, pronunţând fiecare sunet cu atenţie, ca şi cum literele s-ar fi format pe măsură ce le rostea.

Sethe lăsă din mână pantofii; Denver se aşeză, iar Paul D. zâmbi. Recunoscuse enunţarea elaborată a sunetelor caracteristică celor care, ca el, nu ştiau să citească, dar memoraseră literele numelui lor. Voi s-o întrebe despre rubedeniile ei, dar se răzgândi. O tânără de culoare, dacă hoinărea, lăsase în urmă o viaţă distrusă. La Rochester, unde fusese acum cinci ani, văzuse cinci femei sosind cu paisprezece copii de sex feminin. Toţi bărbaţii lor – fraţi, unchi, taţi, soţi, fii – fuseseră eliminaţi rând pe rând. Aveau o singură bucată de hârtie cu adresa unui predicator de pe Devore Street. În momentul ăla războiul se terminase de cinci ani, dar absolut nimeni, alb sau negru, nu părea că ştie. Negrii rătăceau în grupuri mai mari sau mai mici, ori singuri, pe drumeagurile dosnice şi cărările bătucite de ciurdele de vite, de la Schenectady până la Jackson. Buimaci, dar insistenţi, se descoseau unul pe altul ca să afle ceva despre un văr, o mătuşă, un prieten

care îi îmbiase cândva cu „Treci pe la mine. Oricând te afli aproape de Chicago, treci, pur şi simplu, pe la mine”. Unii fugiseră dintr-o familie care nu avea mijloace să-i întreţină, alţii mergeau către o familie; unii fugeau de recolte moarte, de rude moarte, de ameninţări cu moartea, de pământuri rechiziţionate. Băieţi mai tineri decât Buglar şi Howard; configurări şi amestecuri de familii formate din femei şi copii, în timp ce în altă parte, solitari, vânaţi şi vânând, erau bărbaţii, bărbaţii, bărbaţii. Cu transportul public interzis, urmăriţi de datorii şi grupuri kuklux-klan mizerabile, foloseau drumurile secundare, scrutau zarea ca să găsească vreun semn şi se bazau doar unii pe alţii.

Tăcuţi, cu excepţia vreunei vorbe bune, când se întâlneau, nici nu povesteau, nici nu întrebau despre nenorocirile care-i mânau dintr-un loc în altul. Albii nu suportau să fie subiect de bârfă. Toată lumea ştia asta.

Aşadar, el nu insistă să afle de la femeia cu pălăria ruptă de unde şi de ce venea. Dacă ea dorea ca ei să ştie şi mai avea destulă putere să-şi spună povestea până la capăt, avea s-o facă. Deocamdată, ceea ce-i preocupa era de ce anume avea nevoie femeia. Sub această întrebare universală, fiecare mai ascunsese câte una. Pe Paul D. îl mira cât de noi erau pantofii ei. Sethe era profund mişcată de numele ei dulce; amintirea pietrei funerare lucitoare o predispunea la o afecţiune specială faţă de femeie. Denver, însă, tremura. O sorbea din ochi pe frumoasa adormită şi voia să ştie mai mult.

Sethe îşi puse pălăria într-un cui şi se întoarse, graţioasă, spre fată.

— Frumos nume, Preaiubita. Scoate-ţi pălăria, te rog, iar eu am să pregătesc ceva. Numai ce ne-am întors de la bâlciul de lângă Cincinnati. Simt multe de văzut acolo.

Cu spinarea dreaptă pe scaun, în toiul urărilor de bunvenit ale lui Sethe, Preaiubita adormise la loc.

— Domnişoară! Domnişoară! Paul D. O scutură delicat. Nu vrei să te întinzi puţin?

Ea întredeschise ochii şi se ridică pe picioarele ei

delicate, care, abia reuşind să-şi facă datoria, o purtară încet până în camera de zi. Ajunsă acolo, se prăbuşi pe patul lui Baby Suggs. Denver îi scoase pălăria şi-i acoperi picioarele cu pătura, două pătrate colorate. Răsufla ca o maşină cu aburi.

— Parc-ar fi bolnavă de anghină, zise Paul D., închizând uşa.

I

— Are febră? Denver, ţi-ai dat seama?

— Nu. E rece.

— Atunci e bolnavă. Febra merge de la fierbinte la rece.

— Poate că are holeră, zise Paul D.

— Crezi?

— Toată apa aia. Semn sigur.

— Sărmana. N-avem nimic în casă să-i dăm. Va trebui să aştepte să-i treacă. Cumplită boală, dintre toate.

— Nu-i bolnavă! exclamă Denver şi patosul din vocea ei îi făcu să zâmbească.

Femeia dormi patru zile, trezindu-se şi ridicându-se în capul oaselor doar ca să bea apă. Denver o îngriji, îi veghe somnul profund, îi ascultă respiraţia grea şi, din iubire şi un nesăbuit simţ al posesiunii care pusese stăpânire pe ea, ascunse, ca pe un defect personal, incontinenţa Preaiubitei Spălă în secret cearşafurile, după ce Sethe plecase la restaurant, iar Paul D. pornise în căutarea unor barje de descărcat. Fierse lenjeria intimă a femeii şi o înmuie în albăstreală, rugându-se ca febra să treacă fără să lase urme. O îngriji cu atâta devotament că uită să mănânce sau să viziteze camera de smarald.

— Preaiubita? şoptea Denver. Preaiubita? Iar când ochii negri se întredeschideau, tot ce reuşea să spună era: Sunt aici. Sunt încă aici.

Uneori, când Preaiubita zăcea cu ochii deschişi şi visători mai multă vreme, nescoţând niciun cuvânt, lingându-şi buzele şi suspinând din adâncul pieptului, pe Denver o cuprindea panica.

— Ce e? întreba.

— Greu, murmură Preaiubita. Locul ăsta atârnă greu.

— Vrei să te ridici?

— Nu, zicea vocea ei răguşită.

Preaiubitei i-au trebuit trei zile ca să observe peticele portocalii de pe cuvertura închisă la culoare. Denver era încântată, pentru că o ţineau pe pacienta ei trează mai multă vreme. Părea absolut hipnotizată de petele acelea decolorate de portocaliu, chiar făcu efortul să se ridice pe cot şi să le mângâie. Efort care o obosi repede, aşa că Denver rearanjă cuvertura în aşa fel încât partea mai veselă să stea sub ochii fetei bolnave.

Răbdarea, lucru necunoscut de Denver, puse stăpânire pe ea. Câtă vreme mama ei nu intervenea, era un model de compasiune, dar ori de câte ori Sethe încerca să ajute, devenea irascibilă.

— Azi a luat o lingură de ceva? întreba Sethe.

— Nu trebuie să mănânce dacă are holeră.

— Eşti sigură că are? Paul D. şi-a dat şi el cu presupusul.

— Nu ştiu, dar, oricum, deocamdată nu trebuie să mănânce.

— Cred că bolnavii de holeră vomită întruna.

— Cu atât mai mult, nu?

— Bine, Denver, dar nici să nu moară de foame.

— Lasă-ne în pace, mamă. Am eu grijă de ea.

— A scos vreo vorbă?

— Ţi-aş fi spus dacă ar fi scos.

Sethe îşi privi fiica şi gândi: „Da, s-a simţit singură. Foarte singură”.

— Mă-ntreb unde a dispărut Aici Băiete. (Sethe simţea că subiectul se cerea schimbat.)

— Nu se mai întoarce, zise Denver.

— De unde ştii?

— Ştiu şi gata.

Denver luă de pe tavă o pătrăţică de mălai.

Întoarsă în camera de zi, Denver tocmai voia să se

aşeze, când Preaiubita făcu dintr-odată ochii mari cât cepele. Inima lui Denver porni să bată nebuneşte. Nu pentru că vedea pentru întâia oară chipul acela fără umbrele somnului pe el, nici pentru că ochii erau mari şi negri. Nici pentru că albul acelor ochi era mult prea alb – un alb-albăstriu. O şoca faptul că, în profunzimea acelor ochi mari şi negri, nu distingea niciun fel de expresie.

— Să-ţi aduc ceva?

Preaiubiuta se uită la bucăţica de mălai dulce din mâna

lui Denver, iar Denver i-o întinse. Atunci ea zâmbi, iar inima lui Denver conteni să mai galopeze şi fata se aşeză – uşurată şi mulţumită, ca un călător ajuns la liman.

Din momentul acela, şi tot restul timpului, puteai fi sigur că zahărul îi va face plăcere. Ai fi zis că se născuse cu scopul de a mânca dulciuri. Miere cu fagure cu tot, tartine presărate cu zahăr, melasă întărită, în bidon, limonadă, caramele şi orice desert aducea Sethe acasă de la restaurant.

Rodea o acadea până o fărâma de tot şi ţinea în gură bucăţele mult timp după ce supsese tot siropul. Denver râdea, Sethe surâdea, iar Paul D. zicea că-i vine rău de la stomac.

Sethe era încredinţată că era vorba de nevoia urgentă de energie a trupului care-şi revenea după o boală urâtă. Dar era o nevoie ce continua să se manifeste şi în plină sănătate radioasă, fiindcă Preaiubita nu mergea nicăieri. Cu siguranţă nu exista un loc unde s-ar fi putut duce. Ea nu pomenea niciunul şi habar nu avea ce făcea în colţul acela de tară, ori de unde venise. Toţi credeau că febra îi şubrezise memoria, aşa cum tot din cauza ei se mişca foarte lent. Femeie tânără, de nouăsprezece, douăzeci de ani, mlădie, se deplasa ca o bătrână sau ca o grăsană, ţinându-se de mobilă, sprijinindu-şi capul în

palmă, de parcă gâtul singur nu-l putea ţine.

— Aveţi de gând să-i daţi pur şi simplu de mâncare? De acum pentru totdeauna?

Pe Paul D. îl izbi iritarea din propria voce, simţindu-se zgârcit şi mirându-se de propria atitudine.

— Denver ţine la ea. Nu-i chiar o povară. Ne gândeam să aşteptăm până respiră normal. Mie îmi sună încă a boală de plămâni.

— Ceva nu-i în regulă cu fata asta, mormăi Paul D., ca pentru sine.

— Nu-i în regulă, ce?

— Se comportă ca o bolnavă, vorbeşte ca o bolnavă, dar nu arată bolnavă. Pielea frumoasă, ochii vioi, puternică precum un taur.

— Nu e puternică, abia umblă, dacă nu se ţine de ceva.

— Asta zic şi eu. Nu poate umbla, da' am văzut-o ridicând şezlongul cu o mână.

— Nu cred!

— Nu-mi spune mie. Întreab-o pe Denver. Era de faţă.

— Denver! Hai un minut, te rog!

Denver încetă să mai stropească veranda şi-şi vârî capul înăuntru pe fereastră.

— Paul D. susţine că tu şi el aţi văzut-o pe Preaiubita ridicând şezlongul cu o mână. E adevărat?

Genele lungi şi dese făceau ca ochii lui Denver să pară mai jucăuşi decât erau; înşelători, chiar când, ca acum, îşi ţinea privirea pironită pe Paul D.

— Nu, zise. N-am văzut nimic de felul ăsta.

Paul D. se încruntă, dar nu spuse nimic. Dacă între ei ar fi fost o uşă deschisă, în clipa aceea s-ar fi zăvorât.

Apa de ploaie se ţinea cu încăpăţânare de acele de pin, iar Preaiubita nu-şi putea lua ochii de la Sethe. Aplecându-se ca să scuture cârpa udă, rupând beţe pentru aţâţarea focului, Sethe era linsă, gustată, mâncată de ochii Preaiubitei. Ca un membru al familiei, umbla prin casă, nepărăsind camera în care se afla Sethe decât dacă i se

cerea anume sau i se poruncea. Se scula cu noaptea-n cap ca să fie acolo, în aşteptare, când Sethe intra în bucătărie ca să coacă pâine înainte de a pleca la lucru. În lumina lămpii şi deasupra flăcărilor plitei umbrele lor se loveau şi se intersectau pe tavan ca nişte săbii negre. Preaiubita pândea la fereastră la ora două, când se întorcea Sethe, sau ieşea în prag; apoi pe verandă, pe treptele acesteia, pe potecă, pe drum, până când, în sfârşit, dând curs dorinţei, începu să iasă pe Bluestone Road, din ce în ce mai departe în fiecare zi, ca s-o întâmpine pe Sethe şi s-o conducă la 124. Era ca şi cum în fiecare după-amiază s-ar fi îndoit din nou de revenirea celeilalte femei.

Pe Sethe o flata devotamentul sincer, liniştit al Preaiubitei. Aceeaşi adoraţie din partea fiicei sale (dacă ar fi primit-o) ar fi stânjenit-o, ar fi făcut-o să se înfioare la gândul că a crescut un copil ridicol de dependent. Dar compania acestei dulci, stranii musafire o măgulea, aşa cum un dascăl este măgulit de zelul unui învăţăcel.

Veni vremea când lămpile trebuiră aprinse mai devreme, fiindcă se înnopta din ce în ce mai repede. Sethe pleca la lucru pe întuneric; era întuneric şi când Paul D. sosea acasă. Într-o astfel de seară, neagră şi rece, Sethe tăie în patru o gulie şi puse bucăţile la foc mocnit. Îi dădu lui Denver un pumn de mazăre ca s-o aleagă şi s-o lase în apă peste noapte. Apoi se aşeză să se odihnească. Căldura cuptorului o moleşi şi se simţi plutind spre somn când Preaiubita o atinse. O atingere nu mai grea decât un fulg, dar încărcată de dorinţă. Sethe se foi şi privi în jur. Mai întâi la mâna moale şi curată a Preaiubitei pusă pe umărul ei, apoi în ochii fetei. Dorul pe care-l văzu acolo era fără sfârşit. O implorare abia ţinută în frâu. Sethe bătu uşor cu palma degetele Preaiubitei şi aruncă o privire spre Denver, ai cărei ochi se concentrau asupra sarcinii de a alege mazărea.

— Unde-s diamantele tale? Peaiubita îi cerceta fata lui

Sethe.

— Diamantele? Ce să fac eu cu diamante?

— Din urechi.

— Aş vrea eu să am. Cândva am avut nişte cristale.

Cadou de la o doamnă pentru care lucram.

— Povesteşte, zise Preaiubita, cu un zâmbet larg, fericit.

Povesteşte despre diamantele tale.

A devenit modalitatea de a o hrăni. Aşa cum Denver

descoperise şi profitase de splendidul efect al dulciurilor asupra Preaiubitei, Sethe află că povestitul îi provoca fetei o profundă satisfacţie. Sethe se mira (în aceeaşi măsură în care Preaiubita se bucura), fiindcă fiecare referire la viaţa ei trecută era dureroasă. Totul era suferinţă şi pierdere. Ea şi Baby Suggs căzuseră de acord, fără să discute între ele, că viaţa era de nepovestit; întrebărilor lui Denver, Sethe le răspunsese monosilabic sau cu reverii confuze şi incomplete. Chiar când vorbea cu Paul D., cu care trăise câte ceva în comun, cu care putea sta de vorbă cât de cât calm, durerea era mereu prezentă, ca un punct sensibil din colţul gurii, rămas după ce ai muşcat.

Dar când începu să povestească despre cercei constată că voia s-o facă şi că-i plăcea. Poate că explicaţia consta în distanţa dintre acele evenimente şi Preaiubita, ori în aviditatea cu care aceasta asculta – în orice caz, era o plăcere la care nu se aştepta.

Peste zornăitul boabelor de mazăre şi mirosul puternic al guliei de pe foc, Sethe povesti despre cristalele care-i atârnaseră cândva din urechi.

— Doamna aia pentru care am lucrat în Kentucky mi le-a dăruit când m-am măritat. Ceea ce se numea măritiş i acolo şi atunci. Cred că şi-a dat seama cât m-am simţit de

— i prost când am aflat că nu va fi nicio ceremonie, că nu va veni un preot. Nimic. Eu credeam că ar trebui să

fie ceva – să se spună că era drept şi adevărat. Nu voiam să fiu doar eu, mutată pe un pat de scânduri acoperit cu pănuşi. Ori numai eu, venită cu oala mea de noapte în baraca lui. Mă gândeam că ar fi trebuit să fie o ceremonie, ceva, poate dans. Câteva garofiţe în părul meu. (Sethe zâmbi.) Nu am participat înainte la nicio nuntă, dar am văzut în ziar rochia de mireasă a doamnei Garner şi am auzit-o povestind cum e. Un kilogram de stafide în tort, zicea, şi patru oi întregi. Lumea s-a ghiftuit până a doua zi. Asta voiam. Un ospăţ, poate, ca eu, Halle şi toţi cei de la Dulcea Casă să ne punem la masă şi să mâncăm ceva deosebit. Să invităm alte persoane de culoare de pe la Covington ori High Trees – locurile alea unde se ducea Sixo, pe furiş. Dar n-avea să fie nimic. Lumea spunea că e în regulă să fim soţ şi soţie, atât şi nimic mai mult.

Ei bine, mi-am pus în gând să am cel puţin o rochie, alta decât cea din pânză de sac în care lucram de obicei. Aşa că m-am apucat să fur materiale şi am sfârşit prin a avea o rochie cum nici nu visezi. Partea de sus era din două feţe de pernă şterpelite din coşul de lucru. Partea din faţă a fustei era o eşarfă pe care picase o lumânare aprinsă, găurind-o, şi unul dintre vechile ei şaluri pe care probam fierul de călcat. Spatele mi-a dat mult timp de furcă. Nu găseam o ţesătură a cărei lipsă să nu se simtă imediat. Vezi tu, după nuntă trebuia să desfac rochia şi să pun la loc fiecare bucăţică. Halle a avut răbdare, m-a aşteptat să termin. Ştia el că n-o să mă mărit până n-o am. Până la urmă am luat plasa de ţânţari de pe un cui din şură. O foloseam la strecuratul piftiilor. Am ţinut-o în apă şi am spălat-o cât am putut de bine şi am însăilat-o să fie spatele fustei. Iată-mă, aşadar, în cea mai urâtă rochie de mireasă pe care ţi-o poţi imagina. Numai şalul de lână mă împiedica să arăt ca o paţachină îmbrăcată cu haine de căpătat. N-aveam decât paisprezece ani; socot că de-aia oi fi fost aşa de mândră.

I

Oricum, mai mult ca sigur doamna Garner m-a văzut

purtând-o. Eu credeam că fur cu şiretenie; când colo, ea ştia tot. Până şi de luna noastră de miere: m-am dus în lanul de porumb cu Halle. Acolo ne-am dus prima dată. O după-amiază de sâmbătă era. S-a dat bolnav, ca să nu trebuiască să meargă să muncească în oraş în ziua aia. De obicei lucra sâmbetele şi duminicile ca să plătească eliberarea lui Baby Suggs. Dar s-a învoit zicând că e bolnav, eu am pus pe mine rochia şi am intrat în Ian ţinându-ne de mână. Şi acum simt mirosul ştiuleţilor care se coceau în locul unde erau Sixo şi i >

Paulii. A doua zi, doamna Garner m-a chemat cu degetul făcut cârlig şi m-a luat sus, în dormitorul ei. A descuiat o cutie de lemn şi a scos din ea o pereche de cercei din cristal. A zis: „Vreau să primeşti asta de la mine, Sethe”. „Da, doamnă”, am zis eu. „Ţi-s găurite urechile?” a zis ea. „Nu, doamnă”, am zis eu. „Atunci găureşte-le”, a zis ea, „ca să-i poţi purta. Ţin mult să-i ai şi vreau ca tu şi Halle să fiţi fericiţi”. I-am mulţumit, dar nu am purtat niciodată cerceii până n-am plecat de acolo. După ce am venit în casa asta de aici, într-o zi Baby Suggs mi-a desfăcut combinezonul şi i-a scos la iveală. Am stat chiar acolo lângă sobă, cu Denver în braţe, şi am lăsat-o să-mi facă găuri în urechi, să-i pot purta.

— Nu te-am văzut niciodată cu cercei, zise Denver. Acuma unde-s?

— Duşi, zise Setehe. S-au dus de mult.

N-a mai vrut să rostească nicio vorbă. Până data viitoare, când ele trei au fugit cu vântul în piept înapoi în casă, cu cearşafurile şi combinezoanele leoarcă. Gâfâind, râzând, au întins rufele pe scaune şi pe masă. Preaiubita bău pe săturate apă din găleată, privind cum Sethe ştergea părul lui Denver cu un prosop.

— Poate c-ar fi bine să-l despletim? întrebă Sethe.

— Ah, ah. Mâine.

Denver se cocoşă la gândul că ar putea fi trasă de păr cu un pieptene fin.

— Azi este întotdeauna aici, observă Sethe. Mâine,

niciodată.

— Doare, protestă Denver.

— Piaptănă-l zilnic şi nu te mai doare.

— Auu!

— Femeia ta nu ţi-a aranjat niciodată părul? întrebă Preaiubita.

Sethe şi Denver îşi ridicară ochii spre ea. După patru săptămâni încă nu se obişnuiseră cu vocea răguşită şi cu melodia care se ghicea în ea. Vecină cu muzica, având o cadenţă diferită de a lor.

— Femeia mea? Adică mama? Dacă a făcut-o, nu-mi amintesc. N-am văzut-o decât de câteva ori, afară pe câmp, şi o dată când muncea pe plantaţia de indigo. Când mă trezeam dimineaţa, ea era deja în şirul de lucrători. Dacă era lună plină, munceau şi la lumina lunii. Duminica dormea buştean. Probabil m-a alăptat două sau trei săptămâni – la fel ca celelalte femei. Apoi s-a întors la muncă şi am supt de la altă femeie, care avea sarcina asta. Aşa că răspunsul pentru tine este „nu”. Cred că nu. Nu mi-a aranjat niciodată părul, nimic de felul ăsta. Nici măcar nu dormeam în aceiaşi baracă, în cele mai multe nopţi de care-mi amintesc. Era prea departe de locul de apel, probabil. Dar ceva tot a făcut. M-a luat în braţe şi m-a dus în spatele afumătoarei. Acolo, în spate, şi-a desfăcut rochia la piept, şi-a ridicat sânul şi a arătat cu degetul sub el. Pe coşul pieptului avea un cerc cu o cruce, arse cu fierul roşu pe piele. A zis: „Asta-i mama ta. Asta” şi iar a arătat cu degetul. „Acuma eu sunt singura care mai port însemnul ăsta. Restul – morţi. Dacă mi se întâmplă ceva şi nu mă recunoşti după chip, ştii că sunt eu după ăsta” Teribil ce m-a speriat. N-am putut să mă gândesc decât că era extraordinar de important şi că trebuia să-i spun tot ceva important ca răspuns, dar nu-mi venea nimic în minte, aşa că i-am zis exact ceea ce gândeam: „Da, mamă. Dar tu cum o să mă cunoşti? Cum o să mă cunoşti? Înseamnă-mă şi pe mine”, am zis. „Arde-mă şi pe mine cu fierul roşu”.

Sethe chicoti.

— A făcut-o? întrebă Denver.

— M-a plesnit peste faţă.

— De ce?

— Atunci n-am înţeles. N-am înţeles decât după ce am avut şi eu stigmatul meu.

— Cu ea ce s-a întâmplat?

— Spânzurată. Când au tăiat ştreangul, nimeni n-ar fi putut spune dacă avea sau nu avea un cerc cu cruce, cu atât mai puţin eu, şi să ştiţi că m-am uitat bine.

Sethe adună părul de pe pieptene şi lăsându-se pe spate îl aruncă în foc. Explodă într-o ploaie de stele şi mirosul degajat le înfurie.

— O, Iisuse, zise şi se ridică în picioare, atât de brusc încât pieptenele înfipt în părul lui Denver căzu pe podea.

— Mamă? Ce s-a întâmplat, mamă?

Sethe merse până la un scaun, ridică de pe el un cearşaf şi-l întinse cât îi permiteau braţele desfăcute. Apoi îl împături, reîmpături şi îndoi încă o dată. Luă altul. Niciunul nu era complet uscat, dar nu renunţă, fiindcă împăturirea îi făcea bine. Simţea nevoia să-şi folosească mâinile, fiindcă îşi adusese aminte de ceva ce uitase că ştia. Ceva intim şi i»

ruşinos, care alunecase într-o fantă a memoriei, chiar în spatele palmei date peste faţă şi al crucii încercuite.

— De ce au spânzurat-o pe mama ta? întrebă Denver. Era pentru prima oară că afla ceva despre mama mamei ei. Unica bunică pe care o cunoscuse fusese Baby Suggs.

— N-am aflat niciodată. Au fost mulţi, zise Sethe, dar ceea ce devenea tot mai clar în timp ce împăturea şi reîmpăturea rufele jilave era faţa femeii Nan, care o apucase de mână şi o trăsese departe de grămadă înainte de a putea desluşi însemnul. Nan era cea pe care o cunoştea cel mai bine, cea care era prin preajmă toată ziua, care îngrijea bebeluşii, gătea, avea un braţ sănătos şi din celălalt numai jumătate. Şi care folosea cuvinte deosebite. Cuvinte pe care Sethe le înţelesese atunci, dar

acum nu şi le amintea şi nu le putea repeta. Era încredinţată că din pricina asta îşi amintea atât de puţine lucruri de dinainte de Dulcea Casă, cu excepţia muzicii şi a dansului şi a nemaipomenitei înghesuieli. Uitase şi ce-i spusese Nan, odată cu limbajul în care îi vorbise. Aceeaşi limbă pe care o vorbea şi mama ei şi pe care de acum n-avea s-o mai audă niciodată. Dar mesajul – exista şi fusese acolo tot timpul. Strângând la piept cearşafurile albe şi ude, extrăgea sens dintr-un cod pe care nu-l mai înţelegea. Noapte. Nan ţinând-o strâns cu braţul sănătos, agitând în aer ciotul celuilalt. „Îţi povestesc. Îţi povestesc, fetiţo Sethe" Îi povestise că ea, Nan, fusese împreună cu mama ei încă de pe mare. Pe ambele, membrii echipajului le violaseră în repetate rânduri. „Ea s-a descotorosit de toţi pruncii în afară de tine. Pe cel de la echipaj l-a aruncat pe insulă. Pe alţii, proveniţi de la alţi albi, i-a aruncat de asemenea. Nebotezaţi, i-a lepădat. Ţie ţi-a dat numele bărbatului negru. În jurul acestuia ea şi-a încolăcit braţele. Niciodată nu i-a îmbrăţişat pe alţii. Niciodată. Îţi spun. E aşa cum îţi spun, fetiţo Sethe".

Ca fetiţă, Sethe nu fusese impresionată. Ca femeie în toată puterea, Sethe era furioasă, dar n-ar fi putut spune de ce. Un dor mare de Baby Suggs o îmbrăţişă ca un talaz. În liniştea de după vuietul acestuia, Sethe le privi pe cele două fete aşezate lângă plită: musafira bolnăvicioasă, puţintică la minte şi fiica însingurată, iritabilă. Păreau micuţe şi îndepărtate.

— Paul D. va fi aici într-un minut, zise.

Denver oftă, uşurată. O vreme, acolo, în timp ce mama ei împăturea rufele spălate, dusă pe gânduri, strânsese din dinţi şi se rugase să înceteze. Denver detesta poveştile mamei în care ea nu figura, din care motiv niciodată nu întreba despre altceva decât despre Amy. Restul era o lume puternică şi strălucitoare, făcută astfel de absenţa lui Denver din ea. Nefiind în ea, o ura şi voia ca Preaiubita s-o urască şi ea, deşi nu erau şanse că aşa ceva să se întâmple. Preaiubita folosea orice prilej ca să pună

întrebări ciudate, s-o facă pe Sethe să vorbească. Denver observase cât era de avidă de poveştile lui Sethe. Acum mai observă încă ceva. Întrebările puse de Preaiubita: „Unde-s diamantele tale?” „Femeia ta nu ţi-a aranjat niciodată părul?” şi, cea mai uimitoare, „Povesteşte-mi despre cercei”.

De unde ştia?

Preaiubita era radioasă, iar lui Paul D. nu-i plăcea asta. Cu femeile se petrecea acelaşi lucru ca şi cu tufele de căpşuni înainte de a le creşte vrejurile subţiri: nuanţa culorii se schimba. Pe urmă veneau lujerii, pe urmă mugurii. În momentul când petalele albe se ofileau şi se iveau fructele de culoarea mentei, luciul frunzei era aurit şi cerat. Aşa arăta acum Preaiubita – aurită şi lucioasă. Paul D. Începu s-o posede pe Sethe la trezire, aşa încât când cobora pe scările albe, jos unde ea făcea azima sub ochii Preaiubitei, avea mintea limpede.

Seara, când se întorcea acasă şi ele trei erau împreună, aşternând masa pentru cină, strălucirea ei era atât de accentuată încât se mira că Denver şi Sethe nu o vedeau. Sau poate o vedeau. Neîndoielnic, femeile îşi dădeau seama, ca şi bărbaţii, când una dintre ele era în călduri. Paul D. O examina atent pe Preaiubita, ca să vadă dacă şi ea ştia, dar ea nu-l băga deloc în seamă – adesea nici nu răspundea la întrebările directe. Se uita la el şi nu deschidea gura. Stătea la ei de cinci săptămâni şi nu ştiau mai multe despre ea decât atunci când o găsiseră dormind pe butuc.

Şedeau în jurul mesei pe care Paul D. O rupsese când venise la 124. Picioarele reparate ale mesei erau mai solide decât înainte. Varza se terminase şi oasele lucioase rămase de la picioarele de porc stăteau îngrămădite pe farfurii, împinse într-o parte. Sethe împărţea budinca din pâine, murmurându-şi speranţa că era bună, cerându-şi scuze în prealabil, aşa cum fac bucătarii cu experienţă, când ceva de pe faţa Preaiubitei, un fel de adoraţie de

căţeluş căreia îi cădea pradă când o privea pe Sethe, îl făcu pe Paul D. să vorbească.

— Nu ai fraţi sau surori?

Preaiubita se jucă cu lingura, dar nu privi către el.

— Nu am pe nimeni.

— Atunci ce căutai când ai venit aici? o întrebă el.

— Locul ăsta. Căutam locul ăsta, unde să stau.

— Ţi-a spus cineva despre casa asta.

— Ea mi-a spus. Când eram la pod, mi-a spus ea.

— Trebuie să fi fost cineva de altă dată, zise Sethe.

Din zilele când 124 fusese o haltă intermediară, unde soseau întâi mesajele, apoi expeditorii lor. Unde ştirile se înmuiau ca boabele de fasole puse în apă primăvara – până deveneau destul de fragede ca să poată fi digerate.

— Cum ai venit? Cine te-a adus?

Acum ea îl privi fix, dar nu răspunse.

Le simţea pe Sethe şi pe Denver gata să intervină, încordându-şi muşchii stomacali, îndreptând antene lipicioase, ca firele plasei de păianjen, una spre cealaltă. Se hotărî să forţeze lucrurile.

— Te-am întrebat cine te-a adus aici.

— Am venit pe jos, zise ea. Un drum lung, lung, lung. Nimeni nu m-a adus. Nimeni nu m-a ajutat.

— Aveai pantofi noi. Dacă ai mers atât de mult, de ce nu se vedea?

— Paul D!

— Vreau să ştiu, se încăpăţână el, ţinând în mână mânerul cuţitului ca pe un par.

— Am luat pantofii. Am luat rochia. Şireturile nu se potriveau, strigă ea, aruncându-i o privire atât de rea că Denver o prinse de braţ.

— Te învăţ eu, zise Denver, cum să-ţi legi şireturile.

Drept răsplată, primi un zâmbet al Preaiubitei.

Paul D. avu senzaţia că un peşte mare, argintiu, îi scăpase din mâini în momentul când îl prinsese de coadă. Că acum fugea înapoi în apa neagră, pierdut, în afară de lucirile care-i marcau traseul. Dar, dacă strălucirea ei nu

era pentru el, pentru cine era? Nu cunoscuse vreo femeie care să se ilumineze pentru nimeni anume, care să emită doar aşa, un anunţ general. Din experienţa sa, lumina apărea atunci când exista o ţintă. Ca femeia-de-la-cincizeci-de-kilometri, anostă ca fumul când aşteptase cu ea în şanţ, dar plină de lumină stelară când ajunsese acolo Sixo. Nu-şi amintea să fi greşit în interpretarea semnelor. Ele existaseră în momentul când contemplase picioarele ude ale lui Sethe, altminteri nu s-ar fi încumetat în ziua aceea s-o cuprindă cu braţele şi să murmure cuvinte în spatele ei.

Fata asta, Preaiubita, fără casă şi fără rude, întrecea orice închipuire, deşi nu putea spune exact de ce, dacă se gândea la toţi negrii întâlniţi de el în ultimii douăzeci de ani. În timpul războiului, înainte şi după, cunoscuse negri atât de hăbăuci, flămânzi, frânţi de oboseală sau îndureraţi, încât era un miracol că-şi mai aminteau sau mai articulau cuvinte.

Care, ca şi el, se ascunsesem prin peşteri şi se luptaseră cu bufniţele pentru hrană; care, ca el, furaseră mâncarea porcilor; care, ca el, dormiseră ziua în copaci şi umblaseră noaptea; care, ca el, se îngropaseră în scârnă şi săriseră în puţuri ca să nu fie prinşi de oamenii de pază, de razii, patrule, veterani, munteni, potere şi cheflii. Odată întâlnise un negru cam de paisprezece ani, care trăia singur-singurel în pădure şi spunea că nu-şi aminteşte să fi trăit altundeva. Văzuse o femeie de culoare cu minţile rătăcite, aruncată în temniţă şi spânzurată pentru că furase nişte raţe, luându-le drept propriii ei copii.

Mişcă. Umblă. Fugi. Ascunde-te. Fură şi mergi mai departe. Doar o dată avusese posibilitatea să rămână în acelaşi loc – cu o femeie, sau o familie – mai mult de câteva luni. Era vorba de aproape doi ani petrecuţi cu o ţesătoare în Delaware, cel mai groaznic loc pentru negri pe care-l văzuse dincolo de Pulaski County, Kentucky, şi, firește, de lagărulânchisoare din Georgia.

Preaiubita se deosebea foarte mult de toţi aceşti negri. Strălucirea ei, pantofii noi. U agasau. Poate de vină era faptul că el n-o agasa pe ea. Sau momentul fusese inoportun. Ea apăruse şi fusese adoptată chiar în ziua când Sethe şi el se împăcaseră, ieşiseră în lume şi se distraseră pe cinste, ca o familie. Denver, ca să spunem aşa, se dăduse pe brazdă; Sethe râsese; lui i se promisese o slujbă sigură; 124 fusese eliberată de spirite. Totul începuse să semene a viaţă. Şi, la dracu'! O femeie băutoare de apă se îmbolnăvise, fusese adoptată, vindecată şi de atunci nu se îndepărtase nici măcar cu un pas.

O dorea alungată, dar Sethe o primise înăuntru şi el n-o putea scoate dintr-o casă ce nu-i aparţinea. Una era să scarmeni zdravăn o fantomă şi cu totul altceva să arunci o fată de culoare, neajutorată, afară, în teritoriul infestat de Klan. Însetat cu disperare de sânge negru, fără care nu putea trăi, dragonul se bălăcea în voie în fluviul Ohio.

Şezând la masă, mestecându-şi paiul de mătură de după cină, Paul D. hotărî s-o dea pe fată în custodie. Să se consulte cu negrii din oraş şi să găsească un loc pentru ea.

Abia îi venise ideea, că Preaiubita se înecă din cauza unei stafide înghiţite odată cu budinca de pâine. Căzu jos de pe scaun, pe spate, şi se zbătu, ţinându-se de grumaz. Sethe o bătu pe spate, în timp ce Denver îi descleştă cu forţa mâinile de pe gât. Pe coate şi genunchi, Preaiubita vomită tot ce înghiţise şi se luptă să-şi recapete răsuflarea.

După ce se linişti şi Denver şterse voma, ea zise:

— Acum la culcare.

— Vino în camera mea, o pofti Denver. Aşa pot să te veghez.

Niciun moment n-ar fi fost mai prielnic. Denver se îmbolnăvise de nervi încercând să găsească o modalitate de a o determina pe Preaiubita să împartă camera cu ea. Era greu să dormi deasupra ei, îngrijorată că avea să i se facă iar rău, să adoarmă şi să nu se mai trezească, sau (Doamne, te rog mult, nu!) să se ridice din pat şi să iasă din curte, exact aşa precum apăruse. Puteau sta mai tihnit

de vorbă acolo, noaptea, după ce Sethe şi Paul D. adormeau; ori ziua, înainte ca vreunul să se fi întors acasă. Conversaţii plăcute, nebunatice, pline de fraze neterminate, reverii şi neînţelegeri, mult mai palpitante decât ar fi putut fi vreodată consensul.

După plecarea fetelor, Sethe începu să strângă masa. Stivui farfuriile lângă un lighean plin cu apă.

— Ce are fata de te scoate din sărite aşa rău?

Paul D. se încruntă, dar nu zise nimic.

— Ne-am certat zdravăn pe tema lui Denver. Mai vrei o ceartă şi din cauza ei? îl întrebă Sethe.

j

— Doar că nu înţeleg care-i treaba. E clar de ce se ţine ea ca scaiul de tine, dar nu pricep ce te face pe tine să te ţii de ea.

Sethe se întoarse cu spatele la vasele murdare, înfruntându-l.

— Ce-ţi pasă cine de cine se ţine? Nu-i o problemă să-i dau să mănânce. Aduc ceva mai mult de la restaurant şi gata. Şi e o prietenă numai bună pentru Denver. Ştii asta şi eu ştiu că tu ştii, aşa că de ce scrâşneşti din dinţi?

— Nu-mi dau seama. Aşa simt eu.

— Bine, atunci simte asta, vrei? Simte cum e când ai un pat în care să dormi şi pe cineva care să nu te bage în sperieţi în legătură cu ceea ce ai de făcut în fiecare zi ca să meriţi aşa ceva. Şi dacă tot nu pricepi, simte cum e când eşti o fată de culoare şi baţi drumurile, cu toate creaturile lui Dumnezeu gata să se repeadă la tine. Simte asta.

— Cunosc lucrurile astea de-a fir-a-păr, Sethe. Nu m-am născut ieri, alaltăieri şi nici nu m-am purtat rău vreodată în viaţa mea cu vreo femeie.

— Asta te face unic în lume, zise Sethe.

— Nu suntem doi?

— Nu. Nu doi.

— Cu ce ţi-a greşit Halle? Halle te-a ocrotit. Nu te-a părăsit niciodată.

— Atunci ce-a părăsit, dacă nu pe mine?
— Habar n-am, dar nu pe tine. Asta-i adevărul.
— Atunci e şi mai rău: şi-a abandonat copiii.
— Nu poţi fi sigură.
— N-a fost acolo. N-a fost unde a promis să fie.
— A fost acolo.
— Şi de ce nu s-a arătat? De ce a trebuit să-mi trimit >
copiii şi să rămân să-l caut?
— N-a putut coborî din pod.
— Pod? Care pod?
— Cel de deasupra capului tău. Din şură.
Încet, încet, folosindu-se de tot timpul din lume, Sethe înaintă spre el.
— A văzut?
— A văzut.
— Ţi-a spus el?
— Mi-ai spus tu.
— Cum?
— În ziua când am venit aici. Mi-ai spus că ţi-au furat laptele. Nu ştiusem ce anume l-a tulburat. Asta a fost, cred. Tot ce ştiam era că ceva i-a venit de hac. Niciunul din anii de muncă suplimentară, sâmbăta, duminica şi noaptea, nici măcar nu l-au afectat. Dar ceea ce a văzut în ziua aia în hambarul ăla l-a frânt ca pe o surcea.
— A văzut?
Sethe se ţinea strâns de coate, parcă vrând să le împiedice să-şi ia zborul.

— A văzut. Trebuie să fi văzut.
— A văzut ce mi-au făcut băieţii ăia şi i-a mai lăsat să

tragă aer în piept? A văzut? A văzut? A văzut?
— Ascultă! Hei! Ascultă-mă! Să-ţi spun ceva. Un bărbat nu-i o blestemată de secure. Să taie, cioplească, despice cât e ziulica de lungă! Unele lucruri îl îndurerează. Lucruri pe care nu le poate reteza, pentru că simt în

sufletul lui.

Sethe făcea paşi mari prin cameră, încolo şi încoace în lumina lămpii.

— Omul de legătură a zis că duminica. Ei mi-au furat laptele, el a văzut şi n-a coborât? Duminica a sosit, el nu. A venit şi lunea – nici urmă de Halle. L-am crezut mort, de asta nu venea; apoi mi-am zis că a fost prins şi de-aia n-a venit. Apoi mi-am zis: nu, nu e mort, pentru că dacă ar fi, aş şti şi pe urmă tu ai venit aici după atâta amar de vreme şi nu mi-ai spus că a murit, căci nici tu nu ştiai, aşa că m-am gândit, bine, şi-a găsit şi el un trai mai bun. Pentru că dac-ar fi pe undeva pe-aproape ar fi venit, pentru Baby Suggs dacă nu pentru mine. Dar nu ştiam că a văzut.

— Ce mai contează acum?

— Dacă mai e viu şi a văzut, nu va pune niciodată piciorul în casa mea. Nu Halle.

— I s-a frânt inima, Sethe. Paul D. ridică ochii spre ea şi oftă. E mai bine să afli totul. Ultima oară când l-am văzut şedea lângă maşina de bătut untul. Era plin de unt pe faţă.

Nu se întâmplă nimic şi ea mulţumi cerului. De obicei, imediat ce auzea ceva se forma şi imaginea. Dar nu vedea acum ceea ce spusese Paul D. Nu i se forma nimic în minte. Cu mult, mult tact, trecu la o întrebare rezonabilă:

— Şi ce-a zis?

— Nimic.

— Nicio vorbă?

— Nicio vorbă.

— Ai vorbit cu el? Nu i-ai spus nimic? Ceva?

— N-am putut, Sethe. Pur şi simplu n-am putut.

— De ce?

— Aveam o zăbală în gură.

Sethe deschise uşa de la intrare şi se aşeză pe treptele verandei. Ziua căpătase o culoare albăstrie după apus dar încă se mai distingeau siluetele negre ale pomilor din luncile mai îndepărtate. Clătina din cap dintr-o parte în cealaltă, resemnându-se cu creierul ei rebel. De ce nu

refuza acesta nimic? De ce nicio mizerie, niciun regret, nicio imagine înfiorătoare nu era prea teribilă ca să o accepte? Înhăţa orice, precum un copil lacom. Nu putea zice şi el o dată „nu, mulţumesc”? Numai ce-am mâncat şi nu mai încape niciun dumicat? Sunt plină, naiba s-o ia, de doi băieţi cu dinţii înverziţi, unul sugându-mi sânul, celălalt ţintuindu-mă la pământ, cu profesorul lor de citire urmărind şi însemnând totul. Sunt încă plină de asta, dracu’ s-o ia, nu mă pot întoarce să mai adaug ceva. Adăugaţi-l pe bărbatu-miu, privind de deasupra, din pod – ascuns foarte aproape, în singurul loc unde credea că nimeni nu-l va căuta – uitându-se jos la ceea ce eu nu puteam vedea. Şi neoprindu-i – privind şi lăsând lucrurile să se desfăşoare. Dar creierul meu lacom» >

spune „Oh, mulţumesc, aş mai vrea”, aşa că-i dau mai mult. Şi de cum o fac, el iarăşi mai vrea. Mai e bărbatu-miu, chircit lângă maşina de unt, dându-şi cu unt pe toată faţa şi cu zer, pentru că se gândeşte la laptele pe care l-au furat de la mine. Iar din partea lui, lumea n-are decât să afle dacă pofteşte. Şi dacă a fost atât de distrus, atunci e cu siguranţă mort acum. Şi dacă Paul D. I-a văzut şi nu l-a putut salva sau alina fiindcă avea zăbala de fier în gură, atunci mai sunt multe alte lucruri pe care Paul D. mi le poate spune, iar creierul meu se va repezi să le înhaţe şi nu va zice nu, mulţumesc. Nu vreau să ştiu sau să-mi amintesc asta. Am alte treburi: bunăoară, să-mi fac griji pentru mâine, pentru viitorul lui Denver, pentru Preaiubita, pentru bătrâneţe şi boală, ca să nu mai vorbim de iubire.

Dar pe creierul ei nu îl interesa viitorul. Plin ochi de trecut şi dornic de mult mai mult, nu-i lăsa niciun pic de loc ca să-şi imagineze, necum să planifice, ziua următoare. Exact ca în după-amiaza aia din stratul de ceapă sălbatică, atunci când a face încă un pas fusese tot ce întrevăzuse din viitor. Alţi oameni înnebuneau – de ce nu şi ea? Creierii altora se opreau, făceau stânga-mprejur şi se interesau de ceva nou, ceea ce probabil i se întâmplase şi lui Halle. Şi

ce plăcut ar fi fost: ei doi înapoi la lăptărie, chirciţi lângă putinică, bombardându-şi feţele cu cocoloaşe de unt rece, fără nicio grijă în lume. Simţindu-l lipicios şi alunecos, văzându-l cum se prelinge prinţe degetele lor. Ce uşurare să te opreşti chiar aici. Gata. Închis. Strânge untul în palmă. Dar cei trei copii ai ei mestecau trestie de zahăr în drum spre Ohio şi niciun fel de joc cu untul nu putea schimba asta.

Paul D. trecu prin uşă şi o atinse pe umăr.

— N-am avut în plan să-ţi spun.

— N-am avut în plan s-o aud.

— N-am cum să-mi iau cuvintele înapoi, dar nu mai vorbesc despre asta, zise Paul D.

Vrea să-mi povestească, se gândi ea. Ar vrea să-l întreb ce a simţit el – cât de chinuită îi era limba, ţinută nemişcată de fierul ăla, cu nevoia de a scuipa atât de mare de-ţi vine să plângi. Ea ştia deja situaţia: o văzuse de nenumărate ori în locul de dinaintea Dulcei Case. Bărbaţi, băieţi, fetiţe, femei. Scânteia de răzvrătire care ţâşnea în ochi de cum îţi trăgeau înapoi buzele. La câteva zile după ce ţi-o montau, îţi ungeau colţurile gurii cu grăsime de gâscă, dar nu primeai nimic ca să-ţi domolească durerea de limbă sau să-ţi şteargă din ochi răzvrătirea.

Sethe ridică privirea şi cercetă ochii lui Paul D., ca să vadă dacă în ei rămăsese vreo urmă.

— Oamenii pe care i-am văzut când eram mică, zise ea, cu zăbală, aveau nesmintit o înfăţişare burzuluită. Indiferent de ce le-o puneau, nu funcţiona, fiindcă aducea răzvrătire acolo unde înainte nu fusese niciuna. Când mă uit la tine, n-o văd. Nicăieri în ochii tăi nu-i nicio răzvrătire.

— Există o cale s-o pui acolo şi există o cale s-o scoţi. Le cunosc pe amândouă, dar încă nu m-am hotărât care-i mai rea.

Se aşeză lângă ea. Sethe îl măsură cu privirea. În lumina slabă, faţa lui, pârlită de soare şi slabă, îi încălzea inima.

— Vrei să povesteşti? îl întrebă ea.

— Nu ştiu. Niciodată n-am vorbit despre asta. Cu niciun suflet de om. Am cântat, uneori, dar n-am vorbit.

— Dă-i drumul. Suport să te ascult.

— Poate. Poate că tu poţi asculta. Dar eu nu-s sigur că pot spune. Adică, să spun adevărul, pentru că nu zăbala a fost de vină, n-a fost ea defel.

— Atunci ce? întrebă Sethe.

— Cocoşii. Am trecut pe lângă cocoşi şi-am văzut cum se uitau la mine.

Sethe zâmbi:

— În pinul ăla?

— Da. Paul D. zâmbi cu ea. Trebuie că erau cinci, cocoţaţi acolo, şi cel puţin cincizeci de găini.

— Era şi Mister?

— Nu la început. Dar n-am făcut douăzeci de paşi şi l-am văzut. A coborât de pe stâlpul gardului şi s-a proţăpit pe troacă.

— Iubea troaca aia, zise Sethe, gândind: „nu, nu-l mai poţi opri”.

— Nu-i aşa? Ca pe un tron. Eu am fost ăl de l-a scos din coajă, ştii. Dacă nu eram eu, murea. Cloşca plecase, cu toţi puişorii proaspăt ieşiţi din găoace după ea. Şi un ou rămăsese singur. Arăta ca unul sterp, dar am observat o mişcare, aşa că am spart coaja şi a apărut Mister, cu picioarele lui strâmbe şi tot restul. L-am urmărit pe afurisitul ăla crescând şi devenind, cu scandal, regele curţii.

— Întotdeauna a fost oribil, adăugă Sethe.

— Da, oribil e cuvântul potrivit. Setos de sânge, totodată, şi rău. Bătând din picioarele strâmbe. Cu creasta mare cât palma şi de un roşu ciudat. Stătea chiar acolo pe troacă şi mă privea fix. Jur că zâmbea. Aveam în minte numai imaginea lui Halle, de mai devreme. Nici nu mă gândeam la zăbală. Numai la Halle şi înainte de el la Sixo, dar văzându-l pe Mister am ştiut că era vorba şi de mine.

Nu numai ei, ci şi eu. Unul nebun, unul vândut, unul dispărut, unul ars şi eu lingând fier cu mâinile legate la spate. Ultimii bărbaţi de la Dulcea Casă.

— Mister ăsta arăta atâta de… liber. O ducea mai bine decât mine. Era mai fortos, mai dur. Afurisitul nici nu putuse ieşi din găoace singur, dar era încă rege, pe când eu eram…

Paul D. tăcu şi-şi strânse mâna stângă cu cea dreaptă. O

ţinu astfel suficientă vreme ca ea şi lumea să se liniştească şi,

să-i permită să continue.

— Mister avea voie să fie şi să rămână ceea ce era. Dar eu

nu aveam voie să fiu şi să rămân ceea ce eram. Dacă-l frigeai, ai fi fript un cocoş numit Mister. Dar eu, în niciun caz nu mai puteam deveni Paul D., viu sau mort. Învăţătorul mă schimbase. Eram altceva, şi acel altceva însemna mai puţin decât o orătanie cocoţată pe un hârdău.

Sethe îi puse mâna pe genunchi şi îl frecă uşor.

Paul D. abia se pornise, ceea ce-i spunea era doar începutul, când degetele ei pe genunchiul lui, moi şi liniştitoare, îl făcură să se oprească. Cu atât mai bine. Cu atât mai bine. Dacă vorbea prea mult, poate i-ar fi împins pe amândoi într-un loc de unde să nu se mai poată întoarce. El avea să păstreze restul acolo unde trebuia: în cutiuţa de tutun din tablă, îngropată în coşul pieptului, unde fusese cândva o inimă roşie. Cu capacul înţepenit de rugină. N-avea să-l forţeze acum, în faţa acestei femei bune şi puternice, pentru că s-ar fi ruşinat dacă ea ar fi mirosit conţinutul. Şi ei i-ar

* j»

fi făcut rău să constate că nu bătea în el nicio inimă roşie, strălucitoare precum creasta lui Mister.

Sethe frecă şi frecă, apăsând pe stofa şi pe curbele tari ca piatra ce alcătuiau genunchiul lui Paul D. Nădăjduia

că gestul îl calma, aşa cum o calma pe ea. Ca frământatul pâinii în penumbra bucătăriei restaurantului. Înainte de sosirea bucătăresei, când stătea într-un spaţiu nu mai larg decât lungimea unei bănci, în spate, la stânga bidoanelor de lapte. Frământând aluatul. Frământând, frământând aluatul. Nimic mai bun decât asta ca să-ţi începi treaba serioasă a zilei: ţinerea la respect a trecutului.

La etaj, Preaiubita dansa. Un mic pas-dublu, pas-dublu, un pas-nou, alunecare, alunecare, mers ţanţoş.

Denver şedea pe pat, zâmbind şi asigurând muzica.

Niciodată n-o văzuse pe Preaiubita atât de fericită. Îi văzuse buzele pline deschizându-se larg de plăcerea dulciurilor sau a unei ştiri oarecare aflate de la Denver. Simţise o satisfacţie caldă radiind din pielea Preaiubitei când o asculta pe mama ei povestind despre vremurile de odinioară. Însă voioşie nu văzuse niciodată. Nici zece minute nu trecuseră de când Preaiubita căzuse pe spate pe duşumea, cu ochii scoşi din orbite, zbătându-se şi ţinându-se de gât. Acum, după ce zăcuse câteva secunde în patul lui Denver, era pe picioare şi dansa.

— Unde ai învăţat să dansezi? o întrebă Denver.

— Nicăieri. Uite cum fac asta.

Preaiubita îşi propti mâinile în şolduri şi începu să alunece pe tălpile goale. Denver râse.

— Hai şi tu. Hai, vino, zise Preaiubita. Poţi dansa şi tu.

Fusta ei neagră fâlfâia dintr-o parte în cealaltă.

Denver se făcu rece ca gheaţa când se ridică. Ştia că era de două ori mai masivă decât Preaiubita, dar se ridică plutind, rece şi uşoară ca un fulg de nea.

Preaiubita luă mâna lui Denver şi-şi puse cealaltă mână pe umărul ei. Apoi dansară. Se învârtiră de câteva ori în jurul camerei micuţe şi poate din cauza ameţelii, ori pentru că se simţea uşoară şi rece ca gheaţa, Denver râdea în hohote. Un râs molipsitor, de care se molipsi şi Preaiubita. Cele două, vesele ca două pisicuţe, se legănau încolo şi încoace, încolo şi încoace, până când, ostenite, se

aşezară în fund pe podea. Preaiubita îşi lăsă capul pe spate, atingând muchia patului, până îşi recăpătă suflul, iar Denver zări marginea lenjeriei pe care o vedea întotdeauna în întregime când Preaiubita se dezbrăca să se culce. Uitându-se ţintă la ea, şopti:

— De ce-ţi spui Preaiubita?

Preaiubita închise ochii:

— În întuneric, numele meu e Preaiubita.

Denver se trase puţin mai aproape.

— Cum e acolo unde ai fost înainte de a veni aici? Vrei să-mi spui?

— Beznă, zise Preaiubita. Sunt micuţă în locul acela. Sunt cam aşa.

Îşi ridică capul de pe pat, se culcă pe o parte şi se încovrigă.

Denver îşi acoperi gura cu mâna.

— Îţi era frig?

Preaiubita se ghemui şi mai strâns şi scutură din cap.

— Foarte cald. Nu era aer de respirat acolo şi nici loc să te mişti.

— Vedeai pe cineva?

— Lume grămadă. Foarte mulţi oameni jos, acolo. Unii morţi.

— L-ai văzut pe Iisus? Pe Baby Suggs?

— Nu ştiu. Nu ştiu nume.

Se ridică în capul oaselor.

— Dar spune-mi, cum ai ajuns acolo?

— Aştept; apoi mă duc pe pod. Stau acolo în beznă, ziua, în beznă. Foarte mult timp.

— Şi tot timpul ăsta ai fost pe pod?

— Nu. După. După ce-am ieşit.

— Pentru ce te-ai întors?

Preaiubita zâmbi:

— Ca să văd chipul ei.

— Al mamei? Al lui Sethe?

— Da, Sethe.

Denver se simţi întrucâtva jignită, geloasă că nu ea fusese motivul pentru care se întorsese Preaiubita.

— Nu-ţi aminteşti că ne-am jucat împreună, lângă

A A S

pârâu?

— Eram pe pod, răspunse Preaiubita. M-ai văzut pe pod?

— Nu, lângă pârâu. Apa aia din pădure.

— O, eram în apă. Am văzut diamantele ei acolo, înăuntru. Aş fi putut pune mâna pe ele.

— Ce te-a oprit?

— M-a lăsat în urmă. Singură, zise Preaiubita.

Îşi ridică privirea, ca s-o întâlnească pe a lui Denver şi, poate, se încruntă. Ori poate nu. Poate micuţele zgârieturi de pe fruntea ei dădeau impresia asta. Denverânghiţi în sec.

— Să nu pleci, zise. Nu te duce. N-ai să ne părăseşti, nu-i aşa?

— Nu. Niciodată. Ăsta e locul în care sunt acum.

Brusc, Denver, care şedea cu picioarele îndoite sub ea, se aplecă în faţă şi prinse încheietura Preaiubitei.

— Ei să nu-i spui. Mama nu trebuie să afle cine eşti. Te rog frumos, mă auzi?

— Nu-mi spune tu ce să fac. Să nu-mi spui niciodată ce să fac.

— Dar eu sunt de partea ta, Preaiubita.

— Ea este persoana. Ea este cea de care am nevoie. Tu poţi pleca, dar ea este cea pe care trebuie s-o am.

Ochii i se măriră până la limită, negri ca cerul noaptea.

— Dar eu nu ţi-am făcut nimic. Niciun rău. Niciodată

n-am făcut nimănui vreun rău, protestă Denver.

— Nici eu. Nici eu.

— Ce-ai de gând să faci?

— Să stau aici. Locul meu e aici.

— Şi al meu.

— Atunci rămâi, dar nu-mi spune ce să fac. Niciodată să nu-mi spui.

— Am dansat. Acum un minut dansam împreună. Hai încă o dată.

— Nu mai vreau.

Preaiubita se ridică de jos şi se întinse pe pat. Tăcerea dintre ele bubuia în pereţi ca un cârd de păsări înfricoşate. În cele din urmă, respiraţia lui Denver redeveni regulată, cu toată ameninţarea unei pierderi ireparabile.

— Povesteşte, zise Preaiubita. Povesteşte cum te-a născutăethe în barcă.

— Nu mi-a spus niciodată totul, zise Denver.

Denver se urcă în pat şi-şi îndoi braţele sub şorţ. Nu mai fusese în căsuţa din copac niciodată de când Preaiubita se aşezase pe trunchiul de lemn după bâlci, şi nu-şi amintise că n-a mers mers acolo până în acest moment de disperare. Nu găsea nimic acolo pe care această fată-soră să nu i-l ofere din abundenţă: o inimă ce pulsa grăbită, visare, companie, pericol, frumuseţe. Înghiţi de două ori, pregătindu-se să povestească, să ţească din firele pe care le auzise toată viaţa o plasă în care s-o ţină pe Preaiubita.

— Avea mâini bune, începu Denver. Fata albă, continuă, avea braţe mici şi subţiri, dar mâini bune. Destul păr pentru patru capete, şi mâini bune, zise. Cred că mâinile alea o făceau să creadă că va reuşi să ne treacă pe amândouă pe malul celălalt. Dar mai cu seamă, gura o ajuta să nu se sperie. Spunea că nu poţi să te încrezi în oamenii albi. Nu poţi să ştii în ce direcţie sar. Una spun şi alta fac. Dar dacă le priveşti gura, uneori îţi dai seama după ea. Zicea că fata asta vorbea ca o vijelie, dar în jurul gurii ei nu se vedea răutate. O dusese pe mama la şopronul ăla şi-i masase picioarele, ăsta era un lucru. Iar mama credea că n-avea de gând s-o denunţe. Încasai ceva bani dacă denunţai un fugar, iar ea nu băga mâna-n foc că fata,

Amy, nu avea nevoie de bani mai mult decât orice, mai ales că nu vorbea despre altceva decât cum să-şi facă rost de nişte catifea.

— Ce-i catifeaua?

— O stofă, mai groasă şi moale.

— Spune mai departe.

— Oricum, i-a masat picioarele mamei până au revenit la viaţă, iar ea plângea de durere, spunea. Dar i-a dat încredere că va reuşi să ajungă acolo unde era bunica Baby Suggs şi…

— Asta cine-i?

— Tocmai ţi-am spus. Bunica mea.

— Mama lui Sethe?

— Nu. Mama lu' tata.

— Zi mai departe.

— Acolo erau şi ceilalţi. Fraţii mei şi… bebeluşa. Îi trimisese înainte, s-o aştepte la bunica Baby. Deci, trebuia să îndure totul ca să ajungă acolo. Iar fata asta, Amy, a ajutat-o.

Denver tăcu şi oftă. Era partea din poveste pe care o iubea. Acum ajungea la ea şi o iubea fiindcă era toată despre ea însăşi; dar o şi ura, fiindcă o făcea să simtă că exista undeva o datorie şi că ea, Denver, era chemată s-o plătească.

Dar habar nu avea cui îi era îndatorată şi cu ce trebuia să

*

achite. Acum, urmărind faţa ageră şi lacomă a Preaiubitei, care îi sorbea fiecare vorbuliţă, punând întrebări despre culoarea lucrurilor şi mărimea lor, nevoia ei viscerală de a şti, Denver începu să priceapă ce spunea şi nu doar să-şi audă cuvintele: avem o sclavă, pe fata asta de nouăsprezece ani – cu un an mai mare decât ea acum – care străbate pădurea întunecată ca să ajungă la copiii ei de departe. E obosită, poate speriată, ba poate chiar s-a rătăcit. Dar mai presus de toate e pe cont propriu, în burtă duce încă un copil şi trebuie să se gândească şi la el. Pe

urmele ei, câini, poate; carabine, probabil; cu siguranţă dinţi înverziţi. Noaptea îi e mai puţin frică, fiindcă şi ea are aceeaşi culoare, dar ziua orice zgomot e un foc de armă sau pasul uşor al unui urmăritor.

Acum Denver vedea şi simţea totul – prin Preaiubita. Simţea cea ce trebuie că simţise mama ei. Vedea cum arătase, probabil, ea. Cu cât remarca un lucru mai subtil, cu cât furniza mai multe detalii, cu atât îi plăcea mai mult Preaiubitei. Aşa că anticipa întrebările, dând fragmentelor auzite de la mama şi de la bunica ei, sânge şi o inimă palpitândă. De fapt, monologul devenise un duet, aşa cum stăteau amândouă pe pat, Denver aţâţând interesul Preaiubitei, precum o îndrăgostită a cărei plăcere este să-şi sature iubitul. Cuvertura de culoare închisă cu cele două petice portocalii era acolo, fiindcă Preaiubita o voia aproape când dormea. Mirosea a iarbă şi o simţeai ca pe nişte mâini; mâini fără stare, de femei muncite: uscate, calde, aspre. Denver vorbea, Preaiubita asculta şi amândouă îşi dădeau toată osteneala să recreeze ceea ce se întâmplase în realitate, aşa cum se întâmplase cu adevărat, ceva ce numai Sethe ştia, pentru că numai în mintea ei se regăsea întâmplarea şi numai ea avusese timp, ulterior, să-i confere formă: tonul vocii lui Amy, respiraţia ei ca un foc de lemne. Vremea repede-schimbătoare din regiunea dealurilor – frig noaptea, caniculă ziua, ceaţă din senin. Cât de nesăbuit se purtase cu fata asta albă – o nesăbuinţă născută din disperare, încurajată de ochii evazivi ai lui Amy şi de gura ei ce trăda o inimă tandră.

— N-ai de ce să hoinăreşti pe dealurile astea, domnişoară.

— Ia-n te uită cine vorbeşte! Am mai multă treabă pe aicea decât tine. Dacă te prind, îţi taie capul. Pe mine nu mă urmăreşte nimeni, dar ştiu că sunt pe urmele tale, zise Amy frecţionând piciorul sclavei. Al cui e copilul?

Sethe nu răspunse.

— Habar n-ai. Vino-ncoa', Iisuse! Doare? întrebă Amy oftând şi clătinând din cap.

— Un pic.

— Asta-i bine, cu cât te doare mai tare, cu atât mai bine.

Doar ştii că nimic nu se vindecă fără durere. Ce te tot zvârcoleşti?

*

Sethe se ridică în coate. O durea între omoplaţi, de prea mult stat pe spate. Focul din tălpi şi focul din spinare o făceau să asude.

— Mă doare spatele, se plânse.

— Spatele? Fato, ai dat de bucluc. Întoarce-te, să văd. Cu un efort atât de mare că i se făcu rău, Sethe se întoarse pe partea cealaltă. Amy îi descheie rochia la spate şi exclamă:

— Iisuse, fă-te-ncoace.

Sethe se gândi că trebuia să fie grav, pentru că, după invocarea lui Iisus, Amy nu mai spuse nimic, amuţise, iar Sethe simţi pe spate atingerea uşoară a degetelor ei abile. Îşi asculta propria respiraţie, dar fata albă tot nu vorbea. Sethe nu se putea mişca. Nu putea sta nici pe burtă, nici pe spate, iar a rămâne aşa, într-o rână, însemna a-şi supune picioarele îndurerate la o presiune uriaşă. În cele din urmă Amy vorbi, cu vocea ei de somnambulă:

— E un pom, Lu. Un vişin sălbatic. Vezi, ăsta-i trunchiul, despicat adânc şi plin de sevă şi de aici se despart crengile. Ai o grămadă de ramuri. Şi de frunze, pare-se, şi naiba să mă ia dacă astea nu-s flori. Flori de vişin micuţe, albe ca neaua. Ai pe spate un pom întreg. Înflorit. La ce s-o fi gândit Dumnezeu, numai El ştie. Şi eu am fost biciuită, dar nu-mi amintesc să fi avut aşa ceva. Buddy avea şi el o mână grea. Te plesnea dacă-l priveai drept în ochi. Nesmintit. L-am privit în ochi odată şi el s-a ridicat şi a aruncat vătraiul după mine. O fi ghicit la ce mă gândeam.

Sethe gemu, iar Amy îşi întrerupse reveria – atât cât

să mute picioarele lui Sethe, astfel încât greutatea, lăsată pe pietrele acoperite cu frunze, să apese mai sus de glezne.

— Mai bine? Doamne, ce mod de a muri! O să mori aici, înăuntru, să ştii. Nu există scăpare. Mulţumeşte-i Făcătorului că am apărut eu şi nu trebuie să-ţi dai duhul afară, în bălării. De vine un şarpe, te muşcă. Un urs, te hăpăie cu haine cu tot. Poate era mai bine, Lu, să fi rămas unde ai fost. Văd după spatele tău de ce n-ai stat, ha, ha. Al de-a plantat pomul ăla e cu mult înaintea lui Buddy. Bine că nu sunt în locul tău. Ei, cam tot ce pot face pentru tine este să-ţi pun pânze de păianjen. Aici, înăuntru, nu-s destule. Caut şi afară. Am putea folosi muşchi, dar uneori e plin de gâze şi murdării. Poate ar trebui să sparg florile astea. Să se scurgă puroiul, ce crezi? Mă întreb ce-a vrut Dumnezeu. Trebuie că ai făcut ceva. Aşa, nu cumva s-o ştergi.

Sethe o auzea fredonând în desiş în timp ce căuta pânze de păianjen. Fredonat asupra căruia se concentră, fiindcă de cum ieşise Amy, fătul începuse să se întindă. Bună întrebare, îşi zise. Ce o fi vrut El? Amy lăsase rochia lui Sethe desfăcută la spate şi o pală de vânt o atinse, reducând durerea puţin. O înlesnire care-i permise să simtă durerea mai slabă a limbii umflate. Amy reveni cu pânză de păianjen în căuşul palmei, o curăţă de pradă şi apoi o întinse pe spatele lui Sethe, zicând că era ca şi cum ai fi împodobit un pom de Crăciun.

— Odată, a venit la noi o muiere neagră. Nu ştia nimic. Cosea pentru doamna Buddy – dantelă chiar fină, dar nu poate lega două cuvinte. Nimic nu ştie, ca tine. Tu nu ştii nimic. O să sfârşesri moartă, asta-i. Io, nu. Io mă duc la Boston, să-mi fac rost de catifea. Carmin. Tu nici nu ştii ce-i aia, aşa-i? N-ai când să mai afli. Pun rămăşag că n-ai dormit niciodată cu faţa la soare. Eu am făcut-o de câteva ori. De regulă dau de mâncare orătăniilor până nu se crapă de ziuă şi nu ajung să mă culc decât mult după lăsarea întunericului. Dar odată, când eram în spate, în

căruţă, am adormit. Să dormi cu fata la soare e cel mai bine. Am făcut-o de două ori. O

I dată, când eram mică. Pe atunci nimeni nu avea treabă cu mine. A doua oară, în spatele căruţei, s-a întâmplat din nou şi să mă ia naiba dacă găinile n-au scăpat. Domnul Buddy mi-a tras o bătaie soră cu moartea. Kentucky nu-i ăl mai bun loc în care să trăieşti. La Boston e bine să stai. De-acolo i era mama, până i-au dat-o lu' domnu' Buddy. Joe Nathan zice că domnul Buddy e tata, dar eu nu cred, ce zici?

Sethe îi spuse lui Amy că nici ea nu credea că domnul Buddy era tatăl ei.

— Tu-ţi cunoşti tatăl, nu?

— Nu, răspunse Sethe.

— Nici eu. Tot ce ştiu e că nu e el.

După ce-i obloji spatele, se ridică în picioare şi începu să se unduiască, cu ochii rotindu-se încet, palizi, în soarele ce-i lumina părul, cântă:

Când ziua plină-i sfârşită şi micuţa obosită Blând se leagănă-n pătuţ;

Briza nopţii când adie fără greierii din văi Cântă, cântă şi iar cântă.

Unde pe pajiştea verde Jocul ielelor se pierde.

Atunci, din ceţoasa zare.

Doamna Ochi Rotunzi apare.

Brusc, conteni să mai unduiască şi să se mai legene şi se aşează, îmbrăţişându-şi genunchii cu braţele descărnate, prinzându-şi coatele cu mâinile ei bune, bune. Ochii cu mişcări încete încremeniră, privind ţărâna.

— Era cântecul mamei. De la ea l-am învăţat.

Şi prin beznă, ceaţă deasă în a noastră dulce casă Unde, pe un cântec lin. Se clatin-un leagăn plin.

Unde-un tic-tac ne arată.

Că ziua e terminată.

Unde razele de lună Pestejucării se-adună.

Unde zace obosită Fata tare ostenită.

Doamna Ochi Rotunzi apare.

Mâinile încet şi-aşază Peste feţişoara trează;

Albe, palmele-au apucat la un văl capul buclat Părând că dezmiardă blând Cârlionţii, rând pe rând Apoi pleoapele le-nchide Peste ochii mici, căprui.

Aşa, tandru, delicat Ochi Rotunzi a şi plecat.

După ce se termină cântecul, Amy tăcu, repetă ultimul vers, apoi se ridică, ieşi din adăpost şi se duse să se rezeme de un frasin tânăr. Când se întoarse, soarele era în valea de dedesubt, iar ele se aflau mult deasupra lui, în lumina albastră de Kentucky.

— N-ai murit încă, Lu? Lu?

— Nu încă.

— Hai să punem prinsoare. Dacă mai eşti vie dimineaţă, nu mai mori. (Amy rearanjă frunzele, ca să fie mai confortabil culcuşul, şi se apucă să-i maseze picioarele umflate.) Să le mai frecăm o dată straşnic, zise ea, iar când Sethe respiră pe gură se răsti: Taci din gură! Trebuie să-ţi ţii fleanca!

Ferindu-şi limba, Sethe îşi muşcă buza de jos şi lăsă mâinile bune să lucreze pe melodia „Aşa, albine, cântaţi moale, albine, cântaţi dulce” Apoi Amy se mută în partea cealaltă a adăpostului şi, şezând, îşi aplecă fruntea peste umărul lui Sethe şi-i împleti părul, spunând:

— Nu te trezi să-mi mori în braţe la noapte, m-auzi? Nu vreau să-ţi văd mutra neagră şi urâtă aţinându-se deasupra mea. Dacă-i musai să mori, du-te undeva unde să nu te văd, auzitu-m-ai?

— Auzit, răspunse Sethe. O să fac tot ce pot, domnişoară.

Sethe nu se aştepta să mai vadă ceva pe lumea asta, aşa că atunci când se simţi înghiontită în coapsă de un vârf de picior îi luă ceva timp ca să iasă dintr-un somn adânc ca moartea. Se ridică în capul oaselor, înţepenită, dârdâind, ca Amy să-i cerceteze spinarea supurândă.

— Arată ca dracu’. Dar greul a trecut. Vino, Iisuse, Lu a supravieţuit. Datorită mie. Mă pricep la boli. Crezi că poţi umbla?

— Trebuie să mă uşurez într-un fel sau altul.

— Să te văd că umbli.

Nu era bine, dar era posibil, aşa că Sethe şchiopătă, ţinându-se mai întâi de Amy, apoi de un arbust.

— Eu am făcut asta. Sunt bună la îngrijit bolnavii, nu?

— Mda, aprobă Sethe, bună.

— Trebuie neapărat să coborâm de pe deal. Hai. Te duc până jos, la râu. De-acolo îţi va fi uşor. Eu mă duc la Pike. După aia, direct la Boston. Ce ai pe rochie?

— Lapte.

— O mizerie!

Sethe îşi plecă ochii către burtă, o atinse. Fătul era mort. Ea nu murise peste noapte, dar copilul murise. Dacă aşa stăteau lucrurile, nu se mai putea opri. Îi va duce laptele copiliţei ei chiar dacă va trebui să înoate.

— Nu ţi-e foame? o întrebă Amy.

— Nu mi-e nimic, dar mă grăbesc, domnişoară.

— Ho! mai încet. Vrei nişte încălţări?

— Cum să facem?

— M-am gândit eu cum, zise Amy şi chiar se gândise. Sfâşie două bucăţi din şalul lui Sethe, le umplu cu frunze şi i le legă strâns pe picioare, trăncănind necontenit.

— Ce vârstă ai, Lu? Mie-mi vine ciclul de patru ani, dar încă n-am purtat în burtă copilul nimănui. Nu mă prinde pe mine asudând lapte fiindcă…

— Ştiu, zise Sethe. Fiindcă te duci la Boston.

La amiază îl văzură, apoi se apropiară suficient de mult ca să-l audă. După-amiaza târziu ar fi putut bea din el, dacă le-ar fi fost poftă. Patru stele apăruseră pe cer în momentul în care găsiră, nu un vapor fluvial la bordul căruia Sethe să se pitească, niciun manipulant de feribot destul de mărinimos ca să ia cu el o fugară, nimic de felul acesta, ci doar o barcă întreagă bună de furat. Avea o singură vâslă, o mulţime de găuri şi două cuiburi de pasăre.

— Poftim, Lu. Iisus are grijă de tine.

Sethe contempla o întindere nesfârşită de apă neagră pe care trebuia s-o despice cu o singură vâslă, într-o barcă nefolositoare, împotriva unui curent hotărât să ajungă la fluviul Mississippi, la sute de kilometri depărtare. Se simţea ca acasă şi copilaşul (deloc mort) trebuie să fi simţit acelaşi lucru. De cum Sethe puse piciorul pe malul râului, apa din uter i se rupse ca să ajungă şi ea în el. Ruperea, urmată de primele semne repetate de travaliu, o făcură să-şi cabreze spinarea.

— De ce faci asta? o întrebă Amy. N-ai deloc minte? Opreşte-te imediat! Opreşte-te, îţi spun, Lu! Eşti fiinţa cea mai proastă de pe lume. Lu! Lu!

Sethe nu ştia unde altundeva să se ducă decât în râu. Aşteptă bătăile domoale care veneau după străfulgerarea de durere. Din nou în genunchi, se urcă, târâş-grăpiş, în barcă. Barca se legănă sub greutatea ei şi abia avu timp să-şi proptească picioarele-pungi cu frunze pe băncuţă, când un nou spasm îi tăie răsuflarea. Gâfâind sub cele patru stele de vară, îşi întinse picioarele peste marginile bărcii, pentru că ieşise capul copilului, cum îi spuse Amy, de parcă ea n-ar fi ştiut; de parcă sfâşierea fusese o rupere a zăgazului de către buştenii de nuc, ori lacrima unui fulger pe cerul întunecat.

Se înţepenise. Cu faţa în sus, înecându-se în sângele mamei. Amy conteni să se mai roage lui Iisus şi începu să-l afurisească pe Tatăl Lui.

— Împinge! ţipă Amy.

— Trage, şopti Sethe.

Mâinile puternice se apucară de treabă pentru a patra oară, deloc prea devreme, fiindcă apa de râu, pătrunzând prin orice gaură voia, începuse să-i acopere şoldurile lui Sethe. Întinse un braţ în spate şi apucă parâma, în timp ce Amy încerca să prindă capul cu degetele. Când un picior se ridică din albia râului şi lovi fundul bărcii şi şezutul lui Sethe, aceasta ştiu că se terminase şi-şi permise un scurt leşin. Revenindu-şi, nu

auzi ţipete, doar gânguritul încurajator al lui Amy. Nu se întâmplă nimic atât de multă vreme încât ambele femei crezură că pierduseră copilul. Sethe se arcui brusc şi placenta ţâşni afară. Pe urmă bebeluşul scânci şi Sethe îl privi. Patruzeci de centimetri de ombilic îi atârnau de pe burtică şi copilul tremura în aerul răcoros al serii. Amy îl înveli cu fusta ei şi femeile ude, lipicioase, se căţărară pe mal să vadă care erau, de fapt, intenţiile Domnului.

Sporii ferigilor albastre ce cresc prin gropi de-a lungul malului plutesc spre apă în linii albastru-argintii, greu de distins dacă nu eşti în mijlocul sau în apropierea lor, adunându-se chiar la marginea râului, unde bălţile sunt mici sau secate. Adesea sunt luaţi drept insecte, dar ei sunt seminţe în care doarme o întreagă generaţie nouă, încrezătoare în viitor. Pentru moment, e simplu să crezi că fiecare are un viitor, că va deveni tot ceea ce conţin sporii, că-şi va trăi zilele până la capăt, cum e prestabilit. Acest moment de certitudine nu durează mai mult decât atât; poate ceva mai mult decât sporii înşişi.

Pe malul unui râu, în răcoarea unei seri de vară, două femei se agitau sub o ploaie albastru-argintie. Niciuna nu se aştepta s-o mai vadă vreodată pe cealaltă în lumea aceasta, dar în clipa respectivă nu le păsa. Dar acolo, în seara de vară, înconjurate de ferigi, făcuseră împreună ceea ce trebuia, şi reuşiseră. Un vânător de negri fugiţi, trecând pe acolo, ar fi chicotit ironic văzând două persoane fără căpătâi, două vagabonde în afara legii – o sclavă şi o albă tânără, desculţă, cu părul despletit – înfăşurând un bebeluş născut cu zece minute în urmă în zdrenţele pe care le purtau. Dar nu trecu niciun vânător de negri şi niciun preot. Apa de sub ele se scurgea şi se înghiţea singură. Nimic nu le deranja de la treaba lor. Aşa că o îndepliniră cum trebuie.

Veni asfinţitul şi Amy spuse că trebuia să plece; că nu voia să fie prinsă ziua, pe fluviul aglomerat, însoţind o sclavă evadată. După ce-şi clăti faţa şi mâinile cu apă de râu, îşi îndreptă spatele şi se uită la bebeluşul învelit şi

legat la pieptul lui Sethe.

— Ea nu va şti niciodată cine sunt. Ai să-i spui tu? De mine, cea care am adus-o pe lume? (îşi înălţă bărbia şi privi spre cer, spre locul unde fusese soarele.) Să faci bine să-i spui. M-auzi? Domnişoara Amy Denver. Din Boston.

Sethe se simţea toropită de un somn care ştia că va fi adânc. În pragul lui, chiar înainte de-a adormi, îşi spuse:

„Frumos. Denver. Chiar frumos!”

Venise vremea să privească lucrurile în faţă. Înainte de a sosi Paul D. şi de a se aşeza pe treptele verandei, o ajutaseră să-şi vadă de viaţă numai vorbele şoptite în camera de zi. O ajutaseră să suporte stafiile dojenitoare; reîmbrăcaseră în carne feţişoarele de copii ale lui Howard şi Buglar şi-i ţinuseră întregi în lume, fiindcă în vise nu vedea decât părţi din ei prin copaci; îi ţinuseră şi bărbatul, o umbră, dar prezent acolo – undeva. Acum, între presa pentru unt şi maşina de selectat, fata lui Halle se umfla din ce în ce mai tare, umplându-i ochii şi provocându-i dureri de cap. Tânjea după degetele lui Baby Suggs, să-i maseze ceafa, s-o readucă la viaţă, spunând: „Pune-le jos, Sethe. Spada şi scutul. Jos. Jos. Jos cu amândouă. Jos, pe malul râului. Spada şi scutul. Nu mai contempla războiul. Pune toată năpasta aia jos. Spada şi scutul” 1 Ceea ce ea făcea, sub apăsarea degetelor şi sub stăpânirea vocii aceleia grave, sfătoase. Îşi punea, unul după altul, pe un mai pe lângă care curgea avântat o apă limpede, cuţitele grele de apărare contra nefericirii, regretului, pizmei şi jignirilor.

Nouă ani fără degetele şi fără vocea lui Baby Suggs era prea mult. Şoaptele din camera de zi erau prea puţin. Faţa

1 Baby Suggs parafrazează cunoscutul negro-stiritual „I lay down my sword and shield/ Down by the riverside”.

mânjită cu unt a bărbatului făcut de Dumnezeu cât se poate de bun cerea mai mult: construirea unui arc, cusutul unei rochii. O ceremonie care să marcheze momentul. Sethe se hotărî să meargă în Luminiş, acolo unde Baby Suggs dansase la soare.

Înainte de a se închide, cu toţi cei care fuseseră în ea, de a se acoperi cu un linţoliu şi a trage obloanele, înainte de a fi devenit terenul de joacă al spiritelor şi căminul celor supăraţi foc, 124 fusese o casă veselă, agitată şi liniştitoare. Unde nu o singură oală, ci două clocoteau pe sobă; unde lămpile ardeau întreaga noapte. Străinii se odihneau acolo, în timp ce odraslele lor le încercau pantofii. Se lăsau mesaje; era cert că destinatarii vor trece pe acolo cândva. Se vorbea cu voce scăzută şi la subiect, căci Baby Suggs, sfânta, nu aproba excesul. „Cel mai important lucru”, spunea, „e să ştii cât! * Sau „Domnul Dumnezeu ştie când e cazul să te opreşti”.

În faţa acelei case cu numărul 124, Sethe coborâse dintr-o căruţă, cu nou-născuta legată la piept, şi simţise pentru întâia oară braţele deschise ale soacrei sale, care reuşise să ajungă în Cincinnati. Care decisese că, de vreme ce viaţa de sclavă îi „făcuse praf picioarele, spatele, ochii, mâinile, rinichii, uterul şi limba”, nu-i mai rămăsese, ca să trăiască, decât inima şi se apucase imediat s-o pună în toate. Neacceptând niciun fel de titlu onorific în faţa numelui, dar permiţând o mică alintare înaintea lui, devenise un predicator fără biserică, unul care vizita amvoanele şi-şi deschidea inima încăpătoare pentru toţi cei ce aveau nevoie de ea. Iarna şi toamna, şi-o ducea la AME2 şi la baptişti, la preasfânţi şi sanctificaţi, la Biserica Mântuitorului şi a celor Mântuiţi. Nesolicitată, neîmbrăcată preoţeşte, nemiruită, îşi lăsa

2 Acronim pentru African Methodist Episcopal Church, sectă metodistă a afro-americanilor (n.r.).

Inima cuprinzătoare să pulseze în prezenţa lor. Când sosea anotimpul cald, Baby Suggs, sfânta, urmată de toţi bărbaţii, femeile şi copiii negri care puteau umbla, îşi ducea inima primitoare în Luminiş – un spaţiu mare, deschis, tăiat în adâncul pădurii, nimeni nu ştia pentru ce, unde ajungeai pe o cărare cunoscută doar căprioarelor şi celor care defrişaseră locul. În toropeala fiecărei după-amiezi de sâmbătă, ea se instala în Luminiş, în timp ce

oamenii aşteptau printre copaci.

După ce se aşeza pe un bolovan mare şi plat Baby Suggs îşi pleca fruntea şi se ruga în tăcere. Însoţitorii o urmăreau printre arbori. Ştiau că e gata de cum punea bastonul jos pe pământ. Atunci ea striga: „Să vină copiii!” Copiii alergau spre ea de după copaci.

„Să vină bărbaţii maturi!” striga ea, apoi. Ei ieşeau unul câte unul, de după cercurile de arbori.

„Să vă vadă soţiile şi copiii dansând”, le poruncea ea şi pământul se cutremura sub tălpile lor.

În final, le chema la ea pe femei. „Plângeţi, le poruncea. „Pe cei vii şi pe cei morţi. Bociţi-i!” Iar femeile, fără să-şi acopere ochii, îi dădeau drumul.

Aşa începea: copii râzând, bărbaţi dansând, femei plângând – apoi totul se amesteca. Femeile conteneau din plâns şi dansau; bărbaţii se aşezau şi vărsau lacrimi; copiii ţopăiau, femeile râdeau, ţâncii ţipau, până când, extenuaţi şi frânţi, se lăsau să cadă toţi, asudaţi, pe iarba din Luminiş, încercând să-şi tragă sufletul. În liniştea care urma, Baby Suggs, sfânta, le oferea inima ei mare şi generoasă.

Nu le cerea să-şi pună ordine în vieţi sau să nu mai păcătuiască. Nu le spunea că sunt sarea pământului, blajinii care vor moşteni raiul, sufletele pure menite gloriei eterne.

Le spunea că unica mântuire pe care o puteau obţine era mântuirea pe care şi-o imaginau singuri. Că, dacă n-o vedeau, n-aveau s-o aibă.

„Aici”, zicea, „în locul ăsta, suntem carne. Carne care plânge, râde; came ce dansează în iarbă cu picioarele goale. Iubiţi-o. Iubiţi-o tare. Dincolo, carnea voastră nu e iubită. E dispreţuită. Lor nu le plac ochii voştri; ar da orice să vi-i scoată. Nu le place mai mult nici pielea de pe spinările voastre. Acolo, v-o brăzdează cu biciul. Şi, o poporul meu, nu le plac mâinile voastre. De care ei doar se folosesc, le leagă, le retează, le golesc. Iubiţi-vă mâinile! Iubiţi-le! Ridicaţi-le şi sărutaţi-le! Atingeţi mâinile altora,

bateţi-le una de cealaltă, mângâiaţi-vă feţele cu ele, că lor nici asta nu le place. Vouă trebuie să vă placă, voual şi, nu, nu le plac nici gurile voastre. Acolo, dincolo, le văd sfâşiate şi vor să vi le mai rupă o dată! Nu dau atenţie la ceea ce rostiţi cu ele. Nu aud strigătul ce vă iese din ele. Ceea ce puneţi în ele ca să vă hrăniţi trupul, ei vor înhăţa şi în schimb vă vor da lături. Nu, nu iubesc gurile voastre. Voi trebuie să le iubiţi. Astea-s carne, toate despre care vă vorbesc. Carne care tânjeşte după iubire. Picioare care au nevoie să se odihnească şi să danseze; spinări care au nevoie de sprijin; umeri care au nevoie de braţe, de braţe vânjoasş, vă spun! Şi, o, poporul meu, acolo afară, ascultaţi-mă, nu le place că aveţi grumazul drept şi fără laţ pe el. Aşa că iubiţi-vă grumazul, puneţi mâna pe el, mângâiaţi-l, ţineţi-l sus! Şi toate măruntaiele voastre, pe care ei le-ar da bucuroşi la porci – iubiţi-le! Ficatul întunecat, întunecat – iubiţi-l, iubiţi-l, iubiţi-l! Inima care bate şi bate – iubiţi-o şi pe ea! mai mult decât ochii sau picioarele. Mai mult decât plămânii care încă n-au tras aerul libertăţii. Mai mult decât uterul care ocroteşte viaţa şi decât mădularele care o sădesc, mai mult, auziţi-mă, să vă iubiţi inima! Căci ea este perla coroanei!

Sfârşindu-şi discursul, se ridică şi începea să danseze, transmiţând, prin rotirea şoldurilor, tot ce mai avea de spus inima ei, în timp ce ceilalţi deschideau gurile ca să-i ofere muzica. Note lungi, menţinute până când armonia pe patru voci atingea perfecţiunea, devenea destul de bună pentru carnea lor iubită cu deznădejde.

Sethe ar fi dorit să se afle acolo, acum. Cel puţin ca să asculte golurile lăsate în urmă de cântecul cel de demult. În cel mai bun caz, ca să capete un indiciu, de la mama moartă a soţului ei, privitor la ce avea ea de făcut cu spada şi scutul, Dumnezeule mare, acum, la nouă ani după ce Baby Suggs, sfânta, se dovedise a fi o mincinoasă, îşi repudiase inima largă şi zăcuse în patul din camera de zi, mişcată din când în când de un dor după culoare şi de nimic altceva.

„Fiinţele astea albe mi-au luat tot ce-am avut, tot ce-am visat”, spunea ea, „şi mi-au rupt baierele inimii. Nu există nenoroc în lumea asta, în afara oamenilor albi!”

124 se închisese şi se obişnuise cu veninul stafiei sale. Gata» >

cu lampa aprinsă toată noaptea şi cu musafirii bine primiţi. Gata cu discuţiile şoptite de după cină. Gata cu spectacolul copiilor desculţi, care se jucau cu pantofii străinilor. Baby Suggs, sfânta, se credea o mincinoasă. Nu exista mântuire – imaginară sau reală – şi niciun fel de dans în lumina soarelui, în Luminiş, nu putea schimba acest fapt. Credinţa ei, iubirea ei, imaginaţia şi inima ei mare şi bătrână începuseră să se prăbuşească după douăzeci şi opt de zile de la sosirea nurorii.

Totuşi, Sethe se hotărî să se ducă în Luminiş – ca un omagiu adus lui Halle. Înainte de a se schimba lumina; cât timp mai era locul verde şi binecuvântat de care îşi amintea, pâclos din cauza aburilor ridicaţi din plante şi din fructele de pădure putrezite.

Îşi puse şalul şi le spuse lui Denver şi Preaiubitei să facă la fel. Porniră la drum toate trei, într-o dimineaţă târzie de sâmbătă, Sethe deschizând drumul, fetele tropăind în urma ei; nici ţipenie în jur.

Ajungând în pădure, nu-i trebui mult timp ca să găsească poteca ce o străbătea, pentru că orăşenii ţineau acum regulat aici serbări câmpeneşti, cu un cort, banjo-uri şi tarabe pline de mâncare. Vechea cărare devenise un drumeag, dar încă mai trecea pe sub bolta coroanelor de pomi din care cădeau castane porceşti pe iarba de dedesubt.

Nu se putuse face altceva decât ce făcuse, dar Sethe se considera vinovată de prăbuşirea lui Baby Suggs. În pofida nenumăratelor tăgăduiri ale lui Baby, Sethe ştia că jalea de la 124 se instaurase în momentul când sărise jos din căruţă, cu nou-născuta legată de piept în lenjeria unei fete albe care tânjea după Boston.

Urmată de cele două fete, pe poteca de un verde viu,

din stejari şi castani sălbatici, Sethe începu să secrete o transpiraţie exact ca aceea pe care o secretase când se trezise, cu nămolul uscat pe ea, pe malul fluviului Ohio.

Amy dispăruse. Sethe era singură şi fără puteri, dar vie; tot aşa şi bebeluşul. Umblase o vreme în aval, apoi se oprise şi se uitase lung la apa scânteietoare. Până la urmă văzuse o barcă cu fundul plat, dar nu izbutise să distingă dacă oamenii din ea erau negri sau albi. O podidise transpiraţia, din pricina unei febre pentru care îi mulţumise lui Dumnezeu, fiindcă avea să-i ţină de cald copilaşului. După ce barcazul dispăru din vedere, îşi continuă drumul, împleticindu-se, şi se pomeni lângă trei oameni de culoare ce pescuiau – doi băieţandri şi un bărbat mai în vârstă. Se opri şi aşteptă să i se vorbească. Unul dintre flăcăi o arătă cu degetul, iar bărbatul îi aruncă o privire peste umăr – o privire rapidă, fiindcă putea vedea numaidecât ceea ce dorea să ştie despre ea. O vreme, nimeni nu spusese nimic. Apoi, bărbatul întrebase:

— Vrei să treci dincolo?

— Da, domnule.

— Ştie cineva că vii?

I

— Da, domnule.

El o mai măsură odată cu privirea şi-i arătă din cap o stâncă ieşită afară din pământ, deasupra lui, ca o limbă. Sethe se duse şi se aşeză pe ea. Piatra înghiţise raze de soare din belşug, dar nu era nici pe departe atât de înfierbântată ca ea. Prea obosită ca să se mişte, rămase acolo, ameţită de soarele care-i bătea în ochi. Sudoarea îi curgea şiroaie, scăldând complet bebeluşul. Fără îndoială că adormise aşa, şezând, fiindcă a doua oară când deschise ochii bărbatul stătea în faţa ei, având în mână o bucată de ţipar fript din care ieşeau încă aburi. Pentru ea era un efort să se întindă după hrană, şi mai greu s-o miroasă, imposibil s-o mănânce. îl rugă să-i dea apă, iar el îi aduse din fluviu, într-un borcan. Sethe goli borcanul şi mai ceru. Ceva îi zăngănea iar în cap, dar refuza să creadă că bătuse

atâta drum, îndurase atâtea, numai ca să moară pe celălalt mal al fluviului.

Bărbatul îi privi faţa pe care curgea sudoarea şi-l chemă la el pe unul dintre băieţi.

— Scoate-ţi haina, îi ordonă.

— Cum?

— M-ai auzit.

Băiatul îşi dezbrăcă vestonul, scâncind.

— Ce vrei să faci? Eu ce-o să port?

Bărbatul dezlegă bebeluşul de la pieptul lui Sethe şi-l înveli în haina băiatului, înnodând mânecile în faţă.

— Eu ce port?

Bătrânul oftă şi, după o pauză, zise:

— Dac-o vrei înapoi, dă-i drumul, ia-o de la bebeluş. Aşază copilul gol pe iarbă şi pune haina pe tine. Dacă eşti în stare să faci asta, să pleci şi să nu te mai întorci.

Băiatul îşi plecă privirea, apoi se răsuci pe călcâie şi se duse la celălalt. Cu ţiparul în mână şi bebeluşul la picioare.

Sethe picoti, transpirată şi cu gura uscată. Veni seara şi bărbatul o atinse pe umăr.

Contrar aşteptărilor ei, împinseră cu prăjinile barcazul în susul râului, îndepărtându-se mult de barca găsită de Amy. Exact când credea că bărbatul o duce înapoi în Kentucky, acesta cârmi barcazul şi traversă fulgerător fluviul. O ajută să se urce pe malul râpos, în timp ce băieţandrul fără veston ducea în braţe bebeluşul înfăşurat în el. Bărbatul o conduse la o colibă acoperită cu paie, cu duşumeaua din lut bătut.

— Aşteaptă aici. Vine cineva imediat. Să nu te mişti. Te vor găsi.

— Vă mulţumesc, zise ea. Aş vrea să vă ştiu numele, ca să-mi amintesc de dumneavoastră.

— Numele e Stamp, zise negrul. Stamp Paid3. Să ai grijă de copilaşu' ăla, auzitu-m-ai?

— Auzit, auzit, răspunse ea, dar nu prea auzea.

După câteva ore se trezi cu o femeie în faţa ei, fără

să fi auzit ceva. O femeie scundă, tânără, cu un sac de pescar pe umăr, care o salută.

— Am văzut semnalul mai de mult, zise ea, dar n-am putut ajunge mai repede.

— Ce semnal? întrebă Sethe.

— Stamp lasă deschisă uşa cocioabei dacă a traversat cineva. Dacă e şi un copil, leagă o cârpă albă de par.

Îngenunche şi goli sacul.

— Mă cheamă Ella, zise, scoţând din sac o pătură de lână, o pânză de bumbac, doi cartofi dulci copţi şi o pereche de pantofi bărbăteşti. Soţul meu, John, e acolo afară, mai departe. Încotro te-ndrepţi?

Sethe îi povesti despre Baby Suggs şi unde-şi trimisese cei trei copii.

3 „Timbrul plătit”.

Ella legă strâns o fâşie de pânză de bumbac peste buricul bebeluşului, ascultând atentă ca să-i surprindă omisiunile – lucrurile pe care sclavii fugiţi nu le spuneau, întrebările pe care nu le puneau. Ciuli urechile şi ca să audă numele nerostite, ale persoanelor nenumite lăsate în urmă. Scutură de praf pantofii bărbăteşti şi se trudi să vâre cu forţa picioarele lui Sethe în ei. Nu intrau. Cu părere de rău, despică pantofii la călcâie, supărată că trebuie să strice un obiect atât de valoros. Sethe îmbrăcă jacheta flăcăului, neîndrăznind să întrebe dacă existau veşti de la copiii ei.

— Au reuşit, o asigură Ella. Stamp i-a trecut cu feribotul pe câţiva din grupul ăla. I-a lăsat la Bluestone. Nu e departe.

Sethe nu ştia ce să facă, atât era de recunoscătoare; descoji un cartof, îl mâncă, scuipă şi continuă să mănânce, ca o celebrare mută.

— Se vor bucura să te vadă, zise Ella. Asta de-aici când s-a născut?

— Ieri, răspunse Sethe, ştergându-şi transpiraţia de sub bărbie. Sper să trăiască.

Ella privi feţişoara murdară ce se iţea dintre faldurile

păturii de lână şi clătină din cap.

— Greu de spus. Dacă aş fi întrebată, aş spune „Nu iubi nimic”.

Apoi, ca şi cum ar fi vrut să îndulcească afirmaţia, îi zâmbi lui Sethe.

— Ai născut-o singură?

— Nu. M-a ajutat o fată albă.

— Atunci mai bine s-o luăm din loc.

Baby Suggs o sărută pe gură, dar n-o lăsă să-şi vadă copiii. Dormeau, zise, iar Sethe arăta prea înspăimântător ca să-i trezească în miezul nopţii. O luă pe nou-născută şi o încredinţa unei femei tinere cu bonetă, sfătuind-o să n-o spele pe ochi până nu avea urina mamei.

— A ţipat vreun pic? întrebă Baby.

— Puţin.

*

— Are tot timpul. Hai să însănătoşim mama.

O conduse pe Sethe în camera mare şi, la lumina unei lămpi cu spirt, o spălă pe porţiuni, începând cu faţa. Apoi, aşteptând să se încălzească încă un lighean cu apă, se aşeză lângă ea, cosând o rochie gri de bumbac. Sethe moţăi şi se trezi când i se spălau mâinile şi braţele. După fiecare spălătură, Baby o acoperea cu o cuvertură şi punea încă o oală pe focul din bucătărie. Sfâşiind cearşafuri, însăilând bumbacui, o supraveghea pe femeia cu bonetă, care îngrijea bebeluşul, plângând în mâncarea pe care o gătea. După ce-i spălă picioarele, Baby se uită la tălpile lui Sethe şi le şterse uşor. O curăţă pe Sethe între picioare cu apă fierbinte şi apoi o înfăşură de la brâu în jos cu fâşii de cearşaf. La urmă, se ocupă de picioarele de nerecunoscut.

— Simţi asta? întrebă.

— Ce să simt?

— Nimic. Ridică-te.

O ajută pe Sethe să se aşeze pe un balansoar şi-i puse picioarele într-o găleată cu apă sărată şi ienupăr. Sethe petrecu astfel restul nopţii. Baby înmuie cu untură crusta de pe sfârcuri şi o îndepărtă. În zori, copila cea

cuminte se trezi şi supse laptele mamei.

— Mulţumeşte Domnului că n-a fost mai rău, îi spuse Baby. După ce termini, cheamă-mă.

Dând să plece, Baby Suggs observă ceva negru pe cearşaf. Se încruntă şi îşi privi nora, aplecată asupra sugarului. Trandafiri de sânge înfloreau pe pătura de pe umerii lui Sethe. Baby Suggs îşi astupă gura cu palma. După ce alăptatul se terminase şi nou-născuta adormise – cu ochii întredeschişi,»

sugând în vis – femeia mai bătrână unse, fără să spună nimic, spatele înflorit şi prinse cu ace o ţesătură dublu împăturită pe rochia proaspăt cusută.

Nu era încă adevărat. Nu încă. Dar când băieţii ei somnoroşi şi fetiţa – deja mergând de-a buşilea? – fură aduşi înăuntru, nu mai conta dacă era sau nu adevărat. Sethe stătea în pat sub, în jurul, deasupra, printre, dar mai ales cu ei toţi. Fetiţa îi împroşca faţa cu salivă limpede, iar râsul încântat al lui Sethe fu atât de sonor că bebeluşa – deja mergând de-a buşilea? – clipi repede din ochi. Buglar şi Howard se jucau cu labele urâte ale picioarelor ei, după ce se provocaseră reciproc să le atingă. Ea nu contenea să-i sărute. Le săruta cefele, creştetele, palmele şi băieţii hotărâseră că ce-i prea mult nu-i sănătos când ea le ridică şi cămăşile ca să le sărute burţile tari şi bombate. Se opri doar când ei o întrebară „Tata vine?”

Dar nu plânse. Spuse „Curând” şi le zâmbi, ca ei să creadă că strălucirea din ochii ei era iubire pură. Trecu ceva vreme până îi îngădui lui Baby Suggs să-i alunge pe băieţi, ca să poată îmbrăca rochia gri de bumbac cusută aseară de soacră-sa. La sfârşit, se lăsă pe spate şi o luă în braţe pe fetiţă – deja mergând de-a buşilea? îşi prinse sfârcul stâng cu două degete ale mâinii drepte, iar copila căscă gura. Erau împreună acasă.

Baby Suggs intră şi râse către ele, spunându-i lui Sethe cât de puternică era fetiţa, cât de isteaţă – deja mergea de-a buşilea. Apoi se aplecă să ridice ghemotocul de zdrenţe care fusese îmbrăcămintea lui Sethe.

— Nimic nu merită păstrat, spuse ea.

Sethe ridică privirea.

— Stai, strigă. Vezi dacă nu cumva e ceva legat în combinezon.

Baby Suggs trecu, centimetru cu centimetru, materialul rărit printre degete şi dădu peste ceva ce părea, la pipăit, a fi nişte pietricele. I le întinse lui Sethe.

— Cadou de despărţire?

— Cadou de nuntă.

— Ar fi frumos să fie şi un mire. Privi în palmă. Ce crezi că s-a întâmplat cu el?

— Nu ştiu, răspunse Sethe. N-a venit acolo unde mi-a spus să-l aştept. A trebuit să fug. A trebuit.

Sethe privi un moment ochii îngreunaţi de somn ai sugarului, apoi scrută faţa lui Baby Suggs.

— O să reuşească. Dacă eu am reuşit, sunt sigură că poate şi Halle.

— Bine, puneţi astea. Poate că-i vor lumina şi lui calea.

Convinsă că fiul ei era mort, îi întinse pietricelele lui Sethe.

— Trebuie să-mi găuresc urechile.

— Ţi le găuresc eu, zise Baby Suggs. De cum te înzdrăveneşti.

Sethe zornăi cerceii, pentru plăcerea copilei – deja mergând de-a buşilea? – care întinse de câteva ori mâna după ei.

În Luminiş, Sethe găsi vechea piatră de rugăciune a lui Baby Suggs, îşi aminti de frunzele care foşneau în soare, de tunetul paşilor şi de strigătele care doborau păstăi de pe crengile castanilor. Sub influenţa lui Baby Suggs, oamenii îşi dădeau frâu liber.

Sethe avusese douăzeci şi opt de zile – un parcurs întreg al lunii – de viaţă în libertate. Între şiroiul de salivă limpede, pură, lăsat de fetiţă pe faţa ei şi sângele său uleios erau douăzeci şi opt de zile. Zile de vindecare, relaxare şi discuţii serioase. Zile petrecute în tovărăşie:

cunoscuse numele a încă patruzeci, cincizeci de negri; părerile şi obiceiurile lor; unde fuseseră şi ce făcuseră; simţise umorul şi tristeţile lor amestecându-se cu ale sale, ceea ce era mult mai bine. Unul o învăţase alfabetul; altul, o nouă cusătură. Toţi o învăţaseră cum te simţi când te trezeşti în zori şi hotărăşti tu ce să faci în ziua aceea. Astfel trecuse timpul în aşteptarea lui Halle, încetul cu încetul, la 124 şi în Luminiş, împreună cu ceilalţi, devenise stăpână pe sine. A te elibera era un lucru; a revendica proprietatea asupra acelui sine eliberat era cu totul altceva.

Acum şedea pe piatra lui Baby Suggs; Denver şi Preaiubita o priveau dintre copaci. Nu va veni niciodată ziua, îşi spuse, când Halle va bate la uşă. Să nu ştii asta, era greu; să o ştii, era şi mai greu.

Numai degetele, se gândi. Doar să-ţi simt degetele pe ceafa mea şi voi lăsa totul, voi găsi o cale de ieşire de aici. Sethe îşi înclină capul şi, ce să vezi, le simţi. Mai uşoare acum, nu mai grele decât atingerile unei pene de pasăre, dar, fără îndoială, degete care o dezmierdau. A trebuit să se destindă puţin ca să le lase să-şi facă treaba, atât de uşoară era atingerea, aproape ca a unui copil, degete care mai mult atingeau decât apăsau. Totuşi, era recunoscătoare pentru efort; iubirea de la distanţă a lui Baby Suggs nu era mai prejos de orice altă dragoste apropiată cunoscută vreodată. Dorinţa, ca să nu mai vorbim de gestul de a-i astâmpăra dorul era suficientă ca să-i ridice moralul până în punctul de unde putea face următorul pas: să ceară un cuvânt lămuritor; să ceară un sfat despre cum să continue să trăiască cu un creier lacom de ştirile cu care nu se putea trăi, într-o lume ce le furniza cu generozitate.

Ştia că Paul D. aducea ceva în plus în viaţa ei – ceva pe care ar fi vrut să se bazeze, dar se temea să o facă. Acum, el adăugase şi mai mult: imagini noi şi amintiri vechi, care-i sfâşiau sufletul. Vidul neştiinţei totale despre Halle – un vid colorat uneori de un justiţiar resentiment

faţă de ceea ce ar fi putut fi laşitatea lui, prostia sau ghinionul lui – spaţiul acela gol, lipsit de informaţii precise, era umplut acum de o tristeţe nou-nouţă şi cine putea şti câte aveau să mai vină în viitor. Cu ani în urmă – când 124 era vie – avusese prietene şi prieteni de pretutindeni cărora să le împărtăşească durerea sufletească. Apoi nu mai fusese nimeni, fiindcă nimeni nu voia s-o viziteze în casa bântuită de stafia copilei, iar la dezaprobarea lor ea răspundea cu o mândrie de om nedreptăţit. Acum, însă, era cineva cu care putea s-o împartă, cineva care alungase strigoiul chiar din ziua când intrase în casă, aşa încât acesta nu mai dăduse niciun semn. O uşurare; numai că, în locul lui, adusese altceva s-o chinuie: chipul lui Halle mânjit de unt şi de zer; propria lui gură astupată cu fier; Dumnezeu ştie ce i-ar mai fi putut povesti dacă ar fi vrut.

Degetele de pe ceafa se simţeau mai puternic acum – apăsările mai cutezătoare, ca şi cum Baby Suggs şi-ar fi adunat forţele. Cu degetele mari chiar pe ceafa, în timp ce degetele celelalte presau pe părţi. Mai mult, tot mai mult, degetele înaintau încet înspre beregată, descriind, în drum, cercuri mici. Sethe era mai curând surprinsă decât înspăimântată să constate că era strangulată. Ori aşa se părea. Oricum, degetele lui Baby Suggs o strângeau atât de tare încât nu mai putea respira. Rostogolindu-se în faţă de pe piatră, încercă să smulgă mâinile care nu erau acolo. Picioarele i se zbăteau în momentul când Denver se apropie de ea, urmată de Preaiubita.

— Mamă! Mamă! strigă Denver. Mami! Şi o întoarse pe maică-sa pe spate.

Degetele se desprinseră şi Sethe trebui să tragă mult aer în piept până să recunoască chipul Hicei alături de ea şi, plutind deasupra, pe al Preaiubitei.

— Nu te simţi bine?

— Cineva a încercat să mă sugrume.

— Cine?

Sethe îşi frecă ceafa şi se chinui să stea în şezut.

— Cred că bunica Baby. Am rugat-o doar să-mi

maseze ceafa, cum făcea pe vremuri, iar ea a început bine, dar socot că a luat-o razna de la o vreme.

— Nu ţi-ar face ea una ca asta, mamă. Bunica Baby? Oh.

— Ajută-mă să mă ridic.

— Uite!

Preaiubita arăta spre gâtul lui Sethe.

— Ce anume? Ce vezi? întrebă Sethe.

— Vânătăi, zise Denver.

— Pe gâtul meu?

— Aici, zise Preaiubiuta. Şi aici.

Întinse mâna şi atinse urmele, care prindeau o culoare mai închisă decât grumazul negru al lui Sethe, iar degetele ei erau foarte răcoroase.

— Asta nu ajută la nimic, spuse Denver, dar Preaiubita se aplecase aproape şi mâinile ei mângâiau pielea umedă care părea, la atingere, piele de şamoa sau tafta.

Sethe scoase un geamăt. Degetele fetei erau atât de răcoroase şi de pricepute. Sentimentul lui Seth de trai încâlcit, în care mergi ca pe apă, se mai estompă un pic şi se pare că raza de fericire pe care o surprinsese în penumbră, bălăbănindu-şi braţele în drum spre bâlci, indica o posibilitate – numai dacă ar fi putut suporta veştile aduse de Paul D. şi noutăţile ţinute de acesta numai pentru el. Numai să le suporte. Să nu se piardă cu firea, să dispere ori să plângă de fiecare dată când îşi amintea o imagine urâtă. Să n-o cuprindă o nebunie permanentă, ca pe prietena lui Baby Suggs, o tânără cu bonetă a cărei mâncare era plină de lacrimi. Ca pe mătuşa Phyllis, care dormea cu ochii deschişi. Ca Jackson Till, care dormea sub pat. Tot ce dorea era să-i dea înainte. Ca până acum. Singură cu fiica ei, într-o casă bântuită de stafii, o scosese, dracului, la capăt. De ce acum, cu Paul D. în locul stafiei, îşi pierdea cumpătul? Se speria? Avea nevoie de Baby?

Ce fusese mai rău trecuse, nu? Deja ieşise la liman, nu? Cu stafia din 124 avusese răbdare, putuse face,

rezolva totul. Acum, fusese de-ajuns o aluzie despre ce i se întâmplase lui Halle ca s-o apuce tremuratul, ca pe un iepuraş aflat în căutarea iepuroaicei.

Divine erau degetele Preaiubitei. Sub atingerea lor începu să respire; respirând iar regulat, teama i se mai potoli. Pacea pe care Sethe venise s-o găsească aici se strecura încet în sufletul ei.

„Probabil că arătăm îngrozitor”, se gândi ea şi închise ochii ca să vadă imaginea: trei femei în mijlocul Luminişului, la baza pietrei de unde Baby Suggs, sfânta, îşi arătase iubirea pentru lume. Una aşezată, întinzându-şi gâtul spre degetele blânde ale alteia, îngenuncheată în faţa ei.

Denver privea chipurile celorlalte două. Preaiubita urmărea munca degetelor proprii şi probabil că-i plăcea mult ceea ce vedea, fiindcă se aplecă în faţă şi sărută pielea chinuită de sub bărbia lui Sethe.

Rămaseră în această poziţie o vreme, nici Denver, nici Sethe neştiind ce să facă: cum s-o oprească şi să nu iubească imaginea şi senzaţia buzelor care sărutau întruna. Apoi Sethe, prinzând-o de păr pe Preaiubita şi clipind des, se desprinse. Mai târziu avea să creadă că-i spusese, severă şi încruntată, „Eşti prea mare pentru asta” fiindcă respiraţia fetei avea exact aroma laptelui proaspăt supt.

O privi pe Denver şi, văzând că teama acesteia ameninţa să crească, se ridică repede, făcând ţăndări tabloul.

— Haideţi! Sus!

Sethe le făcu semn fetelor să se ridice în picioare. La plecarea din Luminiş arătau aproape la fel ca atunci când veniseră: Sethe mergea în frunte, fetele veneau în urmă. Toate tăcute, ca înainte, dar cu o diferenţă. Sethe era supărată, dar nu din cauza sărutului, ci pentru că, înainte de acesta, când se simţise minunat lăsând-o pe Preaiubita s-o scape de durere prin masaj, degetele pe care le iubea şi cele dinainte, care o dezmierdaseră înainte de a o

strangula, îi amintiseră de ceva ce-i scăpa acum. Un lucru, însă, era sigur: Baby Suggs nu o sugrumase, cum crezuse la început. Denver avea dreptate şi, mergând în lumina pădurii, cu mintea acum limpede – îndepărtându-se de magia Luminişului – Sethe îşi amintea de atingerea acelor degete pe care le cunoştea mai bine decât pe ale ei. Ele îi spălaseră porţiuni ale corpului; îi înveliseră abdomenul; îi pieptănaseră părul; îi unseseră sfârcurile; îi cususeră hainele; îi curăţaseră picioarele; o unseseră pe spate cu grăsime şi lăsaseră baltă orice aveau de făcut ca să maseze ceafa lui Sethe, mai ales atunci când, în zilele de început, era cu moralul la pământ din cauza apăsării grele a lucrurilor de care îşi amintea şi a celor de care nu-şi amintea: învăţătorul scriind cu cerneala pe care i-o făcea chiar ea, în timp ce nepoţii se jucau; faţa femeii cu pălărie de fetru care se îndreptase de spate, ca să se întindă, pe plantaţie. Dacă ar zăcea în mijlocul tuturor mâinilor din lume le-ar recunoaşte pe ale lui Baby Suggs, aşa cum recunoscuse mâinile bune ale fetei albe aflate în căutarea catifelei. Dar de optsprezece ani trăia într-o casă plină de atingeri de pe lumea cealaltă. Cum fuseseră şi degetele mari care-i striviseră traheea. Poate la asta se ajunsese. După ce Paul D. O alungase din 124, s-o fi realcătuit în Luminiş. Destul de probabil, gândi ea.

Nu se mai mira acum că se lăsase însoţită de Denver şi de Preaiubita – în momentul respectiv parcă o făcuse impulsiv, din vaga dorinţă de a se proteja. Iar fetele o salvaseră, Preaiubita atât de agitată că se purtase ca un ţânc de doi ani.

Ca mirosul slab de ars care dispare când se stinge focul sau când deschizi un geam, să intre briza, suspiciunea că atingerea fetei era şi ea exact ca aceea a strigoiului-bebeluş se risipise. Oricum, nu fusese decât o mică tulburare – nu îndeajuns de puternică pentru a-i abate atenţia de la ambiţia care prindea proporţii în sufletul ei: îl dorea pe Paul D., indiferent de ce ştia şi ce-i spunea, îl dorea în viaţa ei. Mai mult decât pentru a cinsti

memoria lui Halle, se dusese în Luminiş ca să se gândească la asta, şi se gândise. Încredere şi rememorare, da, în felul în care crezuse că se poate întâmpla când el o luase în braţe lângă plita de gătit. Greutatea şi trupul lui îndoit; ţepii reali ai bărbii lui; spatele arcuit înapoi, mâinile pricepute. Ochii lui răbdători şi impresionanta putere umană. Mintea lui, care o cunoştea pe a ei. Povestea ei era suportabilă, fiindcă era şi povestea lui – să o povestească, să o rafineze şi s-o mai povestească o dată. Lucrurile pe care niciunul nu le ştia despre celălalt – lucrurile pentru care niciunul dintre ei nu găsea o formă potrivită a cuvintelor. Ei bine, va veni cu timpul: unde-l duceau când sugea din fier; moartea perfectă a bebeluşului – deja mergând de-a buşilea?

Voia să se întoarcă, şi cât mai repede. Să le dea celor două fete ceva de lucru cu care să-şi ocupe minţile prea iscoditoare. Înaintând cu avânt pe poteca verde – mai răcoros acum, fiindcă soarele îşi schimbase poziţia – îi trecu prin cap că ele semănau, ca două surori. Obedienţa lor şi faptul că se putea avea încredere absolută în ele o luaseră prin surprindere. Sethe o înţelegea pe Denver. Solitudinea o făcuse secretoasă – auto-manipulată. Anii de bântuire o făcuseră nepăsătoare într-un fel pe care nu l-ai fi crezut posibil, dar îi şi ascuţiseră mintea cum nici n-ai fi crezut. Rezultatul era o fiică timidă, dar încăpăţânată, pe care Sethe era gata s-o apere cu propria viaţă. Despre cealaltă, Preaiubita, ştia mai puţin, aproape nimic – în afara faptului că ar fi făcut orice pentru Sethe şi Denver şi că cele două se simţeau bine împreună. Acum credea că ştie de ce. Îşi consumau sau îşi întreţineau sentimentele într-un mod armonios. Uneia îi făcea plăcere să primească ce-i oferea cealaltă. Stătuseră ascunse printre pomii care încercuiau Luminişul, apoi se repeziseră cu ţipete şi sărutări când Sethe se sufocase – oricum, aşa îşi explica ea situaţia, căci nu observase nicio competiţie între cele două, nici ca una sa de dominată de cealaltă. Se gândea la cina pe care voia s-o pregătească pentru Paul D. – să aibă ceva

dificil de făcut, ceva ce va face oricum – ca să-şi lanseze viaţa nouă alături de un bărbat tandru. Cartofiorii ăia micuţi de tot, rumeniţi pe toate părţile, piper mult; boabe de fasole asezonate; dovleac galben stropit cu oţet şi presărat cu zahăr. Poate boabe de porumb curăţate de pe ştiulete şi fierte cu unt şi ceapă verde. Chiar şi pâine dospită.

Mintea ei, explorând bucătăria înainte de-a ajunge acolo, îi era atât de plină de ceea ce voia să facă încât nu zări imediat, în spaţiul de sub scările albe, covata de lemn şi pe Paul D. şezând în ea. Îi zâmbi, iar el îi întoarse zâmbetul.

— A cam trecut vara, zise ea.

— Intră aici.

— Ei, ei. Fetele vin imediat după mine.

— N-aud pe nimeni.

— Paul D., am de gătit.

— Şi eu.

El se ridică şi o obligă să rămână pe loc, strângând-o la piept. Rochia i se umezi de la apa de pe corpul lui. Obrazul lui îi atingea urechea. Bărbia lui îi atingea umărul.

— Ce ai de gând să găteşti?

— Mă gândeam la nişte fasole.

— O, perfect.

— Şi porumb copt?

— Neapărat.

Nu se punea problema ca ea să n-o poată face. Întocmai ca în ziua când ajunsese la 124 – sigur, avea suficient lapte pentru toată lumea.

Preaiubita intră pe uşă şi ar fi trebuit să-i audă paşii, dar n-o auziră.

Respirând şi murmurând, respirând şi murmurând. Preaiubita îi auzi de cum se trânti uşa în urma ei. Tresări la pocnitura uşii şi-şi răsuci capul înspre şoaptele ce veneau dindărătul scărilor albe. Mai făcu un pas şi-i veni să plângă. Fusese atât de aproape, apoi şi mai aproape. Şi era cu mult mai bine decât furia care domnea atunci când

Sethe făcea sau gândea ceva ce o excludea. Putea suporta orele – nouă sau zece în fiecare zi în afară de una – când Sethe era plecată. Suporta chiar orele când era aproape, dar în afara câmpului ei vizual, culcată lângă el în spatele zidurilor şi al uşilor. Dar acum până şi timpul din zi pe care Preaiubiuta conta, cu care se disciplinase să se mulţumească, era redus, drămuit de disponibilitatea lui Sethe de a acorda atenţie altor lucruri. În primul rând, lui. Lui, care-i spusese ceva ce o făcuse să fugă afară în pădure şi să vorbească singură pe o stâncă. Lui, care noaptea o ţinea ascunsă după uşi închise. Şi lui, care o ţinea acum după scară, murmurând, după ce Preaiubita îi salvase gâtul şi era gata acum să-şi pună mâna în mâna acelei femei.

Preaiubita se răsuci pe călcâie şi plecă. Denver nu sosise încă, ori aştepta undeva afară. Preaiubita se duse să vadă unde era, făcând o pauză ca să urmărească o pasăre cardinal, care sărea de pe o rămurică pe o creangă. Urmări pata roşie ca sângele mişcându-se în frunziş pana cana o pierdu din ochi şi chiar şi atunci îşi continuă drumul cu spatele, dornică s-o mai vadă o dată.

În cele din urmă se întoarse cu faţa şi alergă prin pădure până la pârâu. Stând aproape de mal, îşi contemplă imaginea reflectată în apă. Când chipul lui Denver se ivi lângă al ei, se priviră ochi în ochi în apă.

— Tu ai fost, te-am văzut, zise Denver.

— Ce?

— Ţi-am văzut faţa. Tu ai făcut-o să se sufoce.

— N-am fost eu.

— Mi-ai spus că o iubeşti.

— Eu l-am reparat, nu? Nu eu i-am reparat gâtul?

— După aia. După ce i l-ai strâns tare.

— I-am sărutat gâtul. Nu l-am strâns. Cercul de fier i l-a strâns.

— Te-am văzut.

Denver o apucă de braţ pe Preaiubita.

— Fii atentă, fato, zise Preaiubita şi, smulgându-şi

braţul din încleştare, fugi cât putu de repede de-a lungul pârâului care susura în cealaltă parte a pădurii.

Rămasă singură, Denver se întrebă dacă, totuşi, nu se înşela. Ea şi Preaiubita fuseseră în copac şi şuşotiseră în timp ce Sethe şezuse pe piatră. Denver ştia că Luminişul era locul unde predica Baby Suggs, dar asta când ea era mică de tot. Ea nu luase parte, ca să-şi amintească. 124 şi câmpul din spatele casei erau toată lumea pe care o cunoştea şi o dorea.

Cândva, demult, cunoscuse şi voise să cunoască mai mult. Înaintase pe o potecă ce ducea la o altă casă adevărată. Rămăsese afară, lângă o fereastră, ascultând. De patru ori făcuse asta pe cont propriu – se strecurase afară din 124, după-amiaza devreme, când mama şi bunica erau mai puţin vigilente, chiar înainte de cină, după treburile casei; ora albă dinaintea schimbării de viteză pentru ocupaţiile de seară. Denver plecase să caute casa vizitată de alţi copii, dar nu şi de ea. După ce o găsise, timiditatea o împiedicase să intre pe uşa din faţă, aşa că se uitase pe fereastră. Lady Jones stătea pe un scaun cu spătarul drept; în faţa ei, câţiva copii şedeau pe jos, cu picioarele încrucişate. Lady Jones avea în mână o carte. Copiii aveau tăbliţe. Lady Jones spunea ceva, prea încet ca să audă Denver. Copiii repetau ce spunea ea. De patru ori mersese Denver să vadă. A cincea oară, Lady Jones o descoperise şi o invitase:

— Intră pe uşa din faţă, domnişoară Denver. Ăsta nu-i un spectacol de urmărit de pe margine.

Aşa că beneficiase aproape un an de compania copiilor de vârsta ei şi învăţase împreună cu ei să scrie şi să socotească. Avea şapte ani şi cele două ore de după-amiaza erau o comoară pentru ea. Mai ales pentru că făcuse totul de una singură şi fusese bucuroasă şi uimită de bucuria şi uimirea pe care le făcuse mamei şi fraţilor. Pentru cinci cenţi pe lună, Lady Jones făcea ceea ce oamenii albi considerau inutil, dacă nu chiar ilegal: înghesuia în salonaşul ei copii de culoare care aveau

răgazul şi interesul să înveţe carte. Moneda de cinci cenţi, legată într-un nod al batistei prinse de cingătoare, pe care o ducea lui Lady Jones, îi producea fiori de plăcere. Efortul de a mânui cu pricepere creta, de a nu o face să scârţâie; litera w de tipar; litera i de mână; frumuseţea literelor care-i alcătuiau numele; frazele extrem de triste din Biblia folosită de Lady Jones drept carte de citire. Denver exersa în fiecare dimineaţă; devenea vedetă în fiecare după-amiază. Era atât de fericită că nici nu băga de seamă că o ocoleau colegii – că invocau pretexte ori încetineau pasul ca să nu meargă alături de ea. Nelson Lord – un băiat tot atât de inteligent ca ea – pusese capăt acestei stări de lucruri; el îi adresase întrebarea despre mama ei care a făcut inaccesibile pentru ea, de acum încolo, creta, litera i de mână şi toate minunile acelor după-amiezi. Ar fi trebuit să râdă când o întrebase, ori să-l trântească la pământ, dar nu detectase nici urmă de răutate pe chipul sau în vocea lui. Doar curiozitate. Dar ceea ce tresărise în ea la auzul întrebării fusese ceva ce stătuse la pândă tot timpul.

Nu se mai întorsese. În a doua zi de absenţă, Sethe o întrebase de ce nu se duce. Denvernu-i răspunsese. Era prea speriată ca să le pună fraţilor ei sau oricărei alte persoane întrebarea lui Nelson Lord, fiindcă anumite sentimente stranii şi înfricoşătoare despre mama ei se adunau în jurul lucrului ce-i tresărise în suflet. Mai târziu, după moartea lui Baby Suggs, nu se întrebase de ce fugiseră de acasă Howard şi Buglar. Nu fusese de acord cu Sethe, că ei plecaseră din cauza stafiei. Dacă da, de ce le trebuise atâta timp? Locuiseră în casă la fel de mult timp ca ea. Dar, dacă Nelson Lord avea dreptate, nu era de mirare că erau morocănoşi şi stăteau departe de casă cât puteau mai mult.

Între timp, visele nestăpânite şi monstruoase despre Sethe erau estompate de concentrarea cu care Denver începuse să se gândească la stafia-copil. Înainte deNelson Lord, abia dacă o interesaseră năzbâtiile ei. Răbdarea de care dădeau dovadă, în prezenţa ei, mama şi bunica, i-o

făceau indiferentă. Apoi începuse s-o enerveze, s-o obosească tare cu răutăţile ei. Acela fusese momentul când mersese, pe urmele altor copii, la casa-şcoală a lui Lady Jones. Acum însemna pentru ea toată furia, iubirea şi teama pe care nu ştia cum să le stăpânească. Chiar şi când îşi adunase suficient curaj ca să pună întrebarea lui Nelson Lord, nu auzise răspunsul lui Sethe, nici vorbele lui Baby Suggs, nici nimic altceva după aceea. Timp de doi ani se învelise într-o tăcere prea solidă ca să fie străpunsă, care dădea ochilor ei o acuitate greu de crezut până şi pentru ea. Vedea, de exemplu, găurile negre din nasul unei vrăbii stând pe o creangă la douăzeci de metri deasupra ei. Timp de doi ani nu auzise absolut nimic, iar după aceea auzise tunetul venind pe scări în sus. Baby Suggs crezuse că era Aici Băiete râcâind prin colţuri în care nu intra niciodată. Sethe crezuse că era mingea de cauciuc a băieţilor, sărind din treaptă în treaptă.

— Şi-a pierdut minţile, nemernicul ăla de câine? strigase Baby Suggs.

— E pe verandă, îi răspunsese Sethe. Vezi şi dumneata.

— Bine, dar atunci ce se aude?

Sethe trântise capacul plitei.

— Buglar! Buglar! De câte ori ţi-am spus să nu baţi mingeam casa?

Se uitase spre scara albă şi o văzuse pe Denver în capătul ei.

— Încerca să vină sus.

— Cine?

Cârpa cu care ţinea de capac se făcuse ghem în palma lui Sethe.

— Bebeluşa, răspunsese Denver. N-ai auzit-o târându-se?

Care problemă era mai urgentă: că Denver auzise, în sfârşit, ceva, ori că fata bebeluş – deja mergând de-a buşilea? – îşi făcea de cap şi mai dihai?

Faptul că Denver îşi recăpătase auzul, pierdut din

cauza unui răspuns pe care nu suportase să-l audă, revenit datorită zgomotului făcut de sora ei moartă care încerca să urce scările, fusese semnul unei noi cotituri în destinele oamenilor de la 124. De acum încolo, prezenţa avea să fie plină de ură. În loc de oftaturi şi accidente, tot felul de răutăţi precise şi deliberate. Pe Buglar şi Howard începea să-i enerveze compania femeilor din casă şi-şi petreceau într-o animozitate ursuză tot timpul când nu erau ocupaţi cu muncile ocazionale din oraş, unde cărau apă şi nutreţ la grajduri. Până când răutatea devenise atât de directă încât îi alungase pe amândoi. Baby Suggs obosise, se băgase în pat şi rămăsese acolo până când inima ei bătrână şi mare se oprise. În afară de a cere din când în când culoare, practic nu spunea nimic – până în după-amiaza ultimei zile de viaţă, când coborâse din pat, plutise lin până pe duşumeaua camerei de zi şi le împărtăşise lui Sethe şi lui Denver lecţia învăţată în cei şaizeci de ani de sclavie şi zece ani de libertate: că în lume nu existau ghinioane, ci numai oameni albi.

— Ei nu ştiu când să se oprească, spusese ea.

Apoi se întorsese în pat, îşi trăsese cuvertura peste cap şi le lăsase să rumege pentru totdeauna această idee.

Curând după aceea, Sethe şi Denver încercaseră să convoace stafia-bebelus şi să discute raţional cu ea, dar nu reuşiseră. Fusese nevoie de un bărbat, de Paul D., ca s-o alunge cu strigăte, ca s-o lovească şi să-i ia locul. Şi, cu sau fără bâlci, Denver o prefera oricând pe veninoasa copilită lui Paul D. În primele zile după mutarea la ei a lui Paul D., Denver zăbovea cât putea de mult în cuşca ei de smarald, solitară ca un munte şi aproape tot atât de mare, cugetând la faptul că toată lumea avea ceva, în afară de ea; gândindu-se că i se refuza până şi tovărăşia unui strigoi. Aşadar, văzând rochia neagră cu doi pantofi neînşiretaţi sub ea, o înfiorase o mulţumire secretă. Oricâtă putere ar fi avut şi oricum ar fi folosit-o, Preaiubita era a ei. Pe Denver o îngrijora răul pe care credea că Preaiubita plănuia să i-l facă lui Sethe, dar se simţea incapabilă să-l

previnã, atât de nemãrginitã era nevoia ei de a iubi altã fiinţã. Demonstraţia la care asistase în

Luminiş o ruşinase, pentru cã a alege între Sethe şi Preaiubita nu presupunea un conflict.

Mergând înspre gârlã, dincolo de cãsuţa ei din copac, îşi îngãdui sã gândeascã: dar dacã Preaiubita încercase dinadins s-o stranguleze pe mama ei? Ar fi lãsat-o s-o facã? Crimã, spusese Nelson Lord. „N-a fost închisã mama ta pentru crimã? Nu erai cu ea când a fãcut închisoare?”

Din cauza celei de-a doua întrebãri fusese, multã vreme, imposibil sã i-o punã pe prima lui Sethe. Chestiunea brusc ivitã zãcuse, încolãcitã, în exact un astfel de loc: beznã, o stâncã şi încã ceva, care se mişca autonom. Preferase sã asurzeascã, decât sã afle rãspunsul şi, aidoma micilor flori de barba-împãratului, care cãutau lumina soarelui şi se închideau strâns când aceasta pãlea, Denver nu contenea s-o pândeascã pe bebeluşi, nefãcând nimic altceva. Pânã la apariţia lui Paul D. Dar stricãciunea provocatã de acesta fu reparatã de miraculoasa renaştere a Preaiubitei.

Drept înainte, la marginea gârlei, Denver îi vedea silueta, desculţã în apã, ridicându-şi fustele negre deasupra gambelor, cu frumosu-i cap aplecat cu atenţie intensã.

Clipind din cauza lacrimilor proaspete, Denver se apropie, sperând sã i se adreseze un cuvânt, un semn de iertare.

Denver îşi scoase pantofii şi pãşi în apã, alãturi de cealaltã femeie. Îi trebui un moment ca sã-şi dezlipeascã ochii de imaginea capului Preaiubitei şi sã vadã la ce se uita ea atât de intens.

O ţestoasã înainta lent pe marginea pârâului; coti şi se cãţãrã pe pãmânt uscat. Nu mult în spate venea alta, mergând în aceeaşi direcţie. Patru plãci sub o carapace mişcãtoare dar nemişcatã. În spatele ei, în iarbã, cealaltã, mişcându-se mai repede, mai repede, ca s-o încalece.

Puterea impregnabilă a masculului – desprinzându-şi picioarele de pământ lângă umerii femelei. Gâturile îmbrăţişate – al ei, întins în sus, spre al lui, coborât în jos, micile plesnituri ale capetelor ce se atingeau. Nicio înălţime nu era prea mare pentru gâtul ei întins, ridicat ca un deget către al lui, riscând orice, în exteriorul protecţiei oferite de carapace, ca să atingă faţa masculului. Ciocnirea carapacelor grele contrabalansa, ironic, atingerea capetelor aeriene.

Preaiubita lăsă să-i cadă poalele fustei, care se învârtejiră în jurul ei. Tivul se înnegri în apă.

Departe de privirea lui Mister, aflat acum la distanţă, slavă Domnului, de zâmbitorul şef al cocoşilor, Paul D. Începu să tremure. Nu imediat şi nu într-un fel vizibil pentru oricine. Când întoarse capul, dorind să-l mai privească o dată pe Frate, se întoarse cât îi permitea frânghia care-i lega grumazul de osia căruţei uşoare, iar mai târziu, după ce-i prinseseră gleznele în fiare şi-i încătuşaseră şi mâinile, nu mai există niciun semn exterior al tremuratului. Nici după paisprezece zile, când văzuse şanţurile; unul de trei sute de metri săpat în pământ – adânc de un metru cincizeci, lat de un metru cincizeci – în care fuseseră fixate cutii din scânduri. O uşă din şipci, care se putea ridica pe ţâţâni, ca la o cuşcă, dădea în trei pereţi şi un acoperiş din şipci de lemn şi lut roşu. Şaizeci de centimetri deasupra capului; nouăzeci de centimetri de tranşeu deschis în faţă, cu orice târâtoare sau şerpuitoare binevenită să împartă cu el mormântul acela numit locuinţă. Şi mai erau patruzeci şi cinci exact la fel. Fusese trimis acolo după atentatul la viaţa lui Brandywine, omul căruia i-l vânduse învăţătorul. Brandywine îl purtase, într-un convoi cu încă zece negri legaţi în lanţuri, prin Kentucky, înspre Virginia. Nu ştia precis ce anume îi dăduse ghes să-l omoare – în afară de Halle, Sixo, Paul A., Paul F. şi Mister.

Dar tremuratul devenise constant din momentul când îl băgase în seamă.

Totuşi, nu ştia nimeni de el, fiindcă se declanşase înăuntrul lui. Un fel de fluturare în coşul pieptului, apoi între omoplaţi. Ca o unduire – la început blândă, apoi năvalnică. Ca şi cum cu cât ar fi fost dus mai spre Sud, cu atât sângele său, îngheţat timp de douăzeci de ani, ar fi început să se dezgheţe, să se rupă în sloiuri care, odată topite, nu puteau decât să se tulbure şi să se învolbureze. Uneori îl simţea în

— i picior. Pe urmă se muta iar la baza coloanei. Când îl dezlegaseră de căruţă şi nu văzuse decât dulăi şi două colibe într-o mare de iarbă cutreierată de vânt, sângele răscolit îl zguduise de-a binelea. Dar nimeni nu-şi dăduse seama. Mâinile, întinse în seara aceea ca să i se pună cătuşele, erau ferme, la fel picioarele, când lanţurile fuseseră ataşate de fiare. Dar când îl împinseseră în cuşcă şi lăsaseră să cadă uşa de scânduri, mâinile refuzaseră să mai asculte de instrucţiuni. Călătoreau pe cont propriu. Nimic nu le putea opri, ori atrage atenţia. Nu-i ţineau penisul ca să urineze, nu ridicau lingura ca să-şi umple gura cu boabe de fasole. Miracolul obedienţei revenise doar odată cu ciocanul, în zori.

Toţi cei patruzeci şi şase de oameni erau treziţi cu un foc de puşcă. Toţi patruzeci şi şase. Trei albi mergeau de-a lungul şanţului, desferecând pe rând încuietorile. Niciunul nu călca înăuntru. Când era descuiată şi ultima broască, cei trei se întorceau şi ridicau uşile, una câte una. Şi unul câte unul ieşeau la lumină negrii – prompt şi fără ghiontul unui pat de puşcă, dacă erau acolo de mai mult de o zi; prompt, odată cu lovitura de pat de puşcă, dacă abia sosiseră, ca Paul D. Când toţi patruzeci şi şase stăteau aliniaţi în şanţ, un alt foc de puşcă semnala urcarea pe pământul de afară, unde se întindeau trei sute de metri din cel mai bun lanţ făurit de mână în Georgia. Fiecare bărbat se apleca şi aştepta. Primul apuca lanţul de capăt şi-l trecea prin veriga fiarelor de la picioare. Apoi se îndrepta de spate şi, târşâindu-şi puţin picioarele, îi înmâna capătul următorului captiv, care proceda aidoma. Pe măsură ce

lanţul trecea din mână în mână şi fiecare om ocupa locul vecinului, şirul de bărbaţi făcea stânga-mprejur, cu faţa la cutiile din care ieşiseră. Nimeni nu vorbea cu nimeni. Cel puţin nu prin cuvinte. Ochii trebuiau să spună ce era de spus. „Ajută-mă în dimineaţa asta; e rău”; „O să rezist”; „Om nou”; „Numa-ncel, numa-ncet”.

Când înlănţuirea era săvârşită, se puneau în genunchi. Mai mult ca sigur, rouă se transformase deja în ceaţă. Uneori ceaţă deasă, şi dacă dulăii erau liniştiţi şi li se auzea doar zgomotul respiraţiei, auzeai turturelele. Îngenuncheaţi în iarbă, aşteptau să afle toanele vreunui paznic, ori doi sau trei. Ori poate voiau toţi. O voiau de la un prizonier anume, sau de la niciunul… Sau de la toţi.

— Micul dejun? Vrei micul dejun, negrule?

— Da, domnule.

— Ţi-e foame, negrule?

— Da, domnule.

— Na, atunci!

Ocazional, câte un om îngenuncheat se trezea cu un glonţ în cap drept preţ, poate, pentru a fi luat cu el, la Iisus, o bucată de prepuţ. Paul D. nu ştia asta, atunci. Se uita la mâinile sale paralizate, mirosindu-l pe paznic, ascultându-i gemetele moi, atât de asemănătoare cu gânguritul porumbeilor, cum stătea în picioare în faţa omului îngenuncheat din dreapta. Convins că-i venea rândul, Paul D. avu un spasm – nevomitând, de fapt, nimic. Un paznic atent îl lovi în umăr cu patul armei, iar cel angajat hotărî să sară, deocamdată, peste noul venit, ca să nu-şi murdărească pantalonii şi pantofii cu vomă de cioroi.

— Hiii!

Era primul sunet, altul decât „Da, domnule”, pe care i se permitea unui negru să-l scoată în fiecare dimineaţă, şi primul din lanţ îşi punea toată puterea în el. „Hiii!” Lui Paul D. nu-i era clar de unde ştia când să sloboadă acel strigăt de îndurare. Îl botezaseră Hiii Manşi Paul D. crezuse la început că paznicii îi indicau când să dea semnalul care le permitea prizonierilor să se ridice din

genunchi şi să danseze passo-doble pe muzica lanţului făurit manual. Mai târziu, s-a îndoit de asta. Credea până în ziua de azi că „Hiii!” în zori şi „Hooo!” la apusul soarelui erau responsabilitatea pe care şi-o lua Hiii Man, fiindcă numai el ştia când era de ajuns, când era prea mult, când s-au terminat lucrurile, când a sosit timpul.

Dansau înlănţuiţi peste câmpuri, prin pădure, până la un drumeag terminat în uluitoarea frumuseţe a carierei de feldspat, iar acolo mâinile lui Paul D. nu se mai supuneau impulsului sângelui şi deveneau atente. Cu un baros în mâini, sub conducerea lui Hiii Man, oamenii răzbăteau. Îşi cântau suferinţa şi o izbeau cu ciocanul, morfolind cuvintele ca să nu aibă noimă; driblând vorbele, ca silabele să producă alte sensuri. Cântau despre femeile cunoscute; despre copiii care fuseseră cândva; despre animalele pe care le îmblânziseră ori îi văzuseră pe alţii îmblânzindu-le. Cântau despre şefi, stăpâni şi stăpâne; despre catâri, câini şi neruşinarea vieţii. Cântau cu iubire despre cimitire şi surori dispărute demult. Despre porcul fript în pădure, despre mâncarea din tigaie; peştele din cârligul undiţei; trestie, ploaie şi balansoare.

Şi băteau. Femeile, pentru că-i cunoscuseră şi nu-i mai voiau; copiii, pentru că ei înşişi fuseseră şi nu mai erau.

Îşi ucideau şeful atât de des şi atât de definitiv că trebuia să-l readucă la viaţă ca să-i mai zdrobească oasele o dată. Gustând terciul fierbinte între pini, îl băteau şi-l alungau. Cântându-i de dragoste domnului Moarte, îi spărgeau capul. În primul rând ucideau flirtul numit de oameni Viaţă, pentru că-i ducea cu preşul. îi făcea să creadă că următorul răsărit de soare merita văzut; că încă un ticăit de ceas va rezolva până la urmă totul. Numai prin moartea ei aveau să fie în siguranţă. Cei ce reuşiseră – cei ce petrecuseră acolo destui ani ca să o fi rănit, mutilat, poate chiar îngropat – vegheau asupra celorlalţi, aflaţi încă în îmbrăţişarea ei care le umfla sexul, plini de grijă şi de încredere în viitor, de amintiri şi nostalgii. Ei erau aceia ai

căror ochi spuneau „Ajută-mă, e rău” ori „Fii atent”, însemnând, poate asta-i ziua când dau ortu’ popii ori îmi mănânc propriul căcat ori Jug, şi de această ultimă acţiune trebuia să te păzeşti, căci dacă unul se scula şi o lua la fugă, toţi, toţi cei patruzeci şi şase ar fi fost trântiţi de lanţul care-i lega şi nu puteai şti câţi dintre ei ar fi fost ucişi şi în ce fel. Puteai să-ţi rişti propria viaţă, dar nu şi pe a fratelui tău. Aşa că ochii spuneau „Numa-ncet” şi „Ţine-te de mine”.

Optzeci şi şase de zile şi gata. Viaţa era moartă. Paul D. O bătea la fund zi de zi, până nu mai putea nici să scâncească. Optzeci şi şase de zile şi mâinile lui erau calme, aşteptând senine în noaptea plină de foşnet de şobolani să audă „Hiii!” în zori şi să se încleşteze zdravăn pe coada barosului. Viaţa se dădea de-a rostogolul. Moartă. Sau aşa credea el.

Ploua.

Şerpii coborau din pinii cu ramuri scurte şi din cucută.

Ploua.

Cedrii, plopii galbeni, frasinii şi palmierii pitici stăteau încovoiaţi sub ploaie de cinci zile, fără vânt. În cea de-a opta zi, porumbeii nu se mai vedeau nicăieri, în cea de-a noua dispăruseră până şi salamandrele. Câinii îşi pleoştiseră urechile şi priveau pierduţi peste labele întinse. Oamenii nu puteau munci. Legarea în lanţ se făcea cu greu, săreau peste micul dejun, marşul dansant era o târâire lentă peste iarba înecată în apă şi pământul instabil.

Se luă hotărârea ca toţi să be încuiaţi în cuşti până când ploaia ori se oprea, ori se mai domolea, în aşa fel încât un om alb să poată umbla, naiba s-o ia, fără să-i intre apă în ţeava puştii şi câinii să nu mai dârdâie. Lanţul fu petrecut prin patruzeci şi şase de verigi din barele cele mai bune făurite de mână în Georgia.

Ploua.

În cuşti, oamenii auzeau cum se ridică nivelul apei în

şanţ şi pândeau apariţia şerpilor veninoşi. Stăteau pe vine în apa noroioasă, dormeau în ea, se pişau în ea. Paul D. avea impresia că ţipa: avea gura deschisă şi se auzea un zgomot de-ţi tăia respiraţia; dar poate era altcineva. Apoi avu impresia că plânge. îi şiroia ceva pe obraji. Ridică mâinile ca să-şi şteargă lacrimile şi văzu nişte bale cafenii închis. Deasupra capului, râuşoare de nămol se scurgeau printre scândurile acoperişului. „Când se va prăbuşi”, se gândi, „mă va strivi ca pe o căpuşă”. Se întâmplă atât de rapid că nici nu avu vreme să gândească. Cineva smuci de lanţ – o singură dată – destul de tare ca să-i tragă picioarele de sub el şi să-l arunce cu faţa în jos în noroi. Niciodată nu şi-a dat seama cum de a ştiut – cum de au ştiut toţi ceilalţi – dar a ştiut, a ştiut – aşa că a tras, cu ambele mâini, de lanţul din partea stângă, ca să-l anunţe şi pe următorul negru. Apa îi venea peste glezne, scurgându-se peste platforma de scânduri pe care dormea. Şi dintr-odată n-a mai fost vorba de apă. Şanţul se năruia şi noroiul intra pe sub şi printre barele de lemn.

Aşteptară – fiecare şi toţi cei patruzeci şi şase. Fără să ţipe – deşi unii s-au chinuit ca dracu’ să n-o facă. Nămolul îi ajunsese la coapse şi el se ţinea de bare. Apoi o simţi – încă o smucire, de data asta din stânga – şi mai puţin puternică decât prima, pentru că trecuse prin noroi.

Începuse ca o înlănţuire, dar deosebirea consta în tăria lanţului. Unul după altul, de la Hiii Man pe şir în jos, plonjară. Câţiva avură prezenţa de spirit să-şi acopere capetele cu cămăşile, să-şi acopere feţele cu cârpe, să se încalţe. Alţii se aruncară pur şi simplu, se împinseră să iasă la suprafaţă, să dea de aer. Câţiva pierdură direcţia şi vecinii lor, simţindu-i dezorientaţi după felul cum trăgeau de lanţ, îi readuseră, smucindu-i, în direcţia bună. Căci dacă se pierdea unul, erau pierduţi toţi. Lanţul care-i unea avea să-i salveze pe toţi sau pe niciunul, iar Hiii Man era Mântuirea. Comunicau prin lanţul ăla ca Sam Morse şi, Dumnezeule Mare, ieşiră cu toţii la suprafaţă. Ca nişte morţi îngropaţi păgâneşte, nişte zombi scăpaţi de sub

control, ţinând lanţul în mâini, se încredinţară ploii şi beznei, da, dar mai cu seamă se lăsară pe mâinile lui Hiii Man şi ale celorlalţi.

Pe lângă barăcile unde zăceau dulăii, profund abătuţi; pe lângă cele două gherete ale gardienilor; pe lângă grajdurile cu cai adormiţi; pe lângă găinile cu ciocurile ascunse în pene; pe lângă toate astea trecură, bălăcindu-se. Luna nu-i ajuta, pentru că nu era lună. Câmpul era o mocirlă, drumeagul o troacă. Parcă întreaga Georgie luneca, se topea în ape. Muşchiul le ştergea feţele, când se luptau cu ramurile de stejar care le blocau drumul. Pe atunci, Georgia cuprindea şi Alabama şi Mississippi, aşa că nu puteau traversa graniţa statului, ceea ce oricum n-ar fi contat. Dacă ar fi ştiut asta, ar fi evitat nu numai Alfred şi frumoasa carieră de feldspat, ci şi Savannah şi ar fi apucat-o spre Sea Islands, pe râul care venea din munţii Blue Ridge. Dar nu ştiau.

Se făcu ziuă şi ei se adăpostiră într-un pâlc de copăcei. La lăsarea nopţii se duseră pe un teren mai înalt, rugându-se ca ploaia să-i ascundă în continuare şi să-i ţină pe oameni în casele lor. Sperau să găsească vreo baracă răzleaţă, departe de conacul de care aparţinea, unde un sclav să împletească frânghii sau să încălzească nişte cartofi în vatră. Ceea ce găsiră fu o tabără de indieni Cherokee bolnavi, dintre cei care dăduseră numele unei specii de trandafir.

Decimaţi dar încăpăţânaţi, făceau parte dintre indienii care, decât să trăiască în Oklahoma, aleseseră o viaţă de nomad. Molima care-i ucidea semăna cu cea care le înjumătăţise numărul acum două sute de ani. Între acea calamitate şi aceasta, fuseseră în audienţă la George al III-lea, la Londra, publicaseră un ziar, confecţionaseră coşuri de nuiele, îl călăuziseră pe Oglethorpe prin păduri, se aliaseră cu Andrew Jackson în lupta cu indienii Creek, copseseră porumb, scriseseră o constituţie, expediaseră petiţii regelui Spaniei, îi serviseră drept cobai lui Dartmouth, înfiinţaseră azile, realizaseră o variantă scrisă

a idiomului lor, opuseseră rezistenţă coloniştilor, împuşcaseră urşi şi traduseseră Evanghelia. Totul – degeaba. Mutarea forţată pe fluviul Arkansas, asupra căreia insistase acelaşi preşedinte pentru care luptaseră împotriva tribului Creek, distrusese încă un sfert din numărul lor deja serios diminuat.

Asta e, îşi spuseseră ei, dezicându-se de acei Cherokee care semnaseră tratatul, ca să se refugieze în pădure, unde să aştepte sfârşitul lumii. Boala de care sufereau acum era un fleac, comparată cu nenorocirea de care îşi aminteau. Totuşi, se protejau reciproc cât puteau de bine. Cei sănătoşi erau trimişi la o depărtare de câţiva kilometri; bolnavii rămâneau cu morţii, să le supravieţuiască sau să le îngroaşe rândurile.

Prizonierii din Alfred, Georgia, se aşezară în semicerc în apropierea taberei. Nu veni nimeni la ei, dar ei continuară să şadă. Trecură câteva ore şi ploaia mai conteni. În cele din urmă, o femeie îşi scoase capul afară din locuinţă. Veni noaptea şi nu se întâmplă nimic. În zori, doi bărbaţi cu pielea splendid pictată cu ochi coloraţi se apropiară de ei. O vreme nu vorbi nimeni, apoi Hiii Man îşi ridică braţul. Indienii văzură lanţul şi plecară. Când se întoarseră, aveau în mâini nişte topoare. Doi copii îi urmau, cu o cratiţă de terci ce se răcea şi se subţia în ploaie.

Oameni-bizoni, le spuneau, şi vorbeau încet cu prizonierii, dându-le terci cu lingura şi ciocănind la lanţurile lor. Nimeni dintre cei din cuştile din Alfred, Georgia, nu se sinchisea de boala în legătură cu care îi avertizaseră indienii Cherokee, aşa că au rămas acolo, toţi patruzeci şi şase, odihnindu-se, plănuind următoarea mişcare. Paul D. habar nu avea ce să facă şi, pare-se, cunoştea mai puţine lucruri decât ceilalţi. Îşi auzea însoţitorii-prizonieri vorbind competent despre fluvii şi state, oraşe şi teritorii. îi auzi pe Cherokee descriind începutul lumii şi sfârşitul ei. Ascultă poveştile altor oameni-bizoni pe care îi cunoscuseră aceştia – trei dintre

ei se aflau în tabăra celor sănătoşi, la câţiva kilometri depărtare. Hiii Man voia să meargă la ei; alţii voiau să-l însoţească. Unii doreau să plece, alţii să mai stea. După câteva săptămâni, Paul D. era unicul om-bizon rămas locului – fără niciun plan. Nu-i stătea gândul decât la câinii de urmărire, deşi, după Hiii Man, ploaia în care evadaseră nu le mai dădea câinilor nicio şansă. Singur, ultimul om cu păr de bizon printre Cherokee bolnavi, Paul D. se dezmetici în cele din urmă şi, recunoscându-şi ignoranţa, se interesă cum să ajungă în Nord. Nordul Liber. Nordul Magic. Nordul primitor, binevoitor. Indianul Cherokee zâmbi şi-şi roti privirea în jur. Potopul de acum o lună şi inundaţiile transformaseră totul în aburi şi flori.

— Într-acolo, zise el, arătând cu degetul. Urmează florile din pomi. Numai florile din pomi. Unde merg ele, mergi şi tu. Vei fi unde vrei să fii când ele vor mai fi dispărut.

Aşa că el fugi de la sânger la piersicul înflorit. Când aceşti pomi se răriră, se luă după cireşii în floare, apoi după magnolii, liliac indian, pecan, nuc şi păr sălbatic. Până la urmă ajunse într-o livadă de meri ale căror flori tocmai deveneau ciorchini de fructe mititele. Primăvara păşea voiniceşte spre Nord, iar el trebuia să alerge cât îl ţineau plămânii ca să rămână tovarăşul ei de drum. Din februarie până în iulie urmări cu atenţie florile. Când le pierdea din vedere, rămânea fără nicio petală care să-l îndrume, se oprea, se căţăra într-un pom de pe un dâmb şi scruta zarea, ca să găsească o sclipire de roz ori de alb în marea de verdeaţă din jur. Nu atingea florile, nu se oprea să le miroasă. Doar mergea în urma lor, o figură neagră, zdrenţăroasă, călăuzită de primii înfloriţi.

Livada de meri se dovedi a fi în statul Delaware, unde locuia doamna ţesătoare. Ea îl înhăţă de cum devoră câr»

natul cu care îi astâmpărase foamea, şi el se urcă în patul ei, plângând. Ea îl prezentă tuturor drept nepotul din Syracuse, pur şi simplu spunându-i pe numele nepotului respectiv. După optsprezece luni, porni din nou în căutarea

florilor, doar că de data asta le căuta cu privirea dintr-o căruţă.

I-a trebuit mult timp ca să poată închide Alfred, Georgia, pe Sixo, pe învăţător, pe Halle, pe fraţii săi, pe Sethe, pe Mister, gustul fierului, culoarea untului, mirosul de lemn de hicori, hârtia de carnet, unul câte unul, în cutia din tablă pentru tutun, purtată în piept. Când ajunsese la 124, nimic pe lumea asta n-ar fi putut-o deschide cu forţa.

rla îl punea în mişcare.

Nu pentru felul cum alungase strigoiul bebeluşei – numai ţipete şi bubuituri, geamuri sparte şi borcane de dulceaţă rostogolite grămadă. Dar ea îl punea în mişcare în orice caz, şi Paul D. nu ştia cum s-o oprească, pentru că dădea impresia că se mişcă de unul singur. Imperceptibil, cu totul rezonabil, se îndepărta de 124.

Începutul fusese cât se poate de simplu. Într-o zi, după cină, el şedea pe balansoarul de lângă sobă, mort de oboseală, biciuit de râu, şi adormise. îl deşteptaseră paşii lui Sethe, care cobora scările albe ca să pregătească micul dejun.

— Credeam că eşti pe undeva pe-afară, zise ea.

Paul D. gemu, surprins să se regăsească exact în acelaşi loc unde era ultima oară când se uitase.

— Să nu-mi spui că am dormit toată noaptea în scaunul ăsta.

Sethe râse:

— Eu? Eu nu-ţi spun nicio vorbă.

— De ce nu m-ai trezit?

— Am încercat. Te-am strigat de două, trei ori. Pe la miezul nopţii am renunţat, iar după aia am crezut că ai ieşit undeva.

El se ridică, aşteptându-se să-l doară spatele. Dar nu se întâmplă nimic. Nicio încheietură înţepenită, niciun junghi. De fapt, se simţea odihnit. Aşa sunt unele lucruri îşi spuse, locuri de dormit minunate. Ici, colo, trunchiurile de copac; un cheu, o bancă; odată o luntre cu vâsle; de obicei o căpiţă de fân; nu neapărat patul, iar aici, acum, un

balansoar, o ciudăţenie, fiindcă ştia din experienţă că piesele de mobilier erau locul cel mai neindicat pentru un somn cu adevărat bun.

În seara următoare i se întâmplă din nou şi apoi încă o dată. Era obişnuit să facă sex cu Sethe aproape zilnic şi, ca să evite confuzia pe care i-o provoca de regulă strălucirea Preaiubitei, avea încă grijă s-o conducă înapoi la etaj în fiecare dimineaţă, ori să stea întins pe pat cu ea după cină. Dar găsise o metodă şi un motiv să-şi petreacă cea mai lungă parte a nopţii în balansoar. Îşi spunea că de vină era spinarea lui – trebuia să simtă un reazăm, fiindcă era şubrezită după nopţile petrecute într-o cuşcă de lemn, în Georgia.

Continuă în felul ăsta şi poate că aşa ar fi rămas, dar într-o seară, după cină, după Sethe, coborî la parter, se aşeză pe balansoar şi-şi dori să nu se fi aflat acolo. Se ridică în picioare şi-şi dădu seama că nici la etaj nu dorea să fie. Nervos şi tânjind după odihnă, deschise uşa camerei lui Baby Suggs şi se lăsă furat de somn în patul în care murise bătrâna. Asta i-a pus capac – sau aşa se părea. Camera a devenit camera lui şi Sethe n-a avut nimic împotrivă – patul ei pentru două persoane fusese ocupat de una singură timp de optsprezece ani, până venise în vizită Paul D. Poate că era mai bine aşa, cu fete tinere în casă, el nefiind soţul ei legitim. În orice caz, de vremele lui nu i se diminuase apetitul sexual de după cină sau de dinaintea micului dejun, n-o auzise niciodată plângându-se.

O ţinuseră aşa o vreme şi poate că aşa ar fi rămas lucrurile, numai că într-o seară, după cină, după Sethe, el coborâse, se culcase pe patul lui Baby Suggs şi-şi dorise să nu fi fost acolo.

Crezu că începuse să aibă fobie de casă, mânia sticloasă care îi cuprinde uneori pe bărbaţi când se simt prizonieri în locuinţa unei femei, când vor să urle şi să spargă ceva, ori cel puţin să-şi ia tălpăşiţa. Ştia totul despre asta – o simţise des – bunăoară în casa ţesătoarei din Delaware. Dar asociase întotdeauna fobia de casă cu

femeia din ea. Nervozitatea de acum n-avea nicio legătură cu femeia, pe care o iubea tot mai mult pe zi ce trecea: mâinile ei în grămada de zarzavat, gura ei când lingea un capăt de aţă înainte de a-l trece prin urechile acului sau de a-l rupe cu dinţii, când cusătura era gata; sângele injectat în ochi când îşi apăra fetele (şi Preaiubita era a ei acum), sau o apăra de calomnie pe orice femeie de culoare. De asemenea, în casa asta nu simţise mânie, nici sufocare, nici dorinţa de a fi altundeva. Pur şi simplu, nu mai putea, nu mai dorea să doarmă sus ori în balansoar ori, acum, în patul lui Baby Suggs. Aşa că se refugie în magazia de alimente.

Aşa se petrecuseră lucrurile şi poate ar fi continuat la fel, dar într-o seară, după cină, după Sethe, zăcând pe un paiet în magazie îşi dori să nu fi fost acolo. Urmă depozitul de alimente şi acolo, separat de partea principală a lui 124, ghemuit peste doi saci cu cartofi dulci, privind un bidon cu untură, îşi dădu seama că mutarea lui era involuntară. Nu era nervozitate; era un avertisment.

Aşa că aşteptă. Mergea dimineaţa la Sethe; noaptea dormea în depozit şi aştepta.

Ea veni, iar el dori s-o trântească la pământ.

În Ohio, anotimpurile sunt teatrale. Fiecare îşi face intrarea ca o primadonă, convins că lumea este populată anume ca să vadă spectacolul dat de el. Când Paul D. a fost forţat să iasă afară din 124, într-un şopron din spatele casei, vara fusese huiduită şi expediată în culise, iar toamna, cu cupele ei de auriu şi roşu, se bucura de atenţia unanimă. Până şi noaptea, când ar fi trebuit să existe o pauză de respira, nici vorbă de aşa ceva, fiindcă vocile peisajului muribund erau tari şi insistente. Paul D. Îndesa ziare sub el şi peste el, ca să dea o mână de ajutor păturii prea subţiri. Dar nu la noaptea friguroasă îi stătea mintea. Când auzi uşa deschizându-se în spatele său, refuză să se întoarcă şi să se uite.

— Ce cauţi aici? Ce vrei?

Ar fi trebuit să poată auzi răsuflarea fetei.

— Vreau să mă atingi înăuntru şi să-mi spui pe nume.

Paul D. nu mai era deloc îngrijorat pentru cutiuţa lui de tabac. Ruginise de zăvorâtă ce era. Aşa că, în timp ce ea îşi sufleca fustele şi-şi întorcea capul peste umăr, ca broaştele ţestoase, el se uită la bidonul de untură, argintiu în lumina lunii, şi vorbi calm:

— Când oamenii buni te primesc în casa lor şi se poartă frumos cu tine, trebuie să încerci să fii şi tu bună cu ei. Nu te… Sethe te iubeşte. Aproape ca pe propria-i fiică. Doar ştii.

Preaiubita îşi lăsă fustele să cadă în timp ce el vorbea şi-l privi cu ochi goi. Mai făcu un pas pe care el nu-l auzi, apropiindu-se.

— Nu mă iubeşte atâta cât o iubesc eu. Eu nu iubesc pe nimeni, în afară de ea.

— Atunci de ce eşti aici?

— Vreau să mă atingi acolo, între picioare.

— Întoarce-te în casă şi bagă-te în pat.

— Trebuie neapărat să mă atingi. Între picioare. Şi să-mi rosteşti numele.

Câtă vreme ochii îi erau pironiţi pe argintul bidonului cu untură, era în siguranţă. Dacă tremura precum nevasta lui Lot şi simţea vreo nevoie muierească să vadă care era natura păcatului din spatele lui; dacă simţea, poate, înţelegere pentru blestemul blestemat, ori dorea să-l ia în braţe din respect pentru legătura dintre ei, avea să fie şi el pierdut.

— Rosteşte-mi numele.

— Nu.

— Te rog, rosteşte-mi-l. Plec dacă-l spui.

— Preaiubita.

Îl rostise, dar ea nu plecă. Se apropie şi mai mult, cu încă un pas neauzit de el, cum nu auzea nici fâsâitul fulgilor de rugină căzând de pe încuietoarea cutiuţei de tabac. Aşa că nu-şi dădu seama când căpăcelul cedă. Ceea ce ştiu era că, atingându-i părţile intime, el pronunţă: „Inimă roşie. Inimă roşie”. Mereu şi mereu. Încet, dar apoi

atât de tare că sunetul o trezi pe Denver, apoi pe Paul D. Însuşi.

Inimă roşie. Inimă roşie.

A te întoarce la foamea originară era imposibil. Din fericire pentru Denver, privitul constituia o hrană suficientă. Dar a fi privită la rândul ei era ceva mai presus de poftă; ca şi cum ar fi evadat din pielea proprie într-un loc unde foamea nu fusese descoperită încă. Nu se întâmpla prea des, pentru că Preaiubita rareori i se uita în ochi, ori, dacă o făcea, Denver îşi dădea seama că faţa ei era doar un loc de popas pentru ochii fetei, în timp ce mintea din spatele ochilor continua să meargă mai departe. Dar uneori – în momente pe care Denver nu le putea nici anticipa, nici crea – Preaiubita îşi culca obrazul pe pumn şi o examina cu atenţie.

Era încântător. Nu să fii privită lung, nu să fii văzută, ci să fii trasă afară, la vedere, de ochiul necritic al celeilalte. Să i se examineze părul ca o părticică din ea însăşi, nu ca un material sau un stil. Să-i fie dezmierdate cu privirea buzele, nasul, bărbia, ca şi cum ar fi un trandafir sălbatic pe care grădinarul s-a oprit să-l admire. Pielea lui Denver se dizolva sub privirea aceea, devenind catifelată şi luminoasă, ca rochia din fii d'Ecosse al cărei braţ îl văzuse în jurul taliei mamei. Plutea aproape de corpul ei, trăind, simultan, un sentiment vag şi intens. Nedorindu-şi nimic. Fiind ceea ce era.

În astfel de momente, Preaiubita părea a fi cea care avea nevoie de ceva – care dorea ceva. În adâncul ochilor ei mari, căprui închis, în spatele inexpresivităţii, era o palmă întinsă pentru a cerşi un bănuţ, pe care Denver i l-ar fi dat cu dragă inimă, dacă ar fi ştiut cum, ori ar fi ştiut destule despre ea, cunoaştere ce nu se putea obţine cu ajutorul întrebărilor puse de obicei de Sethe:

— Ai uitat totul? Nici eu nu-mi amintesc de mama, deşi am văzut-o de câteva ori. Tu nu i-ai văzut niciodată pe ai tăi? Ce fel de albi erau? Nu-ţi aminteşti nimic?

Preaiubita, scărpinându-şi dosul palmei, zicea că-şi aducea aminte de o femeie căreia îi aparţinea şi-şi aducea aminte că fusese smulsă de lângă ea. În afară de asta, amintirea cea mai limpede pe care o avea, cea care se repeta, era a podului – cum stătea pe pod şi privea în jos. Şi cunoscuse un bărbat alb.

Sethe găsi acest lucru remarcabil şi o confirmare în plus a convingerilor sale, pe care i le împărtăşi lui Denver.

— De unde ai rochia, pantofii?

Preaiubita zise că-i luase.

— De la cine?

Tăcere şi un scărpinat şi mai aprig al mâinii. Nu ştia; pur şi simplu, îi văzuse şi-i luase.

— Ah, ah, zise Sethe şi-i spuse lui Denver că după părerea ei Preaiubita fusese ţinută încuiată de un alb pentru folosinţă proprie, nelăsată să iasă din casă. Că mai mult ca sigur evadase şi ajunsese la un pod, ori aşa ceva, şi-şi curăţase mintea de tot restul. Ceva asemănător i se întâmplase Ellei, numai că fuseseră doi bărbaţi – tată şi fiu – iar Ella îşi amintea totul cu lux de amănunte. O ţinuseră închisă mai bine de un an, pentru folosinţă proprie.

— Nici nu-ţi trece prin minte, spusese Ella, ce mi-au făcut.

Sethe credea că astfel se explica şi comportamentul ei faţă de Paul D., pe care-l ura aprig.

Denver nici nu credea speculaţiile mamei ei, nici nu le comenta; îşi pleca doar ochii şi nu sufla niciun cuvânt despre pivniţă. Era sigură că rochia care îngenunchease cu mama ei în camera de zi fusese Preaiubita, prezenţa aievea a bebeluşei care-i ţinuse de urât aproape toată viaţa. Şi faptul că era privită de ea, oricât de puţin, îi umplea sufletul de recunoştinţă pentru tot timpul când ea singură era privitoarea. În afară de asta, avea propriile ei întrebări, fără legătură cu trecutul. Numai prezentul o interesa pe Denver, dar avea mare grijă să pară neinteresată de lucrurile despre care murea s-o întrebe pe Preaiubita, pentru că, dacă insista prea evident, poate ar fi scăpat din

mână bănuţul dorit de palma Preaiubitei şi, prin asta, ar fi pierdut şi locul mai presus de poftă. Era preferabil să se ospăteze, să aibă permisiunea de a fi privitorul, pentru că foamea cea veche – foamea-de-dinainte-de-Preaiubita, care o împinsese la buxuşi şi apă de colonie, ca să guste şi ea viaţa, s-o simtă denivelată, nu plată – era exclusă. Privitul o ţinea la respect.

Aşa că n-o întrebă pe Preaiubita de unde ştia de cercei, de plimbările nocturne până la depozit, de chestia pe care o văzuse când Preaiubita stătea întinsă ori se relaxa în somn. Privirea, când venea, venea dacă Denver fusese grijulie, explicase lucrurile sau participase la ele, ori spusese poveşti care s-o ţină ocupată în vreme ce Sethe lucra la restaurant. Nicio misiune încredinţată ei nu era suficient de grea pentru a stinge flacăra ce ardea parcă etern în ea. Nu când storceau cearşafurile atât de strâns încât apa de clătit le împroşca pe braţe în sus. Nu când dădeau zăpada de pe poteca ce ducea la depozitul de alimente. Ori când spărgeau gheaţa de şase centimetri de la suprafaţa butoiului cu apă de ploaie;

când curăţau şi fierbeau borcanele pentru conserve de anul trecut; când cârpeau cu lut crăpăturile din coteţul găinilor şi încălzeau orătăniile cu poalele fustelor. Tot timpul Denver era obligată să vorbească despre ceea ce făceau – cum făceau şi de ce. Despre oamenii pe care Denver îi cunoscuse cândva sau îi văzuse, dându-le mai multă viaţă decât le dăduse viaţa: femeia albă, mirosind dulce, care-i adusese portocale, apă de colonie şi fuste de lână; Lady Jones, care îi învăţase să silabisească stihurile cântecelor şi să numere cântând; un băiat chipeş, tot atât de inteligent ca ea, cu un semn din naştere cât o monedă de cinci cenţi pe obraz. Predicatorul alb care se ruga pentru sufletele lor în timp ce Sethe curăţa cartofi şi bunica Baby inspira aerul. Îi povesti şi despre Howard şi Buglar: părţile patului care aparţinuseră fiecăruia (partea de sus fiindu-i rezervată ei); că înainte de a se muta şi ea în patul lui Baby Suggs nu-şi văzuse niciodată fraţii

dormind fără să se ţină de mână. îi descrise fără grabă Preaiubitei, ca să-i aţâţe curiozitatea, zăbovind asupra obiceiurilor lor, asupra jocurilor învăţate de la ei, dar nu şi asupra fricii care-i alungase treptat din casă, îndemnându-i să fugă oriunde – numai cât mai departe.

Astăzi sunt afară. E frig, zăpada e tare ca noroiul bătătorit. Denver a terminat de intonat cântecul-numărătoare predat de Lady Jones elevilor. Preaiubita îşi ţine braţele întinse, în timp ce Denver adună de pe frânghia de rufe lenjeria îngheţată şi prosoapele. I le pune, unul câte unul, în braţe Preaiubitei, până când stiva, ca un imens pachet de cărţi de joc, îi ajunge sub bărbie. Celelalte lucruri, şorţuri şi ciorapi lungi, cafenii, Denver le duce singură. Ameţite de ger, se întorc în casă. Rufele se vor înmuia treptat, rămânând destul de jilave pentru fierul de călcat, după care vor mirosi a ploaie caldă. Dansând prin cameră cu şorţul lui Sethe, Preaiubita vrea să ştie dacă sunt flori în întuneric. Denver pune surcele pe focul din sobă, asigurând-o că sunt. Făcând piruete, cu faţa încadrată de breteaua şorţului, cu talia îmbrăţişată de cordonul acestuia, Preaiubita spune că-i e sete.

Denver propune să încălzească nişte cidru, în timp ce mintea-i caută febril ceva ce ar putea spune sau face ca s-o amuze şi să-i trezească interesul dansatoarei. Denver a deve→

nit acum o strategă: trebuie s-o ţină pe Preaiubita lângă ea din clipa când Sethe pleacă la serviciu până la ora reîntoarcerii ei, când Preaiubita începe să se învârtă pe lângă fereastră, apoi, încet, încet, iese afară, coboară treptele şi ajunge la drum. Uneltirile au schimbat-o profund pe Denver. Dacă era cândva indolentă, bombănea când i se dădea ceva de lucru, acum a devenit vioaie, executând chiar exagerat de conştiincios treburile pe care i le lasă Sethe. Totul ca să poată spune „Trebuie s-o facem” sau „Mama a zis s-o facem”. Altminteri, Preaiubita se închide în sine şi devine visătoare, ori tăcută şi ursuză, iar şansele lui Denver de a fi privită de ea sunt egale cu zero.

Asupra serilor nu are niciun pic de control. Când mama e de faţă, Preaiubita nu are ochi decât pentru ea. Noaptea, în pat, se poate întâmpla orice. E posibil să vrea să i se spună o poveste pe întuneric, când Denver n-o poate vedea. Sau se poate scula să meargă în depozitul rece unde a început să doarmă Paul D. Sau poate plânge tăcut. E cu putinţă chiar să doarmă tun, cu răsuflarea dulce din cauza melasei linse de pe degete sau a firimiturilor de biscuiţi nisipoşi. Atunci Denver se întoarce şi dacă faţa Preaiubitei e îndreptată spre ea, inhalează profund aerul dulce ieşit din gura ei. Dacă nu, trebuie să se ridice şi să se aplece din când în când pe partea cealaltă, ca să prindă o adiere. Căci orice este mai bun decât foamea originară, decât perioada de timp când – după un an de minunate litere / mici, de fraze care creşteau în gura ei ca aluatul dospit, de compania altor copii – niciun sunet nu mai răzbise până la ea. Orice e de preferat tăcerii cu care răspundea gesturilor, indiferentă la mişcările buzelor. Când vedea orice lucruşor, cât de mic, şi culorile îi săreau, fumegânde, în ochi. Ar renunţa la cel mai violent apus de soare, la stelele grase cât farfuriile întinse, la tot sângele toamnei, mulţumindu-se în schimb cu galbenul cel mai palid, dacă provine de la Preaiubita ei.

Damigeana cu cidru e grea, dar e grea oricum, chiar şi goală. Denver o poate ridica uşor; totuşi, îi cere ajutor Preaiubitei. Este în depozitul de alimente, lângă melasă şi trei kilograme de brânză Cheddar, tare ca piatra. În mijlocul duşumelei, un paiet acoperit cu ziare şi cu o pătură la picioare. S-a dormit pe el aproape o lună, deşi a căzut deja zăpada şi odată cu ea a venit iarna serioasă.

Este amiază – lumină bună afară, dar nu şi înăuntru. Câteva fâşii de soare intră prin acoperiş şi prin pereţi, dar, ajunse înăuntru, sunt prea slabe ca să se mişte singure. Întunericul este mai puternic şi le înghite ca pe nişte peştişori.

Uşa se trânteşte, închizându-se. Denver nu-şi dă seama unde se află.

— Unde eşti? şopteşte, cu puţină voioşie în glas.

— Aici, răspunde Preaiubita.

— Unde?

— Găseşte-mă, cere Preaiubita.

Denver întinde braţul drept şi face un pas sau doi. Se împiedică şi cade pe paiet. Ziarele foşnesc sub greutatea ei. Începe să râdă.

— Oh, ce chestie. Preaiubita?

Nu-i răspunde nimeni. Denver îşi agită braţele şi mijeşte ochii, ca să separe în penumbră sacii de cartofi, un bidon cu untură şi o carcasă de porc afumat, de o umbră ce ar putea fi umană.

— Nu te mai prosti, zice şi ridică privirea spre lumină, ca să se deosebească că se află încă în magazia de alimente şi nu într-un vis. Peştişorii luminoşi continuă să înoate acolo i i»

sus; nu reuşesc să ajungă jos, unde se află ea.

— Ţie-ţi era sete. Vrei cidru sau nu?

Vocea lui Denver e uşor acuzatoare. Uşor. Nu vrea s-o»

jignească, nici să-şi trădeze teama pe care o simte cuprinzându-i corpul, ca un soi de puf. Niciun sunet, niciun semn de la Preaiubita. Denver se sileşte să se ridice în picioare, cu un fâsâit de ziar. Cu mâna întinsă, se-ndreaptă lent spre uşă. Uşa nu are zăvor, nici clanţă – doar o buclă de sârmă care se agaţă de un cui. Dă un brânci uşii şi o deschide. Lumina rece împrăştie întunericul. Încăperea este exact cum era când intraseră – dar Preaiubita nu e acolo. N-are niciun rost să mai caute, căci tot ce se află acolo se vede imediat. Denver cercetează, totuşi, încăperea, fiindcă pierderea ar fi insuportabilă. Face un pas înapoi în magazie, lăsând uşa să se închidă repede după ea. Beznă sau nu, ea se mişcă iute, punând mâna, atingând pânze de păianjen, brânza, poliţele înclinate, paietul încurcându-i toţi paşii. Dacă se împiedică, nu-şi dă seama, fiindcă nu ştie unde i se termină corpul, care parte din el e un braţ, care un picior sau un genunchi. Se simte

ca un sloi de gheaţă rupt din platoşa solidă a râului, plutind în întuneric, gros, izbindu-se de marginile lucrurilor din jur. Casabil şi rece.

Respiră greu şi chiar dacă ar fi lumină n-ar vedea mare lucru, fiindcă lacrimile îi împăienjenesc privirea. S-a întâmplat exact ceea ce se temuse că se va întâmpla. Simplu, ca intrarea într-o cameră. O apariţie magică pe un trunchi de copac, un chip şters de lumina soarelui, o dispariţie magică într-un şopron, mâncată de vie de întuneric.

Nu, îşi spune, înghiţind în sec. Nu. Nu te întoarce.

E mai rău decât venirea lui Paul D. la 124, când ea, neajutorată, bocise deasupra sobei. E mai rău. Atunci, plânsese pentru sine. Acum plânge fiindcă nu mai are un sine. În comparaţie cu asta, a muri e ca şi cum ai sări peste un prânz. Îşi simte materialitatea subţiindu-se, dizolvându-se în neant, îşi înşfacă părul de pe tâmple, dorind să prindă destul ca să-l smulgă şi să oprească un timp topirea. Strângând din dinţi, îşi înăbuşă suspinele. Nu se mişcă să deschidă uşa, pentru că afară nu există o lume pentru ea. Se hotărăşte să rămână în depozitul de alimente, să lase bezna s-o înghită ca pe peştişorii de lumină de sub acoperiş. Nu se poate consola cu o nouă dezertare, cu încă o fentă. Să se trezească din somn şi să constate că mai întâi un frate, apoi cel de-al doilea, nu se mai află acolo, că piciorul unuia nu-i mai atinge şira spinării. Să mai stea la masă, mâncând napi şi păstrând siropul ca să-l bea bunica, numai ca să o audă pe maică-sa: „Baby Suggs s-a dus, Denver”. Iar când ajunge în punctul de a-şi face griji de ce s-ar întâmpla dacă Sethe ar muri, sau dacă Paul D. ar duce-o de acolo, visul-adevărit devine adevărat, lăsând-o să zacă pe maldărul de ziare în întuneric.

Niciun zgomot de paşi n-o anunţă, dar iat-o, stând exact în locul unde nu era nimeni când se uitase Denver. Zâmbitoare.

Denver o apucă de fustă.

— Am crezut că m-ai părăsit. Am crezut că te-ai dus

înapoi.

Preaiubita surâde.

— Nu mai vreau în locul ăla. Ăsta e locul meu.

Se aşază pe paiet şi, râzând, se lasă pe spate, uitându-se la crăpăturile luminate de sus.

Pe furiş, Denver apucă între degete un colţ al fustei Preaiubitei şi nu-i mai dă drumul. Bine c-a făcut-o, căci Preaiubita se ridică, brusc, în picioare.

— Ce e? întreabă Denver.

— Uite!

Îi arată crăpăturile luminate.

— Ce? Nu văd nimic, spune Denver, privind spre ce arăta degetul ei.

Preaiubita lasă mâna în jos.

— Şi eu sunt aşa.

Denver o vede pe Preaiubita frângându-se de mijloc, chircindu-se şi leagănându-se. Ochii ei nu privesc nicăieri; oftaturile îi simt atât de stinse că Denver abia le aude.

— Ai păţit ceva? Preaiubita?

Preaiubita fixează cu privirea ceva.

— Uite acolo. Faţa.

Denver se uită în direcţia în care priveşte Preaiubita, dar acolo nu e decât întuneric.

— Al cui chip? Cine e?

— Al meu. Eu sunt.

Zâmbeşte din nou.

Ultimul dintre bărbaţii de la Dulcea Casă, numit astfel de unul care ştia, o credea. O crezuseră şi ceilalţi patru, cândva, dar ei dispăruseră de mult. Cel vândut nu se întorsese niciodată, cel pierdut nu fusese găsit. Unul, ştia, era cu siguranţă mort; altul spera că este, fiindcă untul sau zerul nu erau un motiv ca să mai trăieşti. Crescuse cu gândul că dintre toţi negrii din Kentucky, numai cinci erau bărbaţi. Lăsaţi, încurajaţi să-l contrazică pe Garner, chiar să-l sfideze. Să inventeze căi de a rezolva lucrurile, să vadă ce trebuia făcut şi să atace treaba fără permisiune. Să răscumpere o mamă, să aleagă un cal ori o

nevastă, să mânuiască arme, chiar şi să înveţe să citească, dacă voiau – dar nu voiau, deoarece nimic din ce era important pentru ei nu putea fi aşternut pe hârtie.

Asta era? În asta consta bărbăţia? În numele date de un

bărbat alb, care se presupunea că ştie? Care le acordase privilegiul să nu muncească, dar să decidă cum s-o facă? Nu. Relaţia lor cu Garner avea o bază solidă: erau crezuţi şi creditaţi, dar mai ales erau ascultaţi.

El credea că ceea ce spuneau ei avea valoare şi că ceea ce simţeau era ceva serios. A ţine seama de părerile sclavilor săi nu-i răpea autoritatea şi puterea. Învăţătorul fusese cel care îi învăţase invers. Un adevăr bătut de vânt, ca o sperietoare în lanul de secară: la Dulcea Casă, ei nu erau decât bărbaţii de la Dulcea Casă. Un pas greşit şi deveneau nişte intruşi în rasa umană. Câini de pază fără colţi; tauri de prăsilă fără coarne; cai de povară jugăniţi, ale căror nechezări şi fornăieli nu puteau fi traduse într-o limbă vorbită de oameni responsabili. Puterea lui constase în faptul că ştia cât de mult se înşela învăţătorul. Acum nu mai era aşa de sigur. Fusese Alfred, Georgia; fusese Delaware; fusese Sixo, şi încă nu era sigur. Dacă învăţătorul avusese dreptate, se explica de ce ajunsese o biată păpuşă de cârpă – ridicată sau pusă jos oriunde şi oricând de o fată destul de tânără ca să-i fie fiică. Făcând sex cu ea când era sigur că nu dorea asta. Ori de câte ori ea îşi ridica în sus fesele, viţelele din tinereţea lui (asta era?) îi făceau praf hotărârea. Dar îl umilea ceva mai mult decât apetitul sexual, făcându-l să se întrebe dacă învăţătorul avusese dreptate. Anume, faptul că era mutat de colo colo, pus acolo unde voia ea, şi că el nu avea nicio putere în această privinţă. Nici cu preţul vieţii nu mai putea urca seara treptele albe şi lucioase; nici cu preţul vieţii nu mai putea rămâne în bucătărie, în camera de zi, în magazia de alimente, noaptea. Dar încerca. Îşi ţinea răsuflarea, ca atunci când plonjase în nămol; îşi oţelea

nervii, aşa cum procedase când îl apucase tremuratul. Dar era mai rău decât asta, mai rău decât năvala sângelui pe care o controlase cu barosul. Când se ridica de la masa de seară, la 124, şi se întorcea spre scări, mai întâi i se făcea greaţă, apoi îl apuca repulsia. Fie, he. Pe el, care se hrănise cu carne crudă de animale abia ucise, care, sub prunii încărcaţi cu floare zdrobise cu dinţii pieptul unei porumbiţe înainte ca inima păsării să înceteze să mai bată. Pentru că era bărbat, iar un bărbat putea face exact ce voia; să stea nemişcat şase ore într-un puţ secat, la lăsarea nopţii; să se lupte cu mâinile goale cu ratonii şi să câştige; să vadă un alt bărbat, pe care-l iubea mai mult ca pe un frate, perpelindu-se pe foc fără o lacrimă, doar ca să ştie călăii ce înseamnă să hi bărbat. Şi el, acel bărbat care mersese pe jos din Georgia în Delaware, era cel care nu putea merge sau rămâne fix acolo unde voia – ce ruşine.

Paul D. nu-şi putea controla picioarele, dar socotea că încă se pricepea la vorbe şi se hotărî să scape în felul acesta. Avea să-i spună lui Sethe despre ultimele trei săptămâni; să o prindă singură, când se întorcea de la berăria unde lucra, pe care o numea restaurant, şi să-i spună totul.

O pândi. După-amiaza de iarnă semăna cu un asfinţit de soare în timp ce el aştepta pe uliţa din spatele restaurantului lui Sawyer. Repetând ce dorea să-i spună, imaginându-şi chipul ei şi lăsând cuvintele să i se îmbulzească în cap, precum nişte puşti încă neintraţi în formaţie ca să-şi urmeze şeful.

„Bine, ah, nu-i că… un om nu poate vedea, dar… ah, ascultă-mă, zău că nu e, bătrânul Garner, ce vreau să spun îi că nu-i o slăbiciune, o slăbiciune cu care să mă pot lupta, pen’ că… pen’ că mi se-ntâmplă ceva, fata aia mi-o face, ştiu ce crezi, că nu mi-a plăcut niciodată de ea, nuu, dar ea mi-o face. Mă fixează. Sethe, m-a fixat şi nu pot scăpa!

Cum? Un bărbat în toată firea, fixat de o fată? Dar dacă fata nu e fată, ci ceva deghizat? Vreo scursură, ceva, cu înfăţişare de dulce tinerică, dar nu a o fute sau nu e

problema, ci aceea de a nu putea sta ori merge unde vrea el în 124, iar pericolul constă în a o pierde pe Sethe, pentru că nu e destul de bărbat ca să se rupă, deci are nevoie de ajutorul ei, al lui Sethe, ea trebuie să ştie, şi nu mai poate de ruşine că trebuie să-i ceară femeii pe care doreşte s-o apere să-l ajute să o facă, mama naibii de treabă!

Paul D. sufla aer fierbinte în căuşul palmelor împreunate. Vântul se năpustea pe uliţă atât de iute că netezea blana a patru potăi aflate în aşteptarea resturilor de la bucătărie. Privi atent câinii. Câinii îl priviră atent.

În cele din urmă, uşa din dos se deschise şi Sethe păşi afară, cu un castron cu resturi pe braţ. Văzându-l, exclamă „Oh” şi în zâmbetul ei se citea surprinderea şi plăcerea.

Paul D. credea că-i întorsese zâmbetul, dar îi era atât de frig încât nu putea fi sigur.

— Omule, mă faci să mă simt ca o fetiţă că vii să mă conduci acasă de la muncă. Nimeni n-a mai făcut aşa ceva. Ai grijă, nu cumva să înceapă să-mi placă.

Azvârli rapid oasele mai mari în noroi, ca javrele să ştie că erau destule resturi şi să nu se încaiere. Apoi aruncă pieile unor animale, capete de alte animale, şi măruntaiele altora – restaurantul n-avea cum să le folosească, iar ea nu voia să le ia – într-o grămadă aburindă, în faţa câinilor.

— Să spăl ăsta, zise, şi mă întorc imediat.

El dădu din cap, iar femeia se înapoie în bucătărie.

Câinii hăpăiră fără zgomot, iar Paul D. Îşi spuse că ei, cel puţin, obţinuseră lucrul pentru care veniseră, iar dacă ea fusese generoasă cu ei…

Şalul de pe capul ei era maro, din lână, şi şi-l trase mai jos peste ochi, ferindu-se de vânt.

— Termini serviciul mai devreme sau ce?

— Am plecat mai devreme.

— Vreo problemă?

— Într-un fel, răspunse el, şi-şi umezi buzele.

— Concedieri?

— Nu, nu. Au de lucru berechet. Eu doar…

— Hm?

— Sethe, ce-ţi voi spune, n-o să-ţi placă.

Atunci ea se opri în loc şi-şi întoarse faţa spre el şi spre vânt. O altă femeie ar fi strâns din ochi sau cel puţin ar fi vărsat câteva lacrimi dacă vântul i-ar fi biciuit faţa, ca acum lui Sethe. Poate că o altă femeie i-ar fi aruncat o privire îngrijorată, una rugătoare, chiar furioasă, pentru că ceea ce rostise el sunase fără îndoială ca un anunţ de „Adio, am plecat”.

Sethe însă îl privi hotărâtă, calmă, gata deja să accepte, să-i dea liber ori să-l scuze pe bărbatul copleşit-de-nevoi-orinecazuri. Să fie de acord, să spună dinainte bine, în regulă, pentru că oricum nu credea că vreunul dintre ei doi – pe termen lung – ar fi rezistat prea mult. Oricare ar fi fost cauza, era în regulă. Nicio greşeală. Niciun vinovat.

El intuia ce gândea ea, şi chiar dacă se înşela – nu avea de gând s-o părăsească, niciodată n-o va părăsi – ceea ce era pregătit să-i spună avea să fie infinit mai rău. Dar, văzând în ochii ei speranţa diminuată, melancolia ce nu-l învinuia, nu mai putu spune nimic. Nu-i putea spune acestei femei, care nu-şi mijea ochii în vânt, „Nu sunt bărbat”.

— Hai, Paul D., zi, chiar de-mi place ori nu.

De vreme ce nu putea rosti ceea ce plănuise, spuse ceva ce nici măcar nu ştiuse că-i stătea pe suflet:

— Vreau să te las gravidă, Sethe. Faci asta pentru mine?

Acum femeia râdea şi începu şi el.

— Ai bătut atâta drum ca să-mi ceri asta? Clar că ai luat-o pe câmpii. Ai avut dreptate: nu-mi place. Nu crezi că-s prea bătrână ca s-o iau de la început?

Îşi strecură degetele în palma lui, căci tuturor le plac umbrele care se ţin de mână pe marginea drumului.

— Mai gândeşte-te, zise el şi, dintr-odată, i se păru că

găsise soluţia, calea de a rămâne împreună, de a-şi dovedi bărbăţia şi de a rupe vraja fetei – toate deodată. Îşi aşează degetele lui Sethe pe obraji. Râzând, ea şi le trase înapoi, ca nu cumva vreun trecător de pe uliţă să-i vadă făcând lucruri necuviincioase în public, la lumina zilei, în vânt.

Totuşi el obţinuse ceva timp în plus, îl cumpărase, de fapt, la un preţ care spera să nu-l distrugă. Ca şi cum ar fi plătit pentru o după-amiază cu moneda vieţii viitoare.

Puseră capăt hârjoanei, îşi desprinseră mâinile şi, ieşind de pe uliţa dosnică, o apucară pe stradă. Aici vântul era ceva mai potolit, dar frigul sec rămas în urma lui îi făcea pe trecători să se grăbească, ţepeni în hainele groase. Niciun bărbat nu se rezema de tocurile uşilor sau de vitrinele prăvăliilor. Roţile căruţelor de aprovizionare cu alimente sau lemne scârţâiau de parcă le-ar fi durut ceva. Caii priponiţi în faţa cârciumilor dârdâiau cu ochii închişi. Patru femei, încolonate câte două, se apropiară, tropăind sonor pe trotuarul de scânduri. Paul D. O prinse pe Sethe de cot ca s-o ghideze când păşiră de pe scânduri în noroi, ca să le facă loc să treacă.

După încă o jumătate de oră, ajunşi la marginea oraşului, Sethe şi Paul D. reîncepură să se ia de mână şi să-şi atingă scurt, pe furiş, posterioarele. Cu o ruşinare încântată că erau atât de maturi şi atât de copii în acelaşi timp.

Hotărâre, îşi spuse el. Asta era tot ce se cerea, şi nicio fată orfană nu avea să i-o zdruncine. Nicio femeie leneşă, căţeluşă de pripas, nu-l va face să-şi schimbe hotărârea, să se îndoiască de el însuşi, să-şi pună întrebări, să implore sau să mărturisească. Convins de asta, că era capabil s-o facă, o luă pe Sethe pe după umeri şi o strânse. Ea îşi lăsă capul să-i atingă pieptul şi, fiindcă mişcarea le era dragă amândurora, se opriră aşa, îmbrăţişaţi – fără să respire, fără să le pese dacă cineva trecea pe lângă ei. Lumina de iarnă era slabă. Sethe închise ochii; Paul D. privea copacii negri de la marginea drumului, cu crengile ridicate ca nişte braţe ce se apărau de un atac. Lin, dintr-

odată, începu să fulguiască, precum un dar căzut din cer. Sethe deschise ochii şi rosti: „Binecuvântare”. Lui Paul D. i se păru că exact asta era – puţină binecuvântare, care le era dată anume ca să le evidenţieze sentimentele, ca să-şi amintească de ele mai târziu, când va fi nevoie.

Căpeau fulgii uscaţi, destul de mari şi de grei ca să se lovească de pietre ca nişte monezi. Pe el îl surprindea întotdeauna cât de liniştit ningea. Nu ca ploaia, ci ca un secret.

— Fugi! spuse.

— Ba fugi tu. Eu am stat toată ziua în picioare, zise Sethe.

— Da’ eu unde am fost? În fotoliu?

O trase după el.

— Stai! Stai! protestă ea. Nu mă mai ţin picioarele.

— Atunci lasă-mă pe mine, zise el.

— Până să se dezmeticească, o ridicase în cârcă şi fugea cu ea pe drum, pe lângă lanurile cafenii care se înălbeau.

Rămas până la urmă fără suflu, el se opri şi ea alunecă jos, pe picioarele proprii, îndoindu-se de râs.

— Îţi trebuie neapărat câţiva copilaşi, cineva cu care să te joci în zăpadă, zise Sethe, legându-şi mai strâns broboada.

Paul D. zâmbi şi-şi încălzi mâinile, suflând în ele.

— Poţi să fii sigură că mi-ar plăcea să încerc. Dar am nevoie de o parteneră care să şi-i dorească şi ea.

— Păi da, zise ea. Foarte, foarte dornică.

Se făcuse aproape patru şi mai era o jumătate de kilometru până la 124. Plutind spre ei, abia vizibilă în ninsoare, venea o siluetă şi, deşi era aceeaşi siluetă care o întâmpina pe Sethe de patru luni încoace, atât de completă era atenţia pe care ea şi Paul D. şi-o acordau unul altuia încât ambii tresăriră văzând-o aproape de ei.

Preaiubita nu se uită la Paul D. – nu avea ochi decât pentru Sethe. Nu avea palton, fular, nimic pe cap, dar ţinea în mâini un şal lung. Întinzând braţele, încercă s-o

înfăşoare pe Sethe în el.

— Eşti nebună, zise Sethe. Tu eşti cea care a ieşit fără nimic pe ea.

Îndepărtându-se de Paul D. şi ieşindu-i în faţă, Sethe apucă şalul şi înveli cu el capul şi umerii Preaiubitei, zicând:

— Ar trebui să ai mai multă minte.

O cuprinse cu braţul stâng. Zăpada se îndesi. Paul D. simţi o răceală de gheaţă în locul unde stătuse Sethe înainte de venirea Preaiubitei. Păşind cu circa un metru în urma femeilor, încercă să-şi stăpânească furia care-l înjunghie în stomac tot drumul spre casă. Când o văzu pe Denver, conturată la geam în lumina lămpii, nu se putu opri să gândească: „Tu cu cine ţii?”

Sethe fu aceea care o făcu. Neştiutoare, sigură, rezolvă totul dintr-o lovitură.

— Acum ştiu că n-o să dormi acolo afară, Paul D., nu-i aşa?

Îi zâmbi şi, ca un prieten la nevoie, hornul tuşi din pricina aerului rece care năvălea prin el din cer. Ferestrele zăngăniră sub asediul aerului iernatic.

Paul D. ridică privirea din farfurie.

— Să vii sus. Unde e locul tău, zise Sethe. Şi să rămâi acolo.

Tentaculele de răutate care se târau dinspre Preaiubita fură neutralizate de căldura zâmbetului lui Sethe.

Paul D. îi mai fusese o dată (o singură dată) recunoscător unei femei. Târându-se afară din pădure, cu ochii împăienjeniţi de foame şi de singurătate, bătuse la prima uşă dosnică din cartierul de negri al oraşului Wilmington. I-a spus femeii care-i deschisese că ar fi bucros să-i spargă lemnele, în schimbul a ceva de mâncare. Ea îl măsurase din cap până în picioare.

— Ceva mai târziu, îi răspunsese, deschizând larg uşa.

Îl ospătase cu cârnaţi de porc, cel mai rău lucru pe

care i-l poţi da unui înfometat, dar nici el, nici stomacul lui nu protestaseră. Mai târziu, văzând cearşafurile albe de bumbac şi două perne în dormitorul ei, trebuise să se şteargă la ochi repede, repede, ca ea să nu observe lacrimile de recunoştinţă ale unui om aflat în faţa a ceva nou. Pământ, iarbă, păstăi şi coji, frunze, fân, păienjeniş, cochilii de scoici – pe toate astea dormise. Niciodată nu se gândise la cearşafuri albe de bumbac. Căzuse în pat cu un geamăt, iar femeia îl ajutase să creadă că făcea dragoste cu ea, nu cu rufăria ei de pat. Jurase în noaptea aceea, ghiftuit cu carne de porc şi cufundat în lux, că n-o va părăsi niciodată. Va trebui să-l omoare ca să-l scoată din patul ăla. Optsprezece luni mai târziu, după ce fusese cumpărat de Northpoint Bank and Railroad Company, îi mai era încă recunoscător femeii fiindcă-i făcuse cunoştinţă cu cearşafurile.

5 I >

Iar acum era recunoscător pentru a doua oară. Se simţea ca şi cum fusese ridicat de pe un colţ de stâncă şi pus jos, pe pământul stabil. În patul lui Sethe ştia că va putea să înfrunte două fete nebune – câtă vreme Sethe spunea ceea ce-şi dorea. Întins cât era de lung, privind pe deasupra picioarelor căderea fulgilor de zăpadă de dincolo de fereastră, îi venea uşor să alunge toate gândurile negre care-l încolţiseră pe uliţa din spatele restaurantului: avea speranţe mari pentru el însuşi, prea mari. Poşte că alţii numeau simţ practic ceea ce pentru el era laşitate.

Cuibărită la pieptul lui, Sethe recompuse în minte chipul lui Paul D. pe stradă, când îi ceruse să-i poarte copilul. Deşi izbucnise în râs şi-l luase de mână, se înspăimântase atunci. Se gândise repede cât de plăcut ar fi sexul dacă i-ar face pe plac, dar cel mai mult o înspăimântase ideea de a mai naşte o dată un copil. Nevoia de a fi suficient de pricepută, suficient de atentă, de puternică, suficient de grijulie – din nou. Necesitatea de a mai rămâne vie atâta timp. O, Doamne, îşi spuse, fie-ţi milă de mine. Dacă nu era lipsită de griji, dragostea de mamă te

putea ucide. De ce o voia el însărcinată? Ca să o ţină lângă el? Să rămână un semn al trecerii lui pe aici? Oricum, probabil că avea plozi pretutindeni. În optsprezece ani de hoinăreală era imposibil să nu fi făcut câţiva. Nu. Motivul era că el nu-i suferea pe copiii ei de acum. Copila, se corectă. Copila, plus Preaiubita, la care se gândea ca fiind tot a ei – asta nu putea el suferi. Să trebuiască să o împartă cu fetele. Să le audă pe toate trei râzând de ceva la care el nu se prindea. Codul folosit între ele, pe care el nu-l putea sparge. Poate chiar şi timpul pierdut cu treburile lor, nu cu nevoile lui. Formau, cumva, o familie, dar capul acesteia nu era el.

— Vrei să-mi coşi asta, scumpo?

— Mda. De-ndată ce termin cu combinezonul. Nu-l are decât pe cel în care a venit şi toată lumea are nevoie de câte o schimbare.

— A mai rămas plăcintă?

— Cred că Denver a mâncat ultima bucată.

Şi fără să se plângă, nici măcar fără să-i pese că el dormea prin toată casa şi chiar afară, lucru căruia ea-i pusese capăt în seara asta, din curtoazie.

Sethe oftă şi-şi puse palma pe pieptul lui. Era perfect conştientă că-şi construia un caz împotriva lui, ca să aibă un motiv împotriva ideii de a rămâne gravidă şi se ruşina oarecum. Dar avea exact atâţia copii de câţi avea nevoie. Dacă băieţii se întorceau acasă într-o bună zi şi Denver şi

— i

Preaiubita rămâneau aici – atunci ar fi exact aşa cum ar trebui să fie, nu? Imediat după ce zărise umbrele ţinându-se de mână la marginea drumului nu se schimbase tabloul? În clipa când văzuse rochia şi pantofii atârnând în curte, i se rupsese apa. Nici măcar nu trebuise să vadă chipul arzând în lumina soarelui. Visase la asta ani în şir.

Pieptul lui Paul D. se ridică şi cobora, se ridică şi cobora sub mâna ei.

Denver isprăvi de spălat vasele şi se aşeză la masă.

Preaiubita, nemişcată de când Sethe şi Paul D. ieşiseră din cameră, şedea sugându-şi arătătorul Denver o privi o vreme şi apoi zise:

— Îi place să-l aibă aici.

Preaiubita continuă să stea cu degetul în gură.

— Fă-l să plece, zise.

— Sethe ar putea să se supere pe tine dacă pleacă.

Preaiubita, băgându-şi degetul mare în gură, alături de arătător, îşi scoase o măsea din spate. Nu curse sânge aproape deloc, dar Denver exclamă:

— Oooh, ooh, nu te-a durut?

Preaiubita îşi privi dintele, gândind: „Asta e. Urmează o mână, un braţ, un deget de la picior" Va pierde bucăţi din ea, poate că una câte una, poate pe toate odată. Sau, într-o dimineaţă, după plecarea lui Sethe şi înainte de a se trezi Denver, va fi pulverizată pur şi simplu. E greu să-şi ţină capul pe gât, picioarele ataşate de şolduri, când e singură acasă. Printre lucrurile de care nu-şi amintea se număra şi neputinţa de a-şi dea seama în ce moment ştiuse prima oară că se putea trezi în orice zi cu trupul îmbucătăţit. Avea două coşmaruri: că explodează şi că e înghiţită. Când îşi scoase măseaua – un ciot, ultima din rând – se gândi că asta urma să se întâmple.

— Cred că-i una de minte, zise Denver. Nu te doare.

— Ba da.

— Atunci de ce nu plângi?

— Ce?

— Dacă doare, de ce nu plângi?

Aşa că plânse. Şezând acolo, ţinând în palma fină, fină, un dinţişor alb. Plânse aşa cum ar fi dorit să plângă când ieşeau ţestoasele din apă, una după alta, imediat după ce pasărea roşie ca sângele dispăruse înapoi în frunziş. Aşa cum ar fi vrut s-o facă atunci când Sethe se dusese la el, în cada de sub scări. Cu vârful limbii, atinse apa sărată ce i se prelingea pe la colţul gurii, sperând că braţul lui Denver din jurul umerilor îi va împiedica să-i cadă.

Cuplul de sus, împreunat, nu auzi nimic, dar sub ei, afară, împrejurul lui 124, zăpada cădea şi cădea şi cădea. Îngrămădindu-se, îngropându-se singură. Tot mai înaltă. Tot mai adâncă.

Într-un cotlon al minţii lui Baby Suggs se cuibărise poate gândul că dacă Halle reuşise, cu voia Domnului, atunci era un motiv de celebrare. Măcar dacă acest ultim fiu ar putea face pentru el însuşi ceea ce făcuse pentru ea şi pentru cei trei copii pe care John şi Ella i-i aduseseră la uşă într-o seară de vară. Când copiii sosiseră, fără Sethe, fusese speriată şi recunoscătoare. Recunoscătoare că partea de familie care supravieţuise era formată din propriii ei nepoţi – primii şi ultimii pe care avea să-i cunoască: doi băieţaşi şi o fetiţă care deja mergea de-a buşilea. Dar încercă să-şi stăpânească bătăile inimii, fiindu-i frică să pună întrebări: „Dar ce-i cu

Sethe şi Halle? Ei de ce întârzie? De ce nu s-a suit şi Sethe în

căruţă?” Nimeni nu reuşea de unul singur. Nu doar fiindcă vânătorii de sclavi fugiţi îi prindeau ca pe nişte vulturi ori îi imobilizau în plase ca pe iepuri, ci şi pentru că nu puteai scăpa dacă nu ştiai cum să fugi. Te puteai rătăci pe vecie, dacă nu-ţi arăta nimeni drumul.

Aşa că atunci când se ivise Sethe – toată răvăşită şi rănită, dar cu un bebeluş în braţe – ideea unui strigăt de izbândă se conturase în mintea ei. Dar, întrucât nu era nici urmă de Halle, iar Sethe nu ştia ce se întâmplase cu el, nu slobozise strigătul – nedorind să-şi irosească şansele mulţumindu-i lui Dumnezeu prea devreme.

Cel care declanşase totul fusese Stamp Paul. La douăzeci de zile după sosirea lui Sethe la 124, venise să vadă bebeluşul învelit de el în haina nepotului, o văzuse şi pe mama căreia-i dăduse să mănânce o bucată de ţipar fript şi, dintr-un motiv numai de el ştiut, plecase cu două vedre spre un loc de lângă râu, cunoscut doar lui, unde creşteau mure cu un gust atât de bun şi divin că a le mânca era ca mersul la biserică. O singură mură şi te

simţeai mântuit. Mersese cinci kilometri până la malul râului; se lăsase să alunece într-o râpă aproape invizibilă din cauza tufărişului des. Îşi vârâse mâinile printre rugii cu ţepi groşi ca lamele de cuţit, care-l crestaseră până la sânge prin mânecile cămăşii şi pantaloni. Suferind din pricina ţânţarilor, albinelor, viespilor şi a celor mai agresive păienjeniţe din tot statul. Zgâriat, tăiat şi muşcat, acţionase cu îndemânare şi culesese fiecare mură cu mişcări atât de delicate că nu zdrobise niciuna. După-amiaza târziu, revenise la 124 şi pusese pe prispă două găleţi pline. Suggs, văzându-i hainele zdrenţuite, mâinile însângerate, faţa şi grumazul umflate, se trântise pe un scaun şi izbucnise în hohote sonore de râs.

Buglar, Howard, femeia cu bonetă şi Sethe veniseră să vadă şi-i ţinuseră isonul lui Baby Suggs, râzând de negrul bătrân, viclean şi oţelit – agent, pescar, luntraş, cititor de urme, salvator, spion – cum stătea acolo în soare, răzbit în cele din urmă de două vedre de mure. Fără să le dea atenţie, el luă un fruct şi-l puse în guriţa lui Denver, cea de trei săptămâni. Femeile ţipară:

— E prea micuţă pentru aşa ceva, Stamp!

— I se fac maţele supă.

— Se-mbolnăveşte de stomac.

Dar ochii încântaţi ai fetiţei şi buzele ei ce plescăiau de plăcere făcură să procedeze aidoma, încercând una câte una murele cu gust de biserică. Într-un târziu, Baby Suggs îi plesni pe băieţi peste mâini, alungându-i de lângă găleată şi-l trimise pe Stamp la pompă, să se spele. Luase hotărârea să facă din fructe ceva demn de truda şi de iubirea omului.

Aşa începuse totul.

Frământă aluatul şi se gândi că ar trebui să le spună Ellei şi lui John să treacă pe acolo, pentru că trei plăcinte, poate patru, erau prea multe ca să le ţină numai pentru ei. Sethe fu de părere că ar fi fost bine să completeze masa cu nişte pui. Stamp recunoscu şi el că bibanii şi peştii ţepoşi

săreau singuri în barcă – nici nu trebuia să arunci undiţa.

De la cei doi ochişori încântaţi ai lui Denver, apăru un ospăţ pentru nouăzeci de oameni. 124 se cutremură până noaptea târziu de vocile lor. Nouăzeci de oameni mâncară atât de bine şi râseră atât de mult încât se înfuriară. Tre'→

zindu-se dimineaţa, îşi amintiră de bibanii fripţi în fainã pe care Stamp Paul îi manevrase cu un băţ de hicori, întinzând palma stângă ca să se ferească de grăsimea ce sărea, sfârâind; de copiii obosiţi şi prea sătui care dormeau în iarbă, ţinând încă în mâini oscioare de iepure fript – şi se supărară.

Cele trei (poate patru) plăcinte ale lui Baby Suggs se făcuseră douăsprezece. Cele două găini ale lui Sethe se transformaseră în cinci curcani. Singurul bloc de gheaţă adus de la mare depărtare, din Cincinnati – peste care turnară pepene zdrobit amestecat cu zahăr şi mentă, ca să facă punch – devenise o căruţă de gheaţă, pentru o vană plină ochi cu jeleu de căpşuni. 124, cutremurându-se de râs, voie bună şi mâncare pentru nouăzeci de oameni, îi înfuria. Prea mult, îşi spuneau ei. De unde le obţine pe toate Baby Suggs, sfânta? De ce ea şi ai săi se află mereu în centrul lucrurilor?

Cum se face că ştie întotdeauna exact ce şi când să facă? >»

Să dea sfaturi; să transmită mesaje; să-i vindece pe bolnavi; să-i ascundă pe fugari; să iubească, să gătească, să gătească, să iubească, să predice, să cânte, să danseze şi să iubească pe toată lumea, de parcă asta ar fi menirea ei şi numai a ei.

Acum, faptul că din două găleţi de mure făcuse zece, poate douăsprezece, plăcinte; că avusese destul curcan pentru aproape tot oraşul; pere proaspete în septembrie; smântână proaspătă, dar nu şi vacă; gheaţă şi zahăr: pâine coaptă cu unt; budincă de pâine; pâine dospită; azimă – toate astea îi înnebuniră. Pâinile şi peştii stăteau în puterea Lui – nu ţineau de o fostă sclavă care probabil nu cântărise niciodată peste patruzeci şi cinci de kilograme,

nu fusese la cules de bame cu un copil legat de spinare. Care nu fusese biciuită niciodată de un băiat alb de zece ani, pe când Dumnezeu le era martor că ei fuseseră. Care nici măcar nu evadase din sclavie – fusese, de fapt, răscumpărată de un fiu iubitor şi dusă la fluviul Ohio într-un car – cu actele de eliberare împăturite între sâni (dusă chiar de omul care-i fusese stăpân, care-i plătise şi taxa de reinstalare – pe nume Garner) şi-i închinase o casă cu două nivele şi o fântână de la Bodwini – fratele >

şi sora albi care le dădeau lui Stamp Paul, Ellei şi lui John haine, provizii şi unelte pentru fugari, fiindcă urau sclavia mai mult decât urau sclavii.

Îi enerva cumplit. A doua zi dimineaţa înghiţiră bicarbonat de sodiu, ca să le treacă arsurile de stomac cauzate de ghiftuială, de nesăbuita generozitate de care se făcuse paradă la 124. Şuşoteau prin curţi despre şobolani graşi, pierzanie şi trufie.

Mireasma dezaprobării lor atârna grea în aer. Baby Suggs se trezi cu ea şi se întrebă ce era, în timp ce fierbea terciul de mălai pentru nepoţi. Mai târziu, în grădină, săpând pământul tare de la rădăcinile tufelor de ardei, o mai mirosi o dată. Ridică fruntea şi privi în jur. În spatele ei, câţiva metri la stânga, Sethe stătea ghemuită între aracii de fasole. Umerii îi erau deformaţi de flanela unsă cu grăsime de sub rochie, menită să-i vindece spatele. Lângă ea, într-un coş, era bebeluşul de trei săptămâni. Baby Suggs, sfânta, îşi îndreptă ochii spre cer. Cerul era albastru şi curat. Niciun semn al morţii în verdele puternic al frunzelor. Auzea păsărelele şi, vag, susurul pârâului, jos în luncă. Căţelul, Aici băiete, îngropa ultimele oase de la festinul de ieri. De undeva din casă, răzbăteau glasurile lui Buglar, Howard şi al fetiţei care mergea deja de-a buşilea. Nimic nu părea nelalocul lui – şi totuşi, mirosea puternic a dezaprobare. În spate, dincolo de grădina de zarzavat, mai aproape de gârlă, dar în plin soare, plantase porumb. Cu toate că folosiseră mult la petrecere, mai erau destui ştiuleţi în pârg, îi vedea din locul în care stătea. Baby

Suggs se aplecă iarăşi cu sapa deasupra ardeilor şi vrejurilor de dovlecei. Grijulie, ţinând lama sapei în unghiul corect, tăie o viţă de virnanţ insistent. Îşi puse florile într-o despicătură din pălărie; restul îl aruncă într-o parte. Sunetul regulat, poc-poc-poc, al despicării de lemne o vesti că Stamp îşi ţinea promisiunea făcută aseară. Continuă munca oftând, şi după un minut îşi îndreptă iar spinarea ca să simtă mirosul dezaprobării. Odihnindu-se în coada sapei, se concentră. Se obişnuise cu gândul că nimeni nu se ruga pentru ea, dar această repulsie liber-plutitoare era ceva nou. Nu era vorba de albi – simţea şi ea atâta lucru; prin urmare, trebuia să fie cei de culoare. Şi apoi ştiu. Prietenii şi vecinii se supăraseră pe ea, fiindcă exagerase, le oferise prea mult, îi jignise prin exces.

Baby închise ochii. Poate că aveau dreptate. Dintr-odată, dincolo de mireasma de dezaprobare, mult, mult dincolo de ea, mirosi altceva. Întunecat şi venind spre ea. Ceva la ce nu putea ajunge, fiindcă era ascuns de miros.

Îşi miji ochii ca să vadă ce anume era, dar tot ce putu distinge fu o pereche de ghete înalte, care nu-i plăcură deloc.

Derutată şi nedumerită, continuă să lovească pământul cu sapa. Ce putea fi? Chestia aia întunecată care se apropia?

Ce mai rămăsese ca să-i facă rău? Vestea morţii lui Halle?

Nu. Pentru asta fusese mai bine pregătită decât pentru vestea că trăia. Ultimul dintre copiii ei, căruia abia dacă-i aruncase o privire la naştere, fiindcă nu merita să te trudeşti să reţii trăsăturile unuia care nu avea să vadă schimbările»

aduse de vârsta matură. Făcuse asta de şapte ori: ţinuse în mână un picioruş; pipăise degeţelele grase cu propriile-i degete; degeţele pe care nu le vedea devenind mâini de bărbat sau de femeie, recognoscibile oriunde pentru o mamă. Nici până azi nu ştia cum arătau dinţii lor

permanenţi, ori cum îşi ţineau capetele când umblau. Se vindecase Patty de sâsâit? Ce culoare a ajuns să fie pielea lui Famous? Bărbia lui Johnny era despicată, ori avusese în ea doar o gropiţă, care urma să dispară odată cu dezvoltarea maxilarului? Patru fete, şi ultima dată când le văzuse niciuneia nu-i creştea păr la subsuori. Se mai dă în vânt Ardelia după coaja arsă de pâine? Toţi şapte plecaseră ori muriseră. Ce rost ar fi avut să se uite mai atentă la prâslea? Dar dintr-un motiv oarecare, îi îngăduiseră să-l păstreze. El o însoţise pretutindeni.

Când s-a lovit la sold în Carolina a fost un adevărat chi

lipir (costase mai puţin decât Halle, pe atunci în vârstă de zece ani) pentru domnul Gamer, care i-a luat pe amândoi în Kentucky, la o fermă numită de el Dulcea Casă. Din cauza şoldului, ea mergea smucit, ca o potaie cu trei picioare. Dar la Dulcea Casă nu se vedeau orezării ori straturi de tutun, şi nimeni, dar absolut nimeni, n-a doborât-o la pământ. Nici măcar o dată. Lillian Garner a botezat-o Jenny, dintr-un motiv oarecare, dar niciodată n-a împins-o, n-a lovit-o, n-a vorbit urât cu ea. Nici măcar atunci când alunecase pe o baligă şi spărsese toate ouăle adunate în şorţ nimeni nu i-a zis căţea-neagră-ce-naiba-i-cu-tine şi n-a culcat-o la pământ cu un pumn.

Dulcea Casă era micuţă, în comparaţie cu alte locuri unde trăise. Domnul Garner, doamna Garner, ea, Halle şi patru băieţi, mai bine de jumătate dintre ei numiţi Paul, constituiau întreaga populaţie. Doamna Garner fredona când muncea; domnul Garner se comporta de parcă lumea era o jucărie la dispoziţia lui, ca să se distreze cu ea. Niciunul dintre ei n-o voia pe câmp – băieţii domnului Gamer, inclusiv Halle, se ocupau cu asta – ceea ce era o uşurare, căci oricum n-ar fi rezistat. Ceea ce făcea ea era să stea prin preajma lui Lillian Garner care fredona încontinuu, şi împreună să gătească, să pună conserve, să spele şi să calce haine, să confecţioneze lumânări, haine, să facă săpun şi cidru; să dea de mâncare găinilor, porcilor,

câinilor şi gâştelor; să mulgă vacile, să bată untul, să adune grăsimea, să aprindă focurile... nimica toată. Şi nimeni n-o lovea.

Şoldul o durea în fiecare zi, dar nu vorbea niciodată despre asta. Numai Halle, care-i urmărise de aproape mişcările în ultimii doi ani, ştia că ea, ca să se urce sau să coboare din pat, trebuia să-şi ridice piciorul cu ambele mâini, şi de aceea discutase cu domnul Garner posibilitatea de a o răscumpăra, ca să poată şi ea să şadă şi să se odihnească. Dragul de el. Singura persoană care făcuse ceva greu pentru ea: îi dăruise munca lui, viaţa lui şi acum copiii lui, ale căror glasuri le distingea vag, lucrând în grădină şi întrebându-se ce chestie întunecată se apropia, de dincolo de mirosul de dezaprobare. Dulcea Casă fusese o îmbunătăţire evidentă. Fără nicio îndoială. Şi fără să fie o problemă, deoarece tristeţea se afla în centrul ei, centrul dezolat unde se cuibărise şinele care nu era sine. Oricât ar fi fost de trist faptul că nu ştia unde-i zăceau îngropaţi copiii, ori cum arătau dacă mai trăiau, adevărul era că ştia mai multe despre ei decât despre sine însăşi, căci niciodată nu avusese o hartă cu ajutorul căreia să descopere cum era ea de fapt.

Ştia să cânte? (Era plăcut s-o asculţi când o făcea?) Era frumuşică? Era bună ca prietenă? Ar fi putut fi o mamă iubitoare? O soţie credincioasă? Oare am o soră şi sunt preferata ei? Dacă mama m-ar fi cunoscut, i-ar fi plăcut de mine?

În casa lui Lillian Gamer, cruţată de munca la câmp care-i paradise şoldul, de epuizarea care-i amorţea mintea; în casa lui Lillian Garner, unde nimeni n-o trântea la pământ (şi n-o scula) cu lovituri, o asculta pe femeia albă cum muncea fredonând; vedea faţa acesteia luminându-se când domnul Garner intra în casă şi se gândea: e mai bine aici, dar eu nu sunt mai bine. Familia Garner, i se părea, practicau o sclavie de un tip special, tratându-şi oamenii ca pe muncitorii plătiţi, ascultându-le doleanţele, învăţându-i ceea ce doreau să ştie. Şi nu-i foloseau pe băieţi pentru

prăsilă. Nu-i aduseseră niciodată la coliba ei cu indicaţia de-a „se culca cu ea”, cum făceau în Carolina, nici nu le închiriau sexul la alte ferme. Ceea ce o surprinsese şi-i făcuse plăcere, dar o şi îngrijorase. O să le aducă domnul Garner femei, sau ce credea că se va întâmpla când băieţii se vor lovi de legile naturii? Un pericol ce-l pândea şi de care era de bună seamă conştient. De fapt, ordinul pe care li-l dăduse, să nu plece de la Dulcea Casă decât însoţiţi de el, nu era inspirat atât de mult de lege, ci de pericolul de-a avea sclavi vagabonzi, cuprinşi de călduri.

Baby Suggs vorbea cât putea de puţin, căci ce-ar fi reuşit limba ei să spună? Aşa că femeia albă, văzând că noua sclavă era un ajutor excelent, dar mut, fredona de una singură când lucra.

Când domnul Garner bătuse palma cu Halle, iar Halle dăduse semne că pentru el libertatea ei conta mai mult decât orice în lume, se lăsase dusă peste fluviu. Din cele două lucruri grele – să stea în picioare până se prăbuşea, ori să-şi părăsească ultimul şi probabil singurul fiu rămas în viaţă – îl alesese pe cel care-l făcea pe el fericit şi niciodată nu-i pusese întrebarea pe care şi-o punea ei însăşi: „La ce bun? La ce-i trebuie libertate unei sclave trecute de şaizeci

de ani, care şchioapătă ca o cotarlă cu trei picioare?” Când pusese piciorul în teritoriul liber, nu-i venise să creadă că Halle ştiuse ceea ce ea ignorase; că Halle, care nu inspirase niciodată aerul libertăţii, ştia că nu exista nimic comparabil în lume. Asta o speria.

Ceva nu e în regulă. „Ce se întâmplă? Ce se întâmplă?” se întreba. Habar nu avea cum arăta şi nu era curioasă. Dar, deodată, îşi văzu mâinile şi gândi cu o claritate atât de simplă, pe cât de uimitoare: „Mâinile astea îmi aparţin”. Pe urmă simţi o fluturare în piept şi mai descoperi ceva nou: bătăile propriei ei inimi. Fusese acolo tot timpul? Chestia aia care izbea? Se simţi ca o proastă şi se porni, tare, pe râs. Domnul Garner o privi peste umăr,

cu ochi mari, căprui, şi zâmbi şi el.

— Ce-i de râs, Jenny?

Ea nu se putea opri din hohotit.

— Îmi bate inima, zise.

Şi era adevărat. Domnul Garner râse:

— N-ai de ce să te sperii, Jenny. Rămâi aşa cum eşti şi totul va fi bine.

Ea îşi acoperi gura cu palmele, să nu râdă prea tare.

— Oamenii la care te duc îţi vor da tot ajutorul de care ai nevoie. Numele lor e Bodwin. Frate şi soră. Scoţieni. îi cunosc de mai bine de douăzeci de ani.

Baby Suggs consideră că venise momentul să-l întrebe ceva ce de mult voia să ştie.

— Domnu' Garner, zise, de ce-mi spuneţi Jenny?

— Fiindcă aşa scrie pe actul tău de vânzare, femeie. Nu ăsta ţi-e numele? Tu cum îţi spui?

— Nicicum, răspunse ea. Eu nu-mi spun nicicum.

Obrajii domnului Gamer se înroşiră de râs.

— Când te-am cumpărat în Carolina, Whidow mi-a spus că te cheamă Jenny şi pe recipisa lui scria Jenny Whidow. El nu-ţi spunea Jenny?

— Nu, domnule. Dacă da, n-am auzit.

— La ce nume răspundeai?

— La oricare, dar Suggs e numele lu' bărbatu-miu.

— Eşti măritată, Jenny? N-am ştiut.

— Într-un fel.

— El ştii unde e, bărbatul ăsta?

— Nu, domnule.

— El e tăticu' lui Halle?

— Nu, domnule.

— Da atunci de ce-i spui Suggs? Actul de vânzare zice Whidow, ca la tine.

— Suggs e numele meu, domnule. De la bărbatul meu. El nu-mi zicea Jenny.

— Cum îţi zicea?

I

— Baby.

— Ei bine, zise domnul Garner, redevenind stacojiu la faţă, în locul tău aş ţine de numele Jenny Whidow. Doamna Baby Suggs nu-i un nume potrivit pentru o sclavă eliberată.

Pesemne nu e, gândi ea, dar Baby Suggs era tot ce-i mai rămăsese de la „soţul” revendicat. Un bărbat serios şi trist, care o învăţase să repare pantofi. Ei doi încheiaseră un pact: oricare avea o şansă de evadare, să profite de ea. împreună, dacă era posibil; de unul singur, dacă nu, şi fără priviri înapoi. Norocul îi surâse lui şi, de vreme ce nu auzise altfel, ea credea că reuşise. Or, cum putea el auzi vorbindu-se de ea sau s-o găsească, dacă folosea numele de pe actul de vânzare?

Cu oraşul nu reuşea să se obişnuiască. Mai multă lume» >»

decât în Carolina, destui albi ca să ţi se taie răsuflarea.

Pretutindeni case cu două etaje şi trotuare din scânduri tăiate perfect. Străzi late cât toată casa familiei Gamer.

— Ăsta-i un oraş al apei, zicea domnul Garner. Totul se transportă pe apă şi ceea ce nu pot duce râurile, iau canalele. Un oraş-regină, Jenny. Tot ce-ai visat vreodată se fabrică aici. Sobe de fontă, nasturi, vapoare, cămăşi, perii pentru păr, vopsea, motoare cu abur, cărţi. Sistemul de canalizare te lasă mască. O, e un oraş grozav, pe cinstea mea. Dacă e musai să trăieşti la oraş, alege-l pe ăsta!

Fraţii Bodwin locuiau chiar în centrul unei străzi pline de case şi de arbori. Domnul Garner sări din căruţă şi legă calul de un stâlp deher.

— Am ajuns.

Baby îşi înhăţă bocceluţa şi coborî cu mare greutate, din cauza şoldului care o durea şi a orelor petrecute în căruţă. Domnul Garner se afla deja pe verandă înainte ca ea să fi pus piciorul pe pământ, dar Baby apucă să

întrezărească faţa unei copile negre în uşa întredeschisă, înainte de-a o apuca pe cărarea ce ducea în dosul casei. Aşteptă un timp care i se păru foarte lung, până când aceeaşi copilă îi deschise uşa de la bucătărie şi o pofti să şadă pe un scaun lângă fereastră.

— Doriţi ceva de mâncare, doamnă? o întrebă fata.

— Nu, drăguţă. Da' nu m-aş da în lături de la un strop de apă.

Fata se duse la pompă şi umplu o cană cu apă.

— Io-s Janey, doamnă, spuse ea, întinzându-i cana.

Baby, minunându-se de chiuvetă, bău până la fund, deşi apa avea gust de medicament.

— Suggs, se prezentă ea, ştergându-şi gura cu dosul mâinii. Baby Suggs.

— Încântată de cunoştinţă, doamnă Suggs. O să locuiţi aici?

— Nu ştiu unde o să stau. Domnul Garner – ăsta-i ăl de

m-a adus – zice că-mi aranjează ceva. Apoi adăugă: Eu sunt liberă, ştii.

Janey zâmbi:

— Da, doamnă.

— Ai tăi locuiesc pe aici?

— Da, doamnă. Noi toţi locuim pe Bluestone.

— Noi suntem împrăştiaţi, zise Baby Suggs, dar poate nu pentru multă vreme.

Dumnezeule mare, se gândi, cum să încep? Să găsesc pe cineva să-i scrie bătrânului Whitlow. Să aflu cine le-a luat pe Patty şi pe Rosa Lee. Cineva pe nume Dunn a luat-o pe Ardelia şi s-a dus în vest, auzise. N-avea rost să-i caute pe

Tyree sau pe John. Ei fugiseră acum treizeci de ani şi dacă-i căuta prea insistent, iar ei stăteau ascunşi le făcea mai mult rău decât bine. Nancy şi Famous muriseră pe un vas, lângă coasta

Virginiei, înainte de a ridica ancora pentru Savannah.

Atâta ştia. Vechilul de la moşia Whitlow îi adusese vestea, mai mult din dorinţa de a-şi face mendrele cu ea decât fiindcă»

ar fi fost bun la suflet. Căpitanul aşteptase la dană trei săptămâni, ca să-şi umple cala cu marfă, înainte de a ridica pânzele. Doi dintre sclavii din cală care n-au supravieţuit, zicea el, erau negrişori Whitlow, pe nume…

Dar ea le ştia numele. Le ştia şi-şi acoperise urechile cu pumnii, ca să nu le audă pronunţate de gura lui.

Janey încălzi puţin lapte şi-l turnă într-un bol, lângă o farfurie cu bucăţi de turtă. După câteva îndemnuri, Baby Suggs se aşeză la masă. Fărâmiţă mălaiul în laptele fierbinte şi descoperi că era mai flămândă decât fusese vreodată în viaţă – nu puţin lucru.

— O să se observe lipsa?

— Nu, zise Janey. Mâncaţi cât doriţi; sunt ale noastre.

— Mai locuieşte cineva aici?

— Numai eu. Domnul Woodruff – el se ocupă de treburile de pe-afară. Vine de două sau de trei ori pe săptămână.

— Doar voi doi?

— Da, doamnă. Eu gătesc şi spăl.

— Poate vreunul dintre voi cunoaşte pe cineva care are nevoie de ajutor.

— De bună seamă că o să întreb, dar ştiu că se angajează femei la abator.

— Ce să facă?

— Nu ştiu.

— Ceva ce nu vor să facă bărbaţii, bănuiesc.

— Verişoara mea zice că ţi se dă câtă carne vrei, plus două şi cinci de centi pe oră. Ea face cârnaţi de vară.

Baby Suggs îşi duse mâna la creştet. Bani? Bani? Ar plăti-o cu bani în fiecare zi? Bani?

— Unde-o fi abatorul ăsta? întrebă.

Înainte ca Janey să răspundă, fraţii Bodwin intrară în

bucătărie, urmaţi de un domn Garner surâzător. Legătura de rudenie se vedea de la o poştă; ambii erau îmbrăcaţi în gri şi aveau feţe prea tinere pentru părul lor alb ca neaua.

— I-ai dat ceva să mănânce, Janey? întrebă fratele.

— Da, domnule.

— Nu te ridica de pe scaun, Jenny, zise sora, şi veştile bune deveniră şi mai bune.

Când o întrebară ce ştia să facă, în loc să enumere sutele de sarcini pe care le îndeplinise, Baby Suggs se interesă de abator. Era prea bătrână pentru asta, o preveniră ei.

— E cea mai bună ciubotăreasă pe care o veţi întâlni, declară domnul Gamer.

— Ciubotăreasă? Sora Bodwin ridică din sprâncenele ei negre şi groase. Cine te-a învăţat?

— Un sclav m-a învăţat, zise Baby Suggs.

— Faci ghete noi sau numai repari?

— Noi, vechi, orice.

— Bun, zise fratele Bodwin, asta e ceva, dar e nevoie de mai mult.

— Ce-ar fi să speli haine la domiciliu? propuse sora Bodwin.

— Bine, doamnă.

— La doi cenţi jumătatea de kilogram.

— Bine, doamnă. Dar unde-i domiciliul?

— Cum?

— Aţi spus să spăl rufe la domiciliu. Dar unde e domiciliul? Unde voi sta eu?

— O, ascultă-mă, Jenny, zise domnul Gamer. Îngerii ăştia doi au o casă pentru tine. O proprietate a lor, într-un fel.

Aparţinuse bunicilor lor, înainte de a se muta la oraş. Recent, fusese închiriată unei cete mari de negri, plecaţi acum din stat. Era prea mare pentru Jenny, ziseră ei (două camere la etaj, două la parter), dar era singurul şi cel mai bun lucru pe care-l puteau face pentru ea. În schimbul

spălării rufelor, al cusutului ocazional, al punerii conservelor şi aşa mai departe (o, da, şi al reparării pantofilor) îi dădeau voie să locuiască acolo. Cu condiţia să fie curată. Ceata de coloraţi dinainte nu fusese. Baby Suggs primi propunerea; îi părea rău că banii dispăruseseră, dar o încânta gândul că va avea o casă cu scară; chiar dacă n-o putea urca. Domnul Gamer le spuse Bodwinilor că era şi o bucătăreasă excelentă, nu numai o pantofareasă iscusită, arătându-le drept dovadă burta lui şi încălţămintea din picioare. Râseră toţi.

— Dacă ai nevoie de ceva, spune-ne, zise sora. Nu suntem de acord cu sclavia, nici măcar cu cea practicată de Gamer.

— Spune-le, Jenny. Ai trăit undeva mai bine decât la mine?

— Nu, domnule. Nicăieri.

— Cât timp ai stat la Dulcea Casă?

— Cred că zece ani.

— Ai răbdat vreodată de foame?

— Nu, domnule.

— De frig?

— Nu, domnule.

— A ridicat cineva mâna la tine?

— Nu, domnule.

— L-am lăsat sau nu l-am lăsat pe Halle să te cumpere?

— Da, domnule, l-aţi lăsat, zise ea, gândind: „Dar mi-aţi luat băiatul şi-s distrusă. O să-l închiriaţi altora, ca să luaţi bani pentru mine mult după ce m-oi urca la Ceruri!”

Woodruff o va duce la casa aceea îi spuseră ei, şi dispărură pe uşa bucătăriei.

— Acum trebuie să pregătesc masa, spuse Janey.

— Te ajut, se oferi Baby Suggs. Eşti prea scundă ca să ajungi la foc.

Se întunecase când Woodruff pocni din limbă şi calul o luă la trap. Era un tânăr cu barbă deasă şi o arsură pe falcă, pe care barba n-o ascundea.

— Te-ai născut aici? îl întrebă Baby Suggs.

— Nu, doamnă. Virginia. Sunt aici de vreo doi ani.

— Înţeleg.

— Mergeţi la o casă frumoasă. Şi mare. A trăit în ea un predicator cu familia. Optsprezece copii.

— Doamne păzeşte! Unde s-au dus toţi?

— Au plecat în Illinois. Episcopul Allen i-a dat o parohie acolo. Una mare.

— Ce biserici îs pe-aici? N-am pus piciorul într-una de zece ani.

— Cum aşa?

— Nu era niciuna. Nu mi-a plăcut locul unde am fost înainte, dar cumva am reuşit să merg la biserică în fiecare duminică. Pun rămăşag că Domnul a uitat deja de mine.

— Să vă duceţi la reverendul Pike, doamnă. El vă va reînnoi cunoştinţa.

— Pentru asta n-am nevoie de el. Pot să mi-o reînnoiesc şi singură. De el am nevoie ca să reiau legătura cu copiii mei. Socot că ştie scrie şi citi?

I

— De bună seamă.

— Bine. Pentru că am mult de săpat.

Dar noutăţile scoase la lumină erau atât de sărace că s-a lăsat păgubaşă. După doi ani de mesaje scrise de mâna predicatorului, doi ani de spălat, cusut, pus conserve, peticit încălţăminte, grădinărit şi stat la biserică, tot ce-a aflat a fost că proprietatea Whitlow nu mai exista şi că nu-i puteai scrie unui „om pe nume Dunn” dacă tot ce ştiai despre el era că plecase în Vest. Vestea cea bună, însă, era că Halle se însurase şi aştepta un copil. Îşi fixă mintea pe asta şi pe felul ei personal de rugăciune, după ce hotărâse cum să procedeze cu inima care începuse să bată din clipa în care traversase fluviul Ohio. Şi funcţionase, funcţionase foarte bine, până când o apucase mândria, se lăsase copleşită de vederea nurorii sale şi a copiilor lui Halle – dintre care unul născut pe drum – şi dăduse un ospăţ cu

mure de făcuse Crăciunul de ocară. Acum stătea în grădină şi mirosea în aer dezaprobarea, simţea că se apropie ceva întunecat şi vedea nişte pantofi înalţi care nu-i plăcea cum arătau. Deloc.

v vând sosiră cei trei călăreţi – învăţătorul, un nepot, un vânător de sclavi şi un şerif – casa de pe Bluestone Roadera atât de liniştită încât crezură că ajunseseră prea târziu. Trei dintre ei descălecară, unul rămase în şa, cu puşca pregătită şi cu ochii îndreptaţi în stânga şi-n dreapta casei, pentru că, mai mult decât probabil, fugara avea să încerce să ţâşnească pe acolo. Deşi uneori, nu se ştia niciodată, îi găseai undeva ghemuiţi unii în alţii – sub scândurile duşumelii, în cămară, sau în hornul sobei. Chiar şi atunci trebuia procedat cu atenţie, fiindcă cei mai liniştiţi, pe care-i trăgeai de lângă presa de ulei, din podul şurii sau, ca pe cel în chestiune, din coşul sobei, nu rămâneau blânzi decât două sau trei secunde. Prinşi cu ocaua mică, să spunem aşa, dădeau impresia că înţeleg zădărnicia oricărei încercări de a-l păcăli pe omul alb şi imposibilitatea de a alerga mai iute decât glonţul. Chiar zâmbeau, ca un puştan prins cu mâna în borcanul cu peltea, iar când luai funia să-i legi… nici atunci nu puteai şti ce se întâmplă. Acelaşi negru cu capul bălăbănindu-se şi cu un zâmbet tâmp pe faţă putea să urle dintr-odată, ca un taur sau alt animal asemănător, şi să facă lucruri de necrezut. Să înhaţe ţeava puştii aflată lângă gura lui, să se arunce asupra albului care o ţinea – orice. Deci trebuia să stai la un pas distanţă, să pui pe altcineva să-l lege. Altminteri terminai prin a-l ucide pe sclavul pe care erai plătit să-l aduci înapoi. Spre deosebire de un şarpe sau un urs, un negru mort nu putea fi jupuit ca să obţii totuşi un profit, iar trupul lui neînsufleţit nu valora nicio para.

Şase sau şapte negri mergeau pe drum, spre casă: doi băieţi din stânga vânătorului de sclavi şi câteva femei din dreapta. Acesta le făcu semn cu puşca să se oprească şi ei încremeniră pe loc. După ce iscodise casa cu privirea, nepotul reveni, duse un deget la gură, cerând tăcere, şi le

arătă cu degetul mare că ceea ce căutau se găsea în partea din spate.

În acel moment vânătorul de sclavi descălecă şi se alătură

celorlalţi. Învăţătorul şi nepotul înaintară prin stânga casei; el şi şeriful, prin dreapta. Un negru bătrân şi ţicnit stătea în mijlocul unei grămezi de lemne, cu un topor. Se vedea de la o poştă că nu era în toate minţile, fiindcă mormăia – scotea nişte sunete joase, ca mieunatul de pisică. Cam cu patru metri mai în spate era o negresă cu o floare la pălărie. Ţicnită şi ea, probabil, căci şi ea era stană de piatră, dar îşi flutura mâinile în dreptul feţei, ca şi cum ar fi îndepărtat pânze de păianjen. Amândoi, însă, priveau ţintă în acelaşi loc – la un şopron. Nepotul păşi până lângă negrul bătrân şi-i luă toporul. Apoi toţi patru porniră înspre şopron.

Înăuntru, doi băieţi sângerau pe podeaua plină de rumeguş şi noroi, la picioarele unei negrese care cu o mână strângea la piept un sugar plin de sânge, iar cu cealaltă ţinea de călcâie un bebeluş. Ea nu-i privi; pur şi simplu îi făcu vânt bebeluşului către peretele de scânduri, nu nimeri şi încercă a doua oară, când, din senin – în secundele petrecute de cei patru ca să privească ceea ce era de privit – negrul bătrân, încă mormăind, se repezi din spatele lor pe uşă şi înhăţă bebeluşul din zborul arcuit în care-l trimisese mama sa.

A devenit clar imediat, mai ales pentru învăţător, că nu puteau lua nimic de acolo. Cei trei (acum patru, căci ea fusese pe punctul de a naşte înainte de a fugi) plozi negri pe care speraseră să-i găsească vii şi destul de sănătoşi ca să-i ducă înapoi în Kentucky, să-i ducă înapoi şi să-i crească aşa cum se cuvine ca să presteze munca de care era o nevoie disperată la Dulcea Casă, nu mai erau cum trebuia. Doi zăceau în rumeguş, cu ochii daţi peste cap; al treilea sângera pe rochia personajului principal – femeia cu care se lăudase învăţătorul, cea care, susţinuse el, făcea o

cerneală fină, o supă a dracului de bună, care-i călca gulerele exact cum îi plăcea lui, plus că mai avea cel puţin zece ani înainte ca să aducă pe lume copii. Dar acum ea înnebunise, din cauza răului tratament aplicat de nepot, care o bătuse prea mult, făcând-o să se răzvrătească şi să fugă. Învăţătorul îl ocărâse pe nepot, cerându-i să-şi imagineze – numai să-şi imagineze – ce-ar fi făcut calul său dacă-l biciuia până în punctul când nu mai putea fi dresat. Ori Chipper, ori Samson. Să presupunem că-i cotonogeai pe câinii ăia până dincolo de pragul ăsta. Niciodată n-ai mai fi putut să te bazezi pe ei în pădure sau altundeva. Poate că ai vrea să le dai să mănânce, întinzându-le o bucăţică de carne de iepure, iar animalul ar proceda pe dos, ţi-ar muşca şi smulge mâna din încheietură. Aşa că-l pedepsise pe nepot, neîngăduindu-i să participe la vânătoare. Lăsându-l acasă, să dea de mâncare animalelor, să se hrănească pe el, să o hrănească pe Lillian, să se ocupe de recoltă. Să vadă dacă-i place, să vadă ce sentâmplă dacă baţi sălbatic creaturile pe care ţi le-a dat în grijă Dumnezeu – ce necaz înseamnă asta, ce pierdere. Tot grupul era pierdut acum – toţi cinci. L-ar putea lua pe sugarul care se zbătea în braţele bătrânului negru mieunător, dar cine să-l îngrijească? Căci femeia – ceva nu era în regulă cu ea. Ea se uita acum la el şi dacă nepotul celălalt i-ar fi văzut privirea, şi-ar fi însuşit cu siguranţă lecţia: nu te poţi aştepta la succes dacă te porţi urât cu fiinţele.

Nepotul, cel care-i dăduse îngrijiri în timp ce fratele lui o ţinuse pironită, nu-şi dădea seama că tremură. Unchiul îl avertizase cu privire la confuzia de genul acela, dar pasămite avertismentul nu avusese efect. Ce-i venise ei să facă una ca asta? Din cauza bătăii? Drace, el încasase un milion de bătăi, şi doar era alb. Odată îl duruse atât de rău şi se înfuriase atât de tare, încât făcuse zob găleata de la puţ. Altă dată îşi vărsase năduful pe Samson – aruncând în el câteva pietre, atât. Dar nicio bătaie nu-l făcuse să… adică nicicum n-ar fi putut… Ce-i venise ei să facă una ca

asta? îi puse această întrebare şerifului, care stătea acolo mirat ca şi ceilalţi, dar fără să tremure. Înghiţea cu noduri, mereu şi mereu.

— Ce i-a venit să facă una ca asta?

Şeriful se întoarse şi le spuse celorlalţi trei:

— Voi mai bine plecaţi. Se pare că treaba voastră s-a terminat. A mea abia acuma începe.

Învăţătorul îşi lovi coapsa cu pălăria şi scuipă înainte de a părăsi şopronul de scânduri. Nepotul şi vânătorul ieşiră cu spatele, odată cu el. Nu se uitară la femeia din mijlocul stratului de ardei, cu floricele la pălărie. Nu priviră cele vreo şapte feţe care se apropiaseră tiptil, în ciuda ameninţării cu puşca a vânătorului. Destui ochi de negrotei pentru o vreme. Ochii unui copilaş negru, deschişi în rumeguş; ochii unei fetiţe negre, privind printre degetele umede care-i ţineau faţa ca să nu-i cadă capul; ochi de bebeluş negru încreţindu-se, gata de plâns, în braţele negrului bătrân, ai cărui ochi nu erau decât fante îndreptate în jos, spre picioare. Dar cel mai greu de suportat erau ai femeii negre, care ai fi zis că nici nu are ochi. Întrucât albul ochilor ei dispăruse, iar irişii erau la fel de negri ca pielea, ai fi zis că e oarbă.

Dezlegară de calul învăţătorului catârul adus special ca s-o ducă pe fugară înapoi unde-i era locul şi-l legară de gard. Apoi, cu soarele deasupra capului, plecară la trap, lăsându-l pe şerif singur cu cea mai dată dracului ceată de negrotei din câte văzuseră. Tot ceea ce se întâmplase era o dovadă a efectelor aşa-zisei libertăţi, impusă unor oameni care aveau mare nevoie de supraveghere şi călăuzire, ca să fie ţinuţi departe de viaţa de canibali pe care o preferau.

Şeriful ar fi vrut să se retragă şi el. Să stea în soare, afară din cosmelia aceea destinată stocării de lemne, cărbuni şi kerosen – combustibil pentru iernile geroase din Ohio, la care îi zbura gândul acum, împotrivindu-se tentaţiei de a fugi afară, în soarele de august. Nu că i-ar fi fost frică. Nicidecum. Îi era doar frig. Şi nu voia să atingă

nimic. Bebeluşul din braţele bătrânului scâncea, iar ochii fără alb ai femeii priveau ţintă înainte. Ar fi putut rămâne toţi aşa, încremeniţi, până joi, numai că unul dintre băieţii de pe podea oftă. Ca scufundat în plăcerea unui somn profund şi dulce, el scoase suspinul care-l stimula pe şerif să acţioneze.

— Trebuie să vii cu mine. Nu te opune. Ai făcut destul, ajungă-ţi. Hai, vino.

Femeia nu se clinti.

— Vino frumos, m-auzi, şi n-am să te leg.

Ea rămase nemişcată, iar el se hotărî să se apropie şi într-un fel sau altul să-i lege mâinile umede şi roşii, când o umbră din uşa din spatele lui îl făcu să se răsucească. Intrase negresa cu fiori la pălărie.

Baby Suggs observă imediat cine respira şi cine nu şi se duse direct la băieţii ce zăceau în gunoi. Bătrânul se duse la femeia care privea în gol şi zise:

— Sethe. Ia ce am eu în braţe şi dă-mi ce ai tu.

* >

Ea se răsuci spre el şi, privind bebeluşul pe care-l ţinea, scoase un zgomot mic din fundul gâtului, ca şi cum ar fi comis o greşeală, ar fi uitat să săreze pâinea sau ceva.

— Mă duc să trimit după o căruţă, zise şeriful şi ieşi în sfârşit în lumina soarelui.

Dar nici Stamp Paul, nici Baby Suggs n-o putură convinge să o pună jos pe fetiţă (deja mergând de-a buşilea). Ieşind din şopron, intrând în casă, o ţinu strâns în continuare. Baby Suggs îi dusese pe băieţi înăuntru şi-i spăla pe cap, le freca mâinile, le ridica pleoapele, şoptind „Iertare, iertare” tot timpul. Le bandajă rănile şi-i puse să tragă aburi de camfor pe nas înainte de a-şi dirija ateţia spre Sethe. Luă bebeluşul care plângea de la Stamp Paul şi-l purtă pe umăr două minute întregi, după care îl puse pe picioare în faţa mamei.

— E timpul să-l alăptezi pe copilul tău cel mai mic, zise.

Sethe întinse mâna după bebeluş, fără să-i dea

drumul celui mort. Baby Suggs clătină din cap.

— Unul odată, zise ea, şi-l schimbă pe cel viu cu cel mort, ducându-l pe cel din urmă în camera de zi.

Când se întoarse, Sethe se chinuia să bage un sfârc însângerat în gura sugarului. Baby Suggs izbi cu pumnul în masă şi strigă:

— Curăţă-te! Curăţă-te mai întâi!

I»

Apoi se încăierară. Luptară cum luptă două rivale pentru inima celui iubit. Fiecare încercând să înhaţe copilul care sugea. Baby Suggs pierdu când, călcând într-o baltă roşie, căzu. Aşa că Denver înghiţi laptele mamei odată cu sângele surioarei ei. În poziţia aceasta erau când se întoarse şeriful, după ce rechiziţionase căruţa unui vecin, şi-i porunci lui Stamp să mâne caii.

Afară, o mare, acum, de feţe negre încetă să mai murmure. Ţinând în braţe bebeluşul viu, Sethe trecu pe lângă ei, în tăcerea lor şi a ei. Se urcă în căruţă; profilul i se vedea limpede ca o lamă de cuţit pe cerul vesel, albastru. Un profil care-i şocă pe toţi cu claritatea lui. Îşi ţinea capul oleacă prea sus? Spatele niţeluş prea drept? Probabil. Altminteri, ar fi pornit imediat să cânte, de-ndată ce apăruse în uşa casei de pe Bluestone Road. Ar fi fost învelită cât ai clipi într-o mantie de sunete, ca nişte braţe care ar ţine-o în echilibru şi ar îndruma-o pe calea ei. Aşa cum stăteau lucrurile, ei aşteptară până când căruţa se întoarse şi porni spre vest, spre oraş. După care, niciun cuvânt. Murmure. Absolut niciun cuvânt.

Baby Suggs voia să alerge, să coboare în goană treptele verandei, fugind după căruţă şi să strige „Nu, nu! N-o lăsaţi s-o ia şi pe ultima!” Intenţionase să facă asta. Chiar pornise, dar până să se ridice de pe podea şi să ajungă în curte, căruţa dispăruse şi în faţă se oprise un car. Un băiat roşcovan şi o fată blondă săriră jos şi alergară spre ea prin mulţime. Băiatul ţinea într-o mână o jumătate de ardei, iar în cealaltă o pereche de pantofi.

— Mama zice că până miercuri. (Ţinea pantofii de

limbile lor.) Zice că să-i repari până miercuri.

Baby Suggs se uită la el, apoi la femeia care ţinea de hăţuri calul din frunte, pe drum.

— Zice că până miercuri, auzi? Baby? Baby?

Ea îi luă din mână pantofii – înalţi şi plini de noroi – şi spuse:

— Îţi cer iertare, Doamne. Îţi cer iertare. Din tot sufletul.

Nevăzută, căruţa scârţâia coborând pe Bluestone Road. Nimeni în ea nu vorbea. Legănatul căruţei îl adormise pe bebeluş. Soarele fierbinte îi uscă rochia lui Sethe, făcând-o ţeapănă, ca rigor mortis.

Asta nu-i gura ei.

Cei ce n-o cunoşteau, sau poate cineva care o zărise fugar, privind pe gaura cheii, la restaurant, ar fi putut crede că era a ei. Dar Paul D. ştia că nu. O, da, ceva vag de pe frunte – o anumită seninătate – amintea de ea. Dar în niciun caz nu puteai lua gura drept gura ei şi el spuse asta. îi spuse lui Stamp Paul, care-l scruta atent:

— Nu ştiu, omule. Mie nu mi se pare că e. Cunosc bine gura lui Sethe şi nu e aşa.

Netezi cu degetele tăietura de ziar şi o examina, deloc tulburat. După aerul solemn cu care Stamp despăturise hârtia, după tandreţea din degetele bătrânului când o mângâiase şi o îndreptase, mai întâi pe genunchi, apoi pe vârful crăpat al gardului de lemn, Paul D. ştiuse că ar fi trebuit să-l răscolească. Că ceea ce stătea scris acolo ar fi trebuit să-l zguduie.

Porcii guiţau în canal. Toată ziua, Paul D., Stamp Paul şi încă douăzeci de oameni îi împinseseră şi înghiontiseră de la canal la mal, la jgheab şi la abator. Deşi, pe măsură ce cultivatorii de cereale se mutau mai la vest, St. Louis şi Chicago înghiţiseră jumătate din afaceri, Cincinnati mai era, în mintea locuitorilor din Ohio, marele port al porcilor. Sarcina lui principală era să primească, sacrifice şi expedieze în Nord porcinele fără de care yankeii nu puteau trăi. O lună sau mai mult, iama, orice vagabond găsea de

lucru, dacă suporta duhoarea excrementelor şi putea sta în picioare ore întregi, însuşiri în care Paul D. era foarte bine antrenat.

I

Puţine fecale de porc, deşi se spălase prin toate locurile la care putea ajunge, îi mai rămâneau pe bocanci şi el era conştient de acest lucru, cum stătea acolo cu buzele strâmbate de un uşor zâmbet dispreţuitor. De regulă îşi lăsa bocancii în şopron şi-şi punea pantofii, odată cu hainele de oraş din colţ, când pleca spre casă. Pe o rută care-l ducea drept prin mijlocul unui cimitir, bătrân ca cerul, plin de agitaţia indienilor Miami morţi, care nu se mai mulţumeau să zacă liniştiţi sub movilele ce-i acopereau. Peste capetele lor umbla o populaţie ciudată; prin aşternuturile lor de ţărână se tăiau drumuri; case şi puţuri le perturbau odihna eternă. Scandalizaţi mai mult de prostia proprie, de a fi crezut că pământul lor era sacrosanct, decât de faptul că pacea le fusese tulburată, ei mârâiau pe malurile râului Licking, oftau în arborii de pe Catherine Street şi călăreau pe vânt pe deasupra cocinilor de porci. Paul D. îi auzea, dar rămânea acolo, fiindcă în linii mari nu era o slujbă rea, mai ales iarna, când Cincinnati îşi re-asuma statutul de capitală a sacrificărilor şi a negoţului fluvial. Pofta nesăţioasă de carne de porc devenea o manie în toate oraşele ţării. Crescătorii de porcine făceau bani buni, cu condiţia să poată creşte destule şi să le expedieze în zone din ce în ce mai îndepărtate. Iar germanii care inundaseră partea de sud a statului Ohio perfecţionaseră la culme industria produselor din carne de porc. Şlepuri cu porci blocau fluviul Ohio, iar răcnetele căpitanilor, unii către alţii, pe deasupra mărfii ce guiţa, erau un zgomot fluvial la fel de obişnuit ca măcăitul raţelor care zburau pe deasupra capetelor. Oi, vite şi orătănii pluteau şi ele în susul şi-n josul fluviului; tot ce trebuia să facă un negru era să ceară ca să găsească de lucru: să mâne porcii, să-i taie, să-i jupoaie, să-i tranşeze, să împacheteze carcasele, să evacueze excrementele.

La o sută de metri de porcii ce grohăiau, cei doi bărbaţi stăteau într-un şopron de pe Western Row şi era clar de ce

Stamp îl ţinuse sub observaţie pe Paul D. O săptămână de lucru întreagă; de ce se oprea când venea tura de seară, ca mişcările lui Paul D. să se sincronizeze cu ale sale. Se hotă>

râse să-i arate acea bucată de hârtie – de ziar – cu desenul unei femei care semăna cu Sethe – numai că gura nu era a ei. Nici pe departe.

Paul D. luă hârtia decupată din mâna lui Stamp. Textul tipărit nu însemna nimic pentru el, aşa că nu-i dădu nicio atenţie. Doar privea chipul, clătinând din cap că nu. Nu. La gură, vezi. Şi nu la ce-or fi însemnând zgârieturile alea negre şi nu la orice-ar fi vrut Stamp Paul să ştie. Pentru că nici în iad nu s-ar fi găsit o posibilitate ca o faţă neagră să apară într-o gazetă, dacă povestea era despre ceva ce să vrea cineva să audă. Biciul fricii plesnea în camerele inimii de-ndată ce vedeai faţa unui negru în ziar, fiindcă faţa nu era reprodusă deoarece persoana avea un copil sănătos, sau reuşise să scape cu fuga de o bandă pusă pe linşaj. Nu era reprodusă nici fiindcă persoana fusese ucisă, mutilată, prinsă ori arsă ori arestată ori biciuită ori surghiunită ori călcată în picioare, violată sau trasă pe sfoară, deoarece toate astea nu aveau valoare de ştire de presă. Trebuia să fie ceva ieşit din comun, ceva ce oamenii albi ar fi considerat interesant, cu adevărat deosebit, ceva ce să merite câteva minute de supt dinţii, dacă nu de exclamaţii mirate. Şi, fireşte, era cât se poate de greu să găseşti ştiri despre cioroi care să facă să i se taie respiraţia unui locuitor alb din Cincinnati.

Aşadar, cine era această femeie cu o gură ce nu era a lui Sethe, dar ai cărei ochi erau aproape la fel de calmi că ai ei? Al cui cap era răsucit pe gât într-un fel care-i plăcea lui atât de mult încât i se umpleau ochii de lacrimi?

El o declară limpede:

— Nu-i gura ei. Îi cunosc gura şi nu-i asta.

O spuse înainte ca Stamp Paul să poată vorbi şi chiar în timp ce acesta vorbea, Paul D. O repetă. Oh, auzise tot ce spusese bătrânul, dar cu cât auzea mai mult, cu atât i se păreau mai străine buzele din imagine.

Stamp începu cu petrecerea, cea dată de Baby Suggs, dar se opri şi merse puţin înapoi, ca să amintească de mure – unde se găseau şi ce conţinea solul de le făcea să crească aşa frumoase.

— Ele se deschid la soare, dar nu le ciugulesc păsările, pen' că sunt şerpi acolo şi păsările ştiu, aşa că doar cresc, mari şi dulci, fără ca nimeni să le tulbure în afară de mine, pen' că nimeni altu' decât eu nu merge la cotul ăla de apă şi nu prea multe picioare doresc să alunece pe malu' ăla ca să le culeagă. Nici ale mele. Dar în ziua aia am vrut. Într-un fel sau altul, am vrut. Şi crengile m-au înţepat. M-au sfâşiat. Da' oricum am umplut două găleţi. Şi i le-am dus lui Baby Suggs acasă. Atunci a-nceput. Aşa gătit n-ai văzut de când eşti. Am copt, fript şi fiert tot ce ne-a dat Dumnezeu. A venit toată lumea. Toată lumea s-a-ndopat. Atâta s-a gătit că n-a mai rămas o surcică pentru focu' de-a doua zi. Eu m-am oferit să-l fac. Şi a doua zi m-am dus acolo, cum am promis, să-l pornesc.

— Dar asta nu-i gura ei, zise Paul D. Nu e, defel.

Stamp Paul îl privi lung. Avea de gând să-i descrie neliniştea lui Baby Suggs din dimineaţa aceea, cum păruse predispusă să asculte; cum privise atât de insistent pe lângă tulpinile de porumb, către pârâu, încât îl făcuse şi pe el să se uite. Între loviturile de secure, se uita la ce se uita Baby Suggs. Din care cauză niciunul nu văzuse: se uitau în direcţia greşită – spre apă – şi în tot acest timp nenorocirea venea pe drum. Erau patru. Călărind în formaţie strânsă, cam îngrămădiţi, convinşi de dreptatea lor. Dorea să-i spună asta, fiindcă pentru el era important. De ce nici el, nici Baby Suggs nu văzuseră nimic, şi despre petrecere, fiindcă aia explica de ce nimeni n-o rupsese la fugă; de ce nimeni nu trimisese vreun fiu cu pasul vioi s-o taie prin Ian de cum văzuse cei patru cai în oraş, priponiţi

la adăpătoare, în timp ce călăreţii trăgeau lumea de limbă. Nici Ella, nici John, nici altcineva nu dăduse fuga jos sau pe Bluestone Road să aducă vestea că nişte albi noi intraseră în oraş călare, cu Căutătura în ochi. Cu Căutătura justiţiară pe care orice negru învăţase s-o recunoască precum recunoştea sânul mamei. Ca un stindard înălţat, această privire justiţiară era proiectată înainte şi anunţa rugul, pumnul, biciul, minciuna, înainte de a fi consumate în public. Nimeni nu-i prevenise, iar el crezuse tot timpul că nu faptul că se îmbuibaseră le tocise simţurile, ci altceva – ca, ei bine, ca josnicia – îi făcuse să stea pe margine, să nu dea atenţie sau să-şi spună că probabil altcineva dusese deja veştile în casa de pe Bluestone Road, unde o femeie drăguţă trăise aproape o lună. Tânără şi îndemânatică, cu patru copii, dintre care pe unul îl adusese pe lume cu o zi înainte de a veni acolo şi care se bucura acum din plin de generozitatea lui Baby Suggs şi de bătrâna ei inimă mare. Poate că pur şi simplu voiau să ştie dacă Baby era cu adevărat specială, dăruită într-un fel în care ei nu erau. Avea de gând să-i spună toate astea, dar Paul D. râdea şi spunea:

— Ah, ah. Nici vorbă. Puţină asemănare pe la frunte, poate, dar asta nu-i gura ei.

Aşa că Stamp Paul nu-i povesti cum fugise ea, înşfăcându-şi copiii ca un uliu în zbor; cum faţa i se transformase în ciont: cum îi adunase în fel şi chip: unul pe umăr, unul sub braţ, unul de mână, celălalt trimis cu strigăte în magazia de lemne plină acum doar de raze de soare şi de aşchii, fiindcă lemne nu mai erau. Fuseseră folosite toate la petrecere; de aceea despica el altele. Nimic nu era în magazie, o ştia, fiindcă fusese acolo de dimineaţă. Nimic în afară de soare. Soare, aşchii, o lopată. Securea o scosese chiar el. Nimic nu era acolo decât lopata – şi, bineînţeles, fierăstrăul.

— Uiţi că am cunoscut-o înainte, zicea Paul D. În Kentucky. Pe când era fată. N-am făcut cunoştinţă cu ea abia acum câteva luni. O cunosc de mult. Şi-ţi spun sigur:

asta nu-i gura ei. Poate seamănă, da' nu-i.

Aşa că Stamp Paul nu spuse tot ce-ar fi dorit. În loc de asta, inspirase adânc şi, aplecându-se spre gura care nu era a ei, citise încet cuvintele pe care Paul D. nu le putea descifra. Iar când termină, Paul D. zise, cu o vigoare mai proaspătă decât prima oară:

— Îmi pare rău, Stamp. E o greşeală, fiindcă asta nu-i gura ei.

Stamp îl privise în ochi pe Paul D. şi convingerea dulce din adâncul lor îl făcuse aproape să se întrebe dacă lucrurile se întâmplaseră în realitate, acum optsprezece ani, dacă în timp ce el şi Baby Suggs priviseră în direcţia greşită, o micuţă sclavă frumoasă recunoscuse o pălărie şi se repezise în magazia de lemne să-şi omoare copiii.

— Nlergea deja de-a buşilea când am ajuns acolo. După numai o săptămână bebeluşul care şezuse în fund şi se întorcea pe o parte când l-am pus în căruţă, se târa deja. Treabă grea să o opreşti să se urce pe scări. În zilele noastre, copilaşii se ridică şi umblă de cum îi naşti, dar acum douăzeci de ani, când eram eu mică, bebeluşii rămâneau mai mult timp bebeluşi. Howard nu şi-a ridicat capul decât la nouă luni. Baby Suggs credea că de vină ar fi mâncarea, ştii. Dacă n-ai decât lapte să le dai, nu fac lucrurile atât de repede. Eu n-am avut decât lapte. Credeam că dinţişorii înseamnă că sunt gata să mestece. N-am avut pe cine întreba. Doamna Gamer n-a avut copii şi noi două eram singurele femei de acolo.

Ea se învârtea. Mergea roată, roată, prin cameră. Pe lângă bufetul cu dulceaţă, pe lângă geam, pe lângă uşa de la intrare, o altă fereastră, dulap, uşa camerei de zi, chiuveta uscată, soba – şi înapoi la bufetul cu dulceaţă. Paul D. şedea la masă şi o privea cum apare în câmpul lui vizual şi dispare iar în spatele lui, învârtindu-se ca o roată înceată, în ritm regulat. Uneori îşi încrucişa mâinile la spate. Alteori se ţinea de urechi, îşi acoperea gura sau îşi încrucişa braţele peste sâni. Din când în când îşi freca, rotindu-se, coapsele, dar roata nu se oprea deloc.

— O mai ţii minte pe mătuşa Phyllis? De-acolo de lângă Minnowville? Domnul Garner v-a trimis, unul câte unul, să o chemaţi la fiecare naştere a mea. Singura dată când am văzut-o. De multe ori am vrut să mă duc la ea. Doar ca să vorbim. Planul meu era să o rog pe doamna Garner să mă lase la Minnowville când se ducea la întrunire. Şi la întoarcere să mă ia. Cred că ar fi făcut-o, dacă o rugam. Dar n-am rugat-o, fiindcă era singura zi cu destul soare pe care eu şi Halle o aveam ca să ne vedem unul pe celălalt. Deci, nu era nimeni. Cu care să vorbesc, vreau să spun, care să ştie când era momentul să mestec ceva în gură şi să le dau lor. Asta face să-ţi iasă dinţii, ori trebuie să aştepţi să-ţi crească şi după aia să mănânci ceva solid? Bun, acuma ştiu, fiin'că Baby Suggs a hrănit-o cum trebuie şi după o săptămână, când am venit aici, deja mergea de-a buşilea. Imposibil s-o opreşti. Îi plăceau atât de mult treptele alea că le-am vopsit în alb, să vadă pe unde să urce.

Aici amintirea o făcu pe Sethe să zâmbească. Zâmbetul ei se rupse în două, devenind, brusc, o inspirare de aer, dar nu se înfioră, nu închise ochii. Se răsuci doar pe călcâie.

— Aş vrea să fi ştiut mai multe, dar, cum spuneam, n-aveam cu cine vorbi. Femeie, adică. Aşa că am încercat să-mi amintesc ce am văzut acolo unde am fost înainte de Dulcea Casă. Cum procedau femeile acolo. Oh, ştiau totul în legătură cu asta. Cum să facă chestia aia pe care o foloseşti ca să atârni bebeluşii în copaci, ca să-i ştii în siguranţă cât timp lucrezi pe câmp. Şi le dădeau să mestece nişte frunze. Mentă, poate, ori sasafra. Poate tătănească. Nici acum nu ştiu cum construiau coşul ăla, dar oricum nu-mi trebuia, fiindcă toată munca mea se desfăşura în casă şi în hambar, dar am uitat ce frunză era. Pe aia aş fi putut-o folosi. L-am legat pe Buglar, când am avut toată carnea aia de porc de afumat.

Foc peste tot şi el se băga în orice. L-am scăpat din ochi de atâtea ori. Odată s-a cocoţat pe fântână, chiar în

vârf. M-am repezit ca un uliu. Chiar la timp l-am înşfăcat. Aşa că dacă ştiam că vom topi untura şi vom afuma şi nu voi putea vedea de el, ei bine, aveam o frânghie şi-l legam cu ea de gleznă. Destul de lungă ca să-i lase loc de joacă, dar nu atât de lungă cât să ajungă la foc sau fântână. Nu arăta bine, dar nu ştiam ce altceva să fac. E greu, înţelegi ce vreau să spun? Singură şi fără vreo femeie care să te ajute s-o scoţi la capăt. Halle era cumsecade, dar lucra pentru datoria lui pe unde apuca. Iar când apuca să pună capul jos, nu voiam să-l necăjesc cu de-astea. Sixo era cel mai de nădejde. Nu m-aştept să-ţi aminteşti, dar Howard a intrat în mulgătorie şi Red Cora, cred, i-a zdrelit mâna. I-a întors pe dos degetul mare. Când am ajuns la el, era gata să-l muşte. Nici azi nu ştiu cum l-am scos de acolo. Sixo l-a auzit ţipând şi a venit în fugă. Ştii ce a făcut? I-a întors degetul la loc şi i l-a legat de-a curmezişul palmei de degetul mic. Vezi, mie nu mi-ar fi trecut prin cap. Niciodată. Multe m-a învăţat Sixo.

j

Simţea că ameţeşte. La început, a crezut că din cauza învârtelii ei. Îi dădea târcoale aşa cum ocolea şi subiectul. De

jur-împrejur, fără să schimbe direcţia, ceea ce lui i-ar fi făcut bine la cap. Pe urmă îşi spuse: „Nu, e sunetul vocii ei; vine prea de aproape! * Fiecare rotocol făcut de ea era la cel puţin trei metri de unde şedea el, dar a o asculta era ca şi cum ai fi ascultat un ţânc şoptindu-ţi la ureche atât de aproape încât îi simţeai buzele dând formă cuvintelor pe care nu le pricepeai fiindcă erau prea apropiate. Prindea doar frânturi din ce zicea ea – ceea ce era bine, fiindcă ea nu ajunsese încă la partea principală, răspunsul la întrebarea pe care el nu i-o pusese direct, dar care era încorporată în tăietura de ziar pe care i-o arătase. Şi se afla şi în zâmbet. Căci el zâmbise când i-o arătase, aşa că atunci când ea pufnise în râs la glumă – suprapunerea feţei ei peste ceea ce trebuia să fie faţa altei negrese – ei, bine,

el fusese gata să-i ţină isonul.

Ai văzut ceva mai tare? ar fi întrebat el. Stamp şi-a pierdut minţile, ar fi chicotit ea. Şi le-a pierdut de tot.

Dar zâmbetul ei nu avusese şansa să apară. Îi stătea pe buze, mic şi singuratic, în timp ce ea privi tăietura de ziar şi i-o dădu înapoi.

Poate că zâmbetul, sau poate dragostea mereu-prezentă pe care o zărea în ochii lui – limpede şi deschisă, aşa cum se uită la tine mânjii, copiii şi evangheliştii, cu o dragoste pe care nu trebuie s-o meriţi – o făcură să continue şi să-i spună ceea ce nu-i povestise lui Baby Suggs, singura persoană căreia se simţea obligată să-i dea explicaţii. Altminteri ar fi zis ceea ce scria în ziar că zisese şi nimic mai mult. Sethe recunoştea numai şaptezeci şi cinci de cuvinte tipărite (dintre care jumătate apăreau în extras), dar ea ştia că acele cuvinte pe care nu le înţelegea nu aveau o putere mai mare de explicaţie decât a ei. Zâmbetul şi iubirea lui francă îi dădură ghes să încerce.

— Nu trebuie să-ţi povestesc despre Dulcea Casă – ce anume a fost – dar poate că nu ştii ce a însemnat pentru mine să plec de acolo.

Acoperindu-şi partea inferioară a feţei cu palmele, ea se opri ca să se mai gândească o dată la dimensiunea miracolului; la aroma lui.

— Eu am făcut-o. Datorită mie am plecat toţi. Fără Halle.

Până atunci a fost singurul lucru pe care l-am realizat pe cont propriu. Am luat hotărârea. Şi a ieşit bine, aşa cum trebuia.

Eram aici. Toţi copiii mei, fără excepţie, şi eu de asemenea. Eu i-am născut şi i-am scos de acolo şi n-a fost niciun accident.»

Eu am făcut-o. Am avut ajutor, firește, mult ajutor, dar totuşi cea care a făcut-o am fost eu; eu am spus Hai! şi Acum! Eu a trebuit să am grijă. Să-mi folosesc bine capul. Dar a fost mai mult de atât. Un fel de egoism pe care nu l-am cunoscut înainte. Care-mi cădea bine. Era bun şi drept.

Eram mare, Paul D., adâncă şi lată, iar când îmi întindeam braţele îi cuprindeam pe toţi copiii mei. Aşa de lată eram. S-ar zice că i-am iubit mai mult după ce am ajuns aici. Ori poate în Kentucky nu reuşeam să-i iubesc cum se cuvine, fiindcă nu erau ai mei ca să-i iubesc. Dar când am ajuns aici, când am sărit jos din căruţă, nu mai exista pe lume nimeni pe care să nu-l pot iubi dacă voiam. Pricepi cum vine asta?

Paul D. nu răspunse, pentru că ea nu voia şi nu se aştepta ca el să răspundă, dar pricepea cum venea asta. Ascultase porumbiţele în Alfred, Georgia, dar nu avusese nici dreptul, nici permisiunea să se bucure, fiindcă în locul ăla negura, porumbeii, soarele, pulberea de cupru, luna – totul aparţinea oamenilor cu puşti. Unii dintre ei piperniciţi, alţii bărbaţi falnici, dar niciunul pe care să nu-l fi putut frânge ca pe o rămurică dacă ar fi vrut. Oameni care ştiau că bărbăţia le stătea în arme şi nici măcar nu se ruşinau de conştiinţa că fără puterea armei de foc vulpea ar fi râs de ei. Iar aceşti „bărbaţi” care făceau vulpile să râdă, puteau, dacă-i lăsai, să te facă să nu mai auzi porumbiţele şi să nu mai priveşti lumina lunii. Aşa că te protejai iubind lucrurile mici. Alegeai stelele cele mai mărunte de pe boltă ca să fie ale tale; te întindeai cu capul răsucit, ca să o vezi pe marginea şanţului pe cea iubită, înainte de a adormi. Când te legau în lanţuri îi aruncai priviri furişe printre copaci. Fire de iarbă, salamandre, păianjeni, ciocănitori, gândaci, un regat al furnicilor. Lucrurile mai mari nu erau bune. O femeie, un copil, un frate – aşa ceva te termina în Alfred, Georgia. Ştia exact ce voise ea să spună: să ajungi într-un loc unde să poţi iubi tot ce doreşti – să nu ceri permisiune pentru dorinţe – da, asta însemna libertatea.

Învârtindu-se, învârtindu-se, acum mormăia altceva în loc să treacă la subiect.

— Era o bucată de material pe care mi-a dat-o doamna Garner. Stambă. În dungi şi între dungi cu floricele mici. Cam un metru – îndeajuns numai pentru un

batic. Dar am vrut să fac din ea o cămăşuţă pentru fata mea. Avea cele mai plăcute culori. Nici măcar nu ştiu cum i se spune la culoarea aia – un fel de roz, dar cu galben în el. Foarte multă vreme am vrut să i-o fac şi mă crezi că am plecat fără ea, ca o proastă? Nu mai mare de un metru, dar tot amânam fiindcă eram obosită sau nu aveam timp. Aşa că după ce-am ajuns aici, chiar înainte de a mă lăsa să mă dau jos din pat, i-am cusut ceva dintr-o bucată de pânză a lui Baby Suggs. Ei bine, tot ce vreau să spun e că era o plăcere egoistă pe care n-o mai cunoscusem. Nu puteam lăsa totul să se întoarcă înapoi unde era şi nu o puteam lăsa pe ea, pe ei, să trăiască sub stăpânirea învăţătorului. Despre asta era vorba.

Sethe ştia că cercul pe care-l descria în jurul încăperii, al lui, al subiectului, avea să rămână unic. Că nu-l va putea închide niciodată, fixa, pentru oricine ar fi simţit nevoia să întrebe. Dacă nu înţelegeau de la început, nu le putea explica. Pentru că adevărul era simplu, nu o înşiruire lungă de bluze înflorate, cuşti în copaci, egoism, funii legate de glezne şi fântâni. Simplu: stătea pe vine în grădină şi când i-a văzut venind şi a recunoscut pălăria învăţătorului, a auzit zgomot de aripi. Mici păsări colibri şi-au vârât ciocurile ca acele drept în părul ei prin năframă, bătând din aripi. Dacă a avut un gând, acela a fost „Nu. Nu. Nunu. Nununu”. Simplu. A zburat şi gata. A strâns toate bucăţelele de viaţă pe care le făcuse, toate părţile din ea care erau frumoase, preţioase, splendide şi le-a dus, le-a împins, le-a tras prin văl, afară, departe, acolo unde nimeni nu le putea face rău. Dincolo. Afară din locul ăsta, unde să fie în siguranţă. Aripile păsărilor colibri continuau să bată. Sethe se opri din nou din cercul descris şi privi afară pe fereastră. Îşi aminti de vremea când curtea avusese un gard şi o poartă pe care cineva o încuia şi o descuia mereu, când 124 era frecventată ca o haltă de poştalion. Nu i-a văzut pe băieţii albi care l-au dărâmat, au scos stâlpii din pământ şi au rupt poarta, lăsând casa 124 golaşă şi expusă, exact în momentul când toată lumea

încetase s-o mai viziteze. Bălăriile de pe marginea Bluestone Road erau singurele care se mai îndreptau spre casă.

Când se întorsese de la închisoare, fusese bucuroasă că gardul nu mai era acolo. De el îşi legaseră caii – acolo văzuse, plutind pe deasupra bârnelor, pălăria învăţătorului, în timp ce stătea pe vine în grădină. În momentul când îl înfruntase, privindu-l drept în ochi, ţinea ceva în braţe care-l făcuse să se oprească brusc din mers. El făcuse câte un pas înapoi la fiecare tresărire a inimii bebeluşului, până când, la urmă, nu mai fusese nicio tresărire.

— Eu l-am oprit, zise ea, uitându-se lung la locul unde fusese cândva gardul. Mi-am luat copilaşii şi i-am pus în siguranţă.

Vuietul din capul lui Paul D. nu-l împiedică să audă accentul pus de ea pe ultimul cuvânt şi-i veni ideea că ceea ce dorea ea pentru copiii săi erau exact ceea ce lipsea de la 124: siguranţa. Care fusese cel dintâi mesaj primit de el în ziua când intrase pe uşă. Îşi închipuise că făcuse din casă un loc sigur, că eliminase pericolul; îl bătuse de-i sunase apa în cap; îl alungase din locul acela, arătându-i, lui şi tuturor, care era diferenţa dintre un catâr şi un plug. Şi pentru că ea n-o făcuse înainte de a veni el acolo, socotise că explicaţia era că nu putuse s-o facă. Că ea trăia cu 124 cu o resemnare neajutorată, conciliantă, fiindcă nu avea de ales; că, lipsită de soţ, fii, soacră, ea şi fiica ei înceată la minte erau obligate să trăiască acolo şi să se descurce. Fata urâcioasă, cu privirea rea, de la Dulcea Casă, pe care o ştiuse drept fata lui Halle era obedientă (ca Halle), timidă (ca Halle) şi înnebunită după muncă (tot ca Halle). Greşise. Sethe asta de aici era o persoană nouă. Stafia din casa ei n-o deranja, din acelaşi motiv din care o vrăjitoare luată sub tutelă, cu pantofi noi, era binevenită. Sethe asta de acum vorbea despre dragoste ca orice femeie, vorbea despre haine pentru copii ca orice altă femeie dar subînţelesul era tăios ca o bardă. Sethe asta de acum vorbea despre siguranţă cu un fierăstrău în mână.

Sethe asta nouă nu ştia unde se sfârşea lumea şi începea ea. Brusc, văzu ceea ce Stamp Paul dorise ca el să vadă: mai important decât ceea ce făcuse Sethe era ceea ce pretindea că făcuse. Îl speria.

— Iubirea ta e prea densă, zise el, gândind: „Căţeaua aia se uită la mine, e chiar deasupra capului meu şi se uită în jos prin tavan la mine”.

— Prea densă? întrebă Sethe, gândindu-se la Luminiş, unde la porunca lui Baby Suggs cădeau din copaci castanele în păstăile lor. Iubirea ori este ori nu este. Iubirea subţire nu-i iubire deloc.

— Mda, n-a mers, nu? A mers? întrebă el.

— A mers, răspunse ea.

— Cum? Băieţii ţi-au plecat, nu ştii unde. O fată moartă, cealaltă nu se dă scoasă din curte. Cum adică a mers?

— Nu simt la Dulcea Casă. Învăţătorul nu-i mai stăpâneşte.

— Poate există lucruri mai rele.

— Nu-i treaba mea să ştiu ce-i mai rău. E treaba mea să ştiu ce-i groaznic şi să-i ţin departe. Asta am şi făcut.

— Ce ai făcut a fost greşit, Sethe.

— Şi-atunci trebuia să mă-ntorc înapoi? Să-mi duc copiii înapoi acolo?

— Poate s-ar fi găsit o cale. O altă cale.

— Ce cale?

— Ai două picioare, Sethe, nu patru, spuse el, şi imediat între ei răsări o pădure; fără drumuri şi tăcută.

Mai târziu, el se va întreba ce-l făcuse să spună asta. Viţelele din tinereţe? Sau convingerea că era observat prin tavan? Cât de iute trecuse de la ruşinea lui la ruşinea ei. De i >

la secretul lui din depozitul de alimente la iubirea ei prea densă.

Între timp, pădurea întărea distanţa dintre ei, dându-i formă şi tărie.

Nu-şi puse imediat pălăria pe cap. Mai întâi o frământă între degete, hotărându-se cum să plece, cum să-şi facă ieşirea şi să nu dea impresia că dezertează. Era foarte important să nu plece fără să privească. Se ridică în picioare, se răsuci şi privi pe scările albe în sus. Ea era, bineînţeles, acolo. Stând dreaptă ca o linie, cu spatele la el. El nu se grăbi spre uşă. Se mişcă încet, iar odată ajuns la ea o deschise, fără a o ruga pe Sethe să-i pună deoparte mâncarea pentru că s-ar putea să întârzie puţin. Abia după aceea îşi puse pălăria.

„Frumos", gândi ea. „Pesemne crede că nu suport să-l aud spunând-o. Că după tot ce i-am spus şi după ce el mi-a spus câte picioare am, un adio m-ar doborî. Nu-i aşa că-i frumos?"

— Pe curând, murmură ea, din partea unde copacii erau mai deşi.

*

124 era zgomotoasă. Stamp Paul o auzea deja de pe drum. Mergea spre casă ţinându-şi capul cât de sus posibil, ca cei ce l-ar fi văzut să nu aibă motiv să spună că se furişează, deşi, din cauza îngrijorării, avea sentimentul că exact asta făcea. Din clipa când îi arătase lui Paul D. articolul decupat din ziar şi aflase că acesta se mutase de la 124 chiar în ziua respectivă, pe Stamp îl chinuise neliniştea. După ce dezbătuse în sinea lui dacă să-i vorbească ori nu unui bărbat despre femeia sa şi se convinsese că era bine s-o facă, îl rodeau acum îndoielile cu privire la Sethe. Îi zădărnicise el unicul prilej de a se bucura de fericirea pe care i-o putea dărui un bărbat cumsecade? Era ea rănită de pierdere, de re-aprinderea gratuită şi nesolicitată a clevetelii tocmai de către omul care o ajutase să traverseze fluviul, fiind prietenul ei, precum şi al lui Baby Suggs?

„Sunt prea bătrân", îşi spuse, „ca să gândesc clar. Sunt prea bătrân şi am văzut prea multe!

Insistase asupra confidenţialităţii în timpul destăinuirii de la abator, dar acum se întreba pe cine

proteja. Paul D. era singura fiinţă din oraş care nu ştia. Cum devenise informaţia publicată în ziar un secret despre care trebuiseră să discute pe şoptite în curtea cu porci? Secret – faţă de cine? Faţă de Sethe, asta era. O lucrase pe la spate, ca unul care se furişează.

Dar asta fusese meseria lui – viaţa lui; deşi întotdeauna cu un ţel nobil. Înainte de război nu făcuse altceva decât să se furişeze: căi tainice spre ascunzători, informaţii secrete făcute publice. Sub legumele lui legale erau ascunse fiinţe omeneşti, trecute prin contrabandă peste fluviu. Chiar şi porcii cu care lucra primăvara îl serveau pentru a-şi atinge scopul. Familii întregi subzistau cu oasele şi măruntaiele împărţite de el. Le compunea scrisorile şi le citea pe cele primite. Ştia cine suferea de hidropizie şi cine avea nevoie de lemne de foc; care copii aveau anumite talente şi care trebuiau disciplinaţi. Cunoştea secretele fluviului Ohio şi ale malurilor acestuia; casele goale şi pe cele pline; pe cei mai buni dansatori şi pe cei mai proşti oratori; pe cei cu voci splendide şi pe cei care nu puteau îngâna o melodie. Nu avea nimic interesant între picioare, dar îşi amintea de vremea când avusese ceva – când energia lui îi mânase pe cei obidiţi – şi de aceea chibzuise îndelung şi serios înainte de a deschide cutia de lemn şi a căuta tăietura din ziar de acum i optsprezece ani, ca să i-o prezinte lui Paul D. drept dovadă.

După aceea – nu înainte – se întrebase ce fel de sentimente nutrea Sethe în această privinţă. Faptul că lua acest lucru în considerare cu atâta întârziere îl făcea să se simtă stânjenit. Poate că n-ar fi trebuit să se bage; poate că până la urmă Sethe i s-ar fi destăinuit singură; poate că nu era idealistul soldat al lui Cristos care se credea, ci un simplu băgăreţ de duzină, care întrerupsese ceva ce mergea bine de dragul adevărului şi al prevenirii, lucruri extrem de preţioase pentru el. Acum, 124 era din nou aşa cum fusese înainte de venirea lui Paul D. în oraş – casa le speria pe Sethe şi pe Denver cu bântuiri ce se auzeau deja de pe drum. Chiar dacă Sethe putea ţine piept revenirii

fantomei, Stamp nu credea că şi fiica ei putea. Denver avea nevoie de o persoană normală în viaţa ei. Norocul făcuse să fie prezent la naşterea ei, aproape – înainte ca ea să ştie că era vie – ceea ce-l făcea să ţină la ea în mod special. Faptul că o văzuse vie, nu-i aşa, şi aparent sănătoasă după patru săptămâni îl încântase în aşa măsură încât culesese cât putuse căra din cele mai bune mure din ţinut şi vârâse mai întâi două fructe în guriţa ei, înainte de a-i oferi greu-obţinuta recoltă lui Baby Suggs. Şi azi mai era încredinţat că murele (care declanşaseră ospăţul şi despicatul de lemne de după aceea) constituiau principalul motiv pentru care Denver mai era în viaţă. Dacă nu s-ar fi aflat el acolo, tăind lemne de foc, Sethe ar fi împrăştiat creierii bebeluşului pe scândurile pereţilor. Poate că ar fi fost bine să se gândească la Denver, dacă nu la Sethe, înainte de a-i furniza lui Paul D. ştirea ce-l pusese pe fugă, pe el, singurul om normal din viaţa fetei, după moartea lui Baby Suggs. Chiar asta era buba.

Mai profundă şi mai dureroasă decât întârziata sa îngrijorare în privinţa lui Denver ori Sethe, perpelindu-l ca un dolar de argint în buzunarul unui vagabond, era amintirea lui Baby Suggs – muntele profilat pe cerul lui. Amintirea bătrânei şi onoarea pe care i-o datora îl făcuseră să intre cu capul sus în curtea de la 124, deşi auzise vocile încă de pe drum.

Pusese piciorul în casa asta o singură dată după Mister (cum numea el reacţia brutală a lui Sethe la Legea Fugarilor) şi atunci ca s-o scoată pe Baby Suggs, sfânta, afară din ea. Când o ridicase în braţe i se păruse o fetiţă şi se gândise la plăcerea pe care ar fi simţit-o ea, ştiind că nu mai e nevoită să-şi macine oasele şalelor – că în sfârşit cineva o ducea pe ea în braţe. Dacă ar mai fi aşteptat puţin, ar fi fost martoră la sfârşitul războiului, ar fi văzut rezultatele percutante, fulgerătoare ale acestuia. Ar fi putut sărbători împreună; s-ar fi dus să asculte marile predici rostite cu acest prilej. Aşa cum stăteau lucrurile, el mersese singur din casă veselă în casă veselă, bând ceea

ce i se oferea. Dar ea nu aşteptase, iar el participase la înmormântare mai mult supărat pe ea decât întristat. Ochii lui Sethe şi ai fiicei ei rămăseseră uscaţi cu

I acea ocazie. Sethe nu-i dăduse alte instrucţiuni decât „Du-o în Luminiş”, ceea ce el încercase, dar fusese oprit de nişte reguli inventate de albi, privind locurile unde să-şi doarmă oamenii somnul de veci. Baby Suggs coborâse în pământ lângă bebeluşul cu beregata tăiată – o vecinătate care nu era sigur că se bucura de aprobarea lui Baby Suggs.

Ceremonia se ţinuse în curte, fiindcă nimeni în afara lui nu s-ar fi încumetat să intre în 124-o ofensă căreia Sethe îi răspunse cu alta, refuzând să participe la slujba oficiată de reverendul Pike. Se dusese, totuşi, la mormânt, concurând cu muţenia acestuia, aşa cum stătuse acolo, fără să se alăture celorlalţi, care puneau mult suflet în intonarea imnurilor. Insulta aceea a izvodit încă una, comisă de jelitori: reveniţi în curtea lui 124, mâncaseră hrana adusă cu ei şi nu se atinseseră de mâncarea lui Sethe, care la rândul ei nu se apropiase de a lor, interzicându-i şi lui Denver s-o facă. Aşa că Baby Suggs, sfânta, după ce-şi închinase viaţa de om liber armoniei, fusese înmormântată în plin dans al trufiei, fricii, condamnării şi resentimentului. Cam toată lumea în oraş nădăjduise că vor veni timpuri grele pentru Sethe. Pesemne că pretenţiile ei scandaloase, autosuficienţa ei justificau această speranţă, iar Stamp Paul, care în toată viaţa sa de adult nu fusese capabil de niciun firişor de răutate, se întrebase dacă nu cumva unele aşteptări de tipul „trufia duce la prăbuşire” ale concitadinilor îl contaminaseră şi pe el – ceea ce ar fi explicat de ce ignorase sentimentele lui Sethe şi nevoile lui Denver când îi arătase lui Paul D. tăietura din ziar.

Nu avea nici cea mai mică idee ce să facă sau să spună când şi dacă Sethe va deschide uşa şi privirile li se vor întâlni. Era gata să se ofere s-o ajute, dacă accepta ajutorul său, ori să-i suporte mânia, dacă era supărată pe

el. Dincolo de asta, se încredea în instinctele sale ca să repare răul făcut, poate, familiei lui Baby Suggs, să-l călăuzească înăuntru, în mijlocul bântuirilor la care era supusă 124, după cum o dovedeau vocile auzite din drum. Pe lângă instincte, avea să se bazeze pe puterea lui Iisus Cristos de a se ocupa de chestiuni mai vechi, dar nu mai puternice, decât El însuşi.

Ceea ce auzea, înaintând spre verandă, nu înţelegea. Pe Bluestone Road i se păruse că distinge un vacarm de voci grăbite – sonore, rapide, suprapuse, astfel încât nu putuse desluşi despre ce sau cu cine vorbeau. Discursul nu era neapărat lipsit de sens, nici nu era o babilonie. Dar ceva nu era în regulă cu ordinea cuvintelor şi nu l-ar fi putut descrie sau descifra nici dacă viaţa lui ar fi depins de asta. Tot ce putea distinge clar era expresia a mea. Restul nu putea fi cuprins cu mintea. El continuă, totuşi, să înainteze. Când ajunse la trepte, vocile scăzură brusc, devenind mai stinse decât nişte şoapte. îi oferiră puţin răgaz. Se reduseră la câte un murmur ocazional, precum sunetele scoase în sinea ei de o femeie când se crede singură şi neobservată la lucru: un „pff” când nu nimereşte urechile acului; un geamăt stins când observă încă o ciobitură în unica ei farfurie bună; chemarea prietenoasă, şoptită, cu care ademeneşte găinile. Nimic violent, ameninţător. Doar acea conversaţie eternă, particulară, dintre femei şi treburile lor.

Stamp Paul îşi ridică pumnul ca să bată la uşă la care nu bătuse niciodată (pentru că fusese întotdeauna deschisă pentru el) şi nu o putu face. A fi cruţat de această formalitate era toată răsplata pe care o aştepta de la negrii îndatoraţi lui. Dacă Stamp Paul îţi aducea o haină, îţi intermedia o comunicare, îţi salva viaţa sau îţi repara cisterna de apă, îşi lua apoi libertatea de a intra în casa ta ca şi cum ar fi fost a lui. De vreme ce toate vizitele lui se soldau cu un beneficiu, sunetul paşilor săi sau strigătul lui la intrare declanşau o primire entuziastă. Decât să renunţe la unicul privilegiu pe care-l pretindea, lăsă mâna jos şi

plecă de pe verandă.

Încercă o dată şi încă o dată: se hotăra s-o viziteze pe Sethe; înfrunta vocile răstite şi grăbite până la bolboroseală de dincolo de ele; se oprea, încercând să se decidă ce să facă la uşă. De şase ori în tot atâtea zile îşi abandonase traseul

— Normal ca să încerce să bată în uşă la 124. Dar răceala acestui gest – indiciu că era cu adevărat un străin solicitând primirea – îl copleşea. Făcând cale întoarsă prin zăpadă, oftă. Spiritul – doritor; carnea – prea nevolnică.

În timp ce Stamp Paul se hotăra să facă o vizită la 124 de dragul lui Baby Suggs, Sethe se străduia să urmeze povaţa acesteia: să punăjos sabia şi scutul. Nu doar să fie conştientă de sfatul primit de la Baby Suggs, ci să-l şi pună în practică. La patru zile după ce Paul D. îi reamintise câte picioare avea, Sethe scormonea între pantofii străinilor ca să-şi găsească patinele, încredinţată că erau acolo. Scotocind în grămadă, se dispreţuia fiindcă fusese atât de încrezătoare, fiindcă se predase imediat când Paul D. O sărutase pe spate lângă sobă. Trebuia să ştie că şi el se va comporta ca toţi ceilalţi din oraş când va afla. Cele douăzeci şi opt de zile când avusese prietene, o soacră şi pe toţi copiii în jurul ei; când fusese o părticică din comunitate; când, de fapt, avusese vecini pe care să-i poată numi ai săi – toate acestea dispăruseră şi nu aveau să se mai întoarcă. Gata cu dansul din Luminiş, cu ospeţele fericite. Gata cu discuţiile, liniştite sau furtunoase, despre Legea Fugarilor, Taxa de Aşezare, Căile Domnului şi stranele pentru negri; anti-sclavie, dezrobire, votul în funcţie de culoarea pielii, republicani, Dred Scott4, ştiinţa de carte, trăsura cu roţi înalte a lui Sojourner5, Doamnele de Culoare din Delaware, Ohio şi celelalte probleme serioase care-i ţineau pe scaune, îi făceau să frece podelele cu pingelele sau să păşească agitaţi pe ele, într-o exaltare agonică. Gata cu aşteptarea nerăbdătoare a publicaţiei North Star şi a ştirilor despre hăituieli. Gata cu oftaturile provocate de o nouă înfrângere şi cu ovaţionarea

câte unei mici victorii.

Cele douăzeci şi opt de zile fericite fuseseră urmate de optsprezece ani de dezaprobare şi de viaţă solitară. Apoi de câteva luni de viaţă scăldată în soare, cum i-o promiseseră umbrele ce se ţinuseră de mână pe drum; saluturile şovăielnice ale altor negri, în compania lui Paul D.; o viaţă de alcov pentru ea însăşi. Cu excepţia prietenei lui Denver, toate dispăruseră fără urmă. Ăsta să fie modelul? se întreba. Ca tot la optsprezece sau douăzeci de ani viaţa ei de netrăit să fie întreruptă de o scurtă perioadă de glorie?

Ei bine, dacă asta era situaţia, atunci asta era situaţia.

Se târa pe genunchi, frecând duşumelele, cu Denver păşind în urma ei şi ţinând cârpele de şters, când apăru Preaiubita şi spuse:

— Ce-s astea?

În genunchi, cu peria de rădăcină în mână, se uită la fată şi la patinele pe care aceasta le ţinea. Sethe nu ştia defel să patineze, dar se hotărî pe loc să urmeze sfatul lui Baby Suggs: pune-lejos pe toate. Lăsă căldarea acolo unde era. Îi

4 Sclav din Delaware care a încercat fără succes să obţină eliberarea sa şi a familiei sale pe cale juridică. Decizia Curţii Supreme din 1857, că afro-americanii nu erau cetăţeni cu drepturi depline, a înăsprit tensiunea rasială.

5 Sojourner Truth (1797 – 1883) – femeie de culoare, sclavă eliberată, care a susţinut aboliţionismul şi drepturile femeilor (n.r.).

spuse lui Denver să scoată şalurile şi începuse să caute celelalte patine, sigură că se aflau undeva în grămadă. Oricine ar fi simţit milă pentru ea, oricine şi-ar fi făcut drum pe acolo ca să privească pe ascuns şi să vadă cum o mai duce (inclusiv Paul D.) avea să descopere că femeia aruncată la gunoi pentru a treia oară, fiindcă îşi iubea copiii – acea femeie aluneca fericită pe pârâul

îngheţat.

În mare grabă, dezordonată, arunca pantofii în toate părţile. Găsi o patină – una de bărbat.

— Nu-i nimic, zise. Patinăm pe rând. Una cu două patine; cealaltă cu o patină şi cu talpa pantofului.

Nimeni nu le văzu căzând.

Ţinându-se de mână, sprijinindu-se reciproc, se învârteau pe gheaţă. Preaiubita folosea perechea; Denver se dădea cu o singură patină, făcându-şi vânt cu celălalt picior pe gheaţa înşelătoare. Sethe crezuse că cei doi pantofi o vor ţine în poziţie verticală şi o vor ancora. Se înşelase. După numai doi paşi pe gheaţa pârâului, se dezechilibră şi căzu în fund. Fetele, înecându-se de râs, se trântiră lângă ea pe gheaţă. Sethe se luptă să se ridice în picioare, descoperind nu numai că putea face şpagatul, dar şi că o durea. Capetele oaselor ei se iveau în locuri neaşteptate, iar chicotelile izbucneau la fel. Că formau un cerc ori o linie, cele trei nu reuşeau să rămână în poziţie verticală mai mult de un minut, dar nimeni nu le vedea căzând.

Fiecare părea că le ajută pe celelalte două să rămână în picioare, dar orice tumbă le dubla încântarea. Stejarii vii şi pinii de pe mal le ascundeau şi le absorbeau râsetele, în timp ce se luptau cu legea gravitaţiei ca să se ţină de mână. Fustele le zburau ca nişte aripi, pielea lor luase culoarea fontei în lumina rece şi muribundă.

Nimeni nu le vedea căzând.

În cele din urmă, epuizate, se trântiră pe spate ca să-şi recapete suflul. Bolta cerului de deasupra era o altă ţară. Stelele hibernale, destul de apropiate ca să le poţi linge, se iviseră înainte de asfinţit. Timp de o clipă, privind în sus, Sethe se umplu de pacea perfectă oferită de ele. Apoi Denver se ridică şi încercă o alunecare lungă, de una singură. Vârful unicei sale patine lovi o umflătură a gheţii şi, în cădere, bătu din braţe atât de nebuneşte şi de inutil încât toate trei – Sethe, Preaiubita şi însăşi Denver – râseră până le apucă sughiţul. Sethe se ridică în coate şi

genunchi, cu râsul zguduindu-i încă pieptul, făcând-o să lăcrimeze. Rămase o vreme aşa, în patru labe. Dar când râsul i se stinse, lacrimile nu conteniră şi lui Denver şi Preaiubitei le trebui ceva timp ca să-şi dea seama de diferenţă. Când înţeleseră, o atinseră uşor pe umăr.

La întoarcerea prin pădure, Sethe le luă pe după umeri pe fete. Ambele îşi petrecură câte un braţ în jurul taliei lui Sethe. Croindu-şi drum prin zăpada rasată, se împiedicau şi se trudeau să-şi menţină echilibrul, dar nu le văzu nimeni căzând.

În casă îşi dădură seama că le era frig. Îşi scoaseră pantofii, ciorapii uzi şi se încălţară cu şosete de lână uscate. Denver înţeţi focul. Sethe încălzi lapte într-o cratiţă şi-l amestecă apoi cu sirop şi praf de vanilie. Învelite în cuverturi şi pături în faţa sobei de gătit, băură, îşi şterseră nasurile, băură din nou.

— Am putea coace cartofi, sugeră Denver.

— Mâine, zise Sethe. E timpul să ne culcăm.

Mai turnă fiecăreia puţin lapte fierbinte şi dulce. Focul duduia în sobă.

— Ai terminat cu ochii? întrebă Preaiubita.

Sethe zâmbi:

— Da, am terminat cu ochii. Hai, beţi. La culcare!

Dar niciuna nu voia să renunţe la căldura păturilor, la foc şi la cănile fierbinţi pentru răceala unui pat neîncălzit. Continuară să soarbă şi să privească focul.

Când se auzi clinchetul, Sethe nu ştiu ce era. Ulterior a devenit limpede ca bună-ziua că el se auzise chiar de la început – aproape un ritm, înainte de a începe; înainte ca ea să perceapă trei note; înainte ca melodia să devină clară. Puţin aplecată în faţă, Preaiubita fredona încet.

Abia atunci, când Preaiubita termină cu ffedonatul, Sethe îşi aminti de clinchet – îmbinarea pieselor într-un model predeterminat, conceput special pentru ele. Nu vărsă lapte din cană, fiindcă mâna nu-i tremura. Pur şi simplu întoarse capul şi privi profilul Preaiubitei: bărbia, gura, nasul, fruntea, reproduse hiperbolic de umbra uriaşă

proiectată de foc pe peretele din spate. Părul fetei, împletit de Denver în douăzeci sau treizeci de codiţe, i se curba înspre umeri ca nişte braţe. De unde stătea, Sethe nu i-l putea vedea; nici linia podoabei capilare, nici sprâncenele, nici buzele, nici…

— Tot ce-mi amintesc, spusese Baby Suggs, este cât iubea ea coaja arsă de pe partea de jos a pâinii. Mânuţele nu i le-aş cunoaşte nici dacă m-ar pălmui cu ele.

…semnul din naştere, nici culoarea gingiilor, nici forma urechilor, nici…

— Iată. Uită-te încoace. Asta-i mama ta. Dacă nu mă cunoşti pe mine după faţă, uită-te încoace.

…degetele, nici unghiile lor, nici măcar…

Dar avea să fie timp. Clinchetul se auzise; lucrurile erau aşa cum trebuiau să fie, ori pe punctul de se orândui cum trebuia.

— Eu am inventat cântecul ăla, zise Sethe. L-am inventat şi l-am cântat copiilori mei. Nimeni nu ştie cântecul, în afară de mine şi de copiii mei.

Preaiubita întoarse capul ca să se uite la Sethe.

— Eu îl ştiu, zise.

O casetă ţintuită, plină cu pietre preţioase, găsită într-o scorbură de copac, trebuie dezmierdată înainte de a fi deschisă. Poate că încuietoarea i-a ruginit ori s-a desprins de clapă. Totuşi trebuie să atingi florile ţintelor şi să testezi greutatea. În niciun caz n-o loveşti cu capătul teşit al toporului înainte de a o scoate cu grijă din mormântul unde a stat ascunsă atâta vreme. În niciun caz nu scoţi un icnet de uimire în faţa miracolului cu adevărat miraculos, fiindcă magia constă în faptul că ştiai că se afla acolo, în aşteptarea ta.

Sethe şterse interiorul tigăii, aduse perne din camera mare pentru fete, să-şi rezeme capetele. Vocea nu-i ezită când le spuse să întreţină focul – dacă nu, să vină sus.

Cu asta, îşi strânse pătura pe umeri şi urcă treptele albe ca floarea de crin, aidoma unei mirese. Afară, zăpada se solidifica în forme graţioase. Pacea stelelor iernii părea

eternă.

Mototolind între degete o panglică şi mirosind piele, Stamp Paul se apropie din nou de 124.

Măduva spinării mi-a obosit, gândea el. Am fost obosit câte zile am avut, obosit de moarte, dar astăzi e în măduva spinării. Aşa s-o fi simţit şi Baby Suggs când s-a pus pe zăcut şi s-a gândit la culori tot restul vieţii. Când îi spusese care era scopul ei, el crezuse că se ruşina şi-i era jenă să i-o spună. Autoritatea ei din amvon, dansul din Luminiş, puternica ei Chemare (ea nu ţinea predici şi nu se ruga – susţinând că era prea ignorantă – ea chema şi cei ce aveau de auzit auzeau) toate acestea fuseseră batjocorite şi anulate de vărsarea de sânge din curtea ei din spate. Dumnezeu o zăpăcea şi ei îi era prea ruşine faţă de El ca să i-o spună. În loc de asta, îl anunţase pe Stamp că se va băga în pat ca să se gândească la culoarea lucrurilor. El încercase s-o facă să se răzgândească. Sethe era la închisoare cu sugarul, copiliţa salvată de el. Fiii ei se ţineau de mână în curte, prea înfricoşaţi ca să-şi dea drumul. Străini şi cunoscuţi se opreau din drum ca să mai audă o dată cum stăteau lucrurile, iar Baby declarase brusc pace. Pur şi simplu se culcase şi renunţase. Până în momentul eliberării lui Sethe, epuizase albastrul şi făcuse ceva progrese cu galbenul.

La început o văzuse uneori în curte sau ducând mâncare la închisoare, ori pantofi în oraş. Apoi, din ce în ce mai rar. Atunci crezuse că ruşinea o trântise la pat. Acum, la opt ani de la funeraliile ei controversate şi la optsprezece după Nenorocire, îşi schimbase părerea. Bunicii îi intrase oboseala în oase şi era o dovadă a puterii inimii ce o hrănea faptul că-i trebuiseră opt ani ca să ajungă în fine la culoarea la care jinduise. Asaltul oboselii ei, ca şi a lui, fusese brusc, dar durase ani întregi. După ce şaizeci de ani îşi pierduse odraslele în beneficiul oamenilor care-i mestecaseră viaţa şi o scuipaseră afară ca pe un os de peşte; după cinci ani de libertate dăruită de ultimul ei copil, care cumăpărase viitorul ei cu al lui, făcuse un troc,

să spunem aşa, ca ea să aibă unul, fie că el avea să aibă unul sau ba – ca să-l piardă şi pe el; după ce dobândise o noră şi nepoţi şi o văzuse pe noră ucigând copii (sau încercând), a aparţine comunităţii celorlalţi negri liberi – a-i iubi şi a fi iubită de ei, a-i povăţui şi a fi sfătuită, a-i proteja şi a fi ocrotită, a-i hrăni şi a fi hrănită – să vezi cum comunitatea dă îndărăt şi te ţine la distanţă; ei bine, aşa ceva o putea epuiza până şi pe Baby Suggs, sfânta.

— Ascultă-mă pe mine, fato, zise el. Nu poţi renunţa la Cuvânt. Ţi-e dat ca să vorbeşti. Nu poţi renunţa la Cuvânt, nu-mi pasă ce ţi se va întâmpla.

Stăteau în mijlocul drumului pe Richmond Street, cufundaţi până la glezne în frunze moarte. Lămpi luminau ferestrele de la parter ale caselor spaţioase, făcând ca înserarea timpurie să pară mai neagră decât era. Mirosul frunzelor arse era nemaipomenit. Absolut întâmplător, punând în buzunar bănuţul primit pentru un comision, privise în cealaltă parte a străzii şi recunoscuse în femeia care înainta săltat pe vechea lui prietenă. N-o mai văzuse de câteva săptămâni. Traversă repede, stârnind în cale frunzele roşii. Când o opri cu un salut, ea îi răspunse cu o mină din care eliminase orice urmă de interes. Parcă era o farfurie. În mână cu o sacoşă de pânză plină cu pantofi, ea aşteptă să vorbească el primul, să conducă sau să împartă cu ea conversaţia. Dacă în ochii ei s-ar fi citit tristeţe, el ar fi înţeles-o; dar indiferenta se înstăpânise unde ar fi trebuit să se afle mâhnirea.

— N-ai venit în Luminiş trei dimineţi de sâmbătă la

A J A*

rând, a spuse.

Ea întoarse capul şi privi casele de pe cealaltă parte a străzii.

— Lumea a venit, continuă el.

— Lumea vine, lumea pleacă, răspunse ea.

— Hai, dă-mi-o s-o duc eu.

Încercă să-i ia plasa, dar ea nu-i permise.

— Trebuie să livrez undeva pe strada asta, explică ea. Numele e Tucker.

— Mai încolo, zise el. Casa cu castani gemeni în curte. Însă bolnavi.

Merseră puţin împreună, el corectându-şi paşii ca să intre în ritm cu mersul ei săltăreţ.

— Ei?

— Ei, ce?

— Sâmbăta asta. Faci Chemarea ori nu?

— Dacă-i chem şi ei vin, ce Dumnezeu să le spun?

— Spune-le Cuvântul!

Încercă prea târziu să-şi oprească strigătul. Doi albi care ardeau frunze în curţi întoarseră capetele în direcţia lor. Aplecându-se, îi şopti la ureche:

— Cuvântul. Cuvântul.

— Ăsta-i încă un lucru ce mi s-a luat, zise ea, şi atunci el o imploră, pledând să nu se lase, orice s-ar fi întâmplat.

Cuvântul îi fusese dat şi ea trebuia să-l rostească. Trebuia >

să o facă.

Ajunseseră la castanii gemeni şi la casa albă din spatele lor.

— Vezi ce voiam să spun? Copaci mari şi frumoşi, dar împreună n-au frunze nici cât un mesteacăn tânăr.

— Văd ce vrei să spui, zise ea, dar privi mai degrabă căsuţa albă.

— Trebuie s-o faci, insistă el. Neapărat. Nimeni nu ştie Chemarea ca tine. Trebuie să vii acolo.

— Ce trebuie să fac este să mă urc în pat şi să stau întinsă. Vreau să mă concentrez asupra unui lucru inofensiv din lumea asta.

— Oare despre ce vorbeşti? Nimic nu-i inofensiv pe-aici.

— Ba da, este. Albastrul. Ăsta nu face rău nimănui. Nici galbenul.

— Te sui în pat să te gândeşti la galben?

— Galbenul îmi place.

— Şi după aia? După ce termini cu albastrul şi galbenul, ce vine?

— Nu ştiu. Aşa ceva nu poate fi planificat.

— 11 învinuieşti pe Dumnezeu, zise el. Asta faci.

— Nu, Stamp. Nici vorbă.

— Spui că au câştigat albii? Asta spui?

— Spun că au intrat la mine în ciute.

— Spui că nimic nu contează.

— Spun că au intrat în curtea mea.

— Sethe e cea care a făcut-o.

— Dar dacă nu-i ea?

— Spui că Dumnezeu a renunţat? Că nu ne mai rămâne nimic, decât să ne vărsăm sângele?

— Spun că au intrat în curtea mea.

— Îl pedepseşti pe El, nu-i aşa?

— Nu cât mă pedepseşte El pe mine.

— Nu poţi face asta, Baby. Nu-i corect.

— A fost o vreme când ştiam ce este.

— Şi acuma ştii.

— Ştiu ce văd: o femeie neagră cărând pantofi.

— Ooo, Baby. (îşi linse buzele, căutând cu vârful limbii cuvinte care să-i schimbe dispoziţia, să-i facă sarcina mai uşoară.) Trebuie să ne păstrăm cumpătul. „Şi lucrurile astea vor trece? Ce anume cauţi? Un miracol?

— Nu, zise ea. Caut ceea ce am fost trimisă aici să caut: uşa din dos.

Se-ndreptă direct spre ea. N-o lăsară să intre în casă. Îi luară pantofii în timp ce ea stătea pe trepte şi aşteptă proptindu-şi şoldul de balustradă în timp ce femeia albă se duse înăuntru să caute zece cenţi.

Stamp Paul îşi reorganiză intenţiile. Prea supărat ca s-o conducă acasă şi să o mai asculte spunând din astea, o cântări din ochi o clipă şi se întoarse să plece, înainte ca faţa albă şi vigilentă din geamul de lângă uşă să fi tras vreo concluzie.

Încercând acum a doua oară să ajungă la 124,

regreta conversaţia aceea: tonul moralizator pe care-l folosise, refuzul de a vedea oboseala adâncă a femeii pe care o credea un munte. Acum, prea târziu, o înţelegea. Inima care pompa iubire, gura care rostea Cuvântul nu mai contau. Ei intraseră oricum în curte şi ea nu putea nici aproba, nici condamna alegerea dură a lui Sethe. Sau una, sau cealaltă, ar fi salvat-o, poate, dar ea, învinsă de pretenţiile amândurora, se pusese la pat. Albii reuşiseră s-o obosească în final.

Ca şi pe el. O mie opt sute şaptezeci şi patru, iar albii încă făceau ravagii. Oraşe întregi curăţate de negri; optzeci şi şapte de linşaje într-un an, numai în Kentucky; patru şcoli pentru elevi de culoare arse din temelii; oameni în toată puterea biciuiţi ca nişte puştani; femei negre violate de bande; proprietăţi furate, gâturi frânte. El simţea miros de piele, de piele şi de sânge fierbinte. Una era pielea, cu totul altceva sângele de om copt într-un rug de linşaj. Duhoarea te dobora. Puţea din paginile publicaţiei North Star, din gurile martorilor oculari, era îmbibată în scrisul strâmb al scrisorilor livrate personal. Detaliată în documente şi petiţii pline de pe de altă parte, care, înaintate oricărei instanţe de judecată, duhneau. Dar nimic din toate astea nu-i subţiase măduva spinării. Nimic. Doar panglica. Legându-şi pluta sus pe mal, la Licking River, strângând-o cât putea de bine, văzuse ceva roşu dedesubt. Întinzându-se să-l ia, crezuse că era o pană de pasăre cardinal înfiptă în barcă. Trăsese de ea şi rămăsese în mână cu o panglică roşie înnodată peste un smoc de păr negru cârlionţat şi ud, încă lipit de o bucăţică de scalp. Dezlegase fundiţa şi o pusese în buzunar, aruncase buclişoara în bălării. În drum spre casă, se oprise, răsuflând greu şi cuprins de ameţeală. Aşteptase să-i treacă, înainte de a-şi continua drumul. Peste puţin timp iar nu mai avusese aer. De data asta se aşezase lângă un gard. Odihnit, se ridicase în picioare, dar nici nu făcuse un pas că se răsucise să se uite înapoi pe drumul pe care mergea şi zisese către noroiul îngheţat şi râul aflat mai

departe:

— Ce-s oamenii ăştia? Spune-mi Tu, Iisuse. Ce-s ei?

Ajuns acasă, fusese prea obosit ca să mănânce ce pregătiseră sora şi nepoatele. Şezuse pe verandă, în frig, până mult după căderea nopţii şi se dusese la culcare numai pentru că vocea surorii sale, care-l chema, prindea accente de supărare. Păstrase panglica; mirosul pielii îl enerva, iar oboseala din oase îl făcea să se gândească la dorinţa lui Baby Suggs de a chibzui la ce era inofensiv pe lume. Spera că ea se fixase pe albastru, galben, poate verde şi niciodată pe roşu.

Greşind faţă de ea, certând-o, rămânându-i dator, acum simţea nevoia să-i dea de ştire că şi el ştia să îndrepte lucrurilecu ea şi ai ei. Aşa că, în ciuda ciolanelor ostenite, se încă>»

păţână să meargă în mijlocul vacarmului de voci şi să mai ciocănească o dată la uşa lui 124. De data asta, deşi nu putu descifra mai mult de un cuvânt, crezu că ştie cine le pronunţa. Oamenii cu gâturile rupte, cu sângele copt în flăcări şi fetele negre care-şi pierduseră fundiţele.

Ce vacarm.

Sethe se dusese la culcare cu zâmbetul pe buze, dornică să se întindă şi să examineze dovezile pentru concluzia pe care se pripise s-o tragă. Să pipăie bine cu gândul ziua şi împrejurările apariţiei Preaiubitei şi înţelesul sărutului din Luminiş. În loc de asta, dormi şi se trezi, încă zâmbind, într-o dimineaţă strălucind de zăpadă, suficient de friguroasă ca să-şi vadă aburul răsuflării. Zăbovi o clipă, făcându-şi curaj să arunce păturile de pe ea şi să calce pe podeaua rece ca gheaţa. Avea să întârzie la lucru pentru prima oară în viaţă.

Jos, găsi fetele dormind acolo unde le lăsase, spate în spate acum, ambele strâns învelite în pături, răsuflând în perne. Perechea şi jumătate de patine zăceau lângă uşa din faţă, ciorapii atârnaţi la uscat pe un cui în spatele plitei de gătit nu se zvântaseră.

Sethe examina prelung chipul Preaiubitei şi zâmbi.

Încet, cu grijă, păşi pe lângă ea ca să aţâţe focul. Mai întâi o bucăţică de hârtie, apoi nişte surcele – nu prea multe, doar de gust, până când focul era gata să înghită mai multe. Hrăni dansul flăcărilor până când acesta deveni sălbatic şi rapid. Când se duse afară ca să mai aducă lemne din şopron, nu observă urmele îngheţate ale bărbatului. Merse, făcând solul să trosnească, până în spate, la stiva acoperită până sus de zăpadă. După ce o curăţă, îşi umplu braţele cu câte lemne uscate putea duce. Chiar se uită direct la şopron, zâmbind, zâmbind la lucrurile de care nu mai trebuia să-şi amintească acum. Gândind: „Nici măcar nu e supărată pe mine. Niciun pic”.

Evident, umbrele înlănţuite văzute de ea pe drum nu fuseseră Paul D., Denver şi ea însăşi, ci „noi trei”. Cele trei care, ţinându-se una de alta, patinaseră aseară; cele trei care sorbiseră lapte aromat. Şi de vreme ce aşa stăteau lucrurile – dacă fiica ei se putea întoarce din locul acela desprins de timp – fără îndoială că şi fiii ei puteau şi aveau să se întoarcă de unde plecaseră.

Sethe îşi acoperi dinţii din faţă cu limba, ca să-i apere de frig. Încovoiată de povara din braţe, se întoarse, ocolind casă, pe verandă, neobservând nici măcar o dată urmele îngheţate în care călca.

Înăuntru, fetele dormeau încă, deşi în lipsa ei îşi schimbaseră poziţiile, atrase amândouă de foc. Căderea braţului de lemne în ladă le făcu să mişte, dar nu le deşteptă. Porni focul în soba de gătit, mişcându-se cât putea de lent, nedorind să le trezească pe surori, fericită că erau adormite la picioarele ei în timp ce pregătea micul dejun. Păcat că avea să întârzie la lucru – mare, mare păcat. O dată în şaisprezece ani? Mare, mare păcat.

Bătuse două ouă peste terciul de mălai rămas de ieri, formase plăcinţele şi le prăjise cu bucăţele de şuncă înainte ca Denver să se trezească de-a binelea, gemând.

— Ţi-a înţepenit spatele?

— Ooo, da!

— Se zice că dormitul pe duşumea e sănătos.

— Doare al dracu’, zise Denver.

— O fi de vină căzătura aia.

Denver zâmbi:

— Aia a fost amuzantă. (Se răsuci ca s-o privească pe Preaiubita, care sforăia uşor.) S-o trezesc?

— Nu, las-o să se odihnească.

— Îi place să-şi ia rămas bun de la tine când pleci dimineaţa.

— Am eu grijă de asta, zise Sethe şi-şi spuse: „Ar fi bine să mă gândesc mai întâi, înainte de-a vorbi cu ea, de a-i arăta că ştiu. Să mă gândesc la toate de care nu mai trebuie să-mi reamintesc. Să procedez cum spunea Baby: Gândeşte-te bine şi apoi pune-le jos, pentru totdeauna. Paul D. m-a convins că există acolo, afară, o lume în care aş putea trăi. Ar fi trebuit să ştiu că nu-i aşa. Am ştiut că nu-i aşa. Nimic din ce se petrece dincolo de uşa mea nu-i pentru mine. Lumea se află aici, în camera asta. Ce-i aici e tot ce este şi tot ce-i nevoie să fier

Mâncară ca bărbaţii, cu lăcomie şi concentrare. Vorbind puţin, mulţumite una de prezenţa celeilalte şi de ocazia de a se privi în ochi.

Când Sethe îşi acoperi capul şi se înfofoli să plece la lucru, se făcuse deja mijlocul dimineţii. Iar când ieşi din casă nici nu văzu urmele de paşi, nici nu auzi vocile care înconjurau 124 ca un laţ.

Mergând cu trudă pe făgaşele lăsate de roţi mai devreme.

Sethe era entuziasmată până la ameţeală de lucrurile de care nu mai trebuia să-şi amintească.

Nu trebuie să-mi amintesc nimic. Nici măcar nu trebuie să explic. Ea înţelege totul. Pot să uit cum a dat chix inima lui Baby Suggs; cum am fost amândouă de acord că era vorba de tuberculoză, deşi nu aveam niciun semn. Ochii ei când îmi aducea de-ale gurii, pot uita şi de asta şi de cum îmi spunea că Howard şi Buglar sunt bine,

dar refuză să-şi dea drumul de mâini. Aşa se jucau; aşa rămâneau, mai ales în somn. Îmi dădea merindele din coş, pacheţele ambalate, destul de mici ca să treacă printre gratii, şoptindu-mi noutăţile: că domnul Bodwin avea să discute cu judecătorul, la sediul lui, repeta întruna, la sediu, de parcă aş fi înţeles ce însemna asta sau ea ar fi ştiut. Doamnele de Culoare din

Delaware, Ohio semnaseră o petiţie să nu fiu spânzurată. Că apăruseră doi predicatori albi, care voiau să discute cu mine, să se roage pentru mine. Că venise şi un gazetar. Ea îmi comunica noutăţile şi eu îi spuneam că aveam nevoie de ceva contra şobolanilor. Voia ca Denver să iasă din celulă şi plesnea din palme fiindcă n-o lăsam. „Unde-ţi sunt cerceii?" mă întreba. „Ţi-i ţin eur i-am spus că mi i-a luat temnicerul, ca să mă protejeze de mine însămi. Credea că-mi pot face ceva rău cu sârma. Baby Suggs şi-a dus palma la gură. „Învăţătorul a plecat din oraş", a zis ea. „A depus o petiţie şi a plecat călare". „O să te lase să ieşi pentru înmormântare", a mai zis. „Nu la slujba funebră, numai la înhumare" şi aşa a fost. Şeriful m-a însoţit şi s-a uitat în altă parte când am alăptat-o pe Denver în şaretă. Nici Howard, nici Buglar nu m-au lăsat să mă apropii, nici măcar să le ating părul. Cred că erau de fată o mulţime de oameni, dar eu nu vedeam decât sicriul. Reverendul Pike a vorbit foarte tare, dar n-am prins niciun cuvânt – cu excepţia primelor două, iar după trei luni, când Denver era gata să mănânce hrană solidă şi mi-au dat drumul de tot, m-am dus să-ţi fac rost de o piatră de mormânt, dar n-aveam destui bani pentru inscripţie, aşa că am schimbat (am făcut un troc, ai putea zice) ceea ce aveam şi până azi îmi pare rău că nu m-am gândit să-i cer totul: tot ce auzisem din ce spusese reverendul Pike. „Dearly Beloved" 6, că asta eşti tu pentru mine şi nu trebuie să regret că am scris un singur cuvânt şi nu trebuie să-mi amintesc de abator şi de fetele care lucrau sâmbăta la el în curte. Pot

uita că fapta mea i-a schimbat viaţa lui Baby Suggs. Gata cu Luminişul, gata cu lumea. Doar spălatul şi pantofii. Pot să uit de toate acum, pentru că de cum am pus piatra funerară la locul ei, ţi-ai făcut simţită prezenţa în casă şi ne-ai înnebunit pe toţi. Pe atunci nu înţelegeam. Credeam că eşti foc de supărată pe mine. Acum ştiu că dacă ai fost, nu mai eşti, fiindcă te-ai întors la mine şi am avut dreptate tot timpul ăsta: nu există o lume dincolo de uşa mea. Un singur lucru trebuie neapărat să-l ştiu: cât de rea e cicatricea?

În timp ce Sethe mergea la lucru, întârziind pentru prima oară în şaisprezece ani, învăluită într-un prezent atemporal, Stamp Paul se lupta cu oboseala şi cu obiceiul lui de o viaţă. Baby Suggs refuzase să se mai ducă în Luminiş, deoarece crezuse că ei biruiseră şi refuzase să recunoască o victorie de acest fel. Baby nu avea o uşă dosnică aşa că el înfruntă frigul şi un perete de vorbe ca să bată la uşa pe care o avea. Strângea în buzunar panglica roşie, ca să capete putere. Mai întâi uşor, apoi mai tare. În ultimă instanţă bătu în uşă cu furie – nevenindu-i să creadă că aşa ceva era posibil. Că uşa unei case plină de oameni de culoare nu se dădea singură de perete în prezenţa lui. Se duse la fereastră şi-i veni să plângă.

6 Preaiubiţi credincioşi.

Bineînţeles că erau acolo, dar nici măcar una dintre ele nu se îndrepta spre uşă. Frământând bucata de panglică, aproape zdrenţuind-o, bătrânul se răsuci pe călcâie şi porni pe trepte în jos. Acum curiozitatea se adăuga la ruşinea lui şi la sentimentul datoriei neîmplinite. Două spinări stăteau curbate când privise prin geam. Pe una se sprijinea un cap cunoscut lui; cealaltă îl tulbură. N-o cunoştea pe fată şi nu ştia cine anume ar fi putut fi. Nimeni, dar nimeni nu venea în vizită în casa aceea.

După ce-şi luă, fără chef, micul dejun, se duse la Ella şi John, ca să afle ce ştiau ei. Poate acolo reuşea să afle dacă, după atâţia ani de limpezime, îşi asumase un nume

greşit şi mai avea o datorie de plătit. Născut Joshua, se rebotezase când îşi predase soţia fiului stăpânului. O predase în sensul că nu ucisese pe nimeni, nici măcar pe el însuşi, fiindcă soţia îi ceruse să rămână viu. Altminteri, raţionase ea, unde şi la cine se putea întoarce când băiatul termina cu ea? Făcând acel dar, hotărâse că nu mai datora nimănui nimic. Oricare ar fi fost obligaţiile sale, se achitase de ele prin acel gest. Crezuse că neîndatorarea îl va face un ins irascibil, un renegat, poate chiar un beţiv şi într-un fel aşa se întâmplase. Dar nu era nimic de făcut cu ea. Să lucreze bine; să lucreze prost. Să lucreze puţin; să nu lucreze deloc. Să facă treburi cu rost; să nu facă nimic. Să doarmă, să se trezească; să-i placă cineva, să-i displacă alţii. Nu i se părea o viaţă mulţumitoare şi nu-i aducea nicio satisfacţie. Prin urmare, îşi extinse simţul datoriei asupra altor persoane, ajutându-le să plătească şi să scape de datoriile pe care le aveau în mizeria lor. Sclavi fugiţi bătuţi? îi trecea fluviul şi îi dădea drept răscumpăraţi; ca să vorbim aşa, le înmâna actul lui personal de vânzare. „Ai plătit; acum viaţa ţi-e datoare! * Recipisa, ca să vorbim aşa, era o uşă deschisă, la care nu trebuia să bată niciodată, ca a casei lui John şi a Ellei, în faţa căreia stătea şi spuse „Cine-i acasă?” o singură dată înainte ca ea să tragă de uşă.

— Unde te-ai ascuns până cum? îi spuneam lui John că trebuie să he tare frig dacă Stamp stă în casă.

— O, am fost pe-afară.

Îşi scoase şapca şi-şi masă scalpul.

— Unde, afară? Pe-aici n-ai fost.

Ella atârnă două rânduri de lenjerie pe sfoara din spatele sobei.

— Am fost la Baby Suggs mai de dimineaţă.

— Ce-ai vrut acolo? întrebă Ella. Te-a poftit cineva?

— Sunt neamurile lui Baby. N-am nevoie de invitaţii ca să am grijă de ai ei.

— Pfff.

Ella nu părea impresionată. Fusese prietena lui Baby Suggs şi a lui Sethe, până la venirea timpurilor grele. Cu

excepţia unei înclinări din cap la bâlci, nu-i mai spusese lui Sethe nici cât e ora.

— E cineva nou acolo. O fată. Mă gândeam că poate ştiţi voi cine.

— Nu-s negri noi în oraşul ăsta de care să nu ştiu, răspunse ea. Cum arată? Sigur nu era Denver?

— O ştiu pe Denver. Fata asta-i mai subţirică.

— Eşti sigur?

— Ştiu ce-mi văd ochii.

— La 124 poţi vedea orice.

— Adevărat.

— Mai bine-l întrebi pe Paul D., propuse ea.

— Nu dau de el, zise Stamp, ceea ce era adevărat, numai că făcuse eforturi cam puţine de a-l găsi pe Paul D. Nu prea avea chef să se confrunte cu omul a cărui viaţă o schimbase, prin informaţiile lui funebre.

— Doarme la biserică, îl informă Ella.

— La biserică!

Stamp era scandalizat şi foarte jignit.

— Da. L-a întrebat pe reverendul Pike dacă-l poate găzdui în pivniţă.

— Da acolo-i frig ca-n groapă.

— Presupun că ştie.

— De ce să facă aşa ceva?

— E cam prea mândru, pesemne.

— Nu trebuie să facă una ca asta. Oricare dintre noi l-ar găzdui.

Ella se răsuci ca să-l privească în faţă pe Stamp Paul.

— Nimeni nu poate citi gânduri de la distanţă. Tot ce ar trebui să facă este să ceară.

— De ce? De ce să ceară? Nu-i poate oferi cineva? Ce se întâmplă? De când un negru venit în oraş trebuie să doarmă în beci, ca un câine?

— Nu-i acolo decât de câteva zile.

— N-ar trebui să stea nicio zi! Voi ştiaţi de asta şi nu i-aţi oferit o mână de ajutor? Nu te recunosc, Ellal Eu şi cu

tine îi scoatem la liman pe ăia cu pielea neagră de peste douăzeci de ani. Acum îmi spui că nu-i poţi oferi un pat? Şi încă unui om care munceşte. Unui om care poate plăti.

— Dacă cere, îi dau orice.

— De ce, deodată, e necesar să ceară?

— Nu-l cunosc chiar atât de bine.

— Ştii că e de-al nostru.

— Stamp, te rog să nu mă critici. Nu prea sunt în toane bune.

— Ea e pricina, nu?

— Care ea?

— Sethe. A fost cu ea, a stat la ea, iar tu nu vrei să ai nimic cu…

— Stai aşa! Nu sări, dacă nu vezi fundul.

— Fato, las-o baltă. Suntem de prea multă vreme prieteni ca să te porţi astfel.

— Păi, cine poate spune ce s-a întâmplat acolo? Ascultă, nu ştiu cine e Sethe şi nici vreunul dintre ai săi.

— Cum?!

— Tot ce ştiu este că s-a măritat cu băiatul lui Baby Suggs şi nici de asta nu-s sigură. El unde-i, ha? Baby n-o văzuse niciodată până când John a dus-o la uşă, cu bebeluşul pe care eu i l-am legat la piept.

— Eu am legat bebeluşul! Iar tu ai luat-o razna cu căruţa aia. Copiii ei ştiu cine e ea, chiar dacă tu nu ştii.

— Şi ce? Nu ziceam că nu e mama lor, dar cine bagă mâna-n foc că-s nepoţii lui Baby Suggs? Cum s-a suit în căruţă, iar bărbatul ei nu? Şi spune-mi, cum a născut copilul ăla, singură în pădure? zicea că o femeie albă s-a ivit dintre copaci şi a salvat-o. Pe dracu’! Crezi aşa ceva? O femeie alba. Ştiu eu ce soi de alb era ăla!

— O, nu, Ellal

— Orice e alb şi rătăceşte prin pădure – dacă n-are şi

o carabină – e ceva de care nu vreau să aud.

— Dar eraţi prietene.

— Da, până şi-a arătat adevărata faţă.

— Ellal

— Eu n-am prietene care să se repeadă cu fierăstrăul asupra propriilor copii!

— Înoţi în ape tulburi, fată!

— Ba sunt pe pământ uscat şi vreau să rămân pe el. Tu te-ai udat.

— Ce legătură are ceea ce spui cu Paul D?

— Ce l-a împins să-şi ia câmpii? Spune-mi şi mie.

— Eu însumi.

— Tu?

— I-am zis despre… i-am arătat articolul despre… ce-a făcut Sethe. I l-am citit. Chiar în ziua aia a plecat.

— Asta nu mi-ai spus-o. Eu credeam că ştia.

— Nu ştia nimic. O ştia doar pe ea, din vremea când erau în locul ăla unde trăia şi Baby Suggs.

— O ştia pe Baby Suggs?

— Sigur c-o ştia. Şi pe băiatul ei, Halle.

— Şi a plecat după ce a aflat ce-a făcut Sethe?

— Se pare că are totuşi un loc unde să stea.

— Ceea ce spui aruncă o lumină nouă. Credeam…

Dar Stamp Paul ştia ce credea ea.

— Da’ n-ai venit aici ca să întrebi de el, zise Ella. Ai venit să întrebi de o fată.

— Aşa-i.

— Ei bine, poate că Paul D. ştie cine e. Sau ce e.

— Mintea ţi-i plină de stafii. În tot locul vezi câte una.

— Ştii la fel de bine ca şi mine că cei ce mor de moarte

A A

rea nu stau în mormânt.

El nu putea nega. Însuşi Iisus Cristos nu stătuse, aşa că Stamp mâncă o bucăţică de brânză de la Ella, ca să arate că nu era supărat, şi plecă în căutarea lui Paul D. îl găsi şezând pe treptele bisericii Sfântul Mântuitor, cu

mâinile între genunchi şi cu ochii înroşiţi.

Sawyer strigă la ea când intră în bucătărie, dar ea se întoarse pur şi simplu cu spatele şi-şi luă şorţul. Acum nu mai exista intrare. Nicio crăpătură ori crevasă la îndemână. Făcuse pe dracu-n patru să-i ţină afară, dar ştia prea bine că în orice clipă ei o puteau zgâlţâi, rupe odgoanele cu care era amarată, trimite păsările înapoi să se zbată în părul ei. Deja îi secaseră laptele de mamă. Făcuseră din spatele ei ceva vegetal – şi asta. O alungaseră în pădure cu burta ei mare – şi asta. Orice ştire despre ei era o porcărie. Mânjiseră cu unt faţa lui Halle; îi dăduseră lui Paul D. să mănânce fier; îl arseseră pe Sixo; o spânzuraseră pe mama ei. Nu mai voia să audă nimic despre oamenii albi; nu voia să ştie ce ştiau Ella şi John şi Stamp Paul despre lumea aranjată pe placul oamenilor albi. Toate noutăţile despre ei ar fi trebuit să înceteze odată cu păsările din părul ei.

Cândva, demult, fusese moale, încrezătoare. Avusese încredere în doamna Garner, precum şi în soţul acesteia. Îşi legase cerceii cu un nod în combinezon, ca să-i ia cu ea, nu atât ca să-i poarte, cât ca să-i ţină bine. Cerceii o făcuseră să creadă că-i putea vedea diferit. Că pentru fiecare învăţător va fi o Amy; că pentru fiecare elev era un Garner, un Bodwin sau chiar un şerif, a cărui atingere pe cotul ei să fie blândă şi care să-şi întoarcă privirea când ea alăpta. Dar ajunsese să dea crezare tuturor cuvintelor de pe urmă ale lui Baby Suggs şi să-şi îngroape toate amintirile despre ei, împreună cu norocul. Paul D. le scosese iar la suprafaţă, îi restituise corpul, îi sărutase spatele brăzdat, îi agitase memoria şi-i adusese şi mai multe veşti: despre covăseală, despre fiare, despre cocoşi zâmbitori, dar când auzise veştile ei îşi luase picioarele la spinare şi nici măcar nu-şi luase rămas bun.

I»

— Nu vorbiţi cu mine, dom’le Sawyer. Să nu-mi ziceţi nimic în dimineaţa asta.

— Ce? Ce? îmi spui tu ce să fac?

— Zic doar să nu-mi vorbiţi.

— Mai bine vezi de plăcintele alea.

Sethe luă fructele şi apucă în mână cuţitaşul de scos sâmburii.

Când plăcinta zemoasă ajunse în fundul cuptorului şi sfârâi, Sethe se apucase de mult de salata de cartofi. Sawyer intră în bucătărie şi zise:

— Nu prea dulce. Dac-o faci prea dulce, n-o vor mânca.

— O fac aşa cum o fac totdeauna.

— Păi da. Prea dulce.

Niciun cârnat nu era trimis înapoi. Bucătăreasa se pricepea la ei şi la restaurantul Sawyer nu rămâneau resturi de cârnaţi. Dacă Sethe îi voia, îi punea de-o parte de-ndată ce erau prăjiţi. Dar tocăniţa era destul de bună. Problema era că şi plăcintele ei se vindeau toate. Nu rămăsese decât budincă de orez şi o jumătate de tavă de pâine cu ghimbir, care nu ieşise bine. Dac-ar fi fost atentă, în loc să viseze cu ochii deschişi toată dimineaţa, n-ar fi ciugulit de ici, de colo, căutându-şi dejunul ca un crab. Nu citea prea bine ceasul, dar ştia că atunci când acele se împreunau ca pentru rugăciune în vârful cadranului, ziua de muncă se terminase. Scoase un borcan cu capac de metal, îl umplu cu tocană şi înveli pâinea de ghimbir într-o coală de hârtie cerată. Puse aceste lucruri în buzunarele din faţă ale fustei şi se apucă de spălat vase. Nimic din ce luase nu se compara cu ce duseseră la plecare bucătăreasa şi cele două ospătăriţe. Domnul Sawyer includea masa de prânz în termenii contractului – împreună cu 3.40 dolari pe săptămână – şi Sethe îi dăduse de înţeles de la bun început că va duce mâncarea acasă. Dar chibrituri, uneori un pic de petrol, puţintică sare – lua şi din astea, din când în când, şi-i era ruşine, pentru că îşi putea permite să le cumpere; pur şi simplu voia să scape de ruşinea de a aştepta în spatele prăvăliei lui Phelps, cu ceilalţi, până

când era servit şi ultimul alb din Ohio, înainte ca vânzătorul să se întoarcă spre constelaţia de feţe negre care-l privea printr-o gaură din uşa din dos. Îi era ruşine şi pentru că era o formă de furt şi argumentaţia lui Sixo în această chestiune o amuza, dar nu schimba ceea ce simţea; aşa cum nu-l făcuse pe învăţător să se răzgândească.

— Ai furat godacul ăla? Ai furat godacul, învăţătorul vorbea încet dar cu fermitate, ca şi cum ar fi îndeplinit doar un ritual, neaşteptând un răspuns care să conteze. Sixo stătea acolo, nici măcar ridicându-se ca să-şi pledeze cauza sau să protesteze. Şedea pur şi simplu acolo, cu muşchiuleţul în mână, cu grăsimea îngrămădită în farfuria de tablă ca nişte perle rotunde – aspre, neşlefuite, dar, oricum, o pradă.

— Ai furat godacul ăla, aşa-i?

— Nu, domnule, zise Sixo, având însă decenta să-şi ţină privirea în farfurie.

— Îmi spui că nu l-ai furat, când eu te privesc în ochi?

— Nu, domnule, nu l-am furat, învăţătorul zâmbi:

— L-ai înjunghiat?

— Da, domnule, l-am înjunghiat.

— L-ai tranşat?

— Da, domnule.

— L-ai prăjit?

— Da, domnule.

— Bine, atunci. L-ai mâncat?

— Da, domnule. Fără îndoială.

— Şi zici că ăsta nu-i furt?

— Nu, domnule. Nu-i.

— Atunci ce să fie?

— Îmbunătăţirea proprietăţii dumneavoastră, domnule.

— Cum adică?

— Sixo plantează secară să salte mai tare preţul. Sixo ia şi hrăneşte pământul, vă dă mai mare recoltă. Sixo ia şi

se hrăneşte. Sixo vă dă mai multă muncă.

Deştept, dar învăţătorul îl biciuieşte oricum, ca să-i arate că definiţiile le aparţin definitorilor, nu celor definiţi. După ce-a murit domnul Garner din cauza unei găuri în ureche despre care doamna Garner spunea că fusese un timpan explodat din cauza unui accident vascular, iar Sixo că fusese provocată de praful de puşcă, orice lucru pe care puneau mâna era considerat furt. Nu doar un ştiulete de porumb sau două ouă din curte, de care nici găina nu-şi mai amintea – totul. Învăţătorul le luase puştile bărbaţilor de la Dulcea Casă şi aceştia, lipsiţi de vânatul cu care să-şi rotunjească regimul de pâine, fasole, terci, legume şi puţină carne în anotimpul tăierilor, se puseseră serios pe şterpelit, având nu doar dreptul, ci şi obligaţia s-o facă.

Sethe înţelesese atunci situaţia, dar acum, cu o slujbă plătită şi un patron destul de bun la suflet ca să angajeze o fostă puşcăriaşă, se dispreţuia pentru mândria cu care considerase furtul mai demn decât statul la coadă în uşa magazinului general, laolaltă cu ceilalţi negrotei. Nu voia să-i îmbrâncească sau să fie împinsă de ei. Să simtă c-o judecă ori o compătimesc, mai ales acum. Îşi atinse fruntea cu dosul mâinii, stercându-şi sudoarea. Ziua de muncă luase sfârşit şi sosim> D > >

ţea deja entuziasmată. Nu se mai simţise atât de vie de la cealaltă eliberare. Aruncând resturile câinilor fără stăpân şi privindu-le frenezia, strânse din buze. Azi era ziua când va accepta să se urce într-o căruţă, dacă se oferea cineva s-o ia. Nu se oferi nimeni, iar de şaisprezece ani mândria n-o lăsa să solicite singură aşa ceva. Dar azi. O, azi. Acum voia viteză, să treacă repede peste lungul drum spre casă, să fie acolo.

Când Sawyer o admonestase că întârziase din nou, abia îl auzise. De obicei era un om de treabă. Răbdător, cumsecade în relaţiile cu angajaţii. Dar an de an, după moartea fiului în război, devenea tot mai capricios. Ca şi cum de vină ar fi fost faţa tuciurie a lui Sethe.

— Ah, ah, zise ea, întrebându-se cum să facă timpul să treacă mai iute, să ajungă în clipa când nu mai trebuia să aştepte.

N-avea de ce să se îngrijoreze. Bine înfofolită, aplecată înainte, când pomi spre casă mintea îi era ocupată de lucruri pe care le putea uita.

Mulţumesc, Doamne că nu trebuie să-mi reamintesc ori să spun vreun cuvânt, fiindcă tu ştii. Tot. Ştii că nu te-aş fi părăsit niciodată. Niciodată. Asta-i tot ce m-a dus mintea să fac. Trebuia să fiu gata când a venit convoiul. Învăţătorul ne învăţa lucruri pe care nu le puteam învăţa. Mie nu-mi păsa de nimic, decât de sfoara de măsurat. Toţi am râs de asta – afară de Sixo. El n-a râs de nimic. Dar mie-mi era indiferent, învăţătorul a trecut sfoara aia pe tot capul meu, peste nas, pe după şezut. Mi-a numărat dinţii. Am crezut să se stricase la cap. Şi întrebările pe care le-a pus au fost cea mai mare prostie dintre toate.

Apoi eu şi fraţii tăi am apărut din al doilea petic de grădină. Primul era aproape de casă, cu zarzavaturi care cresc repede: fasole, ceapă, mazăre dulce. Celălalt se găsea ceva mai jos, cu lucrurile care durează mai mult: cartofi, dovleac, bame, salată porcească. Acolo jos nu crescuse mare lucru. Prea devreme. Poate câteva foi de salată tânără, dar cam atât. Pliveam buruienile şi prăşeam puţin, să aibă toate un început bun. După aia am pornit către casă. Terenul urca de la al doilea petic. Nu chiar un dâmb, dar cam aşa ceva. Destul ca Buglar şi Howard să fugă până sus şi să se dea de-a rostogolul; sus şi de-a rostogolul. În felul ăsta îi vedeam în visele mele, râzând, cu picioarele lor scurte şi grăsuţe fugind pe dâmb în sus. Acum nu le mai văd decât spatele, cum se îndepărtează pe linia ferată. Departe de mine. Mereu mai departe de mine. Dar în ziua aia erau fericiţi, fugind sus şi dându-se tumba la vale. Era încă devreme – începuse sezonul legumelor, dar nu ieşiseră prea multe. Ţin minte că mazărea mai avea încă flori. Dar iarba era lungă, plină de muguri albi şi de florile alea înalte, roşii, pe care oamenii le numesc diane-

nu-ştiu-cum, şi ceva cu foarte, foarte puţin albastru deschis, ca la cicoare, dar deschis, deschis de tot. Cu adevărat palid. Poate că ar fi trebuit să mă grăbesc, fiindcă te lăsasem acasă, într-un coş în curte. Departe de unde râcâie găinile, dar nu se ştie niciodată. Oricum, am cam tândălit la întoarcere, dar fraţii tăi n-au avut răbdare cu mine, care mă zgâiam la flori şi la cer la fiecare doi, trei paşi. Ei au fugit înainte şi i-am lăsat. La vremea aia din an pluteşte ceva dulce în aer şi dacă briza bate din direcţia bună e greu să stai în casă. Când am ajuns acasă i-am auzit pe Howard şi Buglar râzând pe lângă şopron. Am pus jos sapa şi am tăiat-o prin curtea laterală, să ajung la tine. Umbrele se mişcau în aşa fel încât atunci când am ajuns erai scăldată în soare. Îţi intra în ochi, dar nu te-ai trezit. Încă dormeai. Voiam să te iau în braţe şi totodată să te privesc cum dormi. Nu ştiam care din două; feţişoara ta era tare dulce. Mai încolo, nu departe, era un umbrar cu vită de vie, ridicat de domnul Garner. Om al planurilor mari, voia să-şi fabrice propriul vin cu care să se îmbete. N-a scos niciodată din struguri mai mult de o oală. Cred că pământul nu era bun pentru struguri. Taică-tău credea că de vină era vântul, nu pământul. Sixo zicea că erau gândacii. Boabele erau mici şi tari. Şi ca oţetul de acre. Dar acolo, înăuntru, mai era şi o masă mititică. Deci am luat coşul cu tine şi te-am dus în umbrar. Acolo – umbră şi răcoare. Te-am pus pe măsuţa aia şi m-am chitit că dacă găsesc o bucată de muselină, insectele şi alte lucruri nu vor ajunge până la tine. Iar dacă doamna Garner nu avea imediat nevoie de mine în bucătărie, puteam aduce un scaun, să şed cu tine acolo afară până curăţăm legumele. M-am îndreptat spre uşa din spate ca să iau muselina curată pe care o ţinem în presa din bucătărie. Iarba îmi mângâia plăcut picioarele. Am ajuns aproape de uşă şi am auzit voci. Învăţătorul îşi punea învăţăceii să stea şi să înveţe din cărţi în fiecare după-amiază. Dacă vremea era frumoasă, şedeau pe veranda din faţă. Toţi trei. El vorbea şi ei scriau. Sau el le citea şi ei notau ce spunea. N-am mai

povestit asta nimănui. Nici lu' tăticu', nimănui. Cât pe-aci a fost să-i spun doamnei Garner, dar ea era slăbită atunci şi din ce în ce mai nevolnică. E pentru prima oară că povestesc şi-ţi povestesc ţie, fiindcă poate te-ar ajuta să înţelegi unele lucruri, deşi ştiu că n-ai nevoie de mine pentru asta. Ca să povestesc, ori măcar să mă gândesc la ce a fost. Nici nu trebuie să mă asculţi, dacă nu vrei. D-ar n-am putut să nu aud ceea ce am auzit în ziua aia. Vorbea cu elevii şi l-am auzit întrebând „Pe care o faceţi?". Iar unul dintre băieţi a zis: „Pe Sethe" Atunci am încremenit, pentru că mi-am auzit numele şi apoi am mai făcut câţiva paşi, până unde vedeam ce fac. Învăţătorul stătea aplecat peste unul dintre ei, cu o mână la spate. Şi-a lins arătătorul de două ori şi a dat câteva file. Încet. Eram pe punctul să mă întorc şi să-mi continui drumul, când l-am auzit spunând: „Nu, nu. Nu aşa. V-am spus să-i scrieţi caracteristicile umane la stânga şi pe cele de animal la dreapta. Şi nu uitaţi să le aliniaţi frumos" Am început să mă îndepărtez de-a-ndărătelea, nici măcar nu mă uitam înapoi să văd încotro merg. Îmi ridicam doar picioarele şi-mi împingeam trupul înapoi. Când m-am izbit de un copac, m-a furnicat prin cap. Un câine lingea ceva dintr-o tingire în curte. Am ajuns destul de repede la umbrar, dar fără bucata de muselină.

Muştele se aşezaseră peste tot pe faţa ta şi-şi frecau picioruşele. Capul mă mânca al ciracului. Ca şi cum cineva mi-ar fi înfipt ace fine în scalp. Niciodată nu i-am povestit lui Halle ori altcuiva. Dar chiar în ziua aia am întrebat-o pe doamna Garner ceva despre asta. Se simţea rău, pe vremea aia. Nu chiar atât de rău ca la sfârşit, dar îşi pierdea vigoarea. Sub bărbie îi apăruse un soi de pungă. Nu părea s-o doară, dar îi sugea puterile. Dimineaţa se trezea şi era destul de vioaie, dar deja de la al doilea muls nu se mai ţinea pe picioare. Apoi a început să doarmă până târziu. Când m-am dus la ea, îşi petrecuse toată ziua în pat şi m-am gândit să-i duc puţină supă de fasole şi s-o întreb atunci. Când am deschis uşa la dormitor mi-a aruncat o

privire pe sub scufie. Era deja greu să vezi un licăr de viaţă în ochii ei. Avea pantofii şi ciorapii pe podea, aşa că am ştiut că încercase să se îmbrace.

— V-am adus puţină supă, am zis.

— Nu cred c-o pot înghiţi, mi-a răspuns.

— Încercaţi puţin, am zis.

— Prea deasă. Sunt sigură că-i prea deasă.

— Vreţi s-o subţiez cu puţină apă?

— Nu. Du-o de-aici. Adu-mi puţină apă rece. Atât.

— Da, doamnă. Doamnă? Aş putea să vă întreb ceva?

— Ce anume, Sethe?

— Ce înseamnă „caracteristici”?

— Ce anume?

— Un cuvânt. Caracteristici.

— Oh! (Şi-a schimbat poziţia capului pe pernă.) Trăsături. De la cine l-ai învăţat?

— L-am auzit pe învăţător rostindu-l.

— Adu altă apă, Sethe. Asta s-a încălzit.

— Da, doamnă. Trăsături?

— Apa, Sethe. Apă rece.

Am pus cana pe tavă, lângă supa de fasole albă, şi m-am dus jos. Când m-am întors cu apa proaspătă i-am ţinut capul până a băut. I-a luat ceva timp, pentru că umflătura o făcea să înghită cu opinteli. S-a lăsat pe spate şi s-a şters la gură. Băutul păruse s-o mulţumească, dar s-a încruntat şi a zis:

— Parcă nu mă pot trezi, Sethe. Am impresia că tot ce vreau e să dorm.

— Atunci aşa să faceţi, i-am spus. Mă îngrijesc eu de toate.

Însă ea continuă: dar aia? dar ailaltă? Mi-a spus că ştie că

Halle nu face probleme, dar voia să ştie dacă învăţătorul se descurca cu Paulii şi cu Sixo.

— Da, doamnă, am spus. Se pare că da.

— Fac ce le spune el?

— Nu e nevoie să le spună cineva.

— Buun. Asta-i o uşurare. Sper să cobor şi eu într-o zi sau două. Mai am nevoie de puţină odihnă. Doctorul va reveni. Mâine, nu?

— Aţi zis „trăsături”, doamnă?

— Ce?

— Trăsături?

— Ihm. Cum ar fi: o trăsătură a verii e căldura. O caracteristică e o trăsătură. Ceva natural pentru un lucru.

— Poţi avea mai mult de una?

— Poţi avea destule. Ştii şi tu. Bunăoară, un bebeluş îşi suge degetul. Asta-i una, dar are şi alte caracteristici. Ţine-l pe Billy departe de Red Cora. Domnul Garner n-a lăsat-o să fete tot al doilea an. Sethe, mă auzi? Vino de lângă geam şi fii atentă.

— Da, doamnă.

— Spune-i cumnatului meu să vină sus după cină.

— Da, doamnă.

— Dacă te-ai spăla pe cap, ai scăpa de păduchi.

— Nu am păduchi în păr, doamnă.

— Oricum, ceea ce-ţi trebuie e un săpunit bun, nu scărpinat. Nu-mi spune că ni s-a terminat săpunul.

— Nu, doamnă.

— Bine, atunci. Gata. Vorbitul mă oboseşte.

— Da, doamnă.

— Şi îţi mulţumesc, Sethe.

— Da, doamnă.

Erai prea mică, nu-ţi aminteşti locuinţa noastră. Fraţii tăi dormeau sub fereastră. Eu, tu şi tata dormeam la perete. În noaptea de după ce am auzit de ce m-a măsurat învăţătorul, nu puteam să dorm. Când Halle a venit acasă, l-am întrebat ce gândeşte despre învăţător. A zis că nu e nimic de gândit. A zis: „E alb, nu?” Am zis: „Ce vreau să spun, e ca domnul Garner?”

— Ce vrei să ştii, Sethe?

— El şi ea, am spus, nu-s ca albii pe care i-am cunoscut înainte. Aia din casa mare, unde am fost până am venit aici.

— Cum sunt altfel? m-a întrebat el.

— Ei bine, am zis, în primul rând vorbesc cu blândeţe.

— Nu contează, Sethe. Tot aia spun. Cu voce tare sau înceată.

— Domnul Garner ţi-a dat voie s-o răscumperi pe mama ta.

— Da. Mi-a dat.

— Şi?

— Dacă n-o făcea, până la urmă ea pica în soba lui de gătit.

— Totuşi, ţi-a dat voie. S-o răscumperi prin muncă.

— Aha.

— Trezeşte-te, Halle.

— Am spus „Aha”.

— Ar fi putut să zică nu. Nu ţi-a spus că nu.

— Nu, nu mi-a spus că nu. Ea a muncit aici zece ani. Dacă mai muncea zece, crezi că ar mai fi rezistat? I-am plătit pentru ultimii ei ani şi în schimb te-a căpătat pe tine, pe mine şi încă trei, care cresc. Mai am de muncit pe datorie încă un an; încă unul. Învăţătorul ăsta mi-a zis să mă opresc. A zis că motivul ca s-o fac nu ţine. Să fac restul de muncă, dar aici, la Dulcea Casă.

— Şi te plăteşte în plus?

— Nu.

— Dar atunci cum vrei să achiţi? Cât mai ai?

— 123 de dolari şi 70 de cenţi.

— Şi nu-i vrea înapoi?

— Ceva vrea el.

— Ce?

— Nu ştiu. Ceva. Dar nu vrea să mai plec de la Dulcea Casă. Zice că nu merită să lucrez altundeva cât sunt mici băieţii.

— Şi cum e cu banii pe care-i datorezi?

— Trebuie că are o altă cale de a-i obţine.

— Care anume?

— Nu ştiu, Sethe.

— Atunci, singura întrebare este cum>. Cum o să-i obţină?

— Ba nu. Asta-i o întrebare. Mai este una.

— Care?

El s-a aplecat şi s-a răsucit, atingându-mi obrazul cu încheieturile degetelor.

— Acum se pune întrebarea Cine o să te răscumpere pe tine? Ori pe mine? Ori pe ea?

A făcut un semn înspre locul unde dormeai tu.

— Cum?

— Dacă toată munca mea e la Dulcea Casă, inclusiv cea suplimentară, ce-mi mai rămâne de vândut?

După aceea s-a întors cu spatele şi a adormit, iar eu am crezut că nu voi dormi, dar am aţipit şi eu o vreme. Ceva ce a spus, poate, sau ceva ce n-a spus, m-a trezit. M-am ridicat în capul oaselor ca şi cum aş fi primit o lovitură, iar tu te-ai deşteptat de asemenea şi ai început să plângi. Te-am legănat puţin, dar, cum nu prea aveam loc, am ieşit afară să te plimb. În sus şi-n jos am mers. În sus şi-n jos. Întuneric beznă, în afara unei lumini la fereastra de sus a casei. Trebuie că era încă trează. Nu mi-am putut scoate din cap lucrul care mă trezise. „Cât sunt mici băieţii” Asta a spus el de m-am trezit cât ai pocni din degete. Se ţineau după mine toată ziua, la plivit, muls, adunatul de lemne pentru foc. Deocamdată. Deocamdată.

Atunci ar fi trebuit să începem să facem planuri. Dar n-am început. Nu ştiu ce credeam – dar plecarea însemna pentru noi o chestiune de bani. Răscumpărare. Nici nu ne trecea prin minte să fugim. Toţi? Unii dintre noi? Şi unde să ne ducem? Cum să mergem? În cele din urmă, Sixo a fost cel care a ridicat problema, după Paul F. Doamna Garner îl vânduse, încercând să stabilizeze situaţia. Deja

trăia de doi ani cu banii luaţi pe el. Dar bănuiesc că i s-au terminat, aşa că i-a scris învăţătorului să vină şi să preia gospodăria. Patru bărbaţi la Dulcea Casă, iar ea continua să creadă că avea nevoie de cumnat şi de doi băieţi, fiindcă oamenii ziceau că nu e bine să stea în pustietatea aia singură, numai cu negri. Aşa că a venit el cu pălăria lui mare şi cu ochelarii lui şi cu o cutie plină de acte. Vorbind blând şi observând totul. L-a bătut pe Paul A. Nu tare şi nu îndelung, dar a fost pentru prima oară, fiindcă domnul Garner nu îngăduia aşa ceva. Când l-am văzut data următoare avea pe corp cei mai frumoşi copaci din câţi am văzut. Sixo a început să privească cerul. El era singurul care se furişa afară noaptea şi Halle zicea că aşa a aflat de convoi.

— Pe acolo. Halle arăta cu degetul pe lângă grajd. Pe unde a dus-o pe mama mea. Sixo zice că libertatea e pe acolo. Pleacă un convoi întreg şi dacă reuşim să ajungem nu mai e nevoie de răscumpărare.

— Convoi? Ce-i aia? l-am întrebat eu.

De atunci n-au mai vorbit de faţă cu mine. Nici măcar Halle. Dar şuşoteau între ei şi Sixo privea cerul. Nu bolta, ci partea de jos, unde se unea cu copacii. Se vedea de la o poştă că nu-i stătea mintea la Dulcea Casă.

Planul era bun, dar când a venit sorocul eram grea cu Denver. Aşa că l-am modificat puţin. Puţin. Doar cât să mânjim cu unt faţa lui Halle, aşa mi-a spus Paul D., şi să-l facem pe Sixo să râdă în sfârşit.

Dar te-am scos, iubita. Şi pe băieţi. Când a venit semnalul pentru convoi, voi eraţi singurii pregătiţi. Nu l-am găsit pe Halle, pe nimeni. Nu ştiam că Sixo era ars şi Paul D. purta o zăbală de nici n-ai crede. Nu, până mai târziu. Aşa că v-am trimis pe toţi la căruţa cu femeia care aştepta în porumb. Ha, na. Gata cu carneţelul în care erau însemnaţi copiii mei, gata cu sfoara de măsurat. Prin ceea ce a trebuit să trec mai târziu am trecut din cauza voastră. Am trecut chiar pe lângă băieţii care atârnau în copaci. Unul avea pe el cămaşa lui Paul A., dar nu avea capul şi

picioarele lui. Am mers mai departe, fiindcă numai eu aveam lapte pentru tine şi, facă-se voia Domnului, ţineam neapărat să ţi-l duc. Îţi aduci aminte, nu-i aşa, că ţi l-am adus? Că atunci când am ajuns aici aveam lapte destul pentru toţi?

Încă o curbă pe drum şi Sethe văzu coşul casei sale; nu mai părea singuratic. Panglica de fum era de la un foc ce încălzea un trup revenit la ea – ca şi cum n-ar fi plecat niciodată, n-ar fi avut niciodată nevoie de o piatră de mormânt. Şi inima ce bătea în el nu s-ar fi oprit niciun moment în mâinile ei.

Deschise uşa, intră şi o închise bine după ea.

În ziua în care Stamp Paul a văzut prin geam cele două spinări şi apoi s-a grăbit să coboare înapoi scările, a crezut că limbajul indescifrabil ce reverbera în jurul casei era sporovăială negrilor morţi şi furioşi. Foarte puţini decedaseră în patul lor, ca Baby Suggs, şi niciunul din câţi ştia, nici măcar Baby, nu trăise o viaţă suportabilă. Chiar şi oamenii de culoare educaţi, cei cu învăţătură multă, doctorii, profesorii, scriitorii la ziar, oamenii de afaceri, trudiseră din greu. Pe lângă că trebuiseră să-şi folosească mult capul ca să răzbată, trăgeau după ei greutatea întregii rase. Pentru asta, aveai nevoie de două capete. Albii credeau că oricât de bine crescut erai, sub pielea neagră se ascundea jungla. Cu ape repezi, imposibil de navigat, cu babuini ţipători săltând din creangă în creangă, cu şerpi adormiţi, cu gingii rozalii dornice să le sugă sângele alb şi dulce. Într-un fel, credea el, aveau dreptate. Cu cât oamenii de culoare îşi cheltuiau mai mult energia încercând să-i convingă cât de blânzi erau, cât de isteţi şi de iubitori, cât de umani, cu cât se munceau mai mult să-i convingă pe albi de ceva ce nu credeau că poate fi pus la îndoială, cu atât mai densă şi mai încâlcită creştea jungla din interiorul lor. Numai că nu era jungla adusă de negri cu ei din celălalt loc (unde se putea trăi). Era jungla plantată în ei de oamenii albi. Care crescuse. Se întinsese. Se răspândise în ei, în afară, în viaţă şi după viaţă, până-i

invadase pe albii care o creaseră. Îi afectase pe toţi. Îi schimbase şi-i modificase. îi făcuse sângeroşi, mărginiţi, mai răi decât ar fi dorit să fie, atât erau de speriaţi de jungla pe care o creaseră. Babuinul ţipător trăia sub pielea lor albă; gingiile roşii le aparţineau.

Între timp, răspândirea acestei jungle a oamenilor albi era tainică, ascunsă, cu mici excepţii, când i se auzea bolboroseala, în locuri ca 124.

Stamp Paul renunţă la eforturile de-a avea grijă de Sethe după jignirea de a fi bătut la uşă şi a nu fi fost lăsat să intre, iar după aceea 124 fu lăsată în voia sorţii. Când Sethe încuie uşa, femeile dinăuntru fură în sfârşit libere să fie ceea ce voiau, să vadă orice vedeau şi să spună pe şleau ce le stătea pe limbă.

Aproape. împletite cu vocile care înconjurau casă, identificabile dar indescifrabile pentru Stamp Paul, erau gândurile femeilor de la 124, gânduri de nerostit, nepuse în cuvinte.

P realubita, ea e fiica mea. E a mea. Înţelegeţi. A venit înapoi la mine de voie bună şi nu trebuie să explic nimic, înainte n-am avut vreme să explic, pentru că a trebuit să acţionez repede. Repede. Trebuia să fie în siguranţă şi am pus-o acolo unde avea să fie. Dar iubirea mi-a fost puternică şi ea s-a întors la mine. Eram sigură că va veni. Paul D. a alungat-o, aşa că n-a avut de ales decât să se întoarcă în carne şi oase. Pariez că şi Baby Suggs, de dincolo, a dat o mână de ajutor. N-o mai las să plece. Am să-i explic, chiar dacă nu trebuie. De ce am făcut-o. Cum, dacă n-aş fi ucis-o, ar fi murit şi n-aş fi suportat să i se întâmple un asemenea lucru. Când îi voi explica, va înţelege, pentru că înţelege totul deja. O s-o îngrijesc cum nicio mamă nu şi-a îngrijit copilul, fiica. Nimeni n-o să se mai hrănească de acum cu laptele meu, în afara copiilor mei. N-a trebuit să-l dau nimănui altcuiva; singura dată când am făcut-o am fost silită, am fost imobilizată şi mi l-au luat. Laptele bebeluşului meu. Nan trebuia să alăpteze bebeluşi albi şi eu tot aşa, fiindcă mama era la orezărie.

Micii copilaşi albi l-au primit primii şi eu am primit ce mai rămăsese. Sau nimic. N-a existat lapte de alăptat pe care să-l numesc al meu. Ştiu ce înseamnă nu ai laptele care-ţi aparţine, să trebuiască să lupţi şi să urli pentru el şi să-ţi rămână atât de puţin. îi voi povesti Preaiubitei despre asta; va înţelege. E fiica mea. Cea pentru care am reuşit să am lapte şi să i-l dau şi după ce l-au furat; după ce s-au purtat cu mine ca şi cum aş fi fost vaca, ba nu, capra, ţinută în spate, în dosul grajdului, fiind prea nărăvaşă ca să stea cu caii. Dar n-am fost prea nărăvaşă ca să le gătesc şi să o îngrijesc pe doamna Garner. Am îngrijit-o cum mi-aş fi îngrijit propria mamă dacă ar fi avut nevoie de asta. Dacă ar fi lăsat-o să iasă din plantaţia de orez, fiindcă eu eram cea pe care n-a aruncat-o. N-aş fi putut face mai mult pentru femeia aceea decât aş fi făcut pentru propria mea mamă dacă s-ar fi îmbolnăvit şi ar fi avut nevoie de mine şi aş fi stat cu ea până când s-ar fi însănătoşit ori ar fi murit. Şi aş fi stat şi după aceea, numai că Nan m-a luat înapoi. Înainte de a putea verifica semnul. A fost ea cu siguranţă, dar multă vreme nu mi-a venit să cred. Am căutat pălăria aia pretutindeni. După care am început să mă bâlbâi. Nu mi-a trecut până nu l-am văzut pe Halle. O, dar acum s-a terminat. Sunt aici. Am rezistat. Şi fetiţa mea a venit acasă. Acum pot privi iarăşi lucrurile, pentru că ea e aici şi le vede şi ea. După hambar, m-am oprit. Acum, dimineaţa, după ce aţâţ focul, vreau să mă uit afară, să văd ce face soarele din zi. Ajunge mai întâi la mânerul pompei sau la cişmea? Să văd dacă iarba e verde-cenuşie, cafenie sau cum? Acum ştiu de ce în ultimii ani Baby Suggs a meditat la culori. Înainte, n-a avut timp să le vadă, darămite să se bucure de ele. I-a luat multă vreme ca să termine cu albastrul, apoi cu galbenul, apoi cu verdele. Intrase bine în roz când a murit. Nu cred că a vrut să ajungă la roşu şi înţeleg de ce, pentru că eu şi Preaiubita ne-am cam făcut de cap cu el. De fapt, asta şi piatra ei roz de mormânt a fost ultima culoare de care-mi amintesc. Acum o să deschid bine ochii. Gândiţi-vă cum va fi primăvara pentru noi! O să

plantez morcovi, numai ca să le văd culoarea, şi napi. Ai văzut vreodată vreunul, iubita? Dumnezeu n-a creat ceva mai frumos. Alb-vineţiu, cu coada moale şi capul tare. Îţi dă o senzaţie plăcută când îl ţii în mână şi miroase ca pârâul când iese din albie, amar, dar fericit. O să le mirosim împreună.

Preaiubita. Preaiubita. Pentru că eşti a mea şi trebuie să-ţi

arăt lucrurile astea şi să te învăţ ce trebuie să te înveţe o» >»

mamă. Straniu cum pierzi din vedere unele lucruri şi altele îţi rămân în memorie. N-am să uit niciodată mâinile acelei fete albe. Amy. Dar am uitat ce culoare avea claia de păr din capul ei. Ochii, însă, probabil că erau cenuşii. Parcă-mi amintesc de ei. Ai doamnei Garner erau căprui deschis – cât timp a fost sănătoasă. I s-au închis la culoare când s-a îmbolnăvit. A fost cândva o femeie puternică. Când se împăuna, spunea: „Am fost tare ca un catâr, Jenny". Îmi spunea „Jenny" când sporovăia, şi pot jura că aşa a fost. Înaltă şi forţoasă. Noi două eram la fel de bune la o stivă de lemne ca doi bărbaţi. Se enerva cumplit că nu mai era în stare să-şi ridice capul de pe pernă. Dar tot nu pot pricep de ce credea că are nevoie de învăţător. Mă-ntreb dacă a rezistat şi ea, ca mine. Când am văzut-o ultima oară, nu putea face altceva decât să bocească şi eu n-am avut ce să-i fac decât s-o şterg la ochi când i-am povestit ce mi-au făcut mie. Cineva trebuia să ştie. Să audă. Cineva. Poate că a dăinuit. Învăţătorul nu s-o fi purtat cu ea ca şi cu mine. Prima bătaie pe care am încasat-o a fost şi ultima. Nimeni n-are să mă despartă de copiii mei. Poate că dacă n-aş fi avut grijă de ea aş fi aflat ce s-a întâmplat. Poate Halle încerca să ajungă la mine. Am stat la patul ei, aşteptând-o să termine cu borcanul în care vomita. Când am pus-o înapoi în pat, se plângea de frig. Ardea ca focul şi voia pături. Mi-a spus să închid geamul. Am zis că nu. Ea avea nevoie de acoperitoare; eu, de aer.

Câtă vreme fluturau perdelele alea galbene, îmi era bine.

Ar fi trebuit s-o ascult. Poate că zgomotele care semănau a împuşcături chiar asta erau. Poate aş fi văzut ceva ori pe cineva. Poate. Oricum, mi-am dus copiii în porumb, cu sau fără Halle. Iisuse! Am auzit-o pe femeie foşnind. A zis: „Mai e cineva?” I-am spus că nu ştiu. Ea a zis: „Am stat aici toată noaptea. Nu pot să mai aştept! 4 Am încercat s-o conving. A zis: „Nu se poate. Haide sus. Hoo!” Nici urmă de bărbat. Băieţii – speriaţi. Tu – adormită în spinarea mea. Denver adormită în burtă. Simţeam că-s despicată în două. I-am spus să vă ia pe toţi; eu trebuia să mă întorc. În caz că Ea m-a privit doar. A zis: „Femeie?” Mi-am muşcat limba când au deschis spatele. Bucăţica atârna de-un fir. N-am vrut. Am strâns din dinţi şi s-a rupt de tot. M-am gândit Doamne, Dumnezeule, am să mă mănânc toată. Au făcut o gaură pentru burta mea, ca să nu păţească ceva fătul. Lui Denver nu-i place să vorbesc despre asta. Urăşte tot ce e legat de Dulcea Casă, cu excepţia poveştii despre naşterea ei. Dar tu erai acolo şi chiar dacă erai prea mică să-ţi aminteşti, ţie îţi pot spune. Umbrarul cu struguri. 11 ţii minte? Ce repede am alergat. Muştele au ajuns la tine înaintea mea. Aş fi ştiut numaidecât cine erai când soarele ţi-a şters chipul, cum a făcut-o când te-am dus în umbrar. Aş fi ştiut imediat când mi s-a rupt apa. În clipa când te-am văzut şezând pe trunchiul de copac, mi s-a rupt. Iar când ţi-am văzut faţa, avea mai mult de o asemănare cu ceea ce aveai să fii după toţi anii ăştia. Aş fi ştiut imediat cine eşti, pentru că toate cănile cu apă pe care le-ai băut una după alta erau legate deşi dovedeau faptul că mi-ai picurat salivă limpede pe obraz în ziua când am ajuns la 124. Aş fi ştiut pe loc, dar Paul D. mi-a distras atenţia. Altminteri aş fi văzut urmele unghiilor mele chiar acolo, pe fruntea ta, vizibile pentru toată lumea. De când te-am ţinut de cap, afară, în hambar. Şi mai târziu, când m-ai întrebat de cerceii pe care-i bălăbăneam în faţa ta ca să te joci cu ei, te-aş fi recunoscut imediat, de n-ar fi fost

Paul D. Mi se pare că el de la început a vrut să scape de tine, dar nu l-am lăsat. Ce crezi? Şi uite cum a dat bir cu fugiţii când a aflat despre mine şi tine în şură. Prea greu pentru el să asculte. Prea densă, zicea. Dragostea mea era prea densă.

Ce ştia el despre asta? De dragul cui în lume este el gata să moară? Şi-ar da viaţa, viaţa lui proprie, unui străin, în schimbul unui chip cioplit? O altă cale, zicea. Trebuia să existe o altă cale. Să-l lase pe învăţător să ne ducă pe toţi, probabil, să-ţi măsoare fundul până rupe nuiaua? Eu ştiu cum se simte asta şi nimeni care umblă sau stă întins n-are să te facă şi pe tine să simţi aşa ceva. Nici pe tine, nici pe vreunul dintre ai mei şi când îţi spun că eşti a mea zic şi că eu sunt a ta. Nici n-aş respira fără copiii mei. I-am spus asta lui Baby Suggs şi ea a îngenuncheat să-i ceară lui Dumnezeu îndurare pentru mine. Totuşi, aşa este. Planul meu era să-i duc pe toţi în partea cealaltă, unde era mama mea. M-au împiedicat să vă duc, dar nu te-au oprit pe tine să ajungi acolo. Ha, ha. Te-ai întors imediat ca o fată bună, ca o fiică, ceea ce aş fi vrut şi eu să fiu şi aş fi fost dacă mama mea ar fi >

putut ieşi din orez pentru destulă vreme înainte de a fi spânzurată şi m-ar fi lăsat să fiu. Ştii ceva? A purtat zăbala de atât de multe ori că zâmbea. Zâmbea şi când nu zâmbea şi nu i-am văzut niciodată zâmbetul adevărat. Mă întreb ce făceau când au fost prinşi. Fugeau, crezi? Nu. Nu asta. Fiindcă ea era mama mea şi nicio mamă nu fuge şi-şi lasă fiica, nu-i aşa? Nu-i aşa? S-o lase în curte, cu o femeie ciungă. Chiar dacă n-ar fi putut să-şi alăpteze fiica mai mult de o săptămână, două, şi ar fi trebuit s-o trimită la tâta altei femei, care să n-aibă destul lapte pentru toţi. Ziceau că zăbala o făcea să zâmbească şi când nu dorea. Ca pe fetele care lucrează sâmbăta în curte la abator. Când am ieşit din închisoare le-am văzut bine. Veneau sâmbăta la schimbul de tură, când erau plătiţi bărbaţii, şi lucrau după garduri, dincolo de dependinţe. Unele lucrau în picioare, cu spatele la uşa magaziei cu unelte. La plecare,

dădeau supraveghetorului câte cinci sau zece cenţi, dar zâmbetul li se ştersese. Unele beau alcool, ca să nu simtă ce simţeau. Altele nu beau nicio picătură, fugeau direct la Phelps să dea bani pentru cele necesare copiilor ori mamelor lor. Lucrând în ţarcul de porci. Asta sigur e o grozăvie pentru o femeie şi eu am fost foarte aproape s-o fac când am ieşit de la închisoare şi ţi-am cumpărat, ca să zicem aşa, numele. Dar fraţii Bodwin mi-au găsit o slujbă de bucătăreasă la Sawyer şi mi-au dat posibilitatea să zâmbesc când vreau, ca acuma când mă gândesc la tine.

Dar ştii toate astea fiindcă eşti deşteaptă, cum spune toată lumea, fiindcă atunci când am ajuns aici deja mergeai de-a buşilea. Încercai să urci scările. Baby Suggs le-a vopsit în alb ca să găseşti drumul pe întuneric până sus, unde nu ajungea lumina de la lampă. Doamne, cât îţi mai plăceau treptele alea!

Am fost aproape. A fost cât pe-aci. Să devin o fată de sâmbăta. Lucrasem deja în atelierul unui pietrar. Pasul până la abator ar fi fost unul scurt. Când am ridicat piatra aia de căpătâi aş fi vrut să zac acolo cu tine, să-ţi pun capul pe umărul meu şi să-ţi ţin de cald şi aş fi făcut-o dacă Buglar şi Howard şi Denver n-ar fi avut nevoie de mine, pentru că în momentele alea mintea mea n-avea casă. N-am putut să zac acolo cu tine, atunci. Oricât de mult aş fi dorit. Nu puteam să zac nicăieri împăcată, atunci. Acum pot. Pot dormi ca înecaţii, Doamne ajută. A venit înapoi la mine, fiica mea, şi e a mea.

Preaiubita e sora mea. I-am sorbit sângele odată cu laptele mamei. Primul lucru pe care l-am auzit după ce nu auzisem nimic a fost cum se tara în sus pe scări. A fost tovarăşa mea de taină până a venit Paul D. 1 a dat-o afară. De când eram foarte mică a fost prietena mea şi m-a ajutat să-l aştept pe tăticu’. Eu şi cu ea l-am aşteptat. O iubesc pe mama, dar ştiu că şi-a ucis o fiică şi, cu toate că e foarte bună cu mine, mi-e frică de ea din cauza asta. N-a reuşit să-mi omoare şi fraţii şi ei ştiau. Ei mi-au spus poveşti de genul „mori, vrăjitoare!”, ca să-mi arate cum se face, dacă

va fi vreodată nevoie s-o fac. Poate faptul că s-au aflat atât de aproape de moarte i-a făcut să vrea să lupte în război. Mie asta mi-au spus că vor să facă. Presupun că preferă să omoare bărbaţi decât să ucidă femei şi sigur există ceva în natura ei care-i spune că-i în regulă să-ţi omori propriile rude. Tot timpul mă tem că lucrul care s-a întâmplat când mama a crezut că-i în regulă să o omoare pe soră-mea s-ar putea întâmpla din nou. Nu ştiu ce este, nu ştiu cine este, dar poate că mai există ceva suficient de cumplit ca s-o îndemne să mai ucidă o dată. Trebuie să aflu ce-ar putea fi lucrul ăla, dar nu vreau. Orice ar fi, vine dinafara casei ăsteia, de dincolo de curte, dar poate intra direct în curte, dacă vrea. Aşa că nu ies niciodată din casă şi supraveghez curtea, ca să nu se întâmple din nou şi mama să nu trebuiască să mă omoare şi pe mine. De când am fost acasă la Lady Jones n-am mai plecat singură de la 124. Singurele alte dăţi – de două ori, în total – am fost cu mama. O dată ca să văd cum a fost îngropată bunica Baby lângă Preaiubita, adică sora mea. Cealaltă dată când am mers cu Paul D., iar când ne-am întors am crezut că locuinţa va fi tot goală, după ce el alungase stafia surioarei mele. Dar nu. Când am ajuns înapoi la 124, era acolo. Preaiubita. Mă aştepta. Obosită după lunga călătorie de întoarcere. Gata să se lase îngrijită; gata să mă lase s-o ocrotesc. De data asta trebuie s-o ţin pe mama departe de ea. E greu, dar trebuie. Totul e pe umerii mei. Am văzut-o pe mama într-un loc întunecat, de unde se auzeau zgrepţănături. Rochia ei mirosea ciudat. Am fost cu ea şi undeva unde ne urmăreau din colţuri nişte chestii mici. Şi ne atingeau. Uneori ne atingeau. Multă vreme nu mi-am amintit, până când Nelson Lord m-a făcut să-mi amintesc. Am întrebat-o dacă era adevărat, dar n-am auzit răspunsul şi nu avea rost să te duci înapoi la Lady Jones dacă nu auzeai ce ţi se spunea. Atâta tăcere. M-a obligat să învăţ să citesc feţe şi să-mi închipui ce gândeau oamenii, ca să nu fie nevoie să aud ce spuneau. Aşa s-a făcut că eu şi Preaiubita am putut să ne jucăm împreună. Nu şi să

vorbim. Pe verandă. Lângă pârâu. În căsuţa secretă. Acuma totul e în sarcina mea, dar se poate baza pe mine. În ziua aia, în Luminiş, am crezut că mama are s-o omoare. S-o omoare iarăşi. Dar apoi a sărutato pe gât şi despre asta trebuie s-o avertizez. N-o iubi prea mult. N-o iubi. Poate că mai adăposteşte în ea lucrul ăla care o face să creadă că-i în regulă să-şi omoare copiii. Trebuie să-i spun. Trebuie s-o apăr.

Îmi reteza capul în fiecare noapte. Buglar şi Howard m-au prevenit că aşa va face şi a făcut-o. Uitându-se la mine cu ochii ăia frumoşi, ca la o străină. Fără răutate sau ceva, dar ca şi cum aş fi fost o fată găsită, de care-i era milă. Ca şi cum n-ar fi vrut s-o facă, dar n-avea încotro, şi nu avea să doară. Că era doar un lucru pe care-l fac oamenii mari – ca atunci când îţi scoţi o aşchie din mână sau îţi atingi ochiul cu colţul prosopului, dacă ţi-a intrat un fir de cărbune. Îi inspectează pe Buglar şi pe Howard, să vadă dacă sunt bine. Apoi vine pe partea mea. Ştiu că va face treaba bine, cu grijă. Că atunci când mi-l taie o va face bine, că nu mă va durea. După ce o face stau acolo culcată un minut, numai cu capul meu. Pe urmă îl duce cu ea jos, să împletească părul. Încerc să nu plâng, dar pieptănatul doare teribil. Când termină cu pieptănatul şi începe să împletească, mi se face somn. Aş vrea să adorm, dar ştiu că dacă o fac, nu mă voi mai trezi. Aşa că trebuie să stau trează până termină cu părul, apoi pot să dorm. Înfricoşător e când aştepţi să vină şi s-o facă. Nu când îl retează, ci când aştept s-o facă. Singurul loc unde nu poate ajunge la mine noaptea e camera bunicii Baby. Camera de la etaj unde dormim noi era, când locuiau aici albii, dormitorul servitorilor. Aveau şi o bucătărie exterioară. Dar bunica Baby a transformat-o într-o magazie pentru lemne şi unelte când s-a mutat aici. A bătut în scânduri uşa din spate care ducea la ea, spunând că nu mai vrea să facă drumul ăla niciodată. A construit în jurul ei o magazie, aşa că dacă vrei să intri în 124 trebuie să treci pe lângă ea. A zis c-o doare-n cot ce cred oamenii despre transformarea

unei case cu etaj într-o baracă, în care găteşti înăuntru. Lumea i-a spus, zicea, că musafirele cu rochii frumoase nu vor voi să şadă în aceeaşi cameră cu soba de gătit, cojile de cartofi, grăsimea şi fumul. Oricum nu le-ar da atenţie, răspundea ea. Eram în siguranţă noaptea, acolo, cu ea. Nu auzeam decât propria-mi răsuflare, dar uneori, peste zi, nu-mi dădeam seama dacă respir eu sau altcineva, de lângă mine. Priveam stomacul lui Aici Băiete cum se umflă şi dezumflă, înăuntru, în afară, să văd dacă e în ritm cu al meu, ţinându-mi răsuflarea ca să mă desprind de cadenţa lui, dând drumul aerului ca să-l ajung din urmă. Doar ca să văd al cui era – sunetul ăla ca atunci când sufli încet într-o sticlă, dar regulat, regulat. Eu fac sunetul ăsta? Howard? Cine? Asta era când toată lumea era tăcută şi nu i auzeam nimic din ce spuneau. Nici nu-mi păsa, pentru că liniştea mă lăsa să mă gândesc mai bine la tăticu'. Am fost sigură tot timpul că va veni. Dar ceva îl reţinea. Îi dădea de furcă un cal. Fluviul a inundat; barca s-a scufundat şi a trebuit să construiască una nouă. Uneori era vorba de o bandă pusă pe linşaj sau de o vijelie. Dar venea – ăsta era secretul meu. O iubeam pe mama, ca să nu mă omoare, o iubeam chiar şi noaptea, când îmi împletea părul. Nu i-am spus niciodată că tăticu' vine după mine. Şi bunica Baby credea că vine. O vreme a crezut asta, apoi a încetat să mai creadă. Eu, nu. Nici chiar când Buglar şi Howard au fugit de acasă. Apoi s-a mutat la noi Paul D. Îi auzeam vocea jos, pe mama râzând, aşa că am crezut că era el, tăticu' meu. Nimeni nu mai venea acum în casa noastră. Dar când am coborât, era Paul D., şi nu venise pentru mine; o voia pe mama. La început. Apoi a vrut-o şi pe sora mea, dar ea l-a făcut să plece şi simt foarte bucuroasă că s-a dus. Acum suntem numai noi şi pot s-o ocrotesc până vine tăticu' să mă ajute să mă păzesc de mama şi de orice ar putea intra în curte.

Tăticu' ar da orice pentru ouă prăjite moi. Înmoaie miez de pâine în ele. Bunica îmi povestea despre obiceiurile lui. Zicea că oricând îi făcea o farfurie cu

ochiuri moi se bucura atât de tare de parcă era Crăciunul. Zicea că întotdeauna i-a fost puţin fiică de tăticu'. Era prea bun, zicea. De la început, zicea, a fost prea bun pentru lumea asta. O speria. Îşi spunea că n-o să se aleagă nimic din el. Aşa or fi gândit şi albii, că nu i-au despărţit. Aşa că ea a avut şansa să-l cunoască, să-i poarte de grijă, iar el o speria prin felul cum iubea lucrurile. Animalele, uneltele, recoltele şi alfabetul. Ştia să socotească pe hârtie. Stăpânul l-a învăţat. S-a oferit să-i înveţe şi pe ceilalţi băieţi, dar numai tăticu' a vrut. Ea zicea că ăilalţi băieţi au zis că nu vor. Unul, cu număr în loc de nume, a zis că i s-ar schimba mintea, l-ar face să uite lucruri pe care nu trebuie să le uite şi să ţină minte lucruri pe care nu trebuie să le ţină minte, iar el nu voia să aibă mintea talmeş-balmeş. Dar tata a zis: dacă nu ştii să socoteşti, te pot trage pe sfoară. Dacă nu ştii să citeşti, te pot bate. Ei s-au distrat pe chestia asta. Bunica a zis că ea nu ştie, dar fiindcă tăticu' ştia să socotească pe hârtie şi să gândească, a reuşit s-o răscumpere de-acolo. Şi mai zicea că întotdeauna şi-a dorit să poată citi Biblia, ca un predicator adevărat. Deci era bine să învăţ cum se face şi am învăţat până când s-a făcut linişte mare şi tot ce auzeam era răsuflarea mea şi pe cealaltă, care a răsturnat o cană cu lapte de pe masă. Nimeni n-a auzit nimic. Mama I-a chelfănit pe Buglar, dar el n-o atinsese. Pe urmă, tot ea a încâlcit toate rufele călcate şi şi-a vârât mâinile în tartă. Să i >

pare că eu am fost singura care şi-a dat seama de la început cine era. Aşa cum am ştiut cine era când s-a întors. Nu imediat, dar de-ndată ce şi-a silabisit numele – nu pe cel de la botez, ci pe cel pentru care i-a plătit mama gravorului – am ştiut cine este. Iar când a întrebat de cerceii mamei – de care

nu ştiam – ei bine, atunci am fost absolut sigură: surioara mea a venit să mă ajute să-l aştept pe tăticu'.

Tata era un înger de om. Se uita la tine şi-ţi spunea unde te doare şi făcea să-ţi treacă. A făcut un fel de laţ

pentru bunica Baby, ca să se poată ridica de jos când se trezea dimineaţa, cu un fel treaptă, ca atunci când stătea în picioare să-i fie la aceeaşi înălţime. Bunica zicea că-i era mereu teamă că un alb o s-o doboare la pământ în faţa copiilor ei. Se purta bine şi făcea totul cum trebuia în faţa copiilor, pentru că nu voia ca ei s-o vadă trântită la pământ. Zicea că ei ar fi înnebunit să vadă una ca asta. La Dulcea Casă nimeni n-a trântit-o, nici n-a ameninţat-o c-o va face, aşa că tăticu' n-a văzut aşa ceva şi n-a înnebunit şi pun pariu că şi acum el încearcă să ajungă la noi. Dacă Paul D. a putut să vină, şi tăticu' poate. Un înger de om. Trebuie să fim toţi împreună. Eu, el şi Preaiubita. Mama poate rămâne ori poate pleca, dacă vrea, cu Paul D., dacă nu cumva tăticu' o vrea pentru el, dar cred că acum n-o mai vrea, fiindcă l-a primit pe Paul D. în pat. Bunica Baby zicea că oamenii o privesc de sus fiindcă a avut opt copii cu bărbaţi diferiţi. Oamenii de culoare şi cei albi o dispreţuiesc deopotrivă din cauza asta. Sclavii nu au voie să aibă plăcerile lor; trupurile lor nu trebuie să fie aşa, dar trebuie să aducă pe lume cât de mulţi copii, spre bunăstarea stăpânului. Totuşi, nu trebuie să simtă plăcere, în adâncul trupului. Ea mi-a spus să nu plec urechea la prostiile astea. Că întotdeauna trebuie să-mi ascult corpul şi să-l iubesc.

Căsuţa de tainã. Când a murit bunica, m-am dus acolo. Mama nu m-a lăsat să ies afară în curte şi să mănânc cu ceilalţi. Noi stăteam înăuntru. Era rău. Ştiu că bunicii Baby i-ar fi plăcut petrecerea şi cei care au venit la ea, fiindcă era tristă că nu mergea nicăieri şi nu vedea pe nimeni – doar jelea şi se gândea la culori şi la greşeala făcută. Se gândea că era greşit ceea ce crezuse ea că pot face inima şi trupul. Albii au venit oricum. La ea în curte. Ea făcuse totul aşa cum trebuie, dar ei au venit în curtea ei oricum. Şi ea n-a mai ştiut ce să

creadă. Tot ce-i mai rămăsese era inima, iar ei i-au frânt-o în aşa măsură că nici războiul n-o mai făcea să

tresară.

Mi-a povestit despre tot ce a făcut tăticu'. Cât de greu a muncit ca s-o cumpere. După ce tarta a fost stricată şi după ce rufele călcate au fost toate încâlcite şi după ce-am auzit-o pe soră-mea târându-se în sus pe trepte ca să intre la loc în pat, mi-a povestit şi despre mine. Că fusesem vrăjită. Fusesem vrăjită la naştere, dar am fost salvată de fiecare dată. Şi că nu trebuie să-mi fie fiică de stafii. Stafia nu-mi va face rău, fiindcă i-am gustat sângele odată cu laptele mamei. Zicea că stafia le poartă sâmbetele numai mamei şi ei, fiindcă nu făcuseră nimic ca s-o oprească. Dar mie n-avea să-mi facă niciun rău. Trebuia doar să fiu atentă la ea, pentru că era o stafie lacomă şi avea nevoie de multă iubire, ceea ce era normal, ţinând seama de tot ce se întâmplase. Şi eu aşa fac. O iubesc. Da. S-a jucat cu mine şi întotdeauna când a fost nevoie a venit să stea cu mine. E a mea, Preaiubita. E a mea.

Jllu sunt Preaiubita şi ea e a mea. O văd luând florile din frunze le pune într-un coş rotund frunzele nu-s pentru ea umple coşul deschide iarba aş ajuta-o, dar norii îmi stau în cale cum pot spune lucruri care sunt imagini nu sunt separată de ea nu există un punct unde mă termin faţa ei e a mea şi vreau să fiu acolo în locul unde e faţa ei şi să o privesc totodată un lucru fierbinte

Toate astea-s acum este întotdeauna acum nu va exista un timp când să nu mă ghemuiesc şi să nu-i văd pe alţii ghemuindu-se mereu mă ghemuiesc bărbatul de pe faţa mea e mort faţa lui nu e a mea gura lui miroase dulce, dar are ochii încuiaţi unii care mănâncă urât şi ei eu nu mănânc bărbaţii fără piele ne aduc apa lor de dimineaţă s-o bem noi n-avem deloc noaptea nu-l pot vedea pe omul mort de pe faţa mea lumina zilei pătrunde prin crăpături şi-i văd ochii încuiaţi nu sunt mare şobolanii mici nu aşteaptă ca noi să adormim cineva se zbate dar nu e loc suficient ca s-o facă de-am avea mai mult de băut am putea face lacrimi nu putem face sudoare sau apa de dimineaţă aşa că oamenii fără piele ne-o aduc pe a lor o dată ne aduc

pietre dulci să le sugem toţi încercăm să ne lăsăm în urmă trupurile bărbatul de pe faţa mea a reuşit e greu să te faci să mori pentru veşnicie dormi scurt şi apoi revii la început puteam vomita acum nu acum nu putem dinţii lui sunt vârfuri albe frumoase cineva tremură o simt de aici se străduieşte din toate puterile să-şi părăsească trupul care e o păsăruică tremurândă nu e destul loc ca să tremuri aşa că el nu poate muri propriul meu bărbat mort e tras de pe faţa mea duc dorul vârfurilor lui albe şi frumoase >

Acum nu ne mai chircim stăm în picioare dar picioarele mele sunt ca ochii bărbatului meu mort nu pot cădea fiindcă nu este loc bărbaţii fără piele scot zgomote puternice eu nu sunt moartă pâinea are culoarea mării mi-e prea foame ca s-o mănânc soarele îmi închide ochii cei capabili să moară stau într-o grămadă nu-mi găsesc bărbatul pe cel ai cărui dinţi i-am iubit ceva fierbinte mica movilă de oameni morţi ceva fierbinte oamenii fără piele îi împing cu prăjinile e acolo femeia cu faţa de care am nevoie faţa care-i a mea ei cad în mare care are culoarea pâinii ea nu are nimic în urechi dac-aş avea dinţii bărbatului care-a murit pe faţa mea aş muşca cercul de pe gâtul ei l-aş muşca şi îndepărta ştiu că nu-l suportă acum este loc să te ghemuieşti şi să-i priveşti pe ceilalţi ghemuiţi ghemuirea care e acum mereu acum înăuntru femeia cu faţa mea e în mare ceva fierbinte

La început o vedeam n-o puteam ajuta fiindcă norii îmi stăteau în cale la început o vedeam lucirea din urechile ei nu-i place cercul din jurul gâtului ştiu asta mă uit intens la ea ca să ştie că norii îmi stau în cale sunt

sigură că m-a văzut mă uit la ea cum mă vede ea – şi goleşte ochii sunt acolo în locul unde e faţa ei şi-i spun că norii zgomotoşi îmi stau în cale ea vrea cerceii îşi vrea coşul ăla rotund eu vreau fata ei ceva fierbinte >

La început femeile sunt despărţite de bărbaţi şi bărbaţii sunt despărţiţi de femei furtunile ne zguduie şi-i amestecă pe bărbaţi cu femeile şi pe femei cu bărbaţii

ăsta-i momentul când încep să stau pe spatele bărbatului multă vreme nu văd decât ceafa lui şi umerii largi de deasupra mea sunt mică îl iubesc pentru că are un cântec când se întoarce ca să moară îi văd dinţii printre care cântă cântecul lui e dulce cântecul lui este despre o femeie care ia florile de pe frunze şi le pune într-un coş rotund înaintea norilor se ghemuieşte aproape de noi dar eu n-o văd decât atunci când el îşi încuie ochii şi moare pe faţa mea aşa suntem noi nu iese nicio răsuflare din gura lui şi locul unde ar trebui să-i fie răsuflarea miroase dulce ceilalţi nu ştiu că e mort

eu ştiu cântecul lui nu mai e acum în locul lui iubesc

dinţii lui drăguţi şi albi

Nu se poate s-o pierd din nou bărbatul meu mort îmi stătea în cale ca norii zgomotoşi când el moare pe faţa mea văd fata ei o să-mi zâmbească o s-o facă ure

chile ei ascuţite nu mai sunt bărbaţii fără piele scot zgomote puternice îl împing la vale şi pe bărbatul meu n-o împing la vale pe femeia cu faţa mea ea intră ei n-o împing ea intră movila a dispărut ea urma să-mi zâmbească urma s-o facă ceva fierbinte

Acum ei nu se chircesc noi da ei plutesc pe apă ei desfac moviliţa şi-i împing la vale nu-mi găsesc dinţişorii frumoşi văd faţa neagră care urmează să-mi zâmbească cercul de fier e în jurul gâtului nostru ea nu are cercei ascuţiţi în urechi sau un coş rotund intră în apă cu faţa mea

Stau în ploaia care cade ceilalţi sunt luaţi eu nu sunt luată cad şi eu cum cade ploaia îl privesc cum mănâncă înăuntru mă ghemuiesc ca să nu cad cu ploaia o să mă desfac în bucăţi el mă doare acolo unde dorm îşi pune degetul acolo las merindea din mână şi mă sparg în bucăţi ea mi-a luat chipul nu e nimeni care să mă vrea să-mi pronunţe numele aştept pe pod fiindcă ea e sub el e noapte

şi e zi mereu mereu noapte zi noapte zi aştept nu am un inel de fier pe gât pe apa asta nu trece nicio barcă niciun bărbat fără piele bărbatul meu mort nu pluteşte aici dinţii lui sunt acolo jos unde e albastrul şi iarba aşa e şi faţa pe care o vreau faţa care urmează să-mi zâmbească urmează să ziua diamantele sunt în apă unde este ea şi porumbiţe noaptea aud mestecat şi înghiţit şi râsete îmi aparţine mie ea este râsul eu simt cea care râde văd faţa ei care e a mea e faţa care urma să-mi zâmbească în locul unde ne ghemuiam acum ea urmează să faţa ei apare în apă ceva fierbinte faţa ei e a mea nu zâmbeşte mestecă şi înghite musai să am chipul meu intru iarba se deschide ea o deschide sunt în apă şi ea vine niciun coşuleţ rotund niciun inel de fier pe gâtul ei ea se duce unde sunt diamantele o urmez suntem în diamante care acum sunt cerceii ei faţa mea vine musai s-o am caut împreunarea ce mult îmi iubesc faţa faţa mea neagră e aproape de mine vreau să mă alătur ei ea – mi şopteşte şopteşte întind mâna spre ea mestecând şi înghiţind ea mă atinge ştie că vreau să mă alătur mă mestecă şi mă înghite sunt gata acum sunt chipul ei faţa mea m-a părăsit mă văd îndepărtându-mă înot ceva fierbinte îmi văd tălpile picioarelor sunt singură vreau să fiu noi două vreau alăturarea

Ies din apa albastră după tălpile picioarelor înot departe de mine ies la suprafaţă trebuie să găsesc un loc în care să fiu aerul e greu nu sunt moartă nu sunt este o casă acolo mi-a şoptit ea sunt acolo unde mi-a spus ea nu sunt moartă sed soarele îmi închide ochii când îi deschid văd y chipul pe care l-am pierdut a lui Sethe e faţa care m-a părăsit Sethe vede că o văd şi o văd zâmbind fata ei surâzătoare e locul pentru mine e faţa pe care am pierdut-o ea este fata mea zâmbindu-mi mie făcând-o în sfârşit ceva i >

fierbinte acum ne putem alătura un lucru fierbinte

Sunt Preaiubita şi ea este a mea. Sethe e cea care a cules flori, flori galbene din locul de dinaintea ghemuirii. Le-a luat de pe frunzele lor verzi. Acum sunt pe cuvertura

unde dormim. Ea era pe cale să-mi zâmbească atunci când au venit oamenii fără piele şi ne-au dus sus în soare cu morţii şi i-au împins în mare. Sethe a intrat în mare. A intrat acolo. N-au împins-o. S-a dus singură. Se pregătea să-mi zâmbească şi când a văzut că morţii sunt împinşi în mare s-a dus şi ea şi m-a lăsat aici fără o fată a mea sau a ei. Sethe este

— j»

faţa pe care am găsit-o şi pierdut-o în apa de sub pod. Când am intrat i-am văzut chipul venind spre mine şi era şi chipul meu. Am vrut să merg lângă ea. Am căutat să mă alătur, dar ea s-a ridicat în cioburile de lumină de la suprafaţa apei. Iar am pierdut-o, dar am găsit casa despre care mi-a şoptit şi iat-o acolo, zâmbind în sfârşit. E bine, dar nu mai pot s-o pierd. Tot ce vreau să ştiu este de ce a intrat în apă în locul unde ne-am ghemuit? De ce-a făcut asta când tocmai urma să-mi zâmbească? Am vrut să mă unesc cu ea în mare dar nu m-am putut mişca; am vrut s-o ajut când culegea flori, dar norii de fum de puşcă m-au orbit şi am pierdut-o. De trei ori am pierdut-o: odată cu florile, din cauza norilor zgomotoşi de praf de puşcă; o dată când a intrat în mare în loc să-mi zâmbească mie; o dată sub pod, când am intrat în apă să mă unesc cu ea şi ea a venit către mine, dar nu mi-a zâmbit. Mi-a şoptit, m-a mestecat şi s-a îndepărtat înot. Acum am găsit-o în casa asta. Îmi zâmbeşte şi propria mea faţă e cea care zâmbeşte. N-o s-o mai pierd. E a mea.

Spune-mi adevărul. Ai venit de dincolo?

Da. Eram pe partea cealaltă.

Te-ai întors din cauza mea?

Da.

Îţi aminteşti de mine?

Da. Îmi amintesc.

Nu m-ai uitat?

Chipul tău e şi al meu.

Mă ierţi? Rămâi cu noi? Acum eşti în siguranţă aici.

Unde-s oamenii fără piele?

Acolo afară. Departe.

Pot intra aici?

Nu. Au încercat o dată, dar i-am oprit. Nu se mai întorc. Unul dintre ei era în casa în care eram eu. Mi-a făcut rău. De-acum nu ne mai poate face.

Unde-ţi sunt cerceii?

Mi i-au luat.

Oamenii fără piele ţi i-au luat?

Da.

Am vrut să te ajut dar norişorii mi s-au pus în cale.

Aici nu sunt nori.

Dacă-ţi pun un cerc de fier la gât, am să-l scot cu dinţii. Preaiubita.

Am să-ţi fac un coşuleţ rotund.

— >

Te-ai întors. Te-ai întors.

Zâmbim către mine? Nu vezi că eu zâmbesc? îmi place chipul tău.

Ne-am hârjonit lângă pârâu.

Eram acolo, în apă.

Când vremea era liniştită, ne jucam.

Norii erau zgomotoşi şi ne stăteau în cale. Când am avut nevoie, ai venit să stai cu mine. Aveam nevoie de faţa ei ca să zâmbească.

Nu auzeam decât o răsuflare.

Răsuflarea a dispărut; au rămas doar dinţii. Ea a zis că nu-mi vei face rău.

Ea mi-a făcut rău.

Te apăr eu.

Vreau chipul ei.

Să n-o iubeşti prea tare.

O iubesc prea tare.

Păzeşte-te: ea îţi poate provoca vise.

Mestecă şi înghite.

Să nu adormi când îţi împleteşte codiţele.

Ea este râsul; eu sunt cea care râde.

Observ casa; observ curtea.
Ea m-a părăsit.
Tăticu’ vine după mine.
Ceva fierbinte.
Preaiubita
Eşti surioara mea >
Eşti copila mea
Eşti faţa mea; eşti eu
Te-am regăsit; te-ai întors la mine
Eşti Preaiubita mea
Eşti a mea»
Eşti a mea >
Eşti a mea >
Am laptele tău Am zâmbetul tău Voi avea grijă de tine
Eşti chipul meu; eu sunt tu. De ce m-ai părăsit, pe mine care sunt tu?
Nu te mai părăsesc niciodată
Niciodată să nu mă mai părăseşti
Nu mă vei mai părăsi niciodată
Ai intrat în apă
Ţi-am băut sângele
Ţi-am adus laptele
Ai uitat să zâmbeşti >
Te-am iubit Mi-ai făcut rău Te-ai întors la mine M-ai părăsit
Te-am aşteptat Eşti a mea Eşti a mea Eşti a mea
Biserica era mică, aproape cât salonul unui bogătaş. Băncuţele nu aveau spătare şi deoarece întreaga congregaţie era totodată şi corul, nu se simţea lipsa stranei. Câtorva membri le fusese trasată sarcina de a construi o platformă care să-l înalţe pe predicator cu câţiva centimetri deasupra asistenţei, dar misiunea nu era urgentă, întrucât cea mai importantă înălţare, a unei cruci albe de stejar, fusese înfăptuită deja. Înainte de a se transforma în Biserica Sfântului Mântuitor fusese o băcănie care nu avusese nevoie de geamuri laterale, ci numai de vitrine frontale, pentru expunerea mărfii.

Acestea erau acum acoperite cu hârtie şi credincioşii deliberau dacă să le vopsească ori să le pună perdele – cum să obţină izolare fără a renunţa la puţina lumină care ar fi putut să cadă asupra lor? Vara, uşile rămâneau deschise pentru aerisire. Iarna, o sobă de fier din naos făcea tot ce putea. În faţa bisericii era o tindă solidă unde obişnuiau să şadă credincioşii, iar copiii râdeau de cel care-şi înţepenea capul între şipcile grilajului. Într-o zi însorită de ianuarie, dacă nu bătea vântul, era mai cald afară decât în biserică, dacă soba de fier era rece. Pivniţa umedă era destul de caldă, dar nici pic de lumină nu lumina paietul sau chiuveta sau cuiul de care atârnau hainele. Iar o lampă de petrol într-o pivniţă era ceva trist, aşa că Paul D. şedea pe treptele tindei şi se încălzea cu o sticlă cu rachiu, din buzunarul vestonului. Căldură şi ochi roşii. Îşi vârâse încheieturile mâinilor între genunchi, nu ca să-şi stăpânească nervozitatea braţelor, ci pentru că nu avea de ce altceva să se ţină. Cutiuta cu tutun, deschisă, îşi revărsa conţinutul care plutea liber, făcând din el o pradă şi o jucărie totodată.

Nu-şi dădea seama de ce avusese nevoie de atâta timp. Tot atât de bine ar fi putut sări în foc cu Sixo şi ar fi râs amândoi pe săturate. Oricum capitularea era inevitabilă; de ce să n-o întâmpini râzând, strigând „Seven-o”!? De ce nu? La ce bun amânarea? îşi văzuse deja fratele luându-şi rămas bun din spatele unei harabale, cu nişte pui fript în buzunar, cu lacrimi în ochi. Mamă. Tată. Pe ea nu şi-o amintea. Pe el nu-l văzuse niciodată. Era mezinul dintre trei fraţi vitregi (aceeaşi mamă, taţi diferiţi) vânduţi lui Garner şi ţinuţi acolo timp de douăzeci de ani, fără să aibă voie să plece de la fermă. Odată, în Maryland, cunoscuse patru familii de sclavi care trăiseră toţi împreună o sută de ani: străbunici, bunici, mame, taţi, mătuşi, unchi, verişori, copii. Pe jumătate albi, parţial albi, complet negri, cu sânge indian. îi privise cu respect şi invidie şi ori de câte ori descoperea familii numeroase de oameni de culoare îl punea pe fiecare membru să se

identifice, să stabilească cine este, a cui rudă, ca să afle cine cui aparţinea, de fapt.

— Aia de-acolo-i mătuşica. Ţancu' ăsta-i băiatu' ei. Mai încolo e văru' lu' tata. Mama mea s-a măritat de două ori – asta-i sora mea vitregă cu cei doi copii. Acuma, nevastă-mea…

Nimic asemănător în viaţa lui, dar, crescând la Dulcea Casă, n-a simţit lipsa. îi avea pe fraţii săi, doi prieteni, pe Baby Suggs la bucătărie, un stăpân care-i învăţa cum să tragă cu arma şi-i asculta răbdător când aveau ceva de spus. O stăpână care le făcea săpun şi nu ridica tonul niciodată.

Douăzeci de ani trăiseră cu toţii în leagănul acela, până când Baby i-a părăsit, a apărut Sethe, iar Halle a luat-o. El şi cu ea au format o familie şi Sixo îşi vârâse în cap să formeze o familie cu femeia-de-la-cincizeci-de-kilometri. Când Paul D. şi-a luat adio de la fratele mai mare, stăpânul murise, stăpâna era mâhnită şi leagănul se dezmembrase deja. Sixo spunea că doctorul o îmbolnăvise pe doamna Garner. Zicea că o punea să bea ceea ce li se dădea armăsarilor dacă-şi rupeau piciorul şi n-aveau destul praf de puşcă şi pentru ei. Că dacă n-ar fi fost regulile noi ale învăţătorului i-ar fi spus şi ei asta. Ei au râs de el. Sixo avea o poveste lămuritoare pentru orice. Inclusiv pentru accidentul vascular al domnului Garner, despre care zicea că fusese provocat de o alice trasă în urechea lui de un vecin invidios.

— Dar unde-i sângele? l-au întrebat.

Nu fusese sânge. Domnul Garner se întorsese acasă răsturnat peste grumazul iepei, transpirat şi cu pielea alb-vânătă. Nicio picătură de sânge. Sixo icnise – singurul dintre ei căruia nu-i păruse rău că se duce. Mai târziu le-a părut tuturor foarte rău; toţi l-au regretat.

— Da' pe el de ce l-a chemat? a întrebat Paul D. De ce a avut nevoie de învăţător?

— Îi trebuia unu' care să ştie să socotească, a răspuns Halle.

— Şi tu ştii să socoteşti.

— Nu ca el.

— Ba nu, omule, a zis Sixo. A vrut să mai fie un alb aici la fermă.

— Pentru ce?

— Tu de ce crezi? Ce crezi?

Ei bine, aşa se petrecuseră lucrurile. Nimeni nu se gândise la moartea lui Garner. Nimeni n-ar fi crezut că putea muri. Ce ziceţi de asta? Totul depinsese de Garner viu. Fără viaţa lui, ale lor se făcuseră ţăndări. Zi dacă asta nu-i sclavie, ori ce-o fi? Aflat în culmea puterii, mai înalt decât orice bărbat înalt, mai voinic decât toţi, îi retezaseră aripile lui Paul D. Îi confiscaseră mai întâi puşca de vânătoare, apoi gândurile: învăţătorul nu primea sfaturi de la negri. Numea informaţiile oferite de ei obrăznicie. Născoci pedepse variate (trecute în carnetul său) pentru a-i reeduca. Se plângea că mănâncă prea mult, trândăvesc prea mult, vorbesc prea mult, cea ce, fireşte, era adevărat dacă-i comparai cu el, fiindcă învăţătorul mânca puţin, vorbea şi mai puţin şi n-avea o clipă de odihnă. Odată i-a văzut jucându-se cu mingea şi expresia lui profund ofensată a fost suficientă ca să-l facă pe Paul D. să clipească mărunt. Cu elevii lui se purta la fel de sever – doar că nu le aplica pedepse.

De ani de zile Paul D. credea că învăţătorul distrugea la copii ceea ce domnul Garner cultiva la bărbaţii maturi. Asta îi făcea să-şi ia câmpii. Acum, necăjit din cauza conţinutului cutiuţei cu tabac, se întreba ce mare diferenţă era de fapt între perioada de dinainte de învăţător şi cea de după. Garner îi striga şi-i prezenta ca pe nişte bărbaţi – dar numai la Dulcea Casă şi numai datorită bonomiei sale. Numea el ceea ce vedea, ori crea ceva ce nu exista? Asta era uimirea lui Sixo şi chiar a lui Halle; lui Paul D. îi era absolut clar că cei doi erau bărbaţi, fie că Gamer le zicea aşa ori nu. Îl necăjea faptul că nu-şi putea da un răspuns satisfăcător despre propria-i bărbăţie. O, făcea multe lucruri bărbăteşti, dar era ăsta darul lui Garner sau

propria sa voinţă? Ce-ar fi fost el, oricum – înainte de Dulcea Casă – fără Garner? În teritoriul lui Sixo, sau al mamei lui? Sau, Dumnezeu să-l apere, pe vapor? Devenea acest lucru adevărat fiindcă îl spunea un alb? Dar dacă Garner se trezea într-o dimineaţă şi se răzgândea? îşi lua cuvântul înapoi? Ar mai fi fugit ei atunci? Şi dacă nu, ar fi rămas fraţii Paul acolo toată viaţa? De ce avuseseră fraţii nevoie de o noapte întreagă ca să se hotărască? Ca să discute dacă să-i însoţească pe Sixo şi Halle? Pentru că ei stătuseră izolaţi într-o splendidă minciună, respingând viaţa lui Halle şi a lui Baby Suggs de dinaintea Dulcei Case ca pe un simplu ghinion. Ignorând poveştile întunecate ale lui Sixo, ori amuzându-se de ele. Ocrotiţi şi convinşi că sunt speciali. Neavând habar de problemele de la Alfred, Georgia; fiind atât de îndrăgostiţi de faţa vizibilă a lumii, împăcaţi cu totul şi cu orice, doar ca să rămână vii într-un loc în care luna la care el nu avea dreptul era totuşi acolo. Cu mici iubiri secrete. Mica lui iubire era un copac, normal, dar nu ca Frate – bătrân, mare, îmbietor.

La Alfred, Georgia, era un plop tremurător atât de tânăr că nu-l puteai numi nici copăcel. Doar o mlădiţă, care nu-i ajungea până la brâu. Ca o nuia pe care ai tăia-o ca să-ţi plesneşti calul. Uciderea prin cântec şi plopul. Rămânea viu ca să cânte cântece ce ucideau viaţa şi urmărea un plop care o confirma şi niciun minut nu credea că ar exista o scăpare. Până la ploaia aia. Mai târziu, după ce indianul Cherokee i-a arătat florile şi l-a trimis în pas alergător spre ele, voise pur şi simplu să se mişte, să plece, să aleagă o zi şi în ziua următoare să fie altundeva. Resemnat la o viaţă fără mătuşi, verişori, copii. Chiar fără femei, până la Sethe.

Dar apoi ea l-a mutat. Tocmai când îndoiala, regretul şi absolut toate întrebările fără răspuns fuseseră izgonite, multă vreme după ce crezuse că prin voinţă izbutise să fiinţeze, exact în momentul şi în locul unde ar fi vrut să prindă rădăcini, ea îl mutase. Dintr-o cameră în alta. Ca pe o păpuşă de cârpe.

Şezând în tinda unei biserici-băcănie, uşor băut şi cu

mai nimic de făcut, putea depăna astfel de gânduri. Gânduri leneşe, de tipul ce-ar-fi-dacă, care-l afectau profund dar nu scoteau la iveală nimic solid, de care să se lege. Aşa că-şi ţinea mâinile între genunchi. Trecând pe lângă viaţa acelei femei, intrând în ea şi lăsând-o să intre în el, îşi crease condiţiile pentru cădere. Dorinţa de a-şi trăi din plin viaţa cu o femeie numai a lui era ceva nou, iar pierderea sentimentului că o are îl făcea să vrea să plângă şi să aibă gânduri profunde ce nu aduceau nimic palpabil. Când trăise ca un hoinar, cu gândul doar la următoarea masă şi la următoarea noapte de somn, când toate îi fuseseră îngrămădite în piept, nu trăise sentimentul eşecului, că lucrurile nu merg. Acum se întreba ce mersese prost şi i se părea că totul, începând cu Planul. Deşi fusese un plan bun. Stabilit în detaliu, eliminând orice posibilitate de eroare.

Sixo, înhămând caii, vorbeşte iar englezeşte şi-i spune lui Halle ce-a zis femeia-de-la-cincizeci-de-kilometri. Că şapte negri de la ea aveau să se întâlnească cu încă doi şi să pornească spre Nord. Că ceilalţi doi o mai făcuseră şi altă dată şi cunoşteau drumul. Că unul dintre ei – o femeie – îi va aştepta în porumb când acesta era suficient de crescut; o să aştepte o noapte şi încă o jumătate de zi, iar dacă se vor duce îi va îndruma spre la convoi, unde vor sta ascunşi ceilalţi. Că va imita zgomotul unui şarpe cu clopoţei – ăla vă fi semnalul. Sixo pleca, femeia lui pleca, iar Halle îşi lua întreaga familie. Cei doi Paul au spus că au nevoie de timp de gândire. De timp în care să se întrebe unde vor ajunge – cum vor trăi. Ce vor munci; cine-i va găzdui; să încerce să ajungă la Paul E, al cărui proprietar, îşi amintesc, locuieşte în ceva numit „urma”? Le trebuie o seară de discuţii ca să se hotărască.

Acum tot ce mai au de făcut este să aştepte până-n primăvară, până când porumbul se face mare şi luna e grasă.

Şi să plănuiască. mai bine să plece pe întuneric, ca să aibă un avans, ori după ce se crapă de ziuă, ca să vadă

drumul mai bine? Sixo scuipă la propunerea asta. Noaptea le oferă mai mult timp şi camuflajul culorii negre. Nu-i întreabă dacă se tem. Reuşeşte să facă noaptea câteva incursiuni în porumb, unde îngroapă lângă pârâu pături şi două cuţite. Va putea Sethe să traverseze pârâul înot? îl întreabă ei. Va seca, răspunde el, până creşte porumbul mare. N-au de unde să facă rost de provizii de hrană, dar Sethe zice că va găsi un ulcior cu sirop de trestie de zahăr sau melasă şi ceva pâine, când se va apropia momentul plecării. Vrea doar să fie sigură că păturile sunt la locul lor, pentru că le vor trebui ca să lege bebeluşul în spinarea ei şi să-l învelească pe durata călătoriei. Alte haine decât cele de pe ei nu au. Şi, firește, nu au încălţăminte. Cuţitele îi vor ajuta să mănânce, dar îngroapă şi o funie şi o oală. Un plan bun.

Sunt atenţi şi ţin minte venirile şi plecările învăţătorului şi ale elevilor acestuia; de ce e nevoie, când şi unde; cât timp durează. Doamna Garner, care nu-şi găseşte odihna noaptea, doarme dusă toată dimineaţa. În unele zile, învăţăceii şi preceptorul fac ore până la micul dejun. O zi pe săptămână sar complet peste micul dejun şi mărşăluiesc cale de peste cincisprezece kilometri până la biserică, aşteptând o masă sănătoasă la întoarcere. După masă, învăţătorul îşi face însemnări în carnet; elevii fac curat, repară sau ascut unelte. Mai puţin sigur e ce va face Sethe, fiindcă ea trebuie să fie oricând la dispoziţia doamnei Garner, inclusiv noaptea, când durerile, slăbiciunea sau, pur şi simplu, singurătatea acesteia devin insuportabile. Deci: Sixo şi fraţii Paul vor pleca după cină şi o vor aştepta pe femeia-de-la-cincizeci-de-kilometri la pârâu. În zori, Halle îi va aduce pe Sethe şi pe cei trei copii – înainte de înălţarea soarelui, înainte ca găinile şi vaca de muls să aibă nevoie de ei, aşa încât până va începe să iasă fum de la soba de gătit să fie şi ei la pârâu, sau aproape de el, cu ceilalţi. În felul ăsta, dacă doamna Garner are nevoie de Sethe noaptea şi o cheamă, Sethe va fi acolo să răspundă. Trebuie să aştepte doar să treacă primăvara.

Dar, în primăvară, Sethe este gravidă şi în august burta îi e atât de mare că, probabil, nu va putea merge cot la cot cu bărbaţii, care-i pot duce în spate pe copii, dar nu şi pe ea.

Dar. Vecinii ţinuţi la respect de Garner cât timp a fost în viaţă se consideră acum liberi să viziteze Dulcea Casă şi s-ar putea să apară în locul potrivit la momentul nepotrivit.

Dar. Copiii lui Sethe nu se mai pot juca în bucătărie, aşa că ea se repede încolo şi încoace între casă şi dependinţe, nervoasă şi frustrată pentru că trebuie să-i supravegheze. Sunt prea mici ca să facă munci de oameni mari, iar fetiţa are vârsta de nouă luni. Fără sprijinul doamnei Gamer, cantitatea ei de muncă sporeşte, la fel ca şi pretenţiile învăţătorului.

Dar. După discuţia despre godac, Sixo îşi petrece nopţile legat lângă animale şi se pun lacăte pe bidoane, ţarcuri, şoproane, coteţe, pe magazia cu şei şi hamuri, pe uşa hambarului. Nu mai există locuri în care să te ascunzi sau să te aduni. Sixo ţine un cui în gură, ca să poată dezlega frânghia când va fi nevoie.

Dar. Halle e prea bătrân pentru orele suplimentare de la Dulcea Casă şi nu mai e chemat nicăieri, în afară de unde-i spune învăţătorul să meargă. Numai Sixo, care se furişează afară ca să-şi vadă femeia, şi Halle, care a fost de ani de zile închiriat altora, ştiu ce se găseşte dincolo de hotarele Dulcii Case şi cum se ajunge acolo.

Planul este bun. Poate fi pus în aplicare chiar sub ochii vigilenţi ai elevilor şi preceptorului lor.

Dar. Trebuie să-l modifice, chiar dacă numai puţin. Mai întâi, schimbă momentul plecării. Învaţă pe dinafară indicaţiile date de Halle. Pentru că are nevoie de timp ca să se dezlege, să forţeze uşa fără să sperie caii, Sixo va pleca mai târziu şi se va întâlni la pârâu cu ei şi cu femeia-de-la-cincizeci-de-kilometri. Toţi patru se vor ascunde în porumb. Halle, care are şi el nevoie de mai mult timp, din pricina lui Sethe, hotărăşte să-i aducă pe ea şi pe copii noaptea, să nu aştepte să se lumineze. Ei vor merge direct

în porumb, nu se vor aduna la pârâu. Porumbul li se ridică până la umeri – mai înalt nu va creşte. Luna se rotunjeşte. Abia de pot aduna, tăia, ridica, curăţa sau târî lucruri, fiindcă ciulesc urechea la un zornăit care să nu fie făcut de păsări sau de şerpi. Brusc, într-o dimineaţă, îl aud. Sau Halle îl aude şi începe să-l fredoneze pentru ceilalţi:

— Psst, psst! Cineva mă strigă pe nume. O, Doamne, o, Doamne, ce să fac?

În pauza de masă pleacă de pe câmp. Nu are de ales. Trebuie să-i spună lui Sethe că a auzit semnalul. Ea a petrecut cu doamna Garner două nopţi la rând şi nu poate risca să n-o înştiinţeze că în noaptea asta nu va face la fel. Paulii îl văd plecând. De la umbra lui Frate, unde stau şi mestecă mălai, îl văd cum păşeşte avântat. Mălaiul e bun la gust. Îşi ling şi sudoarea de pe buze ca să-i dea un gust mai sărat, învăţătorul şi discipolii lui sunt deja în casă şi mănâncă. Halle merge săltat. Acum nu mai cântă.

Nimeni nu ştie ce s-a întâmplat. Cu excepţia maşinii de făcut unt, a fost ultima dată când l-a văzut cineva pe Halle.

Ceea ce ştia Paul D. era că Halle dispăruse, nu-i spusese nimic lui Sethe şi următoarea dată fusese văzut chircit în >

unt. Poate când a ajuns la poartă şi a cerut s-o vadă pe Sethe, învăţătorul i-a simţit o nelinişte în voce şi acea nelinişte l-a făcut să înşface puşca aflată mereu la îndemână. Poate că Halle comisese greşeala de a spune „soţia mea”, într-un fel care să fi aprins o luminiţă în ochii învăţătorului. Acum Sethe spune că ar fi auzit focuri de armă, dar n-a privit afară pe geamul de la dormitorul doamnei Gamer. Dar Halle n-a fost ucis sau rănit atunci, fiindcă Paul D. l-a văzut mai târziu, după ce ea fugise neajutată de nimeni; după ce Sixo răsese şi fratele lui dispăruse. Îl văzuse plin de unt şi cu ochii morţi, ca de peşte. Poate că învăţătorul a tras în direcţia lui, a tras în pământ, la picioarele lui, ca să-l avertizeze că trecerea era interzisă. Poate că Halle a intrat în hambar, s-a ascuns

acolo şi a rămas încuiat, alături de animale. Orice e posibil. A dispărut şi fiecare a trebuit să se descurce de unul singur.

Paul A. se întoarce după prânz la mutatul cherestelei. Urmează să se întâlnească la barăcile lor, pentru cină. Dar el nu apare. Paul D. porneşte la timp spre pârâu, crezând, sperând că Paul A. i-a luat-o înainte; convins că învăţătorul a auzit ceva, Paul D. ajunge la pârâu, care e secat, cum a promis Sixo. îi aşteaptă acolo, cu femeia-de-la-cincizeci-dekilometri, pe Sixo şi Paul A. Vine numai Sixo, sângerând la încheieturi, lingându-şi buzele cu limba ca o flacără.

— L-ai văzut pe Paul A?

— Nu.

— Pe Halle?

— Nu.

— Nici urmă de ei?

— Nici urmă. La barăci îs numa copiii.

— Sethe?

— Copiii ei dorm. Trebuie să fie încă acolo.

— Nu plec fără Paul A.

— N-am ce-ţi face.

— Să mă duc înapoi şi să-i caut?

— N-am ce-ţi face.

— Da’ tu ce zici?

— Cred că merg direct în porumb.

Apoi Sixo se întoarce spre femeie, se îmbrăţişează şi şoptesc ceva. Faţa ei se luminează acum, o strălucire venită din interior. Înainte, când stătea îngenuncheată cu Paul D. pe pietricelele din albie, ea nu era nimic, doar o umbră în întuneric, respirând uşor.

Sixo e pe punctul de a se târî afară, ca să caute cuţitele îngropate. Aude ceva. Nu aude nimic. Dă-le naibii de cuţite. Acum. Cei trei se caţără sus pe mal şi învăţătorul, elevii lui şi încă trei albi le aţin calea. Cu felinare. Sixo îi dă un brânci femeii-de-la-cincizeci-de-kilometri şi ea o ia la goană prin albie. Paul D. şi Sixo fug

în direcţia opusă, spre pădure. Sunt amândoi înconjuraţi şi legaţi.

Aerul devine mai dulce. Parfumat de aromele pe care le iubesc albinele. Legat fedeleş, Paul D. simte ce înrourată şi îmbietoare este iarba. Se gândeşte la asta şi la unde ar putea fi Paul A., când Sixo se răsuceşte şi apucă gura celei mai apropiate puşti. Începe să cânte. Alţi doi îl împing pe Paul D. şi-l leagă de un copac. Învăţătorul strigă: „Viu! Viu! 11 vreau viu!” Sixo îşi face vânt şi-i crapă unuia coastele, dar cu mâinile legate nu poate pune arma în poziţie ca s-o folosească şi în alt fel. Tot ce au de făcut albii este să aştepte. Poate să-şi termine cântecul? Cinci puşti îl ţintesc în timp ce cântă. Paul D. nu-i mai vede când ei se îndepărtează de lumina felinarelor. În final, unul îl loveşte pe Sixo în cap cu patul puştii, iar când îşi recapătă cunoştinţa, e legat fedeleş de un copac şi un foc de hicori arde în faţa lui. Învăţătorul s-a răzgândit:

— Ăsta nu va fi niciodată bun.

Probabil că l-a convins cântecul.

Focul dă semne că vrea să se stingă, iar albii sunt supăraţi pe ei înşişi pentru că nu au prevăzut această situaţie. Au venit să captureze, nu să ucidă. Combustibilul pe care reuşesc să-l strângă abia ajunge pentru fiertul terciului. Sunt puţine vreascuri uscate, iar iarba e udă de rouă.

În lumina focului, Sixo îşi îndreaptă spinarea. A isprăvit de cântat. Râde. Un sunet vălurit, ca cel făcut de fiii lui Sethe când se dau de-a dura prin fân sau se stropesc cu apă de ploaie. Picioarele i s-au înfierbântat: stofa pantalonilor scoate fum. Râde. Ceva e comic. Paul D. ghiceşte ce anume când Sixo îşi întrerupe râsul ca să strige:

— Seven O! Seven O!

Foc, încăpăţânat cu mult fum. Ca să tacă, îl împuşcă. Trebuie să o facă.

Încătuşat, mergând prin ierburile parfumate îndrăgite de albine, Paul D. aude ce vorbesc oamenii şi

pentru întâia oară află cât preţuieşte. Întotdeauna şi-a ştiut – ori a crezut c-o ştie – valoarea de muncitor, de lucrător care poate scoate un profit la o fermă; dar acum descoperă cât preţuieşte, cu alte cuvinte, care e preţul lui. Valoarea în dolari a greutăţii lui, a puterii, a inimii, a creierului, a penisului şi a viitorului său.

De-ndată ce ajung în locul unde şi-au priponit caii şi încalecă, albii se calmează, discutând între ei despre greutăţile cu care se confruntă. Problemele. Voci îi reamintesc învăţătorului că aceşti sclavi au fost răzgâiaţi de către Gamer. Există legi ce interzic ceea ce a făcut el: i-a lăsat pe negri să-şi vândă cui vor ei munca, pentru a se răscumpăra. Ba chiar i-a lăsat să umble cu puşti! Şi credeţi că i-a împreunat pe cioroi ca să mărească numărul sclavilor? Pe dracu'! A aranjat cununii în toată regula! Dacă asta nu-i culmea! învăţătorul oftează şi zice: ce, parcă el nu ştie? Doar de-aia a venit, să facă ordine. Acum se confruntă cu o situaţie şi mai proastă de cum a lăsat-o Garner, din cauza pierderii a doi negrotei, cel puţin, poate trei, fiindcă nu e sigur că vor da de urma celui numit Halle. Cumnata e prea slăbită ca să fie de folos şi al naibii să fie dacă n-are de-a face cu o dezertare în masă. Va trebui să-l vândă pe ăsta de aici cu 900 de dolari, dacă-i dă cineva banii, şi să dea de urma iepei care reproduce, de mânzul ei şi de ălalalt, dacă-l găseşte. Cu banii de pe „ăsta de-aici" poate achiziţiona doi sclavi tineri, de doisprezece – cincisprezece ani. Poate cu muierea ce reproduce, cei trei ţânci ai ei şi fătul din burtă, orice o fi, el şi nepoţii săi vor avea şapte negrotei şi Dulcea Casă va face să merite toate necazurile pe care i le creează.

— Crezi că Lillian o să supravieţuiască?

— Pe muchie de cuţit. Pe muchie de cuţit.

— Ai fost însurat cu cumnata ei, aşa-i?

— Am fost.

— Şi ea la fel de firavă?

— Cam da. A răpus-o febra.

— Ei, prin părţile astea nu-i bine să rămâi văduv.

— Ce mă interesează acum e Dulcea Casă.

— Ai dreptate. Pământ cu duiumul.

Îi pun o zgardă cu trei spiţe ca să nu se poată întinde jos şi-i leagă gleznele. Numărul pe care l-a auzit i s-a cuibărit în minte. Doi. Doi? Doi negrotei pierduţi? Lui Paul D. îi bate inima de să-i sară din piept. Vor porni în căutarea lui Halle, nu a lui Paul A. Probabil că l-au găsit pe Paul A. şi dacă te găseşte un alb înseamnă că eşti terminat.

Învăţătorul îl priveşte lung înainte de a închide uşa barăcii. Cu atenţie, îl examinează. Paul D. nu-i întoarce privirea. Acum stropeşte. O ploaie sâcâitoare de august, trezind speranţe pe care nu le poate împlini. El crede că ar fi trebuit să cânte tot drumul. Tare, ceva răsunător şi rostogolit, să se potrivească bine cu melodia lui Sixo, dar cuvintele l-au oprit – nu înţelegea cuvintele. Deşi n-ar fi avut importanţă, fiindcă înţelegea sunetul: ură atât de dezlănţuită că se transformase în satisfacţie.

Ploaia căldicică vine şi pleacă, vine şi pleacă. Crede că aude suspine ce par a veni de la geamul doamnei Garner, dar poate fi orice, oricine, până şi o mâţă care-şi trâmbiţează poftele. Obosit să-şi ţină capul sus, îşi lasă bărbia pe zgardă şi se gândeşte cum ar putea şchiopăta până la soba cu plită, să fiarbă nişte apă şi să arunce în ea nişte mălai. Asta şi face când intră Sethe, udă de ploaie şi cu burta umflată, spunând că ea o şterge. Tocmai s-a întors, după ce şi-a dus copiii în porumb. Pe Halle nu l-a găsit. Cine a fost prins? A reuşit Sixo să fugă? Paul A?

El îi spune ce ştie: Sixo e mort, femeia-de-la-cincizecide-kilometri a fugit, nu ştie ce s-a întâmplat cu Paul A. sau cu Halle.

— Unde-ar putea fi? întreabă ea.

Paul D. ridică din umeri, fiindcă nu poate clătina din cap.

— L-ai văzut pe Sixo murind? Eşti sigur?

— Sigur.

— Era treaz când s-a întâmplat? Ştia ce-l aşteaptă?
— Era treaz. Treaz şi râdea.

— Sixo râdea?
— Păcat că nu l-ai auzit, Sethe.

Rochia lui Sethe scoate aburi deasupra focului slab pe care fierbe apa. El se mişcă greu cu gleznele încătuşate şi se jeneză de zgarda de la gât. Jenat, îi ocoleşte privirea, dar când îi prinde ochii nu vede în ei decât negru – nu i se distinge albul ochilor. Ea spune că pleacă, dar el crede că nu va ajunge nici până la poartă; totuşi, n-o descurajează. Ştie că n-are s-o mai vadă niciodată, şi chiar atunci şi acolo inima i se opreşte în loc.

Trebuie că elevii au dus-o imediat după aceea în şură să se distreze cu ea, iar când ea i-a pârât doamnei Garner au scos pielea de vacă. Cine în iad sau pe pământ şi-ar fi imaginat că ea o să fugă? Cu burta şi cu spatele ei brăzdat, sigur au crezut că nu pleacă nicăieri. N-a fost surprins să afle că-i luaseră urma în Cincinnati, pentru că, dacă se gândea bine, preţul ei era mai mare decât al lui: o proprietate care se reproduce gratuit.

Amintindu-şi, până la ultimul cent, preţul pe care învăţătorul reuşise să-l obţină pentru el, se întreba care o fi fost al lui Sethe. Cât preţuise Baby Suggs? Cu cât mai era dator Halle, în afară de munca sa? Cât căpătase doamna Garner pentru Paul E? Mai mult de nouă sute de dolari? Cu cât mai mult? Zece dolari? Douăzeci? învăţătorul sigur ştia. El cunoştea valoarea oricărui lucru. Asta explica tristeţea din glasul lui, când îl decretase pe Sixo nepotrivit. Cine se lăsa prostit să cumpere un negru cântăreţ, cu o puşcă? Strigând „Seven O, Seven O”, pentru că femeia-de-la-cincizeci-dekilometri plecase cu sămânţa lui încolţindu-i în burtă? Şi ce râs! Atât de hohotitor şi vesel că stinsese focul. Râsul lui Sixo îi stăruia în minte, nu zăbala din gură, când, cu lovituri de picior îl urcaseră în căruţă. Apoi îl văzuse pe Halle, apoi cocoşul, zâmbind de parcă ar fi zis „Stai că n-ai văzut încă nimic”. Ce putea şti

un cocoş despre Alfred, Georgia?

— Noroc!

Stamp Paul încă se mai juca cu panglica între degete, provocând o mişcare uşoară în buzunarul pantalonilor.

Paul D. ridică ochii, observă agitaţia din buzunarul lateral şi pufni:

— Nu ştiu să citesc. Dacă mai ai vreun ziar pentru mine, îţi pierzi timpul.

Stamp scoase panglica la lumină şi se aşează pe trepte.

— Nu. Altceva am aici. (Mângâie fâşia roşie între arătător şi degetul mare.) Altceva.

Paul D. nu răspunse, aşa că cei doi bărbaţi petrecură câteva minute în tăcere.

— Îmi vine greu, zise Stamp Paul. Dar e musai s-o fac. Am două lucruri să-ţi spun. Încep cu cel mai uşor.

Paul D. chicoti:

— Dacă pentru tine e greu, pe mine m-ar putea omorî.

— Nu, nu. Nimic de felul ăsta. Te-am căutat ca să-mi cer iertare. Te rog să mă ierţi.

— Pentru ce?

Paul D. băgă mâna în buzunarul jachetei, după sticlă.

— Alege orice casă, orice casă în care locuiesc oameni de culoare. În tot Cincinnati. Alege-o pe oricare şi eşti binevenit să stai acolo. Îmi cer iertare fiindcă ei nu ţi-au făcut oferta, şi nici nu ţi-au spus. Dar eşti binevenit oriunde doreşti. Casa mea e casa ta. La John şi Ella, la Miss Lady, la Able Woodruff, la Willie Pike – la oricine. Tu alegi. Nu mai trebuie să dormi în nicio pivniţă şi-mi cer iertare pentru fiecare noapte pe care ai petrecut-o acolo. Nu înţeleg cum de te-a lăsat preotul s-o faci. Îl ştiu de când era copil.

— Ia-o mai încet, Stamp! El mi-a propus.

— Da. Şi?

— Păi, am vrut, n-am vrut, voiam doar să fiu singur o perioadă. EI s-a oferit. De câte ori ne întâlneam, se oferea

iar.

— Mi-ai luat o piatră de pe inimă. Credeam că toată lumea a înnebunit.

— Numai eu, zise Paul D. dând din cap.

— Ai de gând să faci ceva în legătură cu asta?

— O, da. Am planuri mari.

Luă două înghiţituri din sticlă.

Orice plan privind o sticlă de băutură e neapărat scurt, se gândi Stamp, dar ştia din proprie experienţă că n-are rost să-i spui unui băutor să nu bea. Îşi curăţă sinusurile şi începu să se gândească la cel de-al doilea lucru pe care venise să-l spună. Azi, foarte puţini oameni ieşiseră pe-afară. Canalul fiind îngheţat, traficul se oprise. Auziră bocănit de copite – se apropia un cal. Călăreţul şedea pe o şa înaltă, cum se fac în Est, dar toate celelalte caracteristici ale lui vorbeau de valea fluviului Ohio. Trecând pe lângă ei, le aruncă o privire, dar, brusc, trase de dârlogi şi se apropie de cărăruia ce ducea la biserică. Se aplecă înainte.

— Hei! zise.

Stamp puse panglica în buzunar.

— Da, domnule?

— Caut o tipă pe nume Judy. Lucrează la abator.

— Nu cred c-o cunosc. Nu, domnule.

— Zicea că locuieşte pe Planck Road.

— Planck Road. Da, domnule. Mai aveţi ceva de mers. Poate un kilometru.

— N-o cunoşti? Judy? Lucrează la abator.

— Nu, domnule. Da’ ştiu de Planck Road. Cam un kilometru, într-acolo.

Paul D. ridică sticla şi trase o duşcă. Călăreţul îşi mută privirea de la el înapoi la Stamp Paul. Slăbind frâul în dreapta, întoarse calul spre drum, dar se răzgândi şi veni înapoi.

— Uite ce, îi zise lui Paul D. Acolo este o cruce, deci bănuiesc că-i o biserică, ori a fost cândva. Părerea mea e că ar trebui să dai dovadă de puţin respect, pricepi?

— Da, domnule, zise Stamp. În privinţa asta, aveţi dreptate. Exact despre asta am venit să vorbesc cu el Exact despre asta.

Călăreţul plescăi din limbă şi se îndepărtă la trap. Stamp descrise câteva cercuri mici în palma mâinii sale stângi cu două degete ale dreptei.

— Trebuie să alegi, reluă el. Alege pe oricine. O să te lase, dacă vrei. În casa mea. La Ella. La Willie Pike. Niciunul n-avem prea mult, dar toţi găsim loc pentru încă unul. Plăteşte ceva simbolic atunci când poţi, nu plăti când nu poţi. Gândeşte-te. Eşti om în toată firea. Nu te pot sili să faci ce nu vrei, da' gândeşte-te.

Paul D. nu zise nimic.

— Dacă ţi-am făcut un rău, am venit să-l îndrept.

— Nu-i nevoie. Absolut deloc.

O femeie cu patru copii trecea pe cealaltă parte a drumului. Le făcu, zâmbind, semn cu mâna.

— Heei! Nu mă pot opri cu voi. Ne vedem la adunare.

— Voi fi acolo, îi întoarse Stamp salutul. Uite-o şi pe asta, îi spuse lui Paul D. Scripture Woodruff, sora lui Able. Muncitoare la fabrica de perii şi cremă de ghete. O să vezi.

Rămâi aici mai multă vreme şi vei vedea că nicăieri nu

găseşti o trupă de negri mai cumsecade decât ăştia de la noi. Mândria, da, asta-i cam supără. Pot deveni răi dacă-l cred pe careva prea trufaş, dar, până la urmă, sunt oameni de treabă şi oricare dintre ei te-ar găzdui.

— Ce zici de Judy? Ea m-ar lua?

— Depinde. La ce te gândeşti?

— O cunoşti pe Judy?

— Judith. îi cunosc pe toţi.

— Şi cei de pe Planck Road?

— Pe toată lumea.

— Şi? M-ar lua?

Stamp se aplecă să-şi dezlege şiretul. Douăsprezece

găurici negre în partea de jos, câte şase pe fiecare parte, duceau la patru perechi de ocheţi în partea de sus. El desfăcu şireturile până jos, ajustă cu grijă limba şi le petrecu la loc prin găuri. Când ajunse la ocheţi, pipăi între degete vârfurile şireturilor înainte de a le introduce.

— Să-ţi povestesc cum mi-am dobândit numele. (Nodul era bine strâns, bucla de asemenea.) M-au botezat Joshua. Eu m-am re-botezat şi am să-ţi spun îndată de ce. (începu să-i povestească despre Vashti.) Tot timpul ăla, n-am atins-o nici cu o floare. Niciodată. Vreme de aproape un an. Semănăm când a început şi culegeam când s-a terminat. Mi s-a părut că a trecut mai mult timp. Ar fi trebuit să-l ucid. Ea a zis să n-o fac, dar ar fi trebuit s-o fac. Nu aveam răbdarea de acum, da' m-am gândit că poate nici altcineva nu avea prea multă răbdare – propria lui nevastă. Mi-a intrat în cap să văd dacă ea suporta mai uşor decât mine. Ziua, Vashti şi cu mine munceam amândoi la câmp şi din când în când ea lipsea de acasă toată noaptea. N-am atins-o nici cu o floare şi afurisit să fiu dacă i-am spus trei cuvinte pe zi. M-am folosit de orice prilej să mă ţin aproape de casa aia mare, ca s-o văd pe nevasta lu' stăpânu' tânăr. Care era abia un copil. Şasptesprezece, poate douăzeci de ani. În cele din urmă am zărit-o, stând în curtea din dos, lângă gard, cu un pahar de apă. Sorbea din el şi se uita pur şi simplu peste gard. M-am dus la ea. Am păstrat distanţa şi mi-am scos pălăria. Am zis: „Să mă iertaţi, domnişoară. Mă iertaţi?" Ea s-a întors să se uite la mine. Eu zâmbeam. „Scuzaţi-mă. Aţi văzut-o pe Vashti? Pe soţia mea, Vashti?" O fetiţă mititică, asta era ea. Păr negru. Feţişoara nu mai mare decât mâna mea. Ea zice „Ce? Vashti?" „Da, doamnă, Vashti", zic. „Soţia mea. Spunea că vă e datoare nişte ouă. Aţi văzut dacă le-a adus? Aţi recunoaşte-o dacă aţi vedea-o. Poartă o panglică neagră la gât" A roşit atunci şi am ştiut că ştie. Ea i-a dat-o lui Vashti s-o poarte. O camee pe o panglică neagră. Şi-o punea ori de câte ori mergea la el. Mi-am trântit pălăria înapoi pe cap. „Dac-o vedeţi spuneţi-i c-o caut. Vă

mulţumesc. Vă mulţumesc, doamnă! 4 M-am îndepărtat de-a-ndărătelea, înainte ca ea să mai zică ceva. N-am îndrăznit să mă uit înapoi până n-am ajuns după nişte copaci. Rămăsese exact cum o găsisem, zgâindu-se în paharul cu apă. Am crezut că voi fi mai satisfăcut decât am fost. Am mai crezut că ea îi va pune capăt, dar treaba a continuat. Până când, într-o dimineaţă, Vashti a intrat şi s-a aşezat la geam. Era duminică. Duminica ne lucram ogoarele noastre. Stătea la fereastră şi se uita afară. „M-am întors”, a zis. „M-am întors, Josh! * I-am privit ceafa. Avea un gât subţirel. M-am hotărât să i-l rup. Ştii, ca pe o rămurică: suceşti şi pac! Am făcut multe lucruri josnice, dar ăsta a fost cel mai josnic.

— Ai făcut-o? L-ai rupt?

— Hm. Mi-am schimbat numele.

— Cum ai şters-o de acolo? Cum ai ajuns aici?

— Vaporu’. În sus pe Mississippi, până la Memphis. Pe jos, de la Memphis la Cumberland.

— Şi Vashti a venit cu tine?

— Nu. Ea era moartă.

— Oo, omule! Leagă-ţi ailaltă gheată.

— Ce?

— Leagă-ţi afurisita de gheată! E chiar în faţa ta! Leag-o!

— Asta te face să te simţi mai bine?

— Nu.

Paul D. aruncă sticla în ţărână şi privi lung trăsura aurită de pe etichetă. Fără telegari. Doar o caleaşcă aurie drapată în stofa albastră.

— Ziceam că am să-ţi spun două lucruri. Ţi-am zis numai unul. Trebuie să ţi-l zic pe celălalt.

— Nu mai vreau să aud. Nu vreau să ştiu nimic. Doar dacă Judy mă va găzdui ori ba.

— Am fost acolo, Paul D.

— Unde adică?

— Acolo în curte. Când ea a făcut-o.
— Judy?
— Sethe.
— Iisuse!
— Nu-i cum crezi tu.
— Eu nu ştiu ce cred.
— Nu-i dusă cu pluta. îi iubeşte pe copiii ăia. Încerca să le-o ia înainte celor care le-ar fi făcut rău.
— Las-o baltă.
— Şi-l răspândeau.
— Stamp, dă-mi pace! O cunosc de când era copilă. Mă bagă în sperieţi, deşi o cunosc de când era copilă.
— Nu-ţi poate fi frică de Sethe. Nu te cred.
— Sethe mă sperie. Mă sperii pe mine însumi. Iar fata din casa ei bagă groaza în mine.
— Cine-i fata? De unde a apărut?
— Nu ştiu. Într-o zi, pur şi simplu a apărut, aşezată pe un trunchi de copac.
— Hm. Pasămite tu şi eu suntem singurii din afara lui 124 care am dat cu ochii de ea.
— Nu iese nicăieri. Unde ai văzut-o?
— Dormind pe podeaua din bucătărie. M-am uitat pe furiş.

— Din clipa în care am văzut-o, n-am vrut să fiu prin preajma ei. Vorbeşte ciudat. (Paul D. Îşi vârî degetele sub şapcă şi-şi frecă scalpul, deasupra tâmplei.) îmi aminteşte de ceva. Ceva ce, s-ar zice, ar trebui să-mi amintesc.
— N-a spus de unde vine? Unde-s ai ei?
— Nu ştie, sau aşa pretinde. Tot ce-am auzit de la ea este cum şi-a furat hainele şi a trăit pe un pod.
— Ce fel de pod?
— Pe mine mă întrebi?
— Pe-aici nu-s poduri de care să nu ştiu. Dar nimeni nu locuieşte pe ele. Nici sub ele. De cât timp stă acolo cu Sethe?
— Din august. Ziua bâlciului.

— Semn rău. A fost şi ea la bâlci?

— Nu. Când ne-am întors acasă, era acolo, adormită pe ciotu' ăla. În rochie de mătase. Pantofi nou-nouţi. Neagră ca ţiţeiul.

*

— Nu mai spune! A fost cândva o fată încuiată în casă de un alb, la Deer Creek. Astă vară l-au găsit mort şi fata nicăieri. Poate că era ea. Lumea zice că tipul o ţinea închisă de când era o căţeluşă.

*

— Păi bine, acuma-i o căţea.

— Ea te-a pus pe fugă? Nu ce ţi-am spus eu despre Sethe?

Un fior îi străbătu trupul lui Paul D. Un spasm rece ca gheaţa, silindu-l să-şi strângă mai tare genunchii. Nu ştia dacă să dea vina pe whiskey-ul contrafăcut, nopţile petrecute în pivniţă, febra porcină, zăbalele de fier, cocoşii zâmbitori, picioarele ce-i ardeau ca focul, morţii care râdeau, iarba şuierândă, ploaie, florile de măr, colanul de la gât, Judy de la abator, Halle în unt, treptele de un alb de stafie, cireşii înecăcioşi, acele de camee, plopi, mutra lui Paul A., cârnaţi sau pierderea unei inimi roşii, roşii.

— Să-mi zici ceva, Stamp. (Ochii lui Paul D. erau acum apoşi.) Spune-mi numa' atât. Cât trebuie să îndure un negrotei? Cât?

— Cât poate, răspunse Stamp Paul. Cât de mult poate.

— De ce? De ce? De ce? De ce?

La 124 era linişte. Denver, care credea că ştie totul despre tăcere, fu surprinsă să afle ce putea face foamea: să te potolească şi să te stoarcă de vlagă. Nici Sethe, nici Preaiubita nu ştiau şi nu le păsa nici cât negru sub unghie de asta. Erau prea ocupate drămuindu-şi puterile ca să se lupte între ele. Deci ea era cea care trebuia să păşească în gol de la marginea lumii şi să moară, pentru că dacă n-o făcea aveau să cadă toate. Carnea dintre degetul arătător

şi cel mare ale mamei era străvezie ca mătasea chinezească şi nu mai exista

vreun articol de îmbrăcăminte în casă care să nu-i fie prea larg acum. Preaiubita îşi ţinea capul sus, sprijinit în palme, dormea oriunde se nimerea, tânjea după dulciuri, deşi devenea mai mare şi mai durdulie pe zi ce trecea. Rămăseseră fără provizii, în afară de două găini ouătoare şi cineva trebuia să hotărască în curând dacă un ou din când în când era mai valoros decât două puicuţe fripte. Cu cât le era mai foame, cu atât mai slăbite erau; cu cât le scădea puterea, cu atât erau mai tăcute – ceea ce era de preferat certurilor violente, vătraiului izbit în perete, strigătelor şi plânsetelor care urmaseră după fericita lună ianuarie, când se hârjoniseră. Denver intrase şi ea în joc, fiind puţin mai rezervată, din obişnuinţă, deşi niciodată nu se distrase atât de bine. Dar, după ce Sethe văzuse cicatricea, la al cărei capăt Denver se uitase de fiecare dată când Preaiubita se dezbrăca – curba ca o umbră mititică, în locul acela gingaş de sub bărbia ei – odată ce Sethe o văzuse şi rămăsese cu ochii închişi timp îndelungat, ele două o excluseseră pe Denver din jocurile lor. Din jocul de-a gătitul, din jocul de-a cusutul, din jocul de-a pieptănatul şi dichisitul. Jocuri care-i plăceau atât de mult mamei sale, încât începuse să întârzie tot mai mult la lucru, până se întâmplase ceea ce era normal să se întâmple: Sawyer îi spusese să nu mai vină. Sethe, în loc să-şi caute altă slujbă, se juca tot mai mult cu Preaiubita, care nu se sătura niciodată de nimic: de cântece de leagăn, de noi tipuri de cusătură, de bolul cu prăjituri, de smântână de pe lapte. Dacă găinile făceau două ouă, ea le primea pe amândouă. Ai fi zis că mama ei îşi pierduse minţile, la fel ca Baby Suggs când cerea culoarea roz şi nu mai făcea lucrurile pe care obişnuia să le facă înainte. Dar altfel, căci, spre deosebire de Baby Suggs, ea o eliminase complet pe Denver. Până şi cântecul pe care i-l cânta altă dată lui Denver îl fredona acum doar pentru Preaiubita:

„Johnny lat, Johnny înalt, nu pleca de lângă mine, Johnny”.

La început, se jucaseră împreună. O lună întreagă; lui Denver îi plăcuse grozav. De la noaptea când patinaseră sub un cer plin de stele şi băuseră lapte îndulcit lângă sobă până la labirinturile de aţe făcute de Sethe pentru ele în lumina după-amiezii şi la jocul de umbre la lumina focului. Iama îşi arăta colţii, dar Sethe, cu ochii aprinşi de febră, imagina o grădină de legume şi de flori – sporovăind la nesfârşit despre ce culori va avea. Se juca şi cu părul Preaiubitei, împletindu-l, înfoindu-l, legându-l, ungându-l, până când Denver devenea prea nervoasă ca să se mai uite. Schimbau între ele paturile şi hainele. Mergeau braţ la braţ şi zâmbeau tot timpul. Când s-a schimbat vremea, erau în grădină, proiectând o grădină pe pământul prea tare ca să fie săpat. Cheltuiseră cei treizeci şi opt de dolari economisiţi pentru hrană ca să se trateze cu bunătăţi extravagante şi să se împopoţoneze cu panglici şi rochii, croite şi cusute de Sethe ca şi cum ar fi trebuit să plece undeva în mare grabă. Haine viu colorate – cu dungi albastre şi imprimeuri îndrăzneţe. Parcursese pe jos cei şase kilometri până la prăvălia lui John Shillito ca să cumpere panglică galbenă, nasturi lucioşi şi bucăţele de dantelă neagră. Pe la sfârşitul lui martie toate trei arătau ca nişte femei de la carnaval, fără nicio treabă de făcut. Când devenise evident că cele două nu se preocupau decât una de cealaltă, Denver se retrăsese din joc, dar continua să-l urmărească, atentă la orice semn că Preaiubita ar fi fost în pericol. Convinsă în sfârşit că nu exista nicio primejdie şi văzându-şi mama atât de fericită, atât de zâmbitoare – cum ar fi putut să se întâmple ceva rău? – îşi lăsase garda jos şi ceva rău se întâmplase. La început, problema a fost să afle cine era de vină. Nu-şi scăpa din ochi mama, aşteptând semnul că răul din ea voia să iasă şi ea avea să ucidă iar. Dar cea

cu pretenţii era Preaiubita. Orice dorea – obţinea, iar când lui Sethe i se terminaseră lucrurile de dat, Preaiubita

inventase dorinţa. Dorea tovărăşia lui Sethe timp de ore întregi, ca să privească stratul de frunze brune care se înfoiau spre ele din albia pârâului, în acelaşi loc unde, ca fetiţă, Denver se jucase cu ea în tăcere. Acum, alţii erau jucătorii. De cum se dezgheţase pârâul, Preaiubita îşi privea îndelung chipul, care se încreţea, se unduia, se lăţea şi dispărea în frunzele de pe fundul albiei. Se culca pe pământ, murdărindu-şi îndrăzneţele dungi, şi atingea cu obrazul feţele legănate de apă. Umplea coş după coş cu primele lucruri pe care vremea mai caldă le făcea să iasă din pământ – păpădii, violete, forsiţia – şi i le aducea lui Sethe, care le aranja, le înfigea, le împletea prin toată casa. îmbrăcată în rochiile lui Sethe, îşi mângâia pielea cu palma. O imita pe Sethe, îi imita vocea, râdea cu râsul ei, şi-şi folosea trupul tot ca ea, la plimbare maimuţărea felul cum îşi mişca Sethe braţele, cum ofta pe nas, cum îşi ţinea capul. Uneori, când dădea peste ele făcând prăjiturele în formă de bărbaţi şi femei sau înnădind zdrenţe la vechea cuvertură a lui Baby Suggs, lui Denver îi era greu să spună care cine era.

Dar apoi dispoziţia li s-a schimbat şi au început certurile. Timid, la început. Un reproş al Preaiubitei, o scuză a lui Sethe. Mai puţină plăcere legată de un efort special depus de femeia mai vârstnică. Nu era prea frig ca să stea afară? Preaiubita arunca o privire care spunea „Şi ce?” „Venise ora de culcare, lumina era prea slabă pentru cusut?” Preaiubita nu se clintea; zicea: „Fă-o” şi Sethe se supunea. Lua prima tot ce era mai bun din toate. Cel mai confortabil scaun, cea mai mare bucăţică, cea mai frumoasă farfurie, cea mai bună clamă pentru păr, şi cu cât lua mai multe, cu atât vorbea Sethe mai mult, explica, îşi descria crâncenele suferinţe, arăta prin câte trecuse de dragul copiilor, cum alungase muştele din umbrarul cu viţă de vie, cum se târâse pe genunchi până la o copertină. Din astea, nimic nu impresiona cum ar fi dorit ea. Preaiubita o acuza că o părăsise. Că nu fusese drăguţă cu ea, nu-i zâmbise. Zicea că ele două erau la fel, aveau acelaşi chip,

cum de o putuse părăsi? Iar Sethe plângea, jura că n-o părăsise vreodată, sau nu avusese această intenţie – că trebuise să-i scoată afară, să-i îndepărteze, că avusese lapte tot timpul şi avusese şi bani pentru piatra funerară, dar nu destui. Că dintotdeauna planul ei fusese să fie împreună pe partea cealaltă, în vecii vecilor. Pe Preaiubita n-o interesa. Zicea că nu-i fusese nimeni alături când plângea. Că peste ea zăceau oameni morţi. Că nu avusese nimic de mâncare".

Stafii fără piele o împungeau cu degetele şi-i ziceau „Preaiubito" în întuneric şi „căţea" la lumină. Sethe îşi cerea iertare, numărând, înşirându-şi iar şi iar motivele: că Preaiubita era mai importantă, însemna mai mult pentru ea decât propria-i viaţă. Că ar schimba oricând locul cu ea. Şi-ar da viaţa, toate minutele şi orele ei, ca să răscumpere o singură lacrimă de-a Preaiubitei. Ştia cât o durea când ţânţarii îl înţepau pe bebeluşul ei? Că înnebunea când trebuia s-o pună pe pământ ca să dea fuga în casă? Că înainte de a pleca de la Dulcea Casă Preaiubita dormise în fiecare noapte pe pieptul ei sau făcută ghem pe spatele ei? Preaiubita nega. Sethe nu venise niciodată la ea, niciodată nu-i spusese un cuvânt, niciodată nu-i zâmbise şi, cel mai rău, niciodată nu-i făcuse cu mâna la despărţire, nici măcar nu privise în direcţia ei înainte să fugă.

Când, o dată sau de două ori, Sethe încercase să se impună – să fie mama indisputabilă al cărei cuvânt era lege şi care ştia perfect ce e mai bine – Preaiubita trântise obiectele, măturase vesela de pe masă, vărsase sare pe podea, spărsese un geam.

Ea nu era ca ceilalţi. Era o vietate sălbatică şi nimeni nu-i»

spunea „Ieşi afară, fato, şi întoarce-te când îţi bagi minţile-n cap". Nimeni nu zicea „Dacă ridici mâna la mine, îţi ard una de te trezeşti săptămâna viitoare. Pune securea pe trunchi şi moare şi creanga. Cinsteste-ţi mama şi tatăl ca să ai viaţă lungă în ţara pe care ţi-a dat-o Domnul Dumnezeul tău. Te fac afiş, nimeni nu se osteneşte pentru

tine şi lui Dumnezeu nu-i plac apucăturile urâte”.

Nu, nu. Au reparat vasele, au strâns sarea şi încetul cu încetul Denver a priceput că dacă Sethe nu se va trezi într-o dimineaţă şi va pune mâna pe cuţit, Preaiubita s-ar putea s-o facă. Îngrozită de ce ar fi putut ieşi la lumină din Sethe, se ruşina să-şi vadă mama slujind o fată nu cu mult mai în vârstă decât ea. Când a văzut-o ducând afară oala de noapte a Preaiubitei, Denver a venit fuga-fuguţa să i-o ia din mână. Dar suferinţa era insuportabilă când li se terminau merindele şi Denver o vedea pe maică-sa lipsindu-se – abia ciugulind pe la marginile mesei şi ale sobei: terciul lipit de fundul oalei, crustele şi cojile şi cojile alimentelor. Odată o surprinsese scobind îndelung cu cel mai lung deget într-un borcan gol de gem, înainte de a-l clăti şi a-l pune bine.

Obosiseră; chiar şi Preaiubita, tot mai corpolentă, părea la fel de epuizată ca ele. În orice caz, înlocuise vânturarea vătraiului cu un mârâit sau cu suptul dinţilor şi la 124 domnea liniştea. Fără stare şi slăbită din cauza foamei, Denver vedea cu ochii cum mamei i se subţia carnea dintre degetul arătător şi degetul mare. Vedea că ochii lui Sethe erau strălucitori, dar morţi, vioi, dar goi, acordând atenţie la tot ce era legat de Preaiubita – palmele ei nebrăzdate de linii, fruntea ei, zâmbetul, strâmb şi exagerat de lung – la tot, cu excepţia burţii umflate ca un butoi. Mai vedea şi cum mânecile cămăşii de carnaval îi trec peste degete; cum poalele care odinioară lăsau să se vadă gleznele măturau acum podeaua. Le vedea pline de festoane, dichisite, livide şi flămânde, dar încleştate într-o iubire ce epuiza pe toată lumea. Apoi Sethe scuipase ceva ce nu înghiţise şi Denver se cutremurase, ca la auzul unei împuşcături. Treaba pe care o începuse, s-o apere pe Preaiubita de Sethe, se preschimbă în a-şi proteja mama de Preaiubita. Era acum evident că mama putea muri şi să le lase singure pe amândouă, iar atunci ce s-ar fi întâmplat cu Preaiubita? Orice s-ar fi întâmplat, lucrurile mergeau bine câtă vreme erau trei, nu două, şi, de vreme ce nici lui

Sethe, nici Preaiubitei nu părea că le pasă ce avea să aducă ziua de mâine (Sethe era fericită când era şi Preaiubita; Preaiubita lingând devotamentul ei de parcă era smântână), Denver ştia că totul stătea pe umerii ei. Va trebui să plece din curte; să treacă dincolo de hotarul lumii ei; să le lase singure pe cele două şi să caute ajutor la cineva.

Dar la cine? În faţa cărei persoane ar fi putut sta, care să n-o facă să se simtă ruşinată aflând că mama ei îşi petrecea vremea prin casă precum o păpuşă ruptă, frântă în cele din urmă de încercările de a îngriji sau de a compensa? Denver auzise de mai muld oameni, din câte aflase de la mama şi bunica. Personal, însă, cunoştea doar doi: un bătrân cu părul alb numit Stamp şi Lady Jones. Da, şi Paul D., fireşte. Şi băiatul ăla cărei povestise despre Sethe. Dar ăştia nu erau buni de nimic. Inima îi izbea coşul pieptului şi o mâncărime fierbinte în gât o ferea să-şi înghită toată saliva. Nici măcar nu ştia încotro să se îndrepte. Când Sethe lucra la restaurant şi mai avea încă bani pentru cumpărături, o cotea la dreapta. Demult, când Denver mergea la şcoala lui Lady Jones, la stânga.

Vremea era caldă; ziua, splendidă. Era aprilie şi toate vieţuitoarele erau nesigure. Denver îşi acoperi părul şi umerii. În cea mai viu colorată rochie de carnaval şi încălţată cu pantofii altcuiva, stătea pe veranda de la 124, gata să se lase înghiţită de lumea de dincolo de marginile proprietăţii. Afară, unde vieţuiau fiinţe mărunte, scărpinate şi uneori atinse de ea. Unde puteau fi rostite cuvinte care te făceau să-ţi închizi urechile. Unde, dacă erai singură, sentimentele te puteau ajunge din urmă şi să rămână lipite de tine ca o umbră. Afară, unde se întâmplaseră lucruri atât de rele încât dacă te apropiai de ele se mai întâmplau o dată. Ca la Dulcea Casă, unde timpul nu se scurgea şi unde, după cum zicea mama, răul o pândea şi pe ea. Cum ar şti care sunt locurile astea? În plus – cu mult în plus – acolo, afară, existau oameni albi şi de unde să ştii cum să-i deosebeşti? Sethe spunea că după

gură şi uneori după mâini. Bunica Baby spunea că nu exista scăpare – ei bântuiau după bunul plac, treceau de la o stare la alta şi chiar când credeau că se poartă frumos erau departe de cum se purtau adevăratele fiinţe omeneşti.

— Ei m-au scos din puşcărie, îi spusese odată Sethe lui Baby Suggs.

— Dar tot ei te-au băgat acolo, îi răspunsese bunica.

— Ei te-au trecut fluviul.

— Pe spatele fiului meu.

— Ei ţi-au dat casa asta.

— Nimeni nu mi-a dat nimic.

— Eu am obţinut de la ei o slujbă.

— El a obţinut de la ei o bucătăreasă, fetiţo.

— O, unii se poartă destul de frumos cu noi.

— Şi de fiecare dată e o surpriză, nu?

— Până acuma nu vorbeai aşa.

— Nu te lua la hartă cu mine. Ei au înecat mai mulţi

dintre ai noştri decât numărul lor de la începutul istoriei.

Pune spada jos. Asta nu-i o bătălie, este o retragere.

Amintindu-şi aceste conversaţii şi ultimele cuvinte →» finale – ale bunicii, Denver stătea pe verandă în soare şi nu-i venea să plece. O mânca în gâtlej, inima îi bubuia, iar apoi Baby Suggs râse, uimitor de limpede:

— Vrei să spui că niciodată nu ţi-am povestit despre Carolina? Despre tăricu tău? Nu-ţi aminteşti nimic despre de ce umblu eu cum umblu şi despre picioarele mamei tale, ca să nu mai zic de spatele ei? Nu ţi-am povestit despre astea? Din cauza asta nu poţi coborî treptele? O, Doamne, Doamne.

Dar ziceai că nu există scăpare.

— Nu există.

Atunci eu ce fac?

— Nu uita asta şi ieşi din curte. Du-te.

Şi-l aminti. Trecuseră o mulţime de ani, dar îşi aminti drumul. Patru case pe dreapta, înghesuite şi aliniate ca nişte pitulici. Prima casă avea două trepte şi un balansoar în cerdac; a doua, trei trepte şi o măturăproptită de stâlpul verandei, două scaune rupte şi un tufiş de forsiţia într-o parte. Niciun geam la stradă. Un băieţel şedea pe jos şi mesteca un beţigaş. Cea de-a treia casă avea obloane galbene la ferestrele dinspre stradă şi ghiveci după ghiveci de frunze verzi, cu câte o inimă albă sau roşie în mijloc. Denver auzea găinile şi zgomotul unei portiţe prost legate cu sârmă. La a patra casă, mugurii unui sicomor căzuseră ca ploaia pe acoperiş şi făcuseră curtea să pară acoperită de un covor de iarbă. O femeie, în picioare în cadrul uşii, îşi ridică mâna într-o încercare de salut, dar şi-o opri în dreptul umărului, întinzându-se să vadă mai bine cu cine avea de-a face. Denver plecă fruntea. Urma un loc viran îngrădit, unde se afla o vacă. Îşi amintea de loc, dar nu şi de vacă. Sub broboadă, transpirase de încordare. Mai încolo pluteau voci, glasuri bărbăteşti, mai aproape cu fiecare pas făcut. Denver îşi ţinea ochii plecaţi asupra drumului, în caz că era vorba de oameni albi; în caz că ea mergea acolo unde voiau şi ei să meargă; în caz că i se adresau şi trebuia să le răspundă. Să presupunem că se repezeau la ea, o înhăţau, o legau. Erau tot mai aproape. Poate că ar fi bine să traverseze – acum. Femeia care o salutase pe jumătate mai era acolo, în uşa deschisă? Ar interveni s-o salveze sau, supărată că Denver nu-i întorsese salutul, s-ar abţine să-i sară în ajutor? Poate că ar trebui să se întoarcă, să fie mai aproape de casa femeii care-i făcuse semn cu mâna. Până să se hotărască, a fost prea târziu – ei se aflau deja în faţa ei. Doi bărbaţi – negri. Denver inspiră adânc. Cei doi îşi duseră câte un deget la şapcă şi murmurară „Mneaţa, mneaţa” Denver credea că în ochi i se citea recunoştinţa, dar nu apucă să deschidă gura la timp ca să le răspundă. Ei făcură un pas la stânga şi-şi continuară drumul.

Înviorată şi încurajată de întâlnire, grăbi ritmul şi

începu să cerceteze mai atent cartierul. O şocă să constate cât de mici erau lucrurile mari: bolovanul de la marginea drumului, pe deasupra căruia nu putuse vedea cândva, era acum o simplă piatră de şezut pe ea. Potecile ce duceau la intrările caselor nu erau mai lungi de o jumătate de kilometru. Câinii nu-i ajungeau nici până la genunchi. Literele cioplite de uriaşi în scoarţa mestecenilor şi stejarilor erau acum la nivelul ochilor.

Le-ar fi recunoscut oriunde. Stâlpul şi gardul de scânduri erau acum cenuşii, nu albe, dar le-ar fi recunoscut oriunde. Cerdacul de piatră îmbrăcat într-o pelerină de iederă, perdelele de un galben pal de la ferestre, cărarea pavată cu cărămizi până la uşa din faţă şi cea cu bucăţi de scândură care ducea în spate, trecând pe sub ferestrele la care se înălţase pe vârfuri ca să privească peste pervaz. Denver era gata s-o facă din nou, dar îşi dădu seama cât ar fi fost de ridicolă, surprinsă că priveşte iar pe furiş în salonul lui Lady Jones. Plăcerea pe care o trăise redescoperind casa se dizolvă, devenind, subit, îndoială. Dar dacă dânsa nu mai locuia aici? Dacă nu-şi mai amintea de fosta elevă, după atâta vreme? Ce ar spune? Un tremur interior o cuprinse pe Denver, care-şi şterse transpiraţia de pe frunte şi ciocăni la uşă.

Lady Jones se duse să deschidă, aşteptându-se la stafide. Un pici, probabil, după bătaia înceată în uşă, trimis de mama lui cu stafidele de care avea nevoie dacă voia să aibă o contribuţie meritorie la cina parohială. Aveau să fie nenumărate checuri simple, plăcinte cu cartofi. Cu îndoială se oferise să aducă şi ea creaţia sa specială, dar anunţase că nu avea stafide, aşa că preşedinta promisese că i se vor trimite, la timp ca să nu rămână loc pentru scuze. Lady Jones, îngrozită de obositoarea acţiune de a face aluatul, nădăjduise că uitase. Cuptorul ei rămăsese rece toată săptămâna – ar fi un calvar să-l aducă la temperatura potrivită. Deoarece soţul îi decedase şi vederea îi slăbise, gospodăria ei, altă dată curată ca un pahar, suferea de o anumită delăsare. Avea şi nu avea chef să coacă ceva

pentru biserică. Pe de o parte, voia să amintească tuturor de ce era capabilă; pe de altă parte, nu-i plăcea să se ştie obligată s-o facă. Auzind bătaia, oftă şi se îndreptă spre uşă, sperând că, cel puţin, stafidele fuseseră spălate.

Mai crescuse, fireşte, şi era îmbrăcată ca o prostituată, dar Lady Jones o recunoscu numaidecât. Pe chipul acela se regăseau trăsăturile oricărui copil: ochii rotunzi ca nişte bănuţi, îndrăzneţi dar neîncrezători; dinţii laţi şi puternici de sub buzele sculptate, închise la culoare, care nu-i acopereau pe de-a-ntregul. Puţină vulnerabilitate de-a curmezişul rădăcinii nasului, peste obraji. Şi apoi pielea. Impecabilă, distribuită cu economie: doar cât să acopere oasele, cu nimic mai multă. Trebuie să aibă acum optsprezece sau nouăsprezece ani, îşi spuse Lady Jones, privind faţa suficient de tânără ca să fie a unui copil de doisprezece ani. Sprâncene stufoase, gene dese de bebeluş şi inconfundabilul apel la iubire care aureolează copiii până când învaţă că lucrurile sunt ceva mai complicate.

— Ei, Denver, zise ea. Ca să vezi.

Lady Jones trebui s-o ia de mână şi s-o tragă înăuntru, fiindcă zâmbetul părea a fi tot ce putea produce copila. Alţi oameni ziceau că fata asta era mărginită, dar Lady Jones nu le împărtăşea părerea. După ce o instruise, o privise înghiţind paginile, regulile, figurile, ştia că altfel stăteau lucrurile. Când, pe neaşteptate, încetase să vină la ore, Lady Jones crezuse că de vină erau cei cinci cenţi. Într-o zi, o abordase pe drum pe bunica neştiutoare, o predicatoare de pădure care repara încălţăminte, să-i spună că nu conta dacă familia rămânea datoare. Femeia îi spusese că nu ăsta era motivul: copila era surdă, iar Lady Jones crezu că încă mai era surdă, până când îi oferi un scaun, lucru auzit de Denver.

— Drăguţ din partea ta că ai venit pe la mine. Ce te aduce?

Denver nu răspunse.

— De fapt, nimeni n-are nevoie de un motiv ca să vină în vizită. Să facem ceai.

Lady Jones avea sentimente amestecate. Ochi cenuşii şi păr galben, lânos, căruia-i ura fiecare şuviţă – neştiind nici ea dacă ura culoarea sau textura lui. Se măritase cu cel mai tuciuriu bărbat din câţi găsise, făcuse cinci copii viu coloraţi şi-i trimisese pe toţi la Wilberforce, după ce le predase tot ce ştia, laolaltă cu ceilalţi elevi din salonul ei. Pielea ei deschisă la culoare o ajutase să fie aleasă pentru şcoala normală de fete de culoare din Pennsylvania şi ea se achitase de această onoare învăţându-i carte pe cei neselecţionaţi. Copiii care se jucau în praf până creşteau suficient ca să fie puşi la treabă – pe ăştia îi învăţa. Populaţia de culoare din Cincinnati avea două cimitire şi şase biserici, dar, întrucât nicio şcoală şi niciun spital nu erau obligate să-i servească, negrii se instruiau şi mureau acasă. Ea credea, în sinea ei, că, în afară de soţul său, întreaga lume (inclusiv propriii copii) o dispreţuia, pe ea şi părul ei. Încă din copilăria petrecută într-o casă plină de plozi negri ca mâlul, auzise propoziţii ca „tot galbenul ăla risipit degeaba” şi „negresă albă”, aşa că antipatiza puţin pe toată lumea, crezând că tuturor le displăcea părul ei la fel de mult ca ei. Cu o astfel de educaţie ferm însuşită, se dispensase de ranchiună, era politicoasă fără discriminare, dar îşi păstra afecţiunea reală pentru copiii nealeşi din Cincinnati, dintre care unul şedea acum în faţa sa, într-o rochie atât de ţipătoare încât făcea de ruşine perniţa brodată de pe scaun.

— Zahăr?

— Da, vă rog.

Denver bău tot ceaiul.

— Mai vrei?

— Nu, doamnă.

— Poftim. Spune-mi.

— Da, doamnă.

— Ce-ţi face familia, dragă?

Denver se opri în mijlocul înghiţiturii. În niciun chip nu i-ar fi putut spune ce-i făcea familia, aşa că rosti ceea ce-i stătea pe limbă:

— Caut ceva de lucru, doamnă.
— De lucru?
— Da, doamnă. Orice.
Lady Jones zâmbi:
— Ce ştii să faci?

— Nu ştiu să fac nimic, dar aş învăţa pentru dumneavoastră, dacă aveţi ceva ce vă prisoseşte.
— Ce-mi prisoseşte?
— Mâncare. Mama mea nu se simte bine.
— O, fetiţo, zise Lady Jones. O, fetiţo.
Denver ridică ochii la ea. Nu înţelese în acel moment, dar cuvântul „fetiţo”, spus moale şi cu multă bunătate, marca începutul vieţii ei în lume ca femeie. Cărarea pe care a urmat-o ca să ajungă la acel loc dulce şi plin de spini era presărată cu bucăţele de hârtie pe care stătea scris numele altora. Lady Jones îi dărui nişte orez, patru ouă şi puţin ceai. Denver o informă că nu putea lipsi prea mult de acasă, din cauza stării mamei sale. Era posibil să facă nişte treabă dimineaţa? Lady Jones îi spuse că nimeni, nici ea, nici vreo altă persoană cunoscută, nu putea plăti nimănui nimic pentru munca pe care o puteau presta singure.
— Dar dacă ai nevoie numai de mâncare până se face bine mama ta, nu trebuie decât să-mi spui.
Menţionă comitetul bisericesc, înfiinţat anume ca nimeni să nu flămânzească. Cu asta îşi tulbură musafira.

care zise „Nu, nu”, de parcă a cere ajutor de la străini ar fi fost mai rău decât înfometarea. Lady Jones îşi luă rămas bun de la ea, poftind-o să revină oricând.
— Oricând doreşti.
După două zile, Denver, stând pe verandă, observă ceva aşezat pe trunchiul de copac de la marginea curţii. Se duse să vadă ce era şi găsi un săculeţ cu fasole albă. Altă dată, o farfurie cu friptură rece de iepure. Într-o dimineaţă stătea acolo un coşuleţ cu ouă. Când îl ridică, o fâşie de

hârtie căzu. O luă şi o citi. „M. Lucille Williams” scria, cu litere mari şi strâmbe. Pe spate era o bobiţă de pap. Aşa că Denver făcu a doua vizită în lumea de dincolo de verandă, deşi tot

ce spuse restituind coşul fu:
— Mulţumesc.

— Cu plăcere, îi răspunse M. Lucille Williams.

Periodic, pe tot parcursul primăverii, apăreau nume lângă sau în cadourile comestibile. Evident, în vederea returnării tigăii, farfuriei sau coşului; dar şi ca să o înştiinţeze pe fată, dacă se sinchisea de asta, cine era donatorul, pentru că unele pacheţele erau ambalate în hârtie şi, chiar dacă nimic nu trebuia restituit, erau, totuşi, însoţite de nume. Multe bileţele conţineau X-uri, cu desene deasupra lor, iar Lady Jones se străduia să identifice tipsia, cratiţa sau ştergarul însoţitor. Când nu putea decât să ghicească, Denver îi urma instrucţiunile şi – fie că avea numele corect al binefăcătorului sau nu – se ducea oricum să mulţumească. Când greşea, când persoana spunea „Nu, dragă, nu e blidul meu. Al meu are o dungă albastră”, avea loc o scurtă conversaţie. Toţi îi cunoscuseră bunica; unii chiar dansaseră cu ea în Luminiş. Alţii îşi aminteau de zilele când 124 fusese un punct de popas, locul în care se adunau ca să afle noutăţi, să guste supa din coadă de bou, să-şi lase copiii în grijă, să croiască o fustă. Una îşi aminti că amestecase acolo o poţiune cu care îşi vindecase o rubedenie. Alta i-a arătat chenarul unei feţe de pernă, alcătuit din stamine de flori albastru-pal, brodate în stil franţuzesc în bucătăria lui Baby Suggs, la lumina unei lămpi de petrol, în timpul unei discuţii aprinse despre taxa de aşezare. Toţi ţineau minte petrecerea cu doisprezece curcani şi poloboace cu cremă de căpşuni. Una afirmă că o înfăşase pe Denver la vârsta de o zi şi că tăiase nişte pantofi, ca să se potrivească pe picioarele chinuite ale mamei ei. Poate că o compătimeau. Sau pe Sethe. Poate le

mustra conştiinţa pentru anii în care le dispreţuiseră. Poate că erau, pur şi simplu, oameni cumsecade, care nu puteau ţine prea mult supărarea şi când necazul dădea iama în ei făceau, repede, fără sforţare, tot ce puteau ca să-i pună piedici. În orice caz, li se părea că trufia personală, aroganţa afişată la 124 îşi epuizaseră cursul. Şopteau, fireşte, se minunau, clătinau din cap. Unii chiar râdeau pe faţă de hainele de târfuliţă ale lui Denver, ceea ce nu-i împiedica să aibă grijă ca ea să mănânce şi să simtă plăcere la auzul mulţumirilor fetei, rostite moale.

Cel puţin o dată pe săptămână mergea în vizită la Lady Jones, care se mobiliză suficient ca să coacă pentru ea o pâine cu stafide, ştiind că Denver se dădea în vânt după dulciuri. îi dărui o cărţulie cu versuri inspirate din Biblie şi o ascultă cum bolborosea cuvintele sau le răcnea de-a dreptul. Până în iunie, Denver citise şi învăţase pe de rost toate cele cincizeci şi două de pagini – câte una pentru fiecare săptămână din an.

Pe măsură ce viaţa socială a lui Denver se îmbogăţea, viaţa ei de acasă se deteriorara. Dacă albii din Cincinnati ar fi primit negri în azilele lor de nebuni, s-ar fi găsit destui candidaţi la 124. Întremate de mâncarea dăruită, de provenienţa căreia nici Seth, nici Preaiubita nu se interesau, femeile încheiaseră un armistiţiu apocaliptic, conceput de diavol. Preaiubita şedea prin casă, mânca, se muta de pe un pat pe altul. Uneori ţipa „Ploaie! Ploaie!” şi-şi scărpina gâtul până apăreau bobiţe de sânge, devenite şi mai strălucitoare în contrast cu pielea ei de culoarea nopţii. Atunci Sethe striga „Nu!” şi dărâma scaune ca să ajungă la ea şi să şteargă micile giuvaieruri. Alteori Preaiubita se încovriga pe podea, cu mâinile între genunchi, şi petrecea aşa ore întregi. Sau se ducea la pârâu, îşi băga picioarele în apă şi le spăla. După aceea se ducea la Sethe, şi-şi trecea degetele peste dinţii acesteia, în timp ce din ochii ei mari şi negri izvorau lacrimi. În astfel de clipe, lui Denver i se părea că se ajunsese la deznodământ: aplecată peste Sethe, Preaiubita arăta ca

mama, iar Sethe ca micuţul căruia-i ieşeau dinţii. În afară de momentele când Preaiubita avea nevoie de ea, Sethe şedea tot timpul pe un scaun din colţ. Cu cât devenea Preaiubita mai mare, cu atât se micşora Sethe; cu cât străluceau mai tare ochii Preaiubitei, cu atât mai mult ochii aceia care niciodată până atunci nu se fereau, acum se îngustau de nesomn. Sethe nu-şi mai pieptăna părul, nu-şi mai dădea cu apă pe faţă. Şedea pe scaun, lingându-şi buzele ca un copil pus la colţ, în timp ce Preaiubita îi devora viaţa, i-o fura, se îngrăşa cu ea, creştea mai înaltă cu ea. Iar femeia mai vârstnică se supunea fără crâcnire.

Denver le slujea pe amândouă. Spăla, gătea, o forţa sau încerca s-o înduplece pe mama ei să ciugulească din când în când câte ceva, făcea, ori de câte ori putea, rost de dulciuri pentru Preaiubita, ca s-o calmeze. Era imposibil de spus ce avea să facă aceasta de la un minut la altul. Când căldura se transforma în caniculă, era în stare să se plimbe prin casă în pielea goală, sau învelită doar într-un cearşaf, cu burta scoasă în afară ca un pepene premiat la expoziţie.

Denver credea că înţelege legătura dintre mama ei şi Preaiubita: Sethe încerca să-şi răscumpere vina pentru fierăstrău; Preaiubita o punea la plată pentru asta. Dar problema nu putea avea sfârşit, iar Denver se ruşina şi se înfuria să-şi vadă mama umilită. Ştia, însă, că cea mai mare teamă a lui Sethe era cea pe care o avusese şi ea la început: că Preaiubita ar putea să plece. Că, înainte ca Sethe să o facă să înţeleagă ce însemna – cum era să tragi zimţii herăstrăului pe sub bărbia micuţă; să simţi sângele de bebeluş pompat pe mâinile tale, ca ţiţeiul; să-i ţii faţa ca să nu i se dezlipească capul; s-o strângi tare, ca să absorbi, nemişcată, spasmele morţii ce cutreierau trupşorul adorat, plinuţ şi debordând de viaţă – Preaiubita ar putea să plece. Să plece înainte ca Sethe s-o facă să înţeleagă că mai rău – mult, mult mai rău – decât asta era ceea ce o omorâse pe Baby Suggs, ceea ce ştia Ella, ceea ce văzuse Stamp şi ceea ce-l făcuse pe Paul D. să tremure. Anume, că orice alb îţi putea lua întreaga fiinţă şi să facă din ea ce-i trecea lui

prin cap. Nu doar să te exploateze, omoare sau mutileze, ci să te pângărească. Să te pângărească atât de rău încât să nu-ţi mai placă de tine. Să te pângărească atât de rău încât să uiţi cine eşti şi să nu-ţi poţi imagina. Şi, deşi ea şi ceilalţi trecuseră prin asta şi se vindecaseră, nu putea îngădui să li se întâmple şi copiilor ei. Tot ce avea ea mai bun erau copiii ei. Albii n-aveau decât s-o murdărească pe ea, dar nu şi cel mai bun lucru al ei, lucrul ei minunat şi magic – părticica pură din ea. Niciun coşmar insuportabil: dacă trupul fără cap şi picioare, cu o inscripţie pe el, spânzurat de creanga unui copac, era soţul ei sau Paul A.; dacă printre fetele ce arseseră în şcoala pentru copiii de culoare incendiată de patrioţi se număra şi fiica ei; dacă o bandă de albi invadase părţile intime ale fiicei ei, îi mânjiseră pulpele şi o azvârliseră afară din căruţă. Poate că ea va trebui să trudească în curtea abatorului, dar nu şi fiica ei.

Şi nimeni, absolut nimeni în lume, nu va lista caracteristicile fiicei ei la rubrica „animalice” a hârtiei. Nu. O, nu. Poate că Baby Suggs reuşea să se îngrijoreze în legătură cu asta, se putea împăca cu gândul că posibilitatea există; Sethe refuzase – şi continua să refuze.

Denver o auzise spunând asta şi multe altele de pe scaunul din colţ, încercând s-o convingă pe Preaiubita – unica persoană care simţea că trebuie convinsă – că ceea ce făcuse fusese un lucru corect, fiind inspirat de iubire adevărată.

Preaiubita, cu noile ei picioare grase proptite pe un scaun din faţa celui pe care şedea, cu mâinile fără linii odihnindu-i-se pe stomac, se uita la ea. Neînţelegând altceva decât că Sethe era femeia care o lăsase fără chip, o lăsase ghemuită într-un loc întunecos, întunecos, unde uitase cum să zâmbească.

Fiind, totuşi, fiica tatălui ei, Denver se hotărî să facă ceea ce era necesar. Decise să nu se mai bazeze pe bunătatea oamenilor care-i lăsau câte ceva pe butuc. O să-şi vândă undeva munca şi, cu toate că se temea să le lase

singure pe Sethe şi pe Preaiubita toată ziua, neştiind ce catastrofa putea produce oricare din ele, îşi dădea acum seama că prezenţa ei acasă nu influenta în niciun fel ceea ce făceau femeile.

j

Ea le ţinea în viaţă, iar ele o ignorau. Mârâiau când le venea cheful; se îmbufnau, explicau, pretindeau, se bâlbâiau, se chirceau, se văicăreau şi se întărâtau una pe cealaltă până în pragul violenţei, apoi dincolo de el. Începuse să observe că şi atunci când Preaiubita era tăcută, visătoare şi îşi vedea de treabă, Sethe o făcea să se agite iar. Şoptind, bâiguind vreo justificare, o fărâmă de informaţie lămuritoare pentru Preaiubita, ca să-i explice cum fusese, de ce, cum de se întâmplase. De parcă Sethe n-ar fi vrut cu adevărat să fie iertată; ar fi vrut să i se refuze iertarea. Iar Preaiubita o ajuta la asta.

Cineva trebuia salvat, dar, dacă Denver n-avea să găsească de lucru, n-avea să mai rămână nimeni de salvat, nimeni la care să se întoarcă acasă şi nicio Denver. Ăsta era un gând nou: că avea un sine de care să se preocupe şi pe care să-l ţină în viaţă. Poate că nu i-ar fi trecut prin cap, dacă nu s-ar fi întâlnit cu Nelson Lord, care tocmai ieşea din casa bunicii sale în momentul când Denver intra să mulţumească pentru o jumătate de plăcintă. El n-a făcut decât să zâmbească şi să spună „Ai grijă de tine, Denver”, dar ei îi sună de parcă pentru aceste cuvinte fusese inventat limbajul. Ultima dată când el i se adresase, vorbele lui îi blocaseră urechile. Acum îi desfundară mintea. Plivind grădina, scoţând rădăcinoasele din pământ, gătind, spălând, chibzuia ce şi când să facă. Bodwinii o vor ajuta cu siguranţă, fiindcă o făcuseră deja de două ori. O dată pentru Baby Suggs, o dată pentru mama ei. De ce nu i-ar ajuta şi pe cei din a treia generaţie?

Se rătăci de atâtea ori pe străzile din Cincinnati că deja era amiază când ajunse, deşi plecase de acasă în zorii zilei. Casa se ridica la o oarecare depărtare de trotuar, cu geamuri mari, deschise către strada aglomerată şi

zgomotoasă. Negresa care veni la uşă o întrebă:

— Da?

— Pot să intru?

— Ce vrei?

— Să vorbesc cu domnul şi doamna Bodwin.

I

— Domnişoara Bodwin. Sunt frate şi soră.

— Oh.

— Ce treabă ai cu ei?

— Caut de lucru. Mă gândeam că poate ştiu ei un loc.

— Eşti din neamul lu' Baby Suggs, nu?

— Da, doamnă.

— Hai, înăuntru. Intră muştele.

O conduse pe Denver spre bucătărie, spunând:

— Primul lucru de ştiut este la a cui uşă să baţi.

Dar Denver n-o auzea decât pe jumătate, întrucât călca pe ceva moale şi albastru. De jur-împrejur, totul era gros, moale şi albastru. Vitrine de sticlă pline de obiecte strălucitoare. Cărţi pe mese şi rafturi. Veioze sidefii cu suporturi din metal lucios. Un miros precum apa de colonie pe care o turnase în casa de smarald, doar că mai fin.

— Stai jos, îi porunci femeia. Ştii cum mă cheamă?

— Nu, doamnă.

— Janey. Janey Wagon.

— Încântată. Ce mai faceţi?

— Binişor. Aud că mama ta s-a-mbolnăvit, nu?

— Da, doamnă.

— Cine o îngrijeşte?

— Eu. Dar trebuie să caut de lucru.

Janey râse.

— Ştii ceva? Sunt aici de la paisprezece ani şi-mi amintesc de parcă ar fi fost ieri cum a venit Baby Suggs, sfânta, şi a stat chiar pe scaunul pe care şezi tu acum. Omul alb a adus-o. Aşa a obţinut casa în care locuiţi voi, toate. Şi alte lucruri în plus.

— Da, doamnă.

— Care-i necazul cu Sethe?

Janey se rezemă de o chiuvetă şi-şi încrucişă braţele.

Era un preţ destul de modest, dar lui Denver i se păru copleşitor. Nimeni n-avea să o ajute dacă nu povestea tot – absolut totul. Altminteri, era clar că Janey n-avea s-o facă şi nici n-avea s-o lase să dea cu ochii de familia Bodwin. Aşa

că Denver îi povesti acestei străine ceea ce nu-i povestise lui Lady Jones; în schimb, Janey admise că fraţii Bodwin aveau nevoie de ajutor, chiar dacă nu-şi dădeau seama. Janey făcea singură toată treaba din gospodărie, dar acum că stăpânii îmbătrâneau, nu-i mai putea îngriji ca odinioară. Din ce în ce mai des i se cerea să-şi petreacă noaptea aici. Poate reuşea să-i convingă să-i dea lui Denver schimbul de noapte; ea să vină, să zicem, imediat după cină, eventual să rămână până după micul dejun. În felul ăsta, Denver putea avea grijă de Sethe ziua şi să câştige un ban noaptea, cum i se părea?

Denver îi povesti despre fata din casa lor, care o năpăstuia pe maică-sa că e o verişoară venită în ospeţie, care, pe deasupra, se îmbolnăvise şi ea şi le necăjea pe amândouă. Pe Janey o interesa mai mult starea de sănătate a lui Sethe şi din ce-i povestea Denver trăgea concluzia că femeia îşi pierduse minţile. Nu mai era Sethe cea pe care o ştiuse. Sethe asta de acum îşi pierduse, în cele din urmă, raţiunea, aşa cum Janey presimţise că se va întâmpla – fiindcă se străduise să facă totul de una singură, ba şi cu nasul pe sus. Denver se agita auzindu-şi mama criticată, se foia pe scaun şi nu-şi dezlipea ochii de la chiuvetă. Janey Wagon continuă să peroreze despre trufie până ajunse la Baby Suggs, pentru care nu avea decât vorbe de laudă.

— N-am participat niciodată la slujbele ei din pădure, dar ea a fost întotdeauna bună cu mine. Întotdeauna. Nu mai găseşti alta ca ea.

— Şi mie îmi lipseşte, zise Denver.

— Pun pariu că da. Tuturor le lipseşte. Asta da,

femeie bună.

Denver n-a mai zis nimic şi Janey i-a privit cu atenţie chipul o vreme.

— Niciunul dintre fraţii tăi nu s-a mai întors să vadă cum o duceţi?

— Nu, doamnă.

— Aveţi veşti de la ei?

— Nu, doamnă.

— Presupun c-au dus-o greu în casa aia. Ia spune, femeia asta de la voi de-acasă. Verişoara asta. Are linii în palmă?

— Nu, zise Denver.

— Aşa deci, spuse Janey. Cred că există totuşi un Dumnezeu.

La sfârşitul întrevederii, Janey îi spuse lui Denver să revină peste câteva zile. Îi trebuia timp ca să-şi convingă patronii de ce aveau trebuinţă: de cineva care să-i ajute noaptea, pentru că familia lui Janey avea şi ea nevoie de ea.

— Nu vreau să-i las baltă pe oamenii ăştia, dar nu pot să le dau toate zilele mele şi acum şi nopţile.

Ce trebuia să facă Denver noaptea?

— Să fii acolo. În caz că.

— În caz că, ce?

Janey ridică din umeri:

— În caz că arde casa. (Apoi zâmbi.) Sau că vremea rea strică drumurile în aşa hal că nu pot ajunge eu la timp. În caz că au musafiri târzii care trebuie serviţi, sau după care trebuie făcută curăţenie. Orice. Nu mă întreba pe mine ce nevoi au oamenii albi noaptea.

— Erau nişte albi cumsecade.

— O, da. Cumsecade. Nu pot zice că nu-s cumsecade. Nu i-aş schimba cu alţii, îţi spun.

Cu aceste asigurări, Denver plecă, nu fără a vedea mai întâi, pe o poliţă de lângă uşa din dos, gura unui băiat

negru plină de bani. Capul copilului era dat pe spate mai tare decât se poate da un cap, mâinile-i erau vârâte adânc în buzunare. Doi ochi, bulbucaţi ca două luni, constituiau tot restul chipului ce se înălţa deasupra gurii roşii, căscate. Părul lui era o constelaţie de puncte înalte, bine spaţiate, alcătuită din capete de cuie. Băiatul stătea în genunchi. Gura lui, largă ca o cupă, conţinea mărunţişul necesar pentru plata vreunui comision sau a altui serviciu mărunt, dar putea conţine, la fel de bine, nasturi, ace sau peltea de mere pădureţe. Pictate pe piedestalul pe care stătea erau cuvintele „La ordinul dvs”.

Noutăţile obţinute de Janey se răspândiră printre alte femei de culoare. Fiica moartă a lui Sethe, cea căreia-i tăiase beregata, se întorsese ca s-o pedepsească. Sethe era stoarsă de puteri, pătată, muribundă, se învârtea, îşi schimba forma şi era, în general, posedată de diavol. Fata asta o bătea, o lega de pat şi îi smulgea tot părul din cap. Le trebui câteva zile ca să umfle bine povestea, să se agite mai întâi şi apoi să se liniştească şi să evalueze situaţia. Se împărţeau în trei grupuri: cele care credeau tot ce era mai rău; cele care nu credeau absolut nimic; cele care, că Ella, anticipau toate consecinţele.

— Ella, ce-s chestiile astea pe care le aud despre Sethe?

— Mi se spune că-i acolo înăuntru, cu ea. Asta-i tot ce ştiu.

— Fiica? Aia ucisă?

— Aşa mi se spune.

— De unde ştiu ele că e chiar ea?

— Şade acolo. Doarme, mănâncă şi le face viaţa iad. O biciuieşte pe Sethe în fiecare zi.

— Fire-aş a naibii. Un bebeluş?

*

— Noo. A crescut. Vârsta pe care ar fi avut-o dacă trăia.

— Vorbeşti despre carne şi oase?

— Vorbesc despre carne şi oase.

— O bate?
— Ca pe o cocă de prăjitură.
— Poate că merită asta.
— Nimeni nu merită aşa ceva.
— Dar, Ella…
— Niciun dar. Ceea ce-i drept nu-i neapărat corect.
— Da’ nu poţi să te scoli pur şi simplu şi să-ţi ucizi copiii.
— Nu, iar copiii nu se pot scula pur şi simplu şi să-şi ucidă mama.
Ella, în mai mare măsură decât altele, le convinse că era cazul s-o salveze. Era o femeie înzestrată cu simţ practic, care credea că pentru fiecare afecţiune exista o rădăcină de ros ori de evitat. Cugetarea, cum o numea ea, acoperea lucrurile cu o perdea de ceaţă şi anula acţiunea. Nimeni n-o iubea, iar ei nu i-ar fi plăcut să fie iubită, fiindcă iubirea, în viziunea ei, constituia un handicap serios. În adolescenţă locuise într-o casă unde fusese împărţită între tată şi fiu, pe care-i numea „ultimii oameni”. Aceşti „ultimi oameni” îi inspiraseră dezgustul faţă de sex şi erau măsura tuturor atrocităţilor. O omucidere, o răpire, un viol; orice ar fi fost, ea asculta şi dădea din cap. Nimic nu se compara cu „ultimii oameni”. Înţelegea furia ce o cuprinsese pe Sethe în hambar acum douăzeci de ani, dar nu şi modul cum reacţionase; Ella socotea că reacţia ei fusese prea trufaşă şi greşit îndreptată, iar Sethe însăşi avea un caracter prea complicat. Când aceasta ieşise din puşcărie şi nu schiţase niciun gest faţă de nimeni, Ella se îndepărtase şi nu-şi mai pierduse timpul gândindu-se la ea.
Fiica, însă, parcă dădea dovadă de o anumită gândire.
Cel puţin izbutise să iasă pe uşă, să ceară ajutorul de care avea nevoie şi să-şi caute de lucru. Aflând că 124 era ocu→»
pată de ceva sau cineva ce o bătea pe Sethe, se înfurie şi avu un nou prilej să compare lucrătura diavolului

cu „ultimii oameni”. Furia ei avea şi ceva foarte personal. Indiferent de ce crimă comisese Sethe, Ellei nu-i plăcea ideea că erorile trecutului potpune stăpânire pe prezent. Crima lui Sethe era cutremurătoare şi înfumurarea ei întrecea până şi asta, dar nu putea accepta posibilitatea ca păcatul să invadeze o casă, la modul dezlănţuit şi deşănţat. Viaţa cotidiană îi solicita tot ce putea da. Viitorul era un asfinţit; trecutul – ceva de lăsat în urmă. Dacă refuza să rămână în urmă, ei bine, trebuia să-l calci în picioare şi să-l arunci afară. Viaţa în sclavie; viaţa liberă – fiecare zi era o probă şi o încercare. Nimic nu putea fi luat drept sigur într-o lume în care chiar dacă tu erai soluţia, tot tu erai şi problema. „Îndeajuns pentru o zi este răul conţinut în ea” şi nimeni nu avea nevoie de >»

un supliment; nimănui nu-i trebuia un rău care să crească, stând la masă plin de ranchiună. Câtă vreme strigoiul ieşea din cotlonul lui – scuturând obiectele, plângând, trântind şi spărgând – Ella fi respecta. Dar dacă punea pe el carne şi pătrundea în lumea ei – ei bine, atunci se schimbau lucrurile. N-o supăra un pic de comunicare între cele două lumi, dar asta semăna deja a cotropire.

— Să ne rugăm? o întrebă femeia.

— Mda, zise Ella. Mai întâi. După aia trebuie să ne punem pe treabă.

În data când Denver urma să-şi petreacă prima noapte la familia Bodwin, domnul Bodwin, având treabă pe la marginea oraşului, îi spuse lui Janey că o va aduce el pe fata cea nouă, înainte de cină. Denver şedea pe treptele verandei, cu o bocceluţă în poală, rochia ei de carnaval fiind acum un curcubeu ceva mai decolorat, din cauza expunerii la soare. Se uita în dreapta, direcţia din care trebuia să apară domnul Bodwin. Nu observă că din stânga se apropiau femeile, strângându-se încet în grupuri de două sau de trei. Denver privea spre dreapta. O îngrijora puţin gândul că Bodwinii ar fi putut să nu fie mulţumiţi de ea şi era şi agitată, în urma unui vis despre o pereche de pantofi de alergare, din care se trezise plângând. Nu

reuşise să se scuture de tristeţea visului, iar căldura o turtise în timp ce îndeplinea muncile zilei. Mult prea devreme legase într-o bocceluţă cămaşa de noapte şi peria de păr. Nervoasă, se juca acum cu nodul şi privea spre dreapta.

Unele aduceau cu ele ce puteau şi ce credeau că va avea efect, lucruri îndesate în buzunarele sorturilor, atârnate la gât şi bălăbănindu-se între sâni. Altele aduceau credinţa creştină – sabia şi scutul. Cele mai multe aduceau câte puţin din fiecare. Habar nu aveau cum să procedeze odată ajunse la destinaţie. Pur şi simplu plecaseră, merseseră pe Bluestone

Road şi se întâlniseră la ora convenită. Căldura le ţinea acasă»

pe câteva femei care făgăduiseră să vină. Altele, dând crezare poveştii, nu doreau să aibă parte de o confruntare şi n-ar fi venit, indiferent de vreme. Mai erau cele care, ca Lady Jones, nu credeau povestea şi detestau ignoranţa celor care o credeau. Deci se strânseseră cam treizeci de femei care mergeau, încet, încet, spre 124.

Era ora trei într-o după-amiază de vineri atât de fierbinte şi de umedă încât duhoarea oraşului Cincinnati ajunsese şi la ţară: din canale, din carcasele atârnate în cârlige, din lucruri care putrezeau în borcane; de la mortăciunile mici de pe câmp, de la canalizarea oraşului şi de la fabrici. Duhoare, căldură, umezeală – te puteai bizui pe diavol să-şi facă simţită prezenţa. Altminteri, ai fi zis că e o zi de lucru ca toate celelalte. La fel de bine ar fi putut merge să spele rufele la orfelinat ori la azilul de nebuni; să depănuşeze porumbul la moară; să cureţe peşti, să spele excrementele, să legene bebeluşi, să mături magazine, să răzuiască piei de porcine, să preseze untura, să împacheteze cârnaţi sau să stea ascunse prin bucătăriile tavernelor, în aşa fel încât albii să nu vadă cine le pregătea mâncarea.

Dar nu astăzi.

Când s-au întâlnit toate treizeci şi au ajuns la 124, n-

au văzut-o mai întâi pe Denver şezând pe trepte, ci s-au văzut pe ele însele. Mai tinere, mai puternice, chiar fetiţe adormite în iarbă. Peştele sfârâia în tigaie, împroşcând grăsime, şi se vedeau scoţând cu lingura salată de cartofi pe farfurie. Siropul purpuriu al plăcintei cu fructe le colora dinţii. Şedeau în cerdac, dădeau fuga jos la gârlă, tachinau bărbaţii, ridicau pruncii pe şolduri, sau, dacă ele însele erau copii, încălecau pe gleznele bătrânilor, care le ţineau de mânuţe, săltându-le ca în şa. Baby Suggs râdea, trecând printre ele, îndemnându-le la mai mult. Mamele, acum moarte, mişcau din umeri, ca să dea glas unor harfe. Gardul de care se sprijiniseră şi pe care se căţăraseră nu mai exista. Ciotul de copac se aşchiase ca un evantai Dar iată-le, tinere şi fericite, la joacă în curtea lui Baby Suggs, fără să simtă invidia ce avea să iasă la iveală a doua zi.

Auzindu-le bolboroseala, Denver privi în stânga. Văzându-le, se ridică în picioare. Ele se grupară, murmurând şi şopotind, dar nu puseră piciorul în curte. Denver le făcu semn cu mâna. Câteva răspunseră cu acelaşi gest, dar nu se apropiară. Denver se aşeză la loc, întrebându-se ce se întâmpla. O femeie se lăsă în genunchi. Jumătate dintre celelalte îi urmară exemplul. Denver le vedea capetele plecate, dar nu auzea rugăciunea, doar silabele de aprobare serioasă care o întăreau. Da, da, da, o, da. Auzi-mă. Auzi-mă, Doamne, auzi-mă. Da. Printre cele neîngenuncheate, care, în picioare, pironeau 124 cu privirile lor mânioase, era Ella, străduindu-se să vadă prin pereţi, dincolo de uşă, ce se afla în realitate acolo. Era adevărat că fata moartă se întorsese? Sau era o înşelătorie? Ella fusese bătută pe tot corpul, cu excepţia picioarelor. Îşi amintea de dinţii pierduţi din cauza grapei, iar cicatricile lăsate de curele erau groase cât o frânghie în jurul taliei sale. Dăduse naştere – dar refuzase s-o hrănească – unei vietăţi albe, păroase, procreate de „ultimii oameni”. Trăise cinci zile, timp în care nu scosese un sunet. Gândul că acel pui s-ar putea întoarce să o biciuiască îi puse fălcile în mişcare şi

Ella slobozi un urlet.

I t

Femeile îngenuncheate şi cele care stăteau în picioare i se alăturară imediat. Conteniră să se mai roage şi făcură un pas înapoi, spre începuturi. La început nu existaseră cuvinte. La început era doar sunetul şi toate ştiau cum sună sunetul.

Edward Bodwin mâna o căruţă pe Bluestone Road la vale. Era vag nemulţumit, fiindcă prefera figura pe care o făcea călare pe Princess. Când se încovoia deasupra propriilor mâini, ţinând hăţurile, îşi arăta vârsta pe care o avea. Dar îi promisese surorii sale să facă un ocol ca s-o ia pe fata cea nouă. Nu era nevoie să se gândească la drum: se îndrepta spre casa în care se născuse. Poate că tocmai această destinaţie îi canalizase gândurile înspre timp – înspre felul cum picura sau galopa acesta. Nu mai văzuse locul de treizeci de ani. Nici nucul din faţă, nici gârla din spate, nici casa masivă din mijloc. Nici măcar pajiştea de peste drum. Ţinea minte foarte puţine detalii din interior, fiindcă avea doar trei ani când familia i se mutase la oraş. Totuşi, îşi amintea că gătitul se făcea în spatele casei, că era interzisă joaca lângă fântână şi că muriseră acolo câteva femei: mama şi bunica sa, o mătuşă şi o soră mai mare, înainte de a se fi născut el. Bărbaţii (tatăl şi bunicul) se mutaseră cu el şi cu surioara mai mică pe Court Street, acum şaizeci şi şapte de ani. Pământul, bineînţeles, peste treizeci de hectare de ambele părţi ale Bluestone Road, era lucrul cel mai important, dar el avea sentimente mai profunde şi mai duioase pentru casă, motiv pentru care o închiria pe o sumă derizorie, dacă o putea obţine, dar nu se supăra dacă nu obţinea deloc chirie, căci locatarii o salvau cel puţin de la decăderea pe care ar fi produs-o abandonarea totală.

Fusese un timp când îngropase acolo nişte chestii. Lucruri preţioase, pe care dorea să le păstreze. În copilărie, fiecare posesiune a lui era inventariată de familie şi aflată la discreţia acesteia. Intimitatea era privilegiul

vârstei, dar când devenise şi el adult parcă nu mai avusese trebuinţă de ea.

Calul înainta la trap, iar Edward Bodwin îşi răcorea frumoasa mustaţă cu răsuflarea. Doamnele din Societate erau în general de acord că aceasta era, cu excepţia mâinilor, cea mai atractivă trăsătură a sa. Neagră şi catifelată, avea o frumuseţe subliniată de bărbia puternică şi bine rasă. Dar părul îi era cărunt, ca al surorii sale – din tinereţe îl avea aşa. Asta îl făcea să fie persoana cea mai vizibilă şi mai memorabilă de la toate întrunirile, iar caricaturiştii se legau de teatralitatea coamei lui albe şi a mustăţii negre ori de câte ori descriau conflictele politice locale. Acum douăzeci de ani, când Societatea ajunsese la apogeul înfierării sclaviei, s-ar fi zis că aceste culori contrastante erau însuşi miezul problemei. „Negrul albit” îl numeau adversarii, iar în timpul unei călătorii în Arkansas, câţiva marinari de pe Mississippi, supăraţi pe barcagiii negri care le făceau concurenţă, îl prinseseră şi-i înnegriseră faţa şi părul cu cremă de ghete. Acele zile ameţitoare erau duse acum; ce rămânea era glodul relei voinţe, speranţele sfărâmate şi greutăţile insurmontabile. O Republică paşnică? Poate, dar nu în timpul vieţii sale.

Chiar şi vremea devenea pentru el ceva greu de îndurat. Fie îi era prea cald, fie îngheţa, iar astăzi se cocea. Îşi apăsă mai tare pălăria pe cap, ca să nu-l ardă soarele la ceafă, fiindcă un accident vascular provocat de căldură era o posibilitate reală. Gândul la moarte nu era ceva nou (trecuse de-acum de şaptezeci de ani), dar încă avea puterea să-l prost-dispună. Apropiindu-se de vechea gospodărie, de locul care-i apărea şi acum în vis, devenea tot mai conştient de modul cum se mişca timpul. Măsurat de războaiele pe care le trăise, dar în care nu luptase (împotriva indienilor Miami, a spaniolilor, a secesioniştilor), înainta încet. Dar, măsurat prin îngroparea obiectelor personale, trecea ca o clipire din ochi. Unde era cutia cu soldaţi de cositor? Lanţul de ceas fără ornic? Şi de cine le ascunsese? De tatăl său, probabil – un om foarte

religios, care ştia ce ştia Dumnezeu şi spunea tuturor ce anume. Edward Bodwin şi-l reprezenta ca pe un om bătrân, din multe puncte de vedere, dar el se călăuzise după un principiu foarte clar: viaţa omenească e sfântă, toată. În asta mai credea încă şi fiul, deşi avea tot mai puţine motive. Nimic nu mai fusese atât de stimulator ca zilele de demult, cu scrisori, petiţii, mitinguri, dezbateri, recrutări, certuri, salvări şi revoltă curată. Toate acestea funcţionaseră, mai mult sau mai puţin, iar când nu funcţionau, el şi sora lui se ofereau voluntari întru depăşirea obstacolelor. Ca atunci când o sclavă fugită trăise în gospodăria lui cu soacra ei şi se vârâse în toate buclucurile din lume. Societatea reuşise atunci să întoarcă infanticidul şi ţipătul sălbăticiei cu o sută optzeci de grade şi să construiască o teză nouă pentru abolirea sclaviei. Aceia fuseseră ani buni, plini de spirit şi de convingere. Acum nu mai dorea decât să ştie unde-i erau soldaţii de tinichea şi lanţul fără ceas. Ar fi fost îndeajuns pentru ziua asta nesuferit de fierbinte s-o ducă acasă pe fata cea nouă şi să descopere ascunzătoarea comorii. Apoi confortul căminului, masa de seară şi, cu voia lui Dumnezeu, soarele va mai asfinţi o dată, aducându-i binecuvântarea unei nopţi de somn.

Drumul se curba precum cotul unui braţ şi apropiindu-se de casă le auzi pe femeile care cântau înainte de a le zări.

Când femeile se strânseră în faţa lui 124, Sethe tocmai spărgea un bloc de gheaţă. Lăsă dalta să-i cadă în buzunarul şorţului ca să mute, cu căuşul palmei, bucăţile într-un lighean cu apă. Când muzica năvăli prin fereastră, tocmai storcea o cârpă rece ca să i-o pună Preaiubitei pe frunte. Preaiubita, transpirând abundent, era tolănită pe patul din camera de zi, cu un bulgăre de sare în mână. Ambele femei auziră cântecul în acelaşi timp şi amândouă ridicară capul. Cum vocile se auzeau mai puternic, Preaiubita se ridică în fund, linse sarea şi se mută în camera mai mare. Sethe şi ea schimbară priviri şi se

deplasară spre fereastră. O văzură pe Denver aşezată pe trepte şi mai încolo, unde curtea se unea cu drumul, văzură chipurile transfigurate a treizeci de femei din vecini. Unele cântau cu ochii închişi; altele se uitau la bolta cerului, fierbinte şi fără nori. Sethe deschise uşa şi se întinse s-o prindă pe Preaiubita de mână. Rămaseră aşa, împreună, în prag. Pentru Sethe, era ca şi cum Luminişul ar fi venit la ea, cu toată căldura şi frunzele lui fremătătoare, unde glasurile de femei căutau combinaţia adecvată, cheia, codul, sunetul care rupea înşiruirea cuvintelor. Ridicând o voce peste alta până când o găseau, iar când o găseau talazul de sunet era suficient de încăpător ca să evoce apele adânci şi să scuture păstăile din castani. Valul se frânse peste Sethe şi ea tremură ca un copil proaspăt botezat în apa lui.

Cântăreţele o recunoscură imediat pe Sethe şi le surprinse propria lipsă de frică la vederea fiinţei de lângă ea. Era isteaţă copila-diavol, îşi spuseră ele. Şi frumoasă. împrumutase forma unei gravide, goală şi zâmbitoare în fierbinţeala soarelui de după-amiază. Neagră ca tunetul şi lucitoare, stătea pe picioare lungi şi drepte, cu burta mare şi cu piele de pe ea bine întinsă. Şuviţe de păr i se răsuceau pe tot capul. Iisuse. Avea un zâmbet orbitor.

Sethe simte că-i ard ochii în cap şi-i ridică, poate ca să-şi păstreze limpezimea privirii. Cerul e albastru şi curat. Nici măcar un semn de moarte în verdele puternic al frunzişului. Abia când îşi apleacă ochii, ca să mai privească o dată chipurile iubitoare din faţa ei, îl vede. Strunind iapa, încetinind, cu pălăria neagră având boruri destul de largi ca să-i ascundă faţa, dar nu şi scopul urmărit. El intră în curtea ei, de unde vrea să ia lucrul cel mai preţios. Ea aude zgomot de aripi. Micuţe păsări colibri îşi înfig ciocurile subţiri ca acele prin broboadă, în părul ei, bătând din aripi. Iar dacă ea gândeşte ceva, acest lucru este „nu”. Nu, nu. Nu, nu, nu. Dalta pentru gheaţă nu e în mâna ei – este chiar mâna ei.

Rămasă singură, în picioare, pe verandă, Preaiubita

zâmbeşte. Dar acum mâna ei e goală. Sethe fuge de ea, fuge, iar ea simte golul din mâna de care o ţinuse Sethe. Acum ea fuge înspre feţele femeilor de acolo, de afară, alăturându-li-se şi lăsând-o pe Preaiubita singură. Singură. Iar. Apoi Denver, fugind şi ea. Departe de ea, spre mulţimea de acolo, de afară. Femeile sunt un deluşor. Un deal de oameni negri, care se surpă. Şi, deasupra tuturor, ridicându-se din locul lui cu biciul în mână, omul fără piele, privind. O priveşte pe ea, drept în ochi.

Picioare goale şi sevă de muşeţel. Mi-am scos pantofii, pălăria la fel Picioare goale, sevă de muşeţel. Dă-mi înapoi pantofii, pălăria la fel.

Capul mi-am pus pe sacul cel greu, Diavolul furişându-se prin spatele meu. Locomotiva scoate un şuier opintit: Iubeştefemeiapân-ai orbit.

Păn-ai orbit, pân-ai orbit.

Fata de la Dulcea Casă te-a-nnebunit.

Venirea lui este inversul plecării. Mai întâi magazia de alimente, apoi cămara, apoi bucătăria, înainte să probeze paturile. Aici Băiete, slăbănog şi năpârlind petece din blană, doarme lângă pompă, aşa că Paul D. ştie că Preaiubita a plecat cu adevărat. A dispărut, zic unii, a explodat sub ochii lor. Ella nu-i chiar atât de sigură.

— Poate, zice ea. Poate că nu. Poate că se ascunde printre pomi, aşteptând un alt prilej.

Dar când Paul D. vede câinele bătrân, de optsprezece ani dacă nu mai mult, e sigur că 124 a scăpat de ea. Totuşi, deschide uşa depozitului de alimente, aşteptându-se întrucâtva s-o audă:

— Atinge-mă. Atinge-mă. Între picioare şi spune-mi pe nume.

Iată şi paietul aşternut cu ziare vechi, roase pe margini de şoareci. Bidonul cu untură. Sacii cu cartofi – numai că

acum sunt goi, aruncaţi de-a valma pe podea. La lumina zilei, nu-şi poate imagina cum arăta încăperea pe

întuneric, cu razele de lună pătrunzând prin crăpături. Nu mai simte nici dorinţa care l-a sufocat acolo şi l-a forţat să se >

trudească să se ridice până sus la fata aia, ca şi cum ea ar fi fost aerul curat ce pluteşte peste mare. Acuplarea cu ea nici măcar n-a fost plăcută. A fost mai degrabă pofta sălbatică de a rămâne viu. De fiecare dată când venea fata, ridicându-şi fustele în cap, punea stăpânire pe el o foame de viaţă pe care n-o putea stăpâni mai mult decât îşi controla plămânii. După act, frânt de oboseală şi inhalând nebuneşte aerul, plin de scârbă şi de ruşine personală, era în acelaşi timp recunoscător pentru că fusese condus într-un loc profund ca oceanul, căruia îi aparţinuse cândva.

Lumina zilei cernută dizolvă amintirea, o transformă în fire de praf ce zboară în aer. Paul D. Închide uşa. Priveşte casă, dar, surprinzător, casa nu-i întoarce privirea. Descărcată, 124 e doar o simplă casă înnegrită de vreme, care are nevoie de reparaţii. Mută, cum o descrisese Stamp Paul.

— Cândva erau voci peste tot, spusese Stamp Paul. Acuma e mută. Am trecut de câteva ori pe lângă ea şi n-am auzit absolut nimic. Resemnată, socot, fiindcă domnu' Bodwin a zis c-o vinde cât poate de iute.

— Ăsta-i numele ăluia pe care a încercat ea să-l înjunghie? Ălae?

— Da. Sora lui zice că-i necaz mare. Lu' Janey i-a spus că o să scape de ea.

— Şi el? întrebă Paul D.

— Janey zice că el e contra, dar nu se opune.

— Cine cred ei c-ar vrea să-şi facă un cămin acolo? Ăia

cu bani nu vor să trăiască acolo.

— Nu ştiu ce să spun, răspunse Stamp. Va face o vrajă, socot, înainte de a-i fi luată de pe cap.

— N-are de gând s-o ducă în faţa legii?

— Pare-mi-se că nu. Janey spune că tot ce vrea să ştie

este cine era negresa aia goală de pe verandă. El se uita atât de intens la ea că n-a observat ce era pe cale să facă Sethe.

Tot ce-a văzut a fost nişte femei de culoare încăierându-se.

Credea că Sethe s-a luat de una dintre ele, zice Janey.

— Janey i-a spus că lucrurile s-au petrecut altfel?

— Nu. Cică-i bucuroasă că şeful n-a dat ortul popii. Dacă Ella n-ar fi pocnit-o, zice că l-ar fi dat. S-a speriat de moarte că femeia aia-l omoară pe şef. Ea şi Denver caută o slujbă acum.

— Cine i-a zis Janey că era femeia goală?

— I-a zis că ea n-a văzut-o.

— Tu crezi că ele au văzut-o?

— Păi, ceva au văzut. Oricum, am încredere în Ella, care zice că a privit-o drept în ochi. Stătea chiar acolo, lângă Sethe. Dar după descrierea lor nu pare să fie fata văzută de mine în casa aia. Fata pe care am văzut-o eu era subţirică. Asta era ditamai. Ea zice că se ţineau de mână şi că pe lângă ea Sethe părea o copiliţă.

— O copiliţă cu o daltă pentru gheaţă. Cât de aproape a ajuns?

— Chiar până lângă el, spun femeile. Înainte că Ella şi celelalte s-o înhaţe şi Ella să-i dea un pumn în falcă.

— Cu siguranţă a ştiut că Sethe îi purta sâmbetele. Sigur a ştiut.

— Poate. Nu ştiu. Dacă ştia, socot c-a hotărât să nu-i pese. Asta se potriveşte cu felul lui de-a fi. E o persoană care nu ne-a refuzat niciodată. Solid ca o stâncă. Să-ţi

spun ceva: dac-ar fi ajuns la el, pentru noi ar fi fost cel mai îngrozitor lucru din lume. Doar ştii, nu-i aşa, că datorită lui n-au spânzurat-o pe Sethe.

— Mda. La dracu'. Femeia aia-i nebună. Nebună rău.

— Mda, păi, nu suntem toţi?

La asta cei doi râseră. Mai întâi un chicot ruginit,

apoi din ce în ce mai tare, până când Stamp îşi scoase batista din buzunar şi se şterse la ochi, în timp ce Paul D. Îşi apăsă ochii cu podul palmei. Pe măsură ce scena la care nu fuseseră martori prindea cheag în mintea lor, gravitatea şi penibilitatea ei îi făceau să se cutremure de râs.

— De fiecare dată când apare un alb la uşă ea trebuie să omoare pe cineva?

— N-avea de unde şti că omul nu venea după chirie.

— Bine măcar că nu ajunge poşta până acolo.

— Nimeni n-ar primi nimic.

— În afară de poştaş.

— Ar fi un mesaj foarte dur.

— Ultimul lui mesaj.

După ce terminară cu râsul, inspirară adânc şi clătinară din cap.

— Da' el totuşi o lasă pe Denver să stea peste noapte în casa lui? Ha!

— A, nu. Hei! Să nu te legi de Denver, Paul D. E inimioara mea. Sunt mândru de fata aia. A fost prima care a pus-o la pământ pe mamă-sa. Înainte să ştie cineva ce dracu' se petrecea.

— Atunci ea i-a salvat lui viaţa, am putea zice.

— Am putea, am putea, încuviinţă Stamp, gândindu-se brusc la saltul lui, la arcul larg al braţului şi înhăţarea bebeluşului cu părul creţ, pe care-l salvase cu câţiva centimetri înainte de-a i se crăpa capul.

— Sunt mândru de ea. A crescut frumos. Frumos.

Era adevărat. Paul D. O văzu în dimineaţa următoare, când el pleca la lucru, iar ea venea acasă de la muncă. Mai slabă, cu o privire hotărâtă, semăna cu Halle mai mult decât oricând.

Ea zâmbi prima:

— Bună dimineaţa, domnule D.

— Da, acuma e!

Zâmbetul ei, mult diferit de rânjetul pe care şi-l amintea, avea în el căldură şi urme evidente ale asemănării cu Sethe. Paul D. ridică un deget la şapcă.

— Cum o mai duci?

— Nu-i cazul să mă plâng.

— Către casă?

Ea răspunse că nu. Aflase de o slujbă de după-amiază la fabrica de cămăşi. Nădăjduia că aşa, cu schimbul de noapte la familia Bodwin şi încă un loc de muncă, putea pune un ban deoparte ca să-şi ajute mama. Când o întrebă dacă o tratau bine acolo, Denver răspunse că mai mult decât bine. Domnişoara Bodwin o învăţa felurite chestii. El o întrebă ce fel de chestii, iar ea râse şi zise că chestii din cărţi.

— Spune că m-aş putea duce la Oberlin. Face experienţe cu mine.

I

El n-o preveni „Ai grijă, ai grijă. Nimic nu-i mai primejdios în lume decât un învăţător alb”. În loc de asta, dădu din cap şi puse întrebarea ce-i stătea pe limbă:

— Mama ta e bine?

— Nu, zise Denver. Nu. Nu e bine deloc.

— Crezi c-ar trebui să trec pe la ea? S-ar bucura?

— Nu ştiu, zise Denver. Cred c-am pierdut-o pe mama, Paul D.

Tăcură amândoi o clipă, după care el zise:

— Hmm, fata aia. Ştii tu. Preaiubita.

— Da?

— Eşti sigură că era sora ta?

Denver îşi privi pantofii.

— Uneori. Uneori cred că a fost… mai mult.

Se jucă puţin cu talia cămăşii, frecând o pată invizibilă. Brusc, ridică privirea spre el.

— Dar cine să ştie asta mai bine decât tine, Paul D? Vreau să spun, că tu ai cunoscut-o.

El îşi linse buzele:

— Bun, dacă vrei părerea mea…

— N-o vreau, zise ea. O am pe a mea.

— Ai crescut, zise el.

— Da, domnule.

— Bine. Atunci, noroc cu slujba.

— Mulţumesc. Şi, Paul D., nu trebuie neapărat să stai departe, dar să ai grijă cum vorbeşti cu mama, mă înţelegi?

— Nu te îngrijora, o linişti el şi apoi o lăsă, ori mai degrabă ea îl lăsă pe el, fiindcă un tânăr alerga spre ea, strigând:

— Hei, domnişoară Denver, aşteaptă-mă.

Ea se întoarse spre el şi faţa-i era roşie ca focul.

O lăsă cu părere de rău, fiindcă ar fi vrut să mai vorbească, să dea sens poveştilor auzite: un alb venise să o ducă pe Denver la lucru şi Sethe îl tăiase. Strigoiul bebeluşului se întorsese, malefic, şi o trimisese pe Sethe să-l găsească pe omul care o salvase de la spânzurătoare. Un lucru cu care toţi erau de acord era următorul: acum îl vedeau, apoi nu-l mai vedeau. Când au trântit-o pe Sethe la pământ şi i-au luat dalta din mână şi s-au uitat înapoi la casă, dispăruse. Mai târziu, un băiat împrăştie zvonul că în timp ce căutase momeală la 124, jos lângă gârlă, văzuse, tăind-o prin pădure, o femeie goală cu peşti în loc de păr.

De fapt, lui Paul D. nu-i pasă cum s-a dus, nici măcar de ce. Îi pasă de cum s-a dus el însuşi şi de ce. Când se priveşte prin ochii lui Garner, vede un lucru. Prin ai lui Sixo, altul. Primul îl face să se simtă virtuos. Cel de-al doilea, să se ruşineze. Ca atunci când a participat la război în ambele tabere. Fugind de la Northpoint Bank and Railway ca să intre în Regimentul de culoare nr. 44 din Tennessee, crezuse că izbutise, numai ca să se pomenească ajuns la alt regiment de culoare, ce se forma sub un nou comandant în New Jersey. A rămas acolo trei săptămâni. Regimentul s-a dezmembrat înainte de a începe să existe, de vină fiind chestiunea dacă soldaţii să primească sau nu armament. S-a decis că nu, iar comandantul alb a trebuit să se gândească ce să le ordone ostaşilor să facă, în loc să ucidă alţi albi. O parte din cei zece mii de militari au rămas pe loc, să facă curăţenie, să care lucruri şi să construiască; alţii au hoinărit şi au ajuns

la alte regimente; majoritatea au fost abandonaţi, lăsaţi să se descurce pe cont propriu, plătiţi doar cu amărăciune. 1 încerca să se hotărască ce să facă, dar un agent de la Northpoint Bank l-a ajuns din urmă şi l-a dus înapoi în Delaware, unde a fost sclav timp de un an. Atunci Northpoint a încasat 30 de dolari, în schimbul muncii făcute de el în Alabama, unde a lucrat pentru rebeli, mai întâi triind morţii, apoi topind fier. Când el şi grupul lui cercetau câmpurile de bătălie, misiunea lor era să separe răniţii confederaţi de morţii confederaţi. Grijă, li s-a spus. Să aveţi mare grijă. Oameni coloraţi şi albi, cu feţele acoperite până sub ochi, îşi dibuiau drumul prin lunci, cu lanterne, ciulind urechile în beznă ca să audă gemete de viaţă în tăcerea indiferentă a morţilor. Majoritatea flăcăi, aceştia, chiar copii, iar lui îi era cam ruşine că îi milă de cei care, îşi imagina, erau fiii gardienilor din Alfred, Georgia.

Din cinci încercări nu avusese nici măcar un singur succes durabil. Toate evadările sale (de la Dulcea Casă, de la Brandywine, din Alfred, Georgia, din Wilmington, din Northpoint) se sfârşiseră în frustrare. Singur, netraverstit, cu pielea vizibilă de la o poştă, cu o claie de păr uşor de ţinut minte şi niciun alb care să-l protejeze, niciodată nu rămăsese neprins. Cea mai lungă perioadă de libertate fusese când evadase cu ceilalţi condamnaţi, stătuse cu indienii Cherokee, le urmase sfaturile şi trăise pe ascuns cu ţesătoarea la Wilmington, Delaware: trei ani. Şi în toate evadările alea nu putuse să nu fie uluit de frumuseţea acestui ţinut care nu era al lui. Se ascundea la sânul lui, îi scurma pământul în căutare de mâncare, se plimba pe malurile râurilor lui ca să-şi astâmpere setea şi se străduia să nu-l iubească. În nopţile când bolta cerească devenea ceva personal, slăbită de greutatea propriilor ei stele, se obliga să nu-l iubească. Cimitirele lui şi râurile de pe fundul văilor. Sau o simplă casă – singuratică sub coroana unui vişin sălbatic, poate cu un catâr priponit şi lumina reflectată de pe pielea lui, uite aşa. Orice îl mişca, dar se

străduia din răsputeri să nu-l iubească.

După câteva luni pe câmpurile de luptă din Alabama, a fost înrolat forţat la o topitorie din Selma, împreună cu trei sute de oameni de culoare capturaţi, împrumutaţi sau prinşi cu arcanul. Acolo l-a surprins sfârşitul războiului şi ar fi trebuit să fie floare la ureche să plece din Alabama când a fost declarat liber. Ar fi fost normal să mărşăluiască din Selma până la Philadelphia, folosind drumurile principale, câte un tren dacă avea chef, sau un vapor fluvial. Dar nu aşa s-au petrecut lucrurile. Când el şi doi soldaţi de culoare (capturaţi din Regimentul 44 pe care-l căutase) au mers pe jos de la Selma la Mobile, au văzut doisprezece negri morţi în primii treizeci de kilometri. Două femei, patru băieţi mici. El fusese absolut sigur că aceea avea să fie călătoria vieţii lui. Yankeii controlau totul, Lăsându-i pe rebeli fără control. Ajunseră la periferia oraşului Mobile, unde negrii puneau la loc, pentru Uniune, şinele pe care le smulseseră mai devreme, pentru rebeli. Unul dintre însoţitorii lui, un soldat pe nume Keane, făcuse parte din Regimentul 54, Massachusetts. El i-a spus lui Paul D. că primiseră o soldă mai mică decât militarii albi. Era un lucru care-l întrista că, unanim, refuzaseră oferta făcută de statul Massachusetts să acopere diferenţa de câştig. Pe Paul D. îl impresionă în aşa măsură ideea de a primi bani ca să lupte, încât îl privi pe soldat cu uimire şi invidie.

Keane şi camaradul lui, sergentul Rossiter, au confiscat o barcă şi toţi trei au plutit pe Mobile Bay. Acolo, soldatul a semnalizat unei canoniere unioniste, care i-a luat la bord pe toţi trei. Keane şi Rossiter au debarcat la Memphis, să-şi caute comandanţii. Căpitanul canonierei i-a permis lui Paul D. să mai rămână pe vas până la Wheeling, West Virginia. A ajuns cu forţe proprii în New Jersey.

Până să ajungă la Mobile, văzuse mai mulţi oameni morţi decât oameni vii, dar când a intrat în Trenton, mulţimele de oameni vii, nici vânaţi, nici vânători, i-au dat un exemplu de viaţă liberă atât de gustos încât nu l-a mai

uitat niciodată. Cum umbla pe o stradă aglomerată, plină de albi cărora nu le datora o explicaţie pentru prezenţa lui, privirile care-l străpungeau aveau mai mult de-a face cu îmbrăcămintea lui dezgustătoare şi cu părul îngrozitor. Totuşi, nimeni nu a sunat alarma. Pe urmă s-a produs miracolul. Stând pe o stradă în faţa unui şir de case din cărămidă, îl auzi pe un alb strigându-l („Hei, tu de colo! Dumneata!”) ca să ajute la descărcarea a doua cufere dintr-o birjă. După ce a făcut treaba, albul i-a dat o monedă. Paul D. s-a plimbat câteva ore, nefiind sigur ce putea cumpăra cu ea (un costum? o masă? un cal?) şi dacă va catadicsi cineva să-i vândă ceva. În cele din urmă, a dat peste un zarzavagiu care-şi vindea marfa dintr-o căruţă. Paul D. a arătat cu degetul o legătură de napi. Vânzătorul i-a înmânat-o, i-a luat moneda şi i-a dat alte câteva înapoi. Uluit, s-a retras cu spatele. Uitându-se în jur, şi-a dat seama că pe nimeni nu interesa nici „greşeala”, nici el însuşi, aşa că merse mai departe, rozându-şi fericit napii. Doar câteva femei au dat semne vagi de repulsie când s-au încrucişat cu el. Prima lui cumpărătură cu bani câştigaţi cinstit l-a făcut să radieze, chiar dacă napii erau deja ofiliţi şi seci. În acel moment a hotărât că tot ce-ţi oferă mai bun viaţa este să mănânci, să mergi şi să dormi acolo unde vrei tu. A făcut asta timp de şapte ani, până când a ajuns în sudul statului Ohio, unde se stabiliseră o femeie şi o fetiţă cunoscute de el cândva.

Acum venirea este inversul plecării. Mai întâi stă în spate, lângă camera-răcitor, uimit de exuberanţa florilor de vară târzie, crescute pe locul unde ar fi trebuit să fie legume. Garofiţe-de-grădină, zorele, crizanteme. De aşezarea bizară a borcanelor îndesate cu tulpinile putrezinde ale plantelor, cu florile ofilite ca nişte rosături. De vrejurile moarte de iederă de pe aracii de fasole şi din jurul clanţelor de la uşi. Imagini îngălbenite, decupate din ziare, sunt prinse în cuie de closetul de scânduri şi de copaci. O frânghie prea scurtă pentru altceva decât să sari coarda cu ea stă aruncată lângă cada de baie; peste tot

sunt borcane şi borcane cu licurici morţi. Parc-ar fi căsuţa unui copil; căsuţa unui copil foarte înalt.

Se duce până la uşa din faţă şi o deschide. E o linişte de mormânt. În locul unde cândva îl scăldase un fascicul de lumină roşie şi tristă, făcându-l să încremenească locului, nu e nimic. Un nimic tern, cu minus. Mai mult ca o absenţă, dar o absenţă prin care trebuie să treacă tot atât de hotărât ca atunci când, având încredere în Sethe, păşise prin lumina pulsândă. Aruncă o privire rapidă treptelor albe ca fulgerul. Pe toată balustrada sunt înfăşurate panglici, fundiţe, buchete. Paul D. Înaintează în casă. Briza adusă de el de afară agită panglicile. Atent, nu neapărat grăbit, dar fără a pierde timpul, urcă scările strălucitoare. Intră în camera lui Sethe. Ea nu e acolo, iar patul pare atât de mic încât se întreabă cum de au încăput în el amândoi. Nu are cearşafuri şi, deoarece geamurile din acoperiş nu se deschid, aerul e înăbuşitor. Pe podea sunt azvârlite haine viu colorate. Atârnată pe un cuier de perete stă rochia purtată de Preaiubita când o văzuse pentru întâia oară. O pereche de patine s-a cuibărit într-un coş din colţ. Îşi întoarce iar privirea la pat şi se uită stăruitor la el. I se pare un loc unde nu se regăseşte. Cu un efort care-l face să transpire, îşi formează o imagine a lui zăcând acolo, iar când o întrezăreşte îi creşte moralul. Se duce în celălalt >»

dormitor. Al lui Denver este pe atât de ordonat pe cât e primul de haotic. Dar nici urmă de Sethe. Poate că ea s-a întors la lucru, s-a făcut bine de când a vorbit el cu Denver.

Coboară înapoi scările, lăsându-şi o imagine proprie fermă pe patul îngust. Stă jos la masa din bucătărie. Ceva lipseşte din 124. Ceva mai cuprinzător decât oamenii care au locuit aici. Ceva mai mare decât Preaiubita şi decât

lumina roşie. Nu poate spune exact ce, dar i se năzare, pe moment, că mai presus de capacitatea lui de cunoaştere există strălucirea unui lucru exterior, care îmbrăţişează în timp ce acuză.

De la dreapta, unde e întredeschisă uşa spre camera

de zi, aude un fredonat. Cineva îngână o melodie. Ceva lent şi dulce, precum un cântec de leagăn. Apoi, câteva cuvinte. Sunete de felul „Johnny sus, Johnny jos. Garofiţă, apleacă-te adânc”. Fireşte, îşi spune. Acolo este – şi ea este acolo, întinsă sub o cuvertură multicoloră. Părul, ca rădăcinile negre, delicate, ale plantelor bune, îi stă răsfirat şi buclat pe pernă. Ochii ei, fixaţi pe geam, sunt atât de lipsiţi de expresie încât el nu e sigur că ea îl recunoaşte. Nu e prea multă lumină în camera asta. Lucrurile par învechite.

— Paparudă, înalţă-te tare, cântă ea. Lână de oaie, acoperă-mi umerii. Piciorul cocoşului şi trifoi, zburaţi.

Ea învârte între degete o şuviţă lungă de păr.

Paul D. Îşi drege glasul şi o întrerupe:

— Sethe?

Ea întoarce capul.

— Paul D.

— Vai, Sethe!

— Eu am preparat cerneala, Paul D. N-ar fi putut-o face dacă nu preparam eu cerneala.

— Ce cerneală? Cine?

— Te-ai ras.

— Da. Arăt rău?

— Nu. Arăţi bine.

— Încurcătura dracului. Ce-am auzit, că nu te mai dai jos din pat?

Ea zâmbeşte, îşi lasă zâmbetul să se stingă şi-şi întoarce iar privirea spre geam.

— Trebuie să vorbim, noi doi, îi spune el.

Ea nu răspunde.

— M-am întâlnit cu Denver. Ţi-a spus?

— Vine pe-aici ziua. Denver. Încă e cu mine, Denver a mea.

— Trebuie să te ridici de acolo, femeie.

E nervos. Asta-i aminteşte de ceva.

— Am obosit, Paul D. Sunt foarte obosită. Trebuie să

mă odihnesc o vreme.

Dar acum el ştie ce şi-a amintit şi ţipă la ea:

— Să nu cumva să-mi mori aici! Ăsta-i patul lui Baby Suggs. Asta vrei să faci?

E atât de furios că-i vine s-o omoare. Se stăpâneşte, amintindu-şi de avertismentul lui Denver şi şopteşte:

— Ce vrei să faci, Sethe?

— O, n-am niciun fel de planuri. Nici urmă de planuri.

— Ascultă, zice el. Denver va veni ziua. Eu vin noaptea. O să am grijă de tine, auzi? începând de acum. În primul rând, mirosi urât. Stai aici. Nu mişca. Încălzesc nişte apă. (Se întrerupe.) Vrei, Sethe, să încălzesc nişte apă?

— Şi să-mi numeri picioarele? îl întreabă ea.

— Să-ţi masez picioarele.

El se apropie.

Sethe închide ochii şi strânge din buze. Gândeşte: „Nu.

Ce vreau eu e locul ăla mic de la geam. Şi odihnă. Nu e nimic de masat şi n-are motive s-o facă. N-a rămas nimic >

de îmbăiat, presupunând că ştie cum să îmbăieze. O va face pe bucăţi? Mai întâi faţa, apoi mâinile, apoi coapsele, picioarele, spatele? Terminând cu sânii istoviţi? Dar dacă o scaldă pe bucăţi, vor rezista părţile? Deschide ochii, conştientă că e periculos să-l privească. Îl priveşte. Pielea de culoarea sâmburelui de piersică, cuta dintre ochii alerţi, pregătiţi şi vede: calitatea din el, harul care îl face genul de bărbat după care femeile plâng când intră într-o încăpere. Pentru că pot s-o facă în prezenţa lui. Să plângă şi să-i împărtăşească lucruri pe care nu şi le spun decât una alteia: că timpul nu stă să aştepte, că i-a strigat, dar Howard şi Buglar au continuat să meargă pe calea ferată şi n-au auzit-o; că pe Amy o speria să stea cu ea, fiindcă avea picioare urâte şi spatele îi arăta atât de rău; că mama ei o jignise şi nu-şi putuse găsi pălăria nicăieri şi…

— Paul D?
— Da, iubito.
— M-a părăsit.
— Ah, femeie. Nu plânge.
— Era tot ce aveam mai bun.

Paul D. se aşază în balansoar şi priveşte cuvertura din petice în culori de carnaval. Mâinile îi stau, moi, între genunchi. Sunt prea multe lucruri pe care le simte pentru femeia asta. Îl doare sufletul. Brusc, îşi aminteşte cum Sixo încercase să descrie ceea ce simţea pentru femeia-de-lacincizeci-de-kilometri. „E prietena minţii mele. Mă adună la un loc, omule. Bucăţile din care sunt, le adună şi mi le dă înapoi în ordinea potrivită. E bine, să ştii, să ai o femeie care-i prietena minţii tale”.

Se uită fix la cuvertură dar se gândeşte la orfevrăria de pe spatele femeii; la gura-i delicioasă, încă pufoasă în colţul unde a lovit-o pumnul Ellei. Ochii negri, răi. Rochia udă, aburind deasupra focului. Tandreţea cu care mânuise bijuteria de la gâtul lui – cu cele trei spiţe ale ei, ca nişte vigilenţi pui de şerpi-cu-clopoţei, îmbârligate sus în aer. Cum nici nu pomenise de ea, nici nu se uitase la ea, ca el să nu se ruşineze de faptul că era înjugat ca un animal. Numai femeia asta, Sethe, îi putuse lăsa bărbăţia în felul ăsta. Vrea să-şi pună povestea alături de a ei.

— Sethe, zice, tu şi cu mine am trăit mai multe zile de ieri decât oricine. Avem nevoie de un mâine, de un fel sau altul.

Se apleacă şi-i ia mâna. Cu cealaltă mână, îi atinge faţa.

— Tot ce ai mai bun eşti tu însăţi, Sethe. Tu eşti.

Degetele lui ferme le ţin pe ale ei.

— Eu? Eu?

Există o singurătate ce se pretează la legănat. Cu braţele încrucişate, cu genunchii la gură; ţinând, ţinând în continuare, mişcarea asta, spre deosebire de tangajul unui vapor, îl conţine şi-l liniştеşte pe cel care se leagănă. E din interior – strânsă bine pe tine, ca pielea. Apoi există o

singurătate hoinară. Niciun legănat n-o ţine în loc. E vie şi independentă. Un lucru uscat, care se răspândeşte, făcând ca zgomotul propriilor tăi paşi ce se duc să pară că parvine dintr-un loc îndepărtat.

Toată lumea ştia cum i se spunea, dar nimeni de nicăieri nu-i cunoştea numele. Dezmembrată şi neluată în seamă, nu poate fi pierdută, fiindcă n-o caută nimeni şi, chiar dacă ar căuta-o, cum ar putea-o striga, de vreme ce nu-i cunosc numele? Deşi se vrea dorită, n-o doreşte nimeni.

»»

În locul unde se deschide iarba lungă, fata care aşteptase să fie iubită şi să strige de ruşine erupe în părţi separate, astfel ca râsul ce o roade s-o înghită toată, mai uşor.

Nu era o poveste de spus mai departe.

O uitară ca pe un vis urât. După ce-şi inventaseră poveştile, le dăduseră formă şi le împodobiseră, cei ce o văzuseră în ziua aceea pe verandă o uitaseră repede şi intenţionat. Mai mult le-a trebuit celor ce vorbiseră cu ea, trăiseră cu ea, ca să uite, până şi-au dat seama că nu-şi aminteau şi nu puteau repeta nici un singur lucru rostit de ea şi au început să creadă că, în afară de ceea ce credeau ei, ea nu spusese absolut nimic. Aşa că, până la urmă, au uitat-o şi pe ea. A-ţi aminti părea ceva lipsit de înţelepciune. N-au ştiut niciodată unde şi de ce se ghemuise ea, ori al cui era chipul de sub ape de care avusese atâta nevoie. Unde amintirea surâsului de sub bărbia ei ar fi putut fi şi nu era, un zăvor închidea şi un lichen îşi lipea de metal florile verzi ca mărul. Ce-o făcea să creadă că putea deschide cu unghiile încuietori pe care curgea ploaia?

Nu era o poveste de spus mai departe.

Aşa că o uitară. Ca pe un vis urât dintr-un somn agitat. Uneori, totuşi, foşnetul unei fuste se aude când se trezesc, iar degetele care mângâie un obraz în somn par a fi ale celui adormit. Uneori, fotografia unui prieten bun sau

a unei rubedenii – privită prea intens – se mişcă şi în locul ei se mută ceva mai familiar decât chipul îndrăgit. Pot să-l atingă dacă vor, dar n-o fac, pentru că ştiu că dacă o fac, lucrurile nu vor mai fi la fel.

Nu e o poveste de spus mai departe.

Jos, la pârâul din spatele lui 124, urmele paşilor ei vin şi pleacă, vin şi pleacă. Sunt atât de familiare. Dacă un adult, un copil, şi-ar pune picioarele în ele, s-ar potrivi. Când le-ar scoate, ar dispărea din nou, ca şi cum nimeni n-ar fi umblat pe acolo niciodată.

Încetul cu încetul dispare orice urmă, iar ceea ce se uită nu sunt numai urmele de paşi, ci şi apa şi tot ce se este acolo jos. Restul e vreme. Nu răsuflarea celei nenumite şi neînţelese, ci vântul din streşini, gheaţa topindu-se prea repede primăvara. Doar vreme. În mod sigur, niciun strigăt pentru un sărut.

Preaiubita.

Grupul Editorial ART Comenzi – Cartea prin poştă C.P. 4, O.P. 83, cod 062650, sector 6, Bucureşti tel.: (021) 224.01.30,0744.300.870,0721.213.576; fax: (021) 224.17.65 Comenzi – online www.editura-art.ro

Mill

HUI

CORESI

T-rti» CKJ... COMB-SA